

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

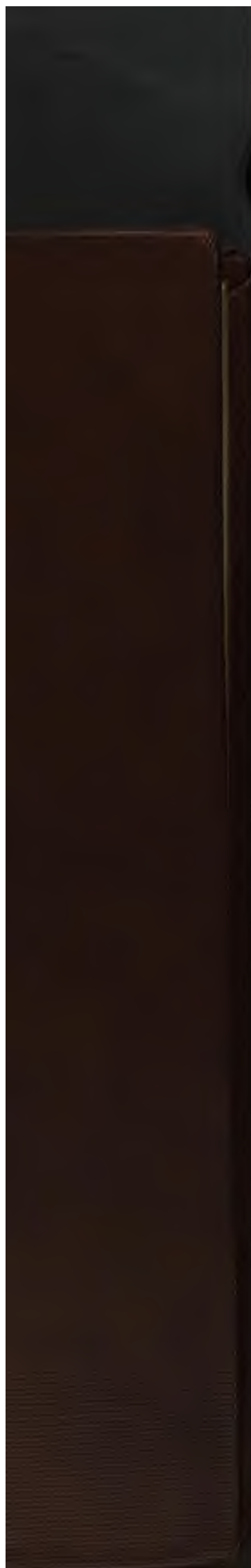
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

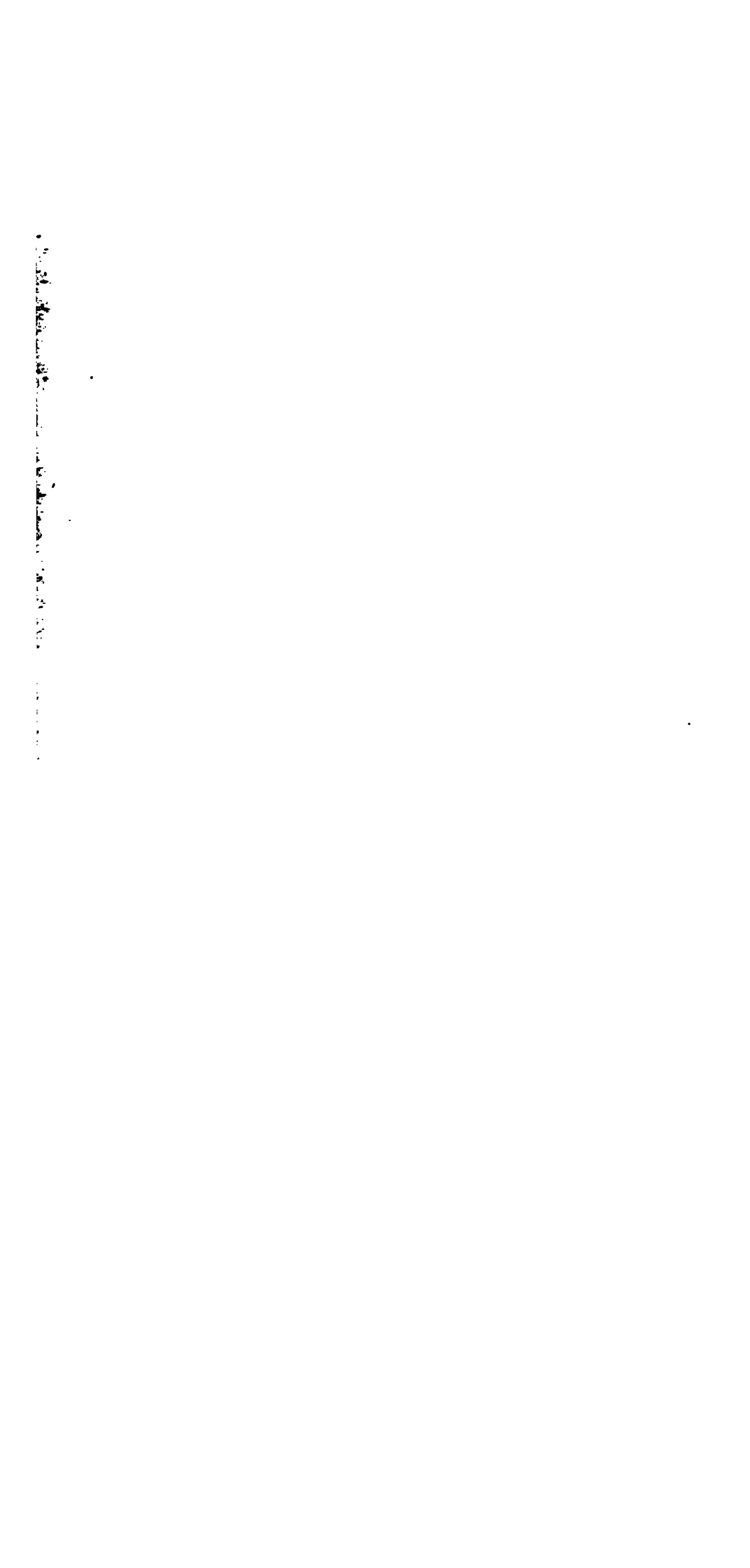

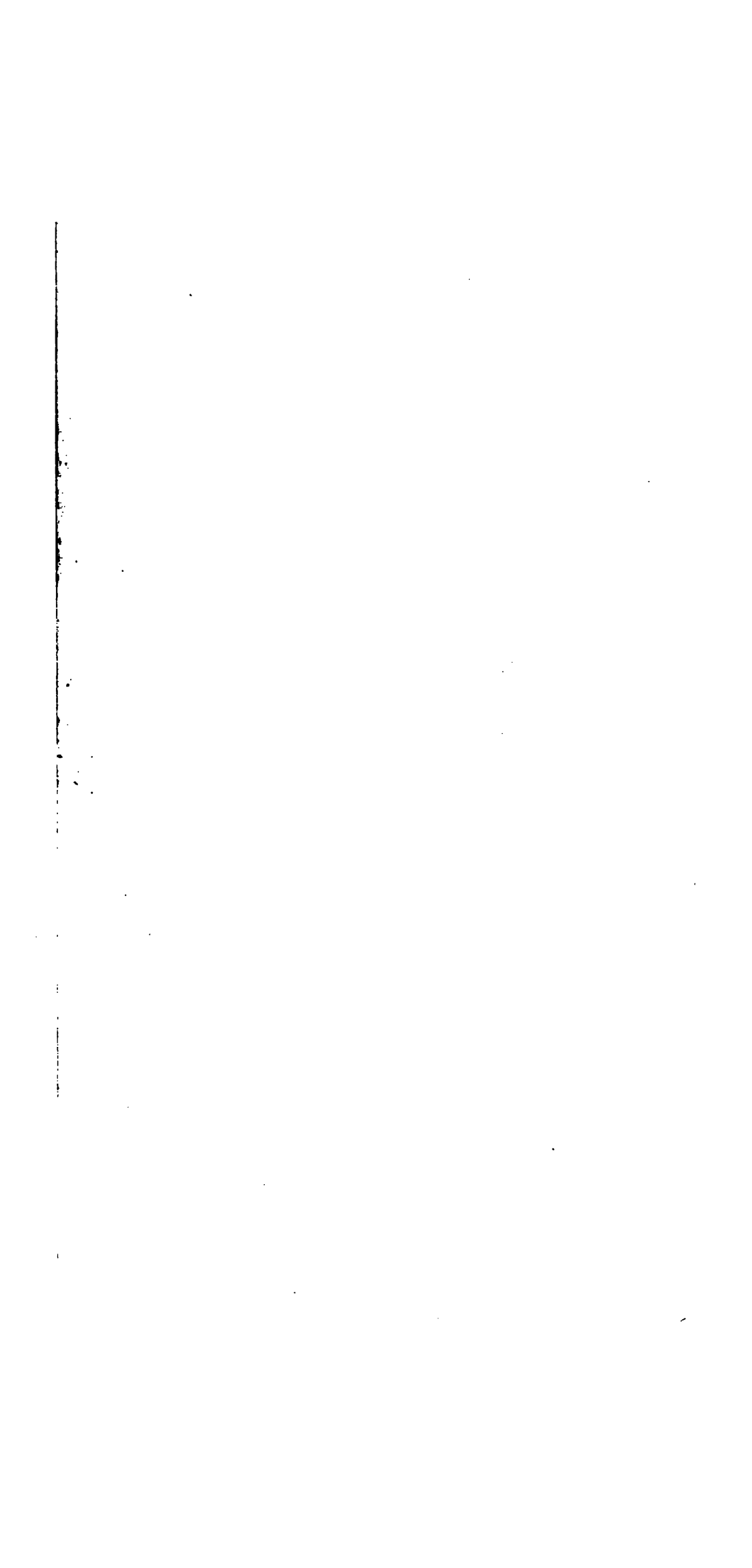

VISITATIONS AND CHAPTERS-GENERAL,
OF THE
Order of Cluni,
IN RESPECT OF
ALSACE, LORRAINE, TRANSJURANE
BURGUNDY (SWITZERLAND),
AND OTHER PARTS OF THE
Province of Germany,
FROM 1269-1529;
WITH NOTICES OF EARLY CLUNIAN FOUNDATIONS IN
POLAND AND ENGLAND;
EXTRACTS

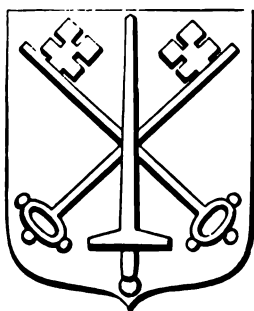
*From the Original Records in the National Library of France,
the Palais Bourbon, and the Bibliothèque de l'Arsenal.*

Edited with Notes and Observations
BY

SIR G. F. DUCKETT, BART.,

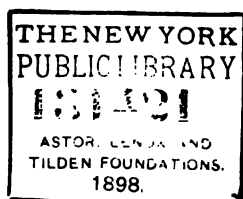
KNIGHT OF THE ORDER OF MERIT OF SAXE COBURG-GOTHA; OFFICER OF PUBLIC INSTRUCTION
IN FRANCE; AND CORRESPONDING MEMBER OF THE SOCIÉTÉ DES ANTIQUAIRES
DE NORMANDIE.

*"Doch diese Schätze sind grösstentheils den Klöstern eigen, und—Dank sei es unserm Zeitalter—
man ist jetzt von den Vorurtheilen frei, man hält solche nicht mehr verschlossen, man theilt sie mit
Bereitwilligkeit in Abschriften zum öffentlichen Gebrauch und zum besten des Wissbegierigen
Publicums mit." (ZAPF.)*

London:
PRINTED FOR SUBSCRIBERS ONLY.
M.DCCC.XCIII.

1892

TO
HIS HIGHNESS

Ernest II.

REIGNING DUKE OF SAXE COBURG-GOTHA,

ETC., ETC., ETC.

This Work,

A HUMBLE TRIBUTE TO THE GREAT MILITARY RENOWN, AND LITERARY
ATTAINMENTS OF THE PRESENT SOVEREIGN; AND IN REMEMBRANCE OF GRACIOUS
CONDESCENSION IN EARLY LIFE FROM FORMER RULERS OF THE DUCHY,

IS

BY SPECIAL PERMISSION

Inscribed,

WITH EVERY SENTIMENT OF THE PROFOUNDEST
DEFERENCE AND RESPECT.

5.
1877
151
20-1-1877
6

INTRODUCTORY.

THE present volume of Visitations, together with other important Records illustrating the transactions of the Chapters-General of the Order of Cluni, will be found to form a valuable addition, not only to the already published Cluniac Visitations,¹ made in 1269-1405 in this country, but to the larger work "*Monasticon Cluniacense Anglicanum*." The present Visitations date to an earlier time, and are brought down to a century later; they are fuller in many matters of detail, especially those made in the 15th century, which throw complete light on the mode in which they were carried out; and they embrace a very critical period of the Church of Rome, during which two of the most celebrated Councils sat, viz., those of Constance and of Bâle. But the resolutions and definitive enactments promulgated by the General-Chapter in respect of these, and many other similar Visitations of subordinate houses in Europe, afford what has hitherto never been forthcoming, a thorough view of that Council's mode of dealing with the reports handed in by the Visitors, delegated to that task by the parent abbey. We thus obtain an insight into the working of the system, which casual notices failed to give. The Visitation-Reports in question are among the archives of the National Library of France; whereas the transactions of the Chapters-General of the Order have most opportunely been discovered, quite accidentally, among the MSS. of the Library of the French Corps Législatif in the Palais

¹ Visitation of English Cluniac Foundations; Kegan Paul and Co., 1890.

Bourbon at Paris, and these transcripts, made between the sessions of that Assembly, we have been fortunate in obtaining by the experience and skill of M. Léon Pajot, archiviste-paléographe. This feature in the work is the more valuable, because we well know that important details in the Romish hierarchy, which applied to one community, concerned every other of that Order, governed as each was by the same statutes and discipline of its parent-house, or head of such aggregate of communities.

The celebrated Order (or Congregation) of Cluni (Cluny) embraced an innumerable number of affiliated foundations in every part of civilized Europe, and stood for that reason at the head of every other in the monastic annals of France and Europe. We have not selected for any special reason the Visitations of its subordinate foundations in Germany, or slightly alluded to those of Poland, into which the Order penetrated, for the Visitation of its affiliations in other countries could not fail to be equally valuable, but they appear to fall in better with our object, and are, more or less, in the same latitude of Central Europe. It would be an error to suppose that what is now termed "Germany," embraces at all its then territorial (or ecclesiastical) limits. Helvetia, with Alsace, Lorraine, Franche-Comté, Cis- and Transjurane Burgundy, were comprised within the German Empire, and this must be well borne in mind, for the dioceses of Besançon, Bâle, Constance, and Lausanne, which comprised many Cluniac foundations, reached far into the Switzerland of the present day; whilst the available Visitations of German monasteries, up to the beginning of the 15th century, all centre in that part of Europe.

It may tend to elucidate the subject, if we state somewhat in respect of the kingdom of Burgundy, which comprised a great part of Switzerland. Bourgogne-transjurane, or supérieure (Petite Bourgogne), comprised part of Helvetia (Switzerland), and the eastern side of the Jura range as far as the river Saône; the other part, called Bourgogne-cisjurane, comprised the provinces between the Jura and the Loire. This last underwent a second subdivision, named Haute and Basse Bourgogne, forming

Franche Comté and modern Burgundy. The first Kings of Burgundy having been overcome by the Franks, their dynasty ended with Gondemar in 534. That part of Helvetia from Neuchâtel to the river Reuss, then became a province subject to the Franks, under the name of Petite Bourgogne. The Kings of the second dynasty, which lasted 144 years, were concerned in many of the ensuing religious foundations. Its first King, Rudolph (888), was descended in the female line from Charlemagne; after him came Rudolph II. (911); Conrad (the Pacifique), (937); Rudolph III. (le Fainéant), (1032), and at his death the kingdom was re-united to the Empire of Germany.

In connection with what we have here stated, and the extinction of the second Burgundian dynasty, a few historical facts force themselves on our notice. After the death of Charlemagne, Charles-le-Chauve (Karl der Kahle) joined with his half-brother, Louis-le-Germanique (Ludwig der Deutsche), against his other half-brother, the Emperor Lothaire. By the issue of the battle in 841 of Fontenay (in Auxerrois), and the treaty of Verdun, which then ensued, the latter found himself compelled to acquiesce with them in the partition of the Empire, between the two branches of their family. In this division of Charlemagne's Empire, Charles-le-Chauve obtained Neustria and Aquitaine, or the territory lying between the Ocean and the four rivers Rhone, Saône, Moselle, and Scheldt, which afterwards more or less constituted the kingdom of France. Louis-le-Germanique received all Germany; whilst Lothaire, retaining the Imperial dignity, acquired Italy, Provence, and the whole country between the Rhine and the above-named rivers. This last tract of country was designated by the name of Lorraine, of which, however, the subsequently so-called Lorraine formed only the smallest part. In 869-70 Charles the Bald, after the death of Lothaire, King of Lorraine, formed the idea of appropriating that portion of his brother's dominions, but rather than effect this forcibly, he came to an understanding with Louis-le-Germanique, that an additional partition of that part of Lothaire's territory should be made between them. That

was the partition effected in 870, which will be found so often alluded to in the following historical notices of many of the religious foundations of Lorraine.

Apart from its position, and chief mission at the outset in enlightening barbarism, the enormous importance of Cluni in the world of politics, and social regeneration during its earliest existence, cannot be over estimated. To that end the ramification of its dependent monasteries or affiliations throughout Europe vastly contributed, extending as it did over France, Italy, Spain, Germany, and England to the number of 2,000. This influence, especially politically,² it is now in these democratic days of social progress, almost impossible to appreciate or even to understand; nevertheless, whether in the public or private life of the Middle Ages, it made itself felt, spreading like a net over the whole of Christendom, and could not be ignored as a factor in most worldly transactions, from the governing heads of states to the subordinate ranks of mankind in general. To understand, however, the thorough working of Cluni's feudal hierarchy in every part

² At one time we see (St.) Hugh, Abbot of Cluni (1044), the permanent legate of the Holy See in Gaul, assisting as principal colleague to Pope Leo IX. at the great National Council of Rheims in 1049; keeping at one and the same time on terms of amity with Pope Gregory VII. and the Emperor of Germany, and reconciling one of them with the King of Hungary; chosen as arbitrator between the two Counts of Galicia and Portugal, for the succession to the kingdom of Castile; introducing into Spain the Roman for the Mozarabic ritual; and, lastly, building at Cluni a church the most vast in Christendom. Peter the Venerable, another of its abbots (1122), is seen corresponding with Popes Innocent II. and Eugene III., with Roger, first King of Sicily, with John Comines, Emperor of Constantinople, with the Patriarch and King of Jerusalem, with Louis le Jeune, the King of Norway, and the Empress Matilda, mother of Henry II. of England. Cluni received within its walls, at one and the same time, a vast assemblage of princes and prelates, Saint Louis, King of France, Robert, Emperor of Constantinople, the sons of the Kings of Castile and Aragon. It was an abbot of Cluni, Androin de la Roche, who figured as mediator, taking part in drawing up the celebrated treaty of Brétigny, so disastrous to the French after their defeat at Poitiers in 1356. Finally it was at Cluni that Casimir II., King of Poland, became a professed monk, during his minority and the anarchy of his kingdom; and equally another Prince of the Blood Royal, to whom we shall allude hereafter.

of Europe, and its results, is a study in itself, and does not, more than generally speaking, much concern this inquiry. The records long dispersed, and apparently lost in many cases, but now concentrated in the National Library of France, illustrating this great Benedictine congregation, have of late greatly tended to establish these facts. The great and laborious undertaking of Alexander Bruel³ to furnish them to the world, has been a chief source; others have contributed to that end also, increasing our knowledge of, no less than our interest in, the Benedictine offshoots of the parent-house, but the valuable and unique Catalogue of M. Léopold Delisle,⁴ above all others, points to the very documents themselves, of which we are in search, and to which we have access in the National Collection of its manuscripts. An additional (as observed), and quite unknown source, has also unexpectedly been discovered in the Library of the Palais Bourbon, forming an entirely new feature in Cluniac researches.

But these particular Visitations, or many of them, commend themselves, perhaps, to our notice in another way. They regard religious foundations indigenous to that very country, which afterwards became the chief centre and focus of the Reformation. Indeed, it may not be too much to assume that their moral decadence, in the 14th and 15th centuries,⁵ in which all historians agree, became the forerunner of, or contributed much to that event, and that one and all tended to promote it. They were exactly those very houses, or formed part of them, from amongst whose communities in due time sprang the Reformers of after years. The part of

³ Recueil des Chartres de l'abbaye de Cluny, par Auguste Bernard; révisé et publié, par Alexandre Bruel.

⁴ Inventaire des Manuscrits de la Bibliothèque Nationale, Fonds de Cluni; par Léopold Delisle, membre de l'Institut, etc.

⁵ About that time even, at the Diet of Nuremberg in 1522, Pope Adrian VI. was unable to deny but that many flagrant abuses had crept into the Roman Catholic Church, but gave his opinion, that the remedy for it must be slow and gradual, fearful lest in endeavouring to heal every grievance at one time, the whole fabric might be in danger of collapse, and these sentiments were shared by all good Catholics.

Europe embraced by them was the eventual cradle of those seceders from the Church of Rome, who played such prominent and well known parts in the history of the Church. It was the chief locality (speaking generally) whence sprang, or was made celebrated, first of all, by Zwingli, Luther,⁶ Melancthon, Calvin, and others.⁷ Bâle, Berne, Zürich, Schaffhausen, Saint-Gall, and Geneva, became centres of Protestantism. Many other matters contributed towards the crisis in those days, and not the least was the "sale" of Indulgences.⁸ But the religious rupture in that part of Europe, more than any other, which was thus brought about by the state of the

⁶ Luther, the learned Augustinian monk of Wittenberg, without having heard of Zwingli, preached nearly the same doctrines with him, and, as is well known, they were embraced by many of the Sovereign Princes of Germany, Sweden, Denmark, and England, with a large proportion of their subjects. As these called themselves Lutheran, so the Swiss Church styled itself the Evangelical Reformed.

⁷ Ulrich Zwingli, the Swiss reformer, was chiefly concerned in the re-establishment of the Christian faith at Zürich in 1519. Those of his contemporaries who contributed thereto, were Berthold Haller, with Lupulus and Nicholas Manuel at Berne; at Bâle, Oecolampade; in the Grisons, Henry Spreiter at Sainte-Antonie; Jean Comander, at Coire; Blasius, at Malans; on the banks of the lake of Geneva and at Neuchâtel, Guillaume Farel; and at Bienne, Thomas Wittenbach; together with a multitude of others who worked with the same success. Following the example of Zürich and Berne, Schaffhausen, Bâle, and Saint-Gall adopted the Reformation, abolished Mass, the adoration of Saints, and suppressed religious houses; the laity received the cup at the Eucharist equally with the bread; and priests were permitted to marry. If at this time the clergy and authorities carried their zeal for the cause too far, the lower orders went much further by profaning the images of long adored Saints, outraging crucifixes, and railing at all who adhered to their old religion.

⁸ It was in 1518, says Ruchat (*Abrégé de l'Histoire ecclésiastique du Pays de Vaud*), that Bernardin Samson arrived in Switzerland with commission to sell Papal Indulgences. Some he sold in the Pays de Vaud, and one (which Ruchat saw) was a parchment document, or patent, signed by this man, who was nothing but a cordelier (rope-maker). The same was purchased by a gentleman named Arnay for 500 ducats. These fearful abuses and abominable traffic in indulgences had already opened the eyes of many people in Germany. They began to have the same effect in Switzerland. The demoralization of the clergy at that time is evident to anyone who cares to go through the twenty-three heads of indictment framed by the people of Lausanne against their clergy in 1533. They have been transcribed by Ruchat in the Preface

clergy, between the years 1519 to 1527—the schism, in fact, which thus led to the Reformation—is very lucidly given in the subjoined note, and its causes distinctly set forth. From the very nature of the subject we give them untranslated.*

The Visitation-reports about to be given seem to call for a further observation. Although the following houses visited, in no way comprised all Cluni's German affiliations, the number of mixed-communities appears much in excess of what we should have considered warranted, or even obligatory, and this in itself was an incentive to vice.

to his "History of the Reformation" in Switzerland. The Bishop of Montfauçon was selected as a flagrant instance of demoralization. It was Zwingli, at that time a secular ecclesiastic, and had ministerial charge of Notre-Dame-des-Ermites, who publicly inveighed against this traffic for the remission of sins, and his Bishop, who held the See of Constance, was unable to disapprove of or even to notice it. (Cf. Monnard, *Histoire de la Nation Suisse*, p. 139.)

* "La Suisse comptait alors [in the first part of the 16th century], beaucoup de savants ; surtout parmi les ecclésiastiques. Il y avait aussi de bonnes écoles dans les villes. Mais le peuple de la campagne, plongé dans la plus profonde ignorance, ne savait ni lire ni écrire. Il arrivait de là que la plus grande partie des paysans n'avait presque aucune connaissance de la religion, surtout dans les lieux où les pasteurs négligeaient de leur donner une instruction vraiment chrétienne. Ce fut la source de beaucoup de maux. Mais c'était un plus grand malheur encore, quand les ecclésiastiques aimaient mieux s'asservir le peuple par ignorance, que de l'éclairer pour le rendre meilleur ; quand, plus attachés aux plaisirs de la terre qu'aux biens célestes, au lieu de détourner leurs ouailles de vice, ils leur donnaient *impudemment l'exemple* de l'avarice, de la débauche, de l'ivrognerie, de la fureur du jeu.

"Malheureusement ce scandale n'était que trop commun. Toutes les personnes d'un esprit sain et d'un cœur droit en étaient révoltés. Mais ce qui provoquait le comble de l'indignation, c'était *l'impunité des ecclésiastiques, et l'audace qu'ils portaient au sein de la corruption*. Ici le nonce du pape renvoyait absous un moine qui avait eu un commerce *illicite avec une religieuse* ; là l'abbé de Cappel (Ulrich Trinkler), *faisait d'un convent de femmes son sérail* ; à Berne les dominicains, recourant à la fraude la plus vile par le plus vil intérêt, se jouaient de la crédulité par des apparitions et par des miracles ; un pauvre malheureux, nommé Ietzer, en perdit presque la raison." The writer adds : "Can one be astonished that all honest and properly-minded people, whether among the laity or the clergy, murmured at and deplored a state of such fearful demoralization" (*Histoire de la Nation Suisse* par Zschokke, traduit par Monnard, 1832.)

What has already been said elsewhere¹⁰ on the subject of Visitations, it may seem needless here to recapitulate. It may, however, be briefly observed that they were prior in point of date to the General-Chapter, and were undertaken (whether abbatial or episcopal), for the purpose of minute inquiry into matters pertaining to conventual government and discipline; to obtain knowledge of the state of the convent; how the Divine Service was performed; the reformation of morals; the state of repair of the fabric of the different conventual buildings; as to the ornaments, utensils, and vestments; and to correct diligently anything which had need of correction. In the Order of Cluni, Visitations were made at fixed or at uncertain periods, according to the exigency of the moment. To the General-Chapter of the Order it is necessary also to draw attention, seeing that its decisions and proceedings, extending over several hundred years, are embodied in the original in 33 large 4to. vols. among the muniments of the Palais Bourbon. Of these many extracts concerning the present and other Visitations are given in their proper place. They supply the information which has never yet been forthcoming of the General-Chapter's resolutions and orders respecting them. That Assembly was a tribunal by which sentence was passed; it also resembled in some sort the Ecclesiastical Council (or Synod), in which were discussed the interests of the Church. However this may be, the Chapters-General became, after the Abbot, the ruling authority of the Order.

Composed of the Abbots and Priors of all its Monasteries, it assembled annually under the presidency of the Abbot of Cluni. Precedence was given to mitred Abbots, at the head of whom was that of Moissac. After these came the Grand-Prior, the Claustal-Prior, the Priors of la Charité, of Lewes, of St. Martin-des-Champs, etc. Each accounted individually for the moral and social condition of his convent. Decrees were promulgated, which were intended to be obligatory

¹⁰ Visitation of English Cluniac Foundations (Kegan Paul and Co.); *Monasticon Cluniacense Anglicanum*.

on the whole Order, or modifications made on some of its statutes or customs. Numberless matters were treated and canvassed at its meetings. Suspension of incompetent or worthless Priors; proceedings on the subject of the Convent's property; new foundations; instructions given to brethren despatched as missionaries, or sent away for misconduct, or for some other object which obliged them to be removed; recommendations to the clergy who had charge of the Abbey's benefices; the celebration of anniversaries; liturgical questions; nothing, in fact, was allowed to escape the surveillance of the General Chapter, whose powers were unlimited. The attendance at these was obligatory, on pain of removal. The Priors of Spain, of Lombardy, of England, and of Germany were under obligation to appear once in two years only, on account of the distance. The following is the order which, in the sixteenth century, was observed by the Chapter-General, according to Ypez. Under the presidency of the Abbot of Cluni came the Abbots of Moissac, of Figeac, Moizac, Balme, Monstierneuf, St. Benedict on the Pô, Thiers, Beaulieu, Paisley (in Scotland), Payerne, Arles-sur-Tech, Compredon, the Grand-Prior of Cluni, the Claustral-Prior, the Priors of la Charité, St. Pancras of Lewes, St. Martin des Champs, Souvigny, Sauxillanges, Marcigny, Gigny, Charlieu, Pont-Saint-Esprit, Sainte Marie-de-Najera, Paray, Nantua, and 55 other Priors or Deans [Ypez, IV. 332].

We may add that the division into six Provinces of the Cluniac hierarchy, is probably due to the Chapters-General, as well as the institution of Visitors at the end of the 12th century, in order to relieve the abbot of this onerous duty. Every year the Chapter named two such Visitors to undertake the inspection of each Province; to satisfy themselves on the moral and social condition of its Priories, and to make their Report, which was submitted to the Abbot and the Chapter.

In the following transcripts the difficulty of identifying the convent visited, has been met as far as possible, but in ancient records abbeys and monasteries are often

designated under different names, presenting frequently very little, and sometimes no sort of similarity with the names of the same abbeys in the current language of the country, rendering their identification almost impossible. Sometimes the Latin name of monasteries, more or less resembles the name by which they are known in common life, but frequently, as observed, such is not the case, and in some few instances, the names of certain houses in this volume, it has been impossible to identify. Having made these preliminary observations,¹¹ we will proceed with the Visitations under notice.

¹¹ The authorities which have been referred to principally in annotating this work, have been :—Mabillon, *Annales Benedictini*; *Gallia Christiana*; Bouquet (*Histoire des Gaules*, etc.); Dunod (*Histoire de Besançon*); Dunod (*Histoire des Sequanois*); *Helvetia Sacra* (Mülinen); Müller (*Geschichte der Schweiz*); *Bibliotheca Cluniacensis*; Ruchat (*Abbrégé de l'histoire ecclésiastique du Pays de Vaud*); Trouillat, *Monuments de l'histoire de l'ancien évêché de Bâle*; and other sources quoted *in loco*.

ORIGINAL VISITATIONS OF THE THIRTEENTH CENTURY, (1269-1300).

[VISITATION OF CLUNIAC FOUNDATIONS IN GERMANY, HELVETIA^{11a} (SWITZERLAND), LORRAINE,¹² AND ALSACE IN 1269.]

Prior Romani Monasterii¹³ fecit visitationem apud

^{11a} This part of Europe had not then acquired the name of Switzerland. Helvetia at that time had been incorporated with the German Empire some 250 years. It was in reality in those days under the rule of different counts, who barely recognized the sovereignty of the German Emperor. The greater part of it, comprising the country on both sides of the Jura range, formed, in the 9th century, the kingdom of Burgundy (as elsewhere observed), extending on the west far into the heart of France, and reaching to Provence and the Mediterranean. In 1032, however, it was annexed to the German Empire, and so continued till 1307-8, the era of the commencement of the Confederation and Swiss Independence.

¹² Lorraine comprised as a French province (until 1871) Vosges, Meurthe, Moselle, and Meuse. Part now forms the district of Alsace-Lorraine.

¹³ This monastery (*Romanum*) was that of Romans-Montier, in the Pays de Vaud, and diocese of Lausanne. If, as some assert, it was founded before the year 527, in such case this would have been during the lifetime of Saint Benedict. It was dedicated to SS. Peter and Paul, and situated in a romantic valley in the dense forest of the Jura, watered by the Nozon (*Novisonum*), and not far from Orbe, a royal residence at one time of Petite Bourgogne. Rudolph I., King of Burgundy, gave the "*avouerie*" of it to his sister Adelhaide, (widow of Richard, Duke of Burgundy), who in 929 made it subject to Cluni, and increased the convent. Innocent II., who himself had been a monk of Cluni, confirmed its extensive possessions, and took it under his special protection (April 21st, 1139). The marriage of Margaret of Austria, daughter of the Emperor Sigismund, with Philibert, Duke of Savoy, was celebrated there in 1501. In 1821 the Priory of Vallorbe, a cell dependent on Romain Montier, having got into pecuniary trouble, the revenues being insufficient for the convent's maintenance, it was decided by Cluni that it should be annexed to the mother-house, and its revenues included and

Altam Petram [*Haute Pierre*].¹⁴ Invenit ibi sex monachos, de quibus ex illis unus est Balmensis [*Baulme-les-Moines*,

taken over by it. The chartulary of this ancient foundation (or most of it), was not very long since discovered among the archives of Friburg, whither it had been removed with many other records of the Pays de Vaud. From its contents it would seem that its foundation by St. Romain, abbot of St. Claude in Burgundy, in 450 (as generally supposed), is open to doubt, being attributed to King Flodoveus (presumably Clovis II., who reigned from 630 to 655) (Ruchat, *Abbrégé de l'histoire ecclésiastique de Suisse*, p. 155).

From an entry in Ruchat we learn, that in 1513, the monks of Romain Mouthier had a dispute with their prior in respect of the allowance of wine, and we are thus enabled to form an idea of the regulated portion given to the monks of that day. It was stipulated in the rules that each of the brethren should have one *mirail* at every meal, where wine was taken. As the *mirail* equalled one *pot* and $\frac{1}{3}$ of Lausanne measure, the monk does not appear to have fared badly. At the Reformation it was secularized by the Bernese, together with the abbey of the Lac-du-Joux. It was made a priory about 929, when given over to the Order of Cluni, and so continued till 1536. (See Record-Evidences, *postea*.)

(Cf. Mabillon, *Annales Benedictini*, III., 690; Dunod, *Histoire de Besançon*, II., 96; Bouquet, IX., 693).

¹⁴ Monasterium S. Petri de Alta Petra (*Mouthier-Haute Pierre*) is named as one of the religious foundations which Louis le Germanique in 870 took over on the division of the kingdom of Lorraine. Mabillon, however, names it as a cell near to Medianum-Monasterium, but this is quite refuted by Dunod, for a house of abbatial rank could not be a cell (*Hist. Eccl. Vesunt.*, II., 149). In 1096, moreover, Pope Urban II., in naming the possessions of the Cathedral Church of Besançon, mentions it as an abbey there located. It was then held by Canons regular, but not long after was made over to monks of the order of Cluni. The site is among abrupt and cragged rocks, whose base is washed by the cold and clear waters of the mountain torrent stream *la Loue*. It is named among the number of Cluniac priories in 1125, 1204, 1272, and 1278. Seven brethren were at first sent to it from Cluni, but the number was afterwards raised to eight. Two masses were celebrated daily, and distribution of alms took place twice weekly, but daily to passers-by or travellers (Dunod, II., 151, *Histoire de Besançon*). The same authority has enumerated some of its priors *ad commendam*. Among these, the name best known is that of Cardinal de Granvelle, who repaired and added to the ornamentation of the priory church. In 1650 the reformed rule of St. Vanne was introduced into it, but it was afterwards transformed into a college for professors of theology with the consent of Besançon (Cf. Richard, *Hist. Diœc. Ves.*, I., 287; *Gallia Christiana*, XV., p. 138). There was undoubtedly another *Haute Pierre*, a cell to Medianum-Monasterium, and it was founded by St. Hidulphus, the founder of the parent-house of Moyen-Mouthier in 671. (See Record-Evidences, *postea*.)

or Baulme-les-Messieurs].¹⁵ Sciatis quod domus est multum honorata de ipso. Alii se honeste et sufficienter habent; de statu domus: debet domus quinquaginta libras, et debitum invenit prior, quando ibidem prior venit; de anno preterito habent defectum vini et hordei usque ad septem viginti libras, quas persolvit; de isto anno oportet eidem emere bladum propter defectum temporis, usque ad sexaginta libras.

Item fuimus ad Locum Dei (*Lieu Dieu*);¹⁶ invenimus ibi unum monachum, et volebat recedere a loco propter defectum quem habebat; fama est in partibus quod domus destructa est. Prior non fuit ibi per longum tempus, nec potuimus scire veritatem de debitis.

Item fuimus adpud Portum (*Port-sur-Saône*);¹⁷ invenimus ibi quatuor monachos; duo sunt presbiteri (*choir priests*); unus est miles, et alter puer. Domus debet CC. lib. Prior dictus P., propter infirmitatem suam et propter controversiam quam habuit erga dominam de Treve (*Trevey*, H^{te} Saône, c. de Montbozon), crevit debitum suum in XL. lib. Fama est in partibus, quod prior amicit [*amisit*] boscos suos, et libertates hominum suorum; dicit quod non est culpa sua, set propter quod non potest invenire gratiam coram dominiis. Omnes de partibus illis clamant contra se quod non est graciosus; habet defectum vini.

Item fuimus adpud Relenges [*Rélanges* (Vosges), in the diocese of Toul]; sunt ibi sex monachi com (*sic*) priore. Serviciu Dei bene faciunt, et se habent bene et honeste; prior computavit de statu, et debet quatuor viginti lb.; multa bona fecit ibi, et adhuc laborat multum ad bonum faciendum; et habet victualia usque ad novos, et magis.

Item fuimus, inter me et priorem de Relenges, adpud

¹⁵ S. *postea*.

¹⁶ There were several monasteries named Lieu-Dieu in France. The one in question was in the diocese of Besançon. (See Record-Evidences, *postea*.)

¹⁷ Villers-sur-Port, or Port-sur-Saône in Franche Comté; it was also known as Abucini Portus.

Frodevillam [*Froville* (Meurthe, c. de Bayon)];¹⁸ sunt ibi duo monachi com priore, et adhuc bene potest sustinere unum; de statu prior dicit quod debet triginta libras, et habet victualia usque ad novos.

Item fuimus adpud Vandopera (*Vendœuvre*, near Nancy);¹⁹ sunt ibi tres monachi cum priore; bene se habent; prior nichil debet, et habet victualia usque ad novos.

Item fuimus adpud Sanctam Mariam de Bosco²⁰; ibi invenimus unum monachum; prior debet quinquaginta libras; multa sustinuit propter guerras; episcopus abstulit sal suum, quod est major redditus sui, per tres annos; et dux abstulit boves suos et equos; et multum laboravit ad recuperandum, nec potuit recuperare.

Item fuimus adpud Telcor [*Thiaucourt* (Meurthe, arr. de Toul)], sunt ibi tres monachi com (*sic*) priore, viventes honeste. De statu domus, debet prior LX. lib. et oportet adcedere decem lb. pro defectu bladi; habuit defectum vini per duos annos predictos, que est major sustanci [*a*] domus sue.

Item fuimus adpud Donnam Mariam [*Dannemarie*];²¹ sunt ibi quinque monachi cum priore, de quibus unus ex illis est Egidius: alii se habent satis honeste; prior debet. IIII°. lib. et habet omnia necessaria usque ad novos.

Item prior Romani monasterii fuit adpud Chauz [*La*

¹⁸ Frovilla (Frodonensis cella) was in the diocese of Toul, and considered in 1111 as a cell to Medianum (Moyen-Mouthier, in the Vosges), but there was a dispute at one time whether it was not immediately dependent on Cluni. It had a community of five monks (Mabillon, V., 564).

¹⁹ Vendœuvre (Vendopera, propé Nancy in Lotharingia) was in the diocese of Toul. According to Mabillon [I., 79] it was founded by St. Leonard:—"S. Leonardus abbas et auctor cœnobii Vendoperensis."

²⁰ This monastery became Præmonstratentian, but from the fact that religious foundations at first might adopt more than one rule, embracing any one in particular, or changing to another at pleasure (Dunod), and in the absence of anything to the contrary, we assume it to have been the house founded by Simon de Lorraine, known as Sainte Marie-aux-Bois or Majeure, at Pont-à-Mousson (Meurthe). It was originally in the diocese of Toul, afterwards in that of Nancy (Gall. Christ., XIII., 1128). It is also otherwise identified *postea*.

²¹ Dannemarie (ger. Dammerkirche) is in the Upper Rhine (Haut Rhin).

Chaux (Doubs, c. de Montbenoit)];²² Est ibi unus monachus; domus nichil debet, set domus redeificande sunt, et habet victualia usque ad novos.

Item ipse non potuit ire adpud Frigidum Fontem²³ propter gerras (*sic*); prior dicit quod domus Frigidi Fontis debet XL. lib. et habebat omnia necessaria, usque ad novos, nisi fuissent gerre.

Domus de Tirenbac²⁴ debet XXX. lib.; in bono statu fuisset aliter, nisi fuissent [*guerre*].

Item fuit adpud Vallem Clusam [*Vaocluse*];²⁵ sunt ibi quinque monachi com priore; prior debet XI^{xx}. lb. et

²² Chaux was a conventual priory of the Order of Cluni. There were several places named "Chaux":—La Chaux-de-fond, in the canton of Neuchâtel, at the bottom of a wild and narrow valley of the Jura range, on one of the passes from France into Switzerland; La Chaux du Millien is another valley in the canton of Neuchâtel; and La Chaux-Neuve is in Doubs, and the arrondissement of Pontarlier, which last is supposed to be the one here named.

²³ Froide-Fontaine, a commune in the canton of Nozeroy, and the prioratus de Frigido Fonte was in the diocese of Bâle; (S. Visitation of 1272, *postea*).

²⁴ Or Tyrambach, in the diocese of Bâle. (S. Record-Evidences, *postea*.)

²⁵ Vaocluse, in the diocese of Besançon, was situated at the entrance of a valley, through which runs the river Dessoubre, not far from its confluence with the Doubs. At first an abbey, dedicated to SS. Peter and Paul, it was one of the religious houses comprised in the partition made in 870 between Louis-le-Germanique and Charles-le-Chauve, and fell to the possession of the former, and in 1096 was among the abbeys made dependent on the archæpiscopal see of Besançon, by Pope Urban II. For want of a religious community, the founders—who are taken to have been the Seigneurs of St. Julian, Châtillon-en-Montagne, and la Roche St. Hippolyte—conjointly applied, though the see of Besançon to the Abbey of Cluni, in 1107, to take over their foundation. Pope Paschal confirmed this donation by a Bull of that year, dated at St. Hippolyte, in the vicinity of Vaocluse, where he happened to be a guest of the Count de la Roche and Chalon-sur-Saône. Six brethren, including the Prior, were accordingly placed in it from Cluni, and it was made subordinate to the Priory of Morteau (Mortua Aqua), and added to the congregation of Cluni. In 1453 the monks were seven in number. This community was reduced to four in 1459, when the priory was held *in commendam*, and subsequently there were no more than two monks [Gall. Christ., XV.; amongst its priors occur in 1417 Guido d'Usie and Edmond Bonvalet] in 1159. In 1670 the brethren had diminished to two but after the introduction of the reformed rule of St. Vanne, (embraced by many monasteries in Lorraine), the house increased so much in number that the community reckoned 10 or 12 members.

habet necessaria usque ad novos, nisi se oporteat forte adcedere XX. lib. propter vinum.

Item, quando recessi a vobis, ivi adpud Vilar,²⁶ inter me et camerarium Paternianum [*Payerne*²⁷ (in the present canton of Vaud)] Est ibi unus monachus; prior invenit domum obligatam in LX. lib.; nec erat ibi bladum neque vinum; domus erant non cooperte; michi debet prior XX^{vi}. et quinque libras; posuit in edificiis ad valorem XXIX. librarum ut omnes dicunt in partibus suis; et apparet quod ipse multa mala sustinuit verisime propter gerras.

Item fuimus adpud Othonivilar,²⁸ inter me et priorem de Vilar; non est ibi monachus. Sciatis quod prior non facit ibi malum, set ipse nescit linguam Theutonicorum, nec potest habere gratiam propter hoc; et locus reverentissimus est in partibus illis, et propter hoc Theutones irati sunt propter servitium Dei, quod non est ibi factum, sicut consueverant.

[In Dorso: Alem [agne], 1269].

[*Original document on parchment; length 21 inches; width 5½ inches. Nouv. acq. lat; MS. 2270, No 5 (1269); Bibliothèque Nationale.*]

[VISITATION OF CLUNIA FOUNDATIONS IN LORRAINE, ALSACE, AND GERMANY (SWITZERLAND) 1269.]

Hec est visitatio Lothoringie et Alemanie.

Anno Domini M^oCC^oLX^o nono, venere visitatores apud Portum (*Port-sur-Saône*), inquirentes de statu dicte domus; invenere quod dicta domus debet CC. libras viennensis monete, et quod dicta domus erat sufficienter munita in pane et vino, et in aliis necessariis usque ad novos fructus; et cum dictam domum accepit prior, invenit quod dicta domus debebat duodecim vinginti

²⁶ Probably Villars, in the present canton of Vaud.

²⁷ Lausanne.

²⁸ Was in the diocese of Lausanne. *S. postea.*

(*sic*) libras; sunt ibi tres monachi cum priore; bene regitur in spiritualibus et honeste.

Status de Relanges (*Rélanges*).—Postea venerunt visitatores apud Relanges. Sunt ibi quinque monachi sacerdotes (*choir-monks*) cum priore; in spiritualibus bene regitur. Domus debet LX. lb. turon. Domus dicta bene munita est in pane et vino et in aliis necessariis usque ad novos fructus; cetera sunt in bono statu.

Status de Donna Maria (*Dannemarie*).—Sunt ibi quinque monachi cum priore. De statu domus per fratres nihil certitudinis scire potuimus, quoniam nec fratres sciebant, et prior absens fuit.

Status de Vandopera in Lothoringia (*Vendœuvre, near Nancy*).—Sunt ibi duo monachi cum priore. In spiritualibus bene regitur et honeste. Domus debet X. libras turonensium;²⁹ domus bene munita est in pane et vino et in aliis necessariis usque ad novos fructus. Cetera sunt in bono statu.

Status de Thyecor.—Est ibi unus monachus cum priore. Domus debet uni creditori CC. libras metenses;³⁰ pluribus creditoribus XX. lib. dicte monete, et pro defectu victualium XX. lib. dicte monete.

Status de Bosco [*Froville-boscus*³¹ (*Meurthe et Moselle*)].—Est ibi unus monachus cum priore. Domus debet XLIII. lib. metensis monete; sunt ibi necessaria usque ad novos fructus; cetera sunt in bono statu.

Status de Frodovilla.—Sunt ibi duo monachi cum

²⁹ This coin was so called from having been struck at Tours, and was known in England by the name of *Turneys* and *black money*. The *livre tournois* was a small coin, bordered with fleurs de lis. Besides the *livre tournois*, there were *sous tournois*, *petit tournois*, and *doubles tournois*, which were again known as *tournois blancs* (or of silver) and *tournois noirs* (or *billons*). The circulation of black money or turneys was prohibited in Ireland in 1339 (Rymer), but subsequently revoked. The relative value was not very different from the franc—80 francs equalled 81 livres tournois.

³⁰ Of Metz.

³¹ There is some doubt as to this foundation. Sainte Marie-aux-Bois (Meurthe), became Cistercian at a very early date. The next probable site is Froville-boscus (Meurthe); or possibly Bois-de-Gand (Jura).

priore; in spiritualibus bene regitur et honeste; domus nichil debet; bene munita est in necessariis usque ad novos fructus; cetera sunt in bono statu.

Status de Columbier (*Colombier*).³²—Sunt ibi tres monachi cum priore; domus debet XX. lib. basilienses; domus bene munita est in necessariis usque ad novos fructus; cetera sunt in bono statu.

Status de Istene.³³—Est ibi unus monachus cum priore et VII. moniales; domus debet XII. lib. basilienses; bene munita est in necessariis usque ad novos fructus; cetera sunt in bono statu.

Status de Seldon.³⁴—Sunt ibi XXII. moniales, nec est ibi monachus ordinis nostri cum priore; domus debet XXX. lib. basilienses; bene munita est in necessariis usque ad novos fructus; cetera sunt in bono statu.

Status de Cella.³⁵—Sunt ibi quatuor monachi cum priore; bene munita est in necessariis usque ad novos

³² Colombier, in Haute Saône, near Vesoul, is possibly here indicated. Another Colombier in the canton of Neuchâtel, near the right bank of the lake of Neuchâtel, might also be the monastery in question. The latter place is conspicuous for the old castle of the Longuevilles, Princes of Neuchâtel.

³³ Erstein in Alsace (or Herastenense) would seem here indicated. Nevertheless, Istene on the Rhine, and in the diocese of Bâle, further researches have undoubtedly established as the foundation in question; and for this house *S. postea*.

³⁴ This monastery was that known as Seledense or Selodense monasterium in the diocese of Bâle. It was founded and made subject to Cluni in 1115. The sisterhood were transferred to it from Cella in the Black Forest. Part of its foundation-charter is evidence of the fact:—"Frater Pontins Cluniacensis Abbas, tam presentibus; quam futuris, Princeps nobilis Geraldus pro amore Dei, destructo castello suo, voluit fieri monasterium in proprio allodio suo Seledon . . . ideo, scilicet, ut sanctimoniales nostras illuc transferri mandaremus . . . antea enim manebant Boliswilere. . . . Statuimus autem ut monasterium Seleden neque Cellæ, neque alicui unquam monasterio subjaceat nisi tantum Cluniaco. . . . Actum anno incarnati Verbi MCXV., Romanorum Imperatore Augusto Henrico V. [Mabillon, V., 694; id. V, 615, 53.]. (*S. Record-Evidences, postea.*)

³⁵ This monastery is intimately connected with the foregoing. It was founded by St. Uldaricus, prior of Grüningen, a place no longer existing in Breisgau. Cella (now known as St. Ulrich, in the Grand-Duchy of Baden) was in the Black Forest, and to it the Cluniac monks of Grüningen were transferred. Its site was granted to Uldaricus in 1087

fructus; debet domus IIII^{xx}. marchas et XL. lib. basilienses.

Status de Thyerenbach.—Est ibi unus monachus cum priore; domus debet IIII^{or}. marchas argenti et L. s. basilienses; bene munita est usque ad novos fructus; cetera sunt in bono statu.

Status de Chaz (*la Chauv*).—Est ibi unus monachus cum priore; nichil debet domus; bene munita est usque ad novos fructus; cetera sunt in bono statu.

Status de Valle Clusa (*Vauchuse*).—Sunt ibi quinque monachi cum priore; in spiritualibus bene regitur; domus debet IX^{xx}. lib. viennenses.³⁶ Bene munita est in necessariis usque ad novos fructus; cetera sunt in bono statu.

Status de Loco Dei.—Ibi non est aliquis monachus, nec divina celebrantur. Statum per aliquem noscire potuimus, quia prior absens erat.

Status Romani Monasterii (*Romain-Montier, en Vaud*).—Sunt ibi XX^u. monachi cum priore, de quibus duo sunt in scolis³⁷; in spiritualibus satis bene regitur et honeste. Debet ducentas libras basilienses bonis creditoribus; cetera sunt in bono statu.

Status Rubei Montis (*Rougemont, in the canton de Vaud*).³⁸—Sunt ibi duo monachi cum priore; debet XL. lib. lausannenses; sufficienter munita est usque ad novos fructus.

by Burchard, the bishop of Bâle. There was another foundation named Ceila, subordinate to Morion, lying beyond the Val de Morion (Hazard, *Histoire de Besançon*, II, 162).

³⁶ Of Vienna.

³⁷ Whatever else meant the word *scolis*, the *schola* was an assemblage of young people in convents, placed there by their parents, or offered to be there brought up, with a view to their embracing the monastic calling (Hazard, I, 164).

³⁸ Rougemont (Kloster Rona, Koenigsberg), was founded by William, count de Gruyères (Gruyères in 1195, about 1200, and 1207, unknown). The charter of Gerard, bishop of Lausanne on the foundation of this young establishment in foundation between 1172 and 1175. It was founded in the upper valley of the Doubs (Doubs, 1175, or 1176, but dated by St. Vrain, and in the diocese of Lausanne). The first prior, then, came from the abbey of Cluny. There were two other priors, at least, one at Burgundy, the other at Geneva.

Status Paterniaci (*Payerne*, in cant. de Vaud) (S. *postea*).—Sunt ibi sexdecim monachi cum priore; domus in spiritualibus satis bene regitur et honeste; obligata est in quingentis libris lausannensibus, vel circa, propter defectus tam bladi quam vini et aliorum necessariorum, qui extimati sunt sexvinginti lb. lausannenses; cetera sunt in bono statu.

Status de Vilariis (*Villars* in Vaud).—Sunt ibi duo monachi cum priore; in spiritualibus satis bene regitur et honeste; domus debet XXV. lib. lausannenses; sufficienter munita est in necessariis usque ad novos fructus; cetera sunt in bono statu.

Status de Othon-Vilar.—Est ibi unus monachus cum priore; domus debet X. lib. basilienses, et pro defectu in necessariis usque ad novos fructus, LX. sol. dicte monete.

Status de Luguessenges,³⁹ et de Ponte de Barges.—Debent. X. lib. basilienses; minima edificia sunt ibi propter persecutionem guerrarum.

Status de Mieges [*Miéges* (Jura, c. de Nozeroy)].⁴⁰—Sunt ibi duo monachi cum priore; in spiritualibus satis bene regitur; domus debet XXX. lib. viennenses; bene munita est usque ad novos fructus; cetera sunt in bono statu.

Status de Altakelique [*Altkirch* (Haut-Rhin)].⁴¹—Domus detenetur solvere, primo in Basilea (*Bâle*), XX. lib.; item procuratori de Salenne XX. lib.; item pro blado et vino XX. lib.; item in minutis debitis XX. lib.; et de LX. lib. habet terminum usque ad messes; et in

³⁹ The priory of Luzinges, here possibly alluded to, was annexed to that of Ocenwillars (Bibl. Clun, Col. 1744).

⁴⁰ Miége (Jura), a commune in the canton of Nozeroy, was a priory in after times annexed to the Chapter of Nozeroy (Jura), the prieuré-curé mentioned by Dunod, II., 54.

⁴¹ Altkirch (Haut Rhin) was a chef-lieu and arrondissement, comprising among its seven cantons Ferrette and Hüningen, in Alsace-Lorraine. The priory was dedicated to St. Moran (according to the Bibl. Clun.), and founded in the 12th century by the counts of Ferrette. It was given to Cluni in 1105 by Frederick, count of Ferrette, and ultimately in 1621 to the Jesuits of Friburg in Breisgau. Trouillat calls it Altkilka, Altickilca, Altichequa, and the original deed of gift given by him, states that it was dedicated to St. Christopher.

illo termino cuilibet assignata est solutio sua. Dicta domus habet necessaria usque ad messes. Preterea sciendum est, quod dicta domus magnum defectum habet in redditibus suis; sic notum est omnibus; insuper dicta domus tenetur solvere CLX. XXX^{ta} marchas argenti, omni anno, que multum gravant ecclesiam; et in alio statu satis laudabiliter dicta domus se habet; sunt ibi IIII^{or}. monachi cum priore.

Status domus de Alta Petra (*Haute-Pierre*).—Sunt ibi quatuor monachi sacerdotes (*choir-monks*) cum priore. In spiritualibus satis bene regitur; domus debet VIII^c. lib. viennenses; bene munita est in necessariis usque ad novos fructus; cetera sunt in bono statu.

Status de Frigido Fonte.—Est ibi unus sacerdos; nichil debet; pro metu guerrarum prior non audet ibi tenere aliqua animalia, quoniam Alemanni in dicta domo omnia que ibi invenerunt, rapuerunt.

Status de Vallibus.—Sunt ibi X. monachi cum priore; in spiritualibus bene se habent; in temporalibus vero, quia prior quasdam possessiones in anno isto redemit et tenet, debet LXX. lib. viennenses; et habet victualia sufficienter usque ad novos fructus; cetera sunt in bono statu.

[Written upon a roll of parchment, consisting of two leaves tacked end to end; length 21 inches; width 4½ inches; Nouv. acq. lat. 2270; No. 6 (numbered 8), Bibl. Nationale.]

[VISITATION OF ST. ALBAN OF BALE,⁴² AND
THE NUNNERY OF FELDBACH, OR
VELBACH,⁴³ ABOUT 1269.]

Ecce status ecclesiarum Sancti Albani Basiliensis et de Veltpach. Ecclesia Sancti Albani tenetur in octoginta libras, et sunt ibidem XIII. monachi; annonam et vinum habent satis usque ad novam messem; divina ibidem bene et regulariter exercentur. Quod autem

⁴² St. Alban of Bâle (ger. Basel) occupied a site in the present suburb of Bâle, now known as St. Alban. The monastery was not far from the confluence of the Birse with the Rhine, and was founded in 1083 by Burkhard von Hasenburg, Bishop of Bâle. In 1105 it was made over to St. Hugh, abbot of Cluni. It received charters of confirmation from Pope

hoc anno magis gravata fuit debitis, hec ratio est, quod fecimus nova quedam edificia, bona et pulcra, et ecclesie multum necessaria. Ecclesia de Veltpach tenetur in sexaginta libras. Item sunt ibidem XXXII. moniales; divinum officium reverenter exercetur ibidem, et regulariter. Item annonam et vinum habent satis usque ad novam messem. Item curie, ville et omnia que poterant igne cremari, sunt combusta propter guerras⁴⁴ comitum

Eugenius III. (1146), Celestine III. (1195), Honorius III. (1218), Gregory IV. (1233), and from the Emperor Frederick I. (Barbarossa), etc. The religious community consisted of twelve monks, including the prior. It suffered much from the conflagration of 5th July, 1417. In 1495 it was subjected to a reformed rule, and in 1529, on the introduction of the Reformation, the house was suppressed. Subsequently the priory-church formed the (Evangelical) or parish-church of Bâle. (Bibl. Clun., Col. 1742, 1752; *Helvetia Sacra*.) Bâle, or Basle, formed at one time part of Suabia. The ancient diocese of Bâle was comprised between the 46° 58' and the 47° 34' of latitude, and the 24° 35' and 25° 15' of northern longitude, and almost locked in or enclosed by the range of the Jura. (S. Record-Evidences, *postea*).

⁴³ Feldbach (Velpach, Welpach, Veldbach) was originally (according to *Helvetia Sacra*) an association of Béghines (Beghinen), which, under that name, is still extant in Germany, etc. The community afterwards became a Benedictine, and lastly a Cistercian nunnery, and it would appear that the sisterhood followed the rule of Cîteaux as early as 1259. They were then subject to the Visitation of the abbot of Salmenschwyl (Salem, Salenium, or Salomonis Villa); nevertheless, from these evidences of 1269, it is plain that the house (or foundation in question), was still subject to that of Cluni, or supposed to be so. This nunnery was founded (according to general belief) in 1152 on the lake of Constance, and the Rhine, below Steckborn, by Chuno de Feldbach, with the consent of the Barons of Klingen (Ulrich and Walter), who are considered its co-founders, and was in the ancient diocese of Constance (S. Gallia Christiana, V., 1099; *Helvetia Sacra*). According to Trouillat, however, the foregoing account is quite erroneous, for Welpach is not Feldbach on the lake of Constance, but Feldbach in Alsace-Lorraine, between Ferrette and Hirsingen, and he quotes its charter of foundation by Frederick, Count of Ferrette, in 1145 in proof thereof, by which it is plainly evident that the same was founded for nuns of the order (or congregation) of Cluni. (Mon. de l'évêché de Bâle, I., 289). It is worthy of note that the writing of this document is in a different hand from the Visitation of which it forms part.

⁴⁴ The warfare here alluded to was doubtless a repetition of the intestine disputes going on between one or another count, who governed his territory according to his own free will, or the *droit du plus fort*. Such, nominally under the German Emperor, were the Counts of Lenzburg, of Rapperswyl, of Bréguenz, of Werdenberg, of Montfort, and numberless others, exercising almost sovereign power (*Zschokke*).

de Montebliardo,⁴⁵ et de Phirreto (*The comtes de Montbéliard and de Ferrette*), et omnia ibidem adeo devastata sunt, quod necessarium est ut dicte domine loco cedant.

[On an oblong panel of parchment, $3\frac{3}{8}$ by $4\frac{1}{8}$ inches;
Nouv. acq. lat. 2270 ; (7), B.N.]

[VISITATION OF CLUNIA FOUNDATIONS IN
1275, MADE IN SWITZERLAND (GERMANY),
ALSACE-LORRAINE, ETC.]

Status domorum in Alemannia et Lottoringia, anno Domini M^oCC^oLXX^o quinto, dominica qua cantatur *Jubilate*.

Status Sancti Albani in Basilea (*St. Alban of Bâle*). Sunt ibi octo monachi, computato priore; qui prior invenit ipsam domum creditoribus obligatam in CCC. et XV. lib.

Apud Istem (*Istein*), sunt V^o moniales, et duo monachi; prior invenit domum creditori obligatam in LVII. lib., de quibus solvit hoc anno XXV. lib.; et quia tam monachi quam sorores comedebant in una domo, nos eis precepimus, ut monachi in una domo et moniales in alia comederent.

Apud Cellam (*Cella*), sunt VI. monachi computato priore, qui invenit domum creditori obligatam in CL. tribus marcis, de quibus solvit hoc anno XX. marchas.

Apud Seildon (*Seldon*), sunt XX. moniales et duo

⁴⁵ Montbéliard is now a chief town in the present department of Doubs, of which Besançon is the capital. Doubs forms part of the late province of Franche Comté, and lies on the frontier of Neuchâtel. Ferrette (ger. Pfirdt) was an adjoining or contiguous county in present Switzerland, beyond the borders of Franche Comté, which came into the possession of the Bishop of Bâle in the 13th century. The counts of Montbéliard were at one time counts of Ferrette. Frederick, count of Ferrette, son of Thierry, count of Montbéliard, gave, in 1105, the church of Altkirch to the abbot of Cluni. They seem to have lost Ferrette before 1230. The counts of Montbéliard and of Ferrette were both vassals of the Dukes of Burgundy [S. Trouillat I., 225].

monachi; prior invenit domum creditoribus obligatam in LII. libris; solvit hoc anno XVI. lib.

Apud Tierenbac (*Thierenbach*), sunt duo monachi computato priore, qui invenit domum creditoribus obligatam in LII. lib.; solvit hoc anno XVI. lib.

Apud Rubeum Montem (*Rougemont*), sunt III. monachi, computato priore, qui invenit domum obligatam in CC. libris; tenetur modo tantum in IIII^{or} libris.

Apud Vandoperam (*Vendœvre*), sunt tres monachi, computato priore, qui invenit domum obligatam in XL. lib., de quibus solvit XXVII. lib.

Apud Boscum, sunt duo monachi, computato priore, qui invenit domum obligatam in III^oLX. (*lb.*) turon; solvit octaginta lib.

Apud Tiecor, sunt duo monachi, computato priore, qui invenit domum obligatam in quingentas et viginti lb. turon, quas solvit usque ad centum et LX. lib.

Apud Donam Mariam (*Dannemarie*), sunt IIII^{or} monachi, computato priore; desunt tres secundum consuetum numerum; prior invenit domum obligatam in nungentis (DCCCC.) octoginta lib. turon; tenetur modo tantum in CLX. lib.

Apud Relenges (*Rélanges*), sunt V^o monachi, deest unus secundum consuetum numerum; prior invenit domum obligatam in CCXL. lib.; tenetur modo in C. lib.

Apud Portum (*Port-sur-Saône*), sunt tres monachi cum priore; deest unus secundum consuetum numerum; prior invenit domum obligatam in CCXL. lib.; tenetur modo in C. lib.

Apud Chauz, sunt tres monachi computato priore, qui invenit domum exoneratam; adhuc in eodem statu est, hoc excepto, quod non percipit medietatem emendarum et collectarum ville de Clerevaux.

Apud Altam Petram (*Haute-Pierre*), sunt V^o monachi, computato priore; deest unus secundum consuetum numerum; invenit domum obligatam in mille et octoginta libris; tenetur modo in CCC.XLII. libris.

Apud Frigidum Fontem (*Froide Fontaine*, Jura), deest unus monachus; prior invenit domum exoneratam; adhuc in eodem statu est.

Apud Alta Kalich (*Altkirch*, Haut-Rhin),⁴⁶ sunt IIII^r monachi, computato priore, qui non erat ibi; set dixit nobis quidam miles, quem predictus prior constituerat in procuratorem, et alii, quod prior invenit domum obligatam in XIII. solidis; modo tenetur in III.C.L. marcis, exceptis alienationibus, venditionibus, permutationibus factis, sicut nobis aliquis dixit.

Apud Felpac (*Feldbach*), sunt XXVI. moniales et duo monachi; prior invenit domum obligatam in CCC. libris; tenetur modo in CXXX. libris.

Apud Insulam (*île de St. Pierre*; ger. *St. Petersinsel im Bielersee*),⁴⁷ est unus monachus cum priore, qui invenit domum obligatam in LII. libris certi debiti, et in CCC. libris incerti, sicut dicit, exceptis XLVII. libris quas extorsit comitissa ab eo.

Apud Otto Viler est unus monachus, excepto priore, qui invenit domum obligatam, ut dicit, in XLIII. libris; tenetur modo in XIII. libris.

Apud Montem Richerii (*Rüggisberg, Rochersberg; Mons Richerii*),⁴⁸ sunt III. [*monachi*], excepto priore, qui invenit domum obligatam in CCCC. libris.

⁴⁶ Altkirch was founded in the tenth century by Frederick, Count of Ferrette. The place was a chef-lieu, in the arrondissement of that name in the Upper Rhine. It was dedicated to St. Christopher, and given in 1105 by its founder to the abbey of Cluni.

⁴⁷ This monastery was on the island of La Mothe, or St. Pierre, on the lac de Bienne (lac de Biel; Bieler See), in the cantons of Berne and Neuchâtel, and diocese of Lausanne. William III., Count of Burgundy and Mâcon, gave in 1107 to the abbot St. Hugh of Cluni, all that he possessed in Belmont (Bellmund), as well as the above island in the lake of Bienne. In the earliest records it was called "Insula medii lacus," or "Insula comitum," or simply "Insula" [Trouillat, I., 231]. The Bibl. Cluniacensis [col. 1742] gives the community as consisting of six monks, including the prior. By a Bull of Pope Innocent VIII. it was annexed in 1484 to the then newly-founded house of St. Vincent of Berne; for a while was partly disconnected, but finally incorporated with it in 1507. Peter is named as prior in 1220. The island in modern times is known as having been in 1765 the temporary abode of J. J. Rousseau.

⁴⁸ Rüggisberg was a foundation dedicated to SS. Peter and Paul, in the diocese of Lausanne, in the canton of Berne, and district of Seftigen. It was made over to Cluni in 1074-6 by Lüthold von Rumlingen, and the donation confirmed by the Emperor Hen. IV. According to Bibl.

Fratri Rodulfo, priori de Rotembac,⁴⁹ qui diffamatur de incontinentia, precepimus ut apud Cluniacum veniret pro meritis recepturus.

Apud Vilare (*Villars*), sunt III. monachi cum priore qui invenit domum obligatam in LX. libris; tenetur modo in XXX. libris.

Apud Paterniacum [*Payerne* (Vaud), S. *postea* p. 29], sunt XVIII. monachi cum priore, qui invenit domum obligatam in VIe libris; tenetur adhuc in CCCC. libris.

Apud Romanum Monasterium (*Romain-Moutier* en Vaud), sunt XIX. monachi, computato priore, qui invenit domum obligatam in CCC. et XL. libris; tenetur adhuc in CC. et L. lib.

Apud Meges (*Mièges*, Jura), sunt III. monachi, computato priore; deest unus secundum consuetum numerum; invenit domum exoneratam, et ita est.

Apud Sanctum Nicolaum de Salinis [*Saint Nicolas de Salins* (Jura, near Poligny)],⁵⁰ sunt duo monachi, computato priore, qui tenetur in quatuor libris.

Apud Locum Dei sunt duo monachi, computato priore, qui invenit domum obligatam in XLVII. libris, excepto debito prioris de Vauz, qui asserit sibi deberi CXL. lib., et exceptis XXII. libris, quas petit Amalricus Latomus, et exceptis XIII. libris, quas petit curatus Aymo Sancti Benigni; solvit XXIX. libras.

Apud Vaz (*Vaux-sur-Poligny*, Jura),⁵¹ sunt IX.

Clun. [col. 1742] the community consisted of five monks, including the prior. We learn from Valerius Anselm's Chronicle of Berne, that the celebrated Pope Gregory VII. (Hildebrand) was a Cluniac monk at Rüggisberg before his elevation to the Papal throne.

⁴⁹ We take this to be the same house as in preceding paragraph, under different orthography; or, to be identified with Röthenbach, or Rothenbac, in the diocese of Constance, a cell to Rüggisberg.

⁵⁰ St. Nicholas of Salins was not far from Poligny.

⁵¹ Vaux was situated in a narrow and somewhat precipitous valley formed by a chasm in the mountain above Poligny. It was called in all ancient records "Monasterium rectæ vallis,—Vallense,—de Vallibus, and—Sanctæ Mariæ de Valle supra Poligniacum." The church was still remarkable for its great beauty in 1750, dedicated to the Saviour, the Blessed Virgin, and SS. Peter and Nicholas. Rudolph III., King

monachi, computato priore ; deest unus ; prior et fratres interrogati de statu, responderunt quod bene referrent domino abbati et definitoribus.

Apud Frontenay (*Frontenay*, Jura, c. de Voiteur), sunt duo monachi computato priore, domus exonerata est a debitis.

Apud Mortuam Aquam (*Morteau*, Doubs).⁵² [*Wanting in text.*]

Apud Sanctum Albanum, Paterniacum, Romanum

of Transjurane Burgundy, assented, at the prayer and entreaty of Raimond, count of Burgundy, to the gift of this foundation in 1033 to the abbey of Cluni, "cui præest Dominus et reverendus Pater Odilo," namely, of the "cœnobii rectæ Vallis, in episcopatu Bisuntinensi juxta Poligniacum" to be colonized by monks of the Order of Cluni [Dunod, *Histoire de Besançon*, II., 173]. Dunod enumerates several of its charters of donation, amongst others one in 1115, giving to the convent the churches of Molin (Molain), Frontenay, and Miéry. The first, in a charter of King Rudolph, is called Mediolanum, from the Celtic word "Moiland," signifying an inhabited place on a large plain. For that same reason the capital of Lombardy was so called *Milan*. It became a priory *in commendam* in 1449. The evidences of it are numerous, and very fully given by Dunod (*ut supra*). Further particulars of Beatæ Mariæ de Vallibus are from Gall. Christ., XV., 139. It at first ranked as an abbey, but was converted into a Cluniac priory by Gregory VII., at the instigation of St. Hugh, in 1076. In 1322 its brethren numbered 16, subject to a prior appointed by the abbey of Cluni. In 1619 the number was reduced to ten brethren. In 1638 it shared the fate of many religious houses, but recovered its prosperity from 1647 to 1688 under its then prior *in commendam*, John Ignatius de Froissard, who was also the abbot of Cherlieu. The reformed rule of St. Vanne (Sancti Vitoni), which had been established in Lorraine and the South of France in the beginning of the 17th century, was introduced into it in 1631.

⁵² Morteau was a priory given to the abbey of Cluni about 1105-7, and is conjectured to have been founded by the Empress Adelhaide, daughter of Rudolph II., King of Burgundy, the founder of many houses of that order ; (or by her nephew, Rudolph III.). It took its name from the vast plain or valley in which it lies, or rather from the river Doubs, which after passing Pontarlier enters the valley so imperceptibly that the eye is unable to detect at once whence it comes. The counts of Neuchâtel had the *guardienneté* of Morteau, and Marguerite of Austria, having succeeded to the seigneurie of Venne, thus acquired the same right. The priory in 1514 obtained from her three yearly fairs, and a weekly market. It was given *in commendam* in 1593 to Philibert de Guiche, and after a succession of priors, named by Dunod, was held in 1717 by Antoine de Grammont, archbishop of Besançon.

Monasterium, Valles [*St. Alban of Bâle; Payerne* (Vaud); *Romain-Moutier* (Vaud); *Vaux*], et alibi, comedunt carnes indifferenter, et tam ab ebdomade majoris misse quam minoris.

[*Original parchment document; length 23 inches, width 6½ inches; oval seal in white wax, two-thirds of it remaining; Nouv. acq. lat. 2270; No. 10 (1275); B.N.*]

(*In dorso*): Visitatio in cameraria Alamaignie et Lothorengie, facta anno Domini. M^oCC^o septuagesimo quinto.

Hec est visitatio Alemannie et Lothoringie, facta per Guillelmum priorem de Vallibus,⁵³ camerarium⁵⁴ Alemannie et Lothoringie, et Guidonem, priorem de Vando-pera⁵⁵ Lothoringie, anno Domini M^oCC^oLXX^o quinto.⁵⁶

In primis venimus apud Miges [*Miéges* (Jura)]; status talis est; sunt ibi duo monachi; prior ibi non moratur; domus nichil debet, ut prior dicit.

§ Status de Alta Petra (*Haute Pierre*)⁵⁷ talis est: tres monachi ibi cum priore; unus deficit pro uno qui defunctus est; domus debet IIII° libras stephanensis monete;⁵⁸ bene regit domum suam prior, quamvis ab avvocato (*avoué*) dicte domus multa incomoda et incessanter patiatur. (*S. postea.*)

§ Status Frigidi Fontis.⁵⁹ Est ibi prior cum uno monacho; domus nichil debet.

§ Status domus Romani monasterii⁶⁰ talis est; sunt ibi decem et octo monachi regulariter viventes; duo monachi deficiunt; debet ducentas libras sine usuris;

⁵³ The priory of Vaux-sur-Poligny (Jura), in the old French province of Franche-Comté, and diocese of Besançon.

⁵⁴ Abbot of Cluni's vicar-general and chamberlain.

⁵⁵ Vendœuvre, Meurthe-et-Moselle, near Nancy, in Lorraine.

⁵⁶ This numeral has been erased, and replaced by VI.

⁵⁷ Haute-pierre (Doubs), in the diocese of Besançon.

⁵⁸ See *postea*.

⁵⁹ Froide Fontaine (Jura), in the diocese of Basle.

⁶⁰ Romans-Moutier en Vaud, in the diocese of Lausanne, was founded before 527.

prior sedule laborat circa edificia et aquirenda, et bonum nomen habet a vicinis, et negotia domus in manu sua prosperantur; et habet domus necessaria usque ad novos fructus sufficienter. Cetera sunt in bono statu; tamen prior querebatur de quodam monacho suo, Petro nomine, et de quodam alio, nomine Hugone, prout prior dicet vobis. [*What here followed has been erased.*]

§ Status domus Paterniaci (*Payerne*) ⁶¹ talis est; sunt

⁶¹ The historical evidences of *Payerne* are somewhat numerous, and not void of interest. The place was once the seat of the Kings of Burgundy of the second dynasty, and its abbey was founded some time in the tenth century by Bertha, Queen of Rudolph II. The foundation was confirmed by Otto II. (973), by Otto III. (986 and 997), by Henry II. in 1003, and by Conrad II. in 1024. It was made a Cluniac priory not long after that date, and shorn of its abbatial rank; still it held a foremost place among the representative houses in Cluni's General Chapters. The abbey of St. Mary of *Payerne* (ger. *Peterlingen*) was in the diocese of Lausanne and Pays de Vaud, and the year 962 is given as the date of its foundation. Queen Bertha, its foundress, was daughter of Burchard, Duke of Suabia, and married the above-named King, by whom she had Conrad, who succeeded his father; Rudolph, Duke of Burgundy; Adelhaide, who married Lothaire, King of Italy, and afterwards became Empress, as wife of Otto I. of Germany; and Burchard (or Berou), first Bishop of Lausanne, and afterwards (*circa* 947-8), Archbishop of Lyons. She married afterwards the King of Italy, by whom she had no issue. St. Odilon of Cluni remarks as to her virtues and sanctity. The religious foundations of this part of Europe, Transjurane Burgundy, or, as it has been termed, *Petite Burgogne* (ger. *Klein Burgund*) require some notice of their ruling family. The first King of Burgundy of the second period (for the race of the first Kings of Burgundy became extinct in Gondemar), was a Count of Stratlingen, on the borders of Lake Thun, and vice-regent in 888 of the country for Charles-le-Gros, Emperor of Western Germany. Profiting by the anarchy which ensued after his death, he seized upon that part of Europe, over which he proclaimed himself King. His dynasty, or the second kingdom which he thus founded, lasted for four generations, ending in Rudolph III. [*Bouquet*, IX., 24] (*Ruchat*).

The convent of *Payerne* was founded and richly endowed by Queen Bertha, with the consent of Conrad the King, and the Duke Rudolph, for monks of the order of St. Benedict, or reformed Order of St. Odilon, (the restorer of the Order), the former of these subsequently confirming his mother's charter. She founded it, (as the foundation-charter runs, (given by *Bouquet* from the chartulary of *Payerne*), and endowed it with the consent and advice of her sons Conrad, the high and mighty king, and Duke Rudolf [of Burgundy], with certain lands in those parts, the

revenues of the churches of Chiètres (Kerzers), Pauliacum, Privisint, and the cell of Baulmes. She gave the tithe of the vineyards in the district of Laupen and the river Broie; (Bibiena; Biber) (which joins the lakes of Neuchâtel and Morat); Colmar, and other places in Alsace (Zapf). She gave the monks license to coin money, with a yearly fair, and made them independent of all secular authority, and even (according to Ruchat) of Papal jurisdiction. All this she did "for her own soul's sake, and for those of her (aforesaid) sons; for the soul of Burchard, her son, Bishop of Lausanne; for the soul of her daughter, Queen (Empress) Adelhaide (of Italy) [*pro animâ filii mei Burchardi Episcopi Lausannensis, pro animâ filię meâ Reginæ Adelheidæ*]; of the Emperor Otto; and for the soul of her deceased consort." She omits the name of her second husband, the King of Italy, whom she married after Rudolph II.'s death, having (as Müller observes, V., 25, p. 87), "*multarum concubinarum deceptus illicibris*." But the concluding portion of her charter is worthy of note, for it embraces, like many foundation charters of that early age, the most violent denunciations and imprecations against any who might ever call in question the privileges of her foundation. After expressing the wish that whoever should read her charter with ill-disposed sentiments "might be struck with blindness," she appeals to the two "sacred apostles and glorious Princes of the earth (SS. Peter and Paul), and the Sovereign Pontiff occupying St. Peter's chair," praying that such an one "may be banished the church, and his name effaced from the Book of Life;" "that his portion may be with those who said unto the Almighty, 'Depart from us, for we desire not the knowledge of Thy ways'" [Job xxi., 14]; with Dathan and Abiram, whom the earth opening its jaws swallowed up; that during life they may bodily suffer and anticipate the pains of hell; like Heliodorus, who was scourged by Angels, and like Antiochus, whom serpents bit, etc. . . . "Et ut hoc nefas omnibus temerariis ac improbis arctius inhibeat, adhuc idem inculcans subjungo, et hoc obsecro vos, ô sancti Apostoli et gloriosi Principes terræ, Petre et Paule, et te Pontifex Pontificum Apostolicæ Sedis, ut per auctoritatem canonicam et apostolicam, quam à Domino accepisti, alienes à consortio sanctæ Dei Ecclesiæ, et sempiternæ vitæ, prædones et invasores atque distractores harum rerum, quas sanctæ Mariæ et prædictis Sanctis hilari mente promtaque voluntate dono; sitisque tutores ac defensores jam dicti loci Paterniaci, et servorum Dei ibi commorantium ac commanentium, harum quoque omnium facultatem propter eleemosinam et clementiam ac misericordiam piissimi Redemptoris nostri, si quis forté (quod absit, et quod per Dei misericordiam et patrocinium Apostolorum evenire non æstimo), vel ex propinquis aut extraneis, vel ex qualibet conditione vel potestate, qualicumque calliditate, contra hoc testamentum, quod pro Dei amore omnipotentis ac veneratione Sanctæ Mariæ, matris Domini, et prædictorum Sanctorum fidei sancivi, aliquam concussionem inferre tentaverit; primum, quod iram Dei Omnipotentis incurrat, auferatque Deus partem illius de terrâ viventium; fiatque pars illius cum his qui dixerunt Domino Deo, "*Recede à nobis*" (Job xvi., 14); et cum Dathan et Abiron, quos terra aperto ore deglutivit, et vivos infernus absorbit; perpetuam incurrat

damnationem: socius quoque Judæ Domini proditoris effectus, æternis crucialibus retrusus teneatur; et ne in presenti sæculo humanis oculis impunè transire videatur; in corpore quidem proprio futuræ damnationis tormenta experiatur; sortitus duplicem direptionem cum Heliodoro et Antiocho, quorum alter acribus verberibus coërcitus vix semivivus evasit; alter verò superno nutu percussus, putrescentibus membris, et scatentibus vermibus miserrimè interiit; cæterisque sacrilegis, qui ærarium domûs Dei temerare præsumpserunt, particeps existat; habeatque, nisi resipuerit, Archiclavum totius monarchiæ Ecclesiarum, juncto sibi Sancto Paulo, obstitorem, et amæni Paradisi aditûs contradictorem, quos sibi, si vellet, habere poterat piissimos intercessores: Secundum mundialem verò legem, his quibus intulerit calumniam, centum auri libras, cogente judiciaria potestate, compulsus exsolvat; et congressio illius frustrata nullum omninò obtineat effectum; sed hujus firmitas testamenti omni auctoritate suffulta, semper inviolata ac inconcussa permaneat, cum omni stipulatione subnixa.

Signum dominæ Berthæ Reginæ, quæ hanc traditionem, cum manibus filiorum suorum Conradi Regis ac Rodolphi Ducis, subtus confirmavit.

Data in die* Martis, Kal. Aprilis anno xxiv. regnante Conrado Rege. Actum verò Lausona civitate.

Queen Bertha erected the still existing castles of Champvent (near Yverdon), and Vuflens (near Morges), and was a woman of note and laudable peculiarities, for she is said to have even spun her own apparel. But though she may not have been spinning Royal vestments when she penned the foregoing foundation-charter, she is recorded as usually occupied with the distaff; in fact, Ruchat gives an example of her seal, on which she is seated on her throne, with that emblem of industry. Hence it was that the French proverb arose—" *Ce n'est plus le temps où Berthe filait*" (Times have changed since Bertha spun). Did she wish (observes Müller) to imitate the mother of Charlemagne, Bertha, the wife of Pepin; or has this story been attributed to one in place of the other?

St. Maicul, of Cluni, is recorded its first abbot; Odilon and Hugh, abbots of Cluni, had rule also over Payerne as abbots. After these, from 1067-1087 the house was governed by a succession of Priors only, ending as the last recorded in Claude Marchand in 1493, and Jean de la Forest in 1535.

The abbot of Payerne had a seat at the Diet, and bore the rank of Prince of the Empire, and the religious community, it may be added, had power to elect their own abbot. The foundation-charter is given by Bouquet, IX., p. 667, apud Sam. Guichenonem in Bibliotheca Sebusiana, p. 1 (Zapf.).

In 1398 only 12 monks constituted the religious community. In 1536 it was secularized, and its revenues divided with Berne and Freiburg [Gall. Christ. XV., 388, 391]. It was suppressed at the Reformation.

In 1817 Bertha's tomb was discovered in the abbey church at Payerne.

* Tuesday fell on first day of April, an. 962. Hence the commencement of the reign of Conrad is to be reckoned from the beginning of 939.

ibi viginti monachi bene et regulariter viventes; domus debet IIII° libras lausannenses, tamen sine usuris, pro majori parte; prior laborat, quantum potest, pro dome sua deffendenda et juribus ipsius domus, et laudabilo testimonium habet a vicinis; cetera sunt in bono statu.

§ Status domus de Vilar talis est; sunt ibi quatuor monachi, computato priore; domus tenetur in quinquaginta libris lausannensium; ⁶² habet necessaria usque ad novos fructus,

§ Status Montis Richerii; sunt ibi IIII^{or} monachi; domus tenetur in III^oXXIII libris bernensibus.

Apud Plauseum est quidam monachus, nomine Rodulfus, de incontinentia diffamatus, precepimus ei ut apud Cluniacum veniat, penam pro meritis recepturus.

§ Status sancti Albani in Basilea (*Saint Alban of Bâle*); sunt ibi octo monachi, priore computato; domus tenetur in centum viginti libris basiliensibus; bene se [h]abet spiritualiter et temporaliter.

§ Status domus de Ystain; ⁶³ sunt ibi quinque moniales, et prior, et unus monachus, et una conversa: domus debet decem libras basilienses.

§ Status prioratus de Rubeo Monte (*Rougemont*, in diocese of Lausanne, and canton of Vaud); sunt ibi duo monachi et prior; set prior non moratur ibi propter guerras et malum statum loci; tamen posse suum facit de tenendo locum, et res dicti loci deffendendo; et debet XV. lib. lausannenses.

§ Status domus de Vulpas (*Welpach* or *Feldbach*); viginti quatuor moniales sunt ibi, et prior cum duobus

This monastery has been wrongly set down as the foundation of Bertha, Queen of Robert, King of France and Duke of Burgundy. Neither must she be confounded with another Bertha, consort of one of the Counts of Neuchâtel, who erected its cathedral in the 12th century.

[S. Conservateur Suisse, IX., 386-407; Ruchat, *Abrégé de l'histoire ecclésiastique du Pays de Vaud*; Müller, *Geschichte der Schweiz*; Herrgott, p. 159).

⁶² 3,000 écus d'or of France equalled 3,700 livres lausannoises. The approximate value may be obtained by reduction.

⁶³ Istein in the diocese of Bâle. (See *antea*).

monachis; debet IIII^{xx} libras basilienses; habet necessaria usque ad novos.

§ Status de Othovilari; unus monachus est ibi et prior; debet XX, lib. basilienses.

§ Status de Autequil; sunt ibi tres monachi et prior; unus monachus deest ibi; debet C. et L. marcas argenti pro quibus obligavit dictus prior in manu cujusdam militis, nomine Tabellarii, omnia bona domus sue, excepto quod maxima summa bladi; primo erat obligata in manu soffranarii d'Autequil (*a dealer in saffron*), pro maxima summa pecunie, super quibus prior nos certificabat. Item dedit pensionem cuidam clerico, valentem tres marcas argenti; locus est interdictus pro decima.

§ Status domus de Tyrembac (*in the diocese of Basle*); est ibi unus monachus cum priore; domus debet XXX. lib. basilienses. (S. Record-Evidences, *postea*.)

§ Status domus Celleville Maris.^{63a} Sunt V. monachi, computato priore; domus tenetur in C. et duabus marcis.

§ Status de Cerdon (*Seldon*); moniales sunt ibi XX. et unus monachus cum priore; domus debet LX. et IIII. libras basilienses.

§ Status Insule-Medii-Lacus (*Isle Saint Pierre, in the diocese of Lausanne*). Sunt ibi tres monachi cum priore computato; prior recepit domum circa vindemias quas episcopus Basiliensis diu tenuerat, et invenit de debitis dicti episcopi domum obligatam in M. et XXVII. libris bernensium, et in blado L. modiis. Prior laborat, in quantum potest, de deliberando ipsam.

§ Transactis Alpibus Alsacie (*Vosges*), venimus apud Froidvillam in Lothorengia [*Froideville (Jura)*] possibly *Froville* (Meurthe et Moselle, in the diocese of Toul); sunt ibi duo monachi cum priore; domus est in bono statu; nichil debet; prior laudabiliter se habet.

§ Domus de Vandopera. Sunt ibi duo monachi et prior; bene se habent; domus debet XX. lib. turon; habet usque ad novos victualia sufficienter.

^{63a} We take this to be Cella in the Black Forest, under a different orthography.

§ Status Sancte Marie de Bosco ; ⁶⁴ est ibi monachus cum priore ; debet XXXVII. lib. tullensium.⁶⁵

§ Status domus de Theecort ; sunt ibi duo monachi et prior ; debet VIII^{xx} lib. turonensium ; prior laborat quantum potest ad debitum persolvendum.

§ Status domus de Donna Maria [*Danmarie*] ; sunt ibi tres monachi et prior [*what followed has been effaced*] . . . plures solebant esse, set propter debitum non sunt ibi ; alleviavit debitum usque ad VI^{xx} lib. tur. ; habet victualia usque ad novos ; prior laudabiliter se habet ; dicta domus debebat in summa VIII° et amplius.

§ Status domus de Relenges [*Rélanges* (Vosges)].⁶⁶ Sunt ibi IIII^{or} monachi et prior ; monachi deficiunt ibi ; domus debet C. lib. turon. ; bene est edificata, laudabiliter se habet dictus prior in edificiis et acquirendis redditibus, et nomen bonum habet in partibus illis a vicinis.

§ Status domus de Portu.⁶⁷ Sunt ibi duo monachi et prior ; debet XX. lib. stephanenses ; habet necessaria usque ad novos, et promisit prior de XL. lib. in isto anno debitum alleviare ; unus conversus habebat ibi mansionem ; prior ipsum ejecit a domo, propter honus debiti se excusans.

§ Status domus de Chauz [*la Chauz* (Doubs), in diocese of Besançon]. Sunt ibi [*duo*] monachi, unus presbiter (sed post visitationem fuit expulsus), et alter juvenis ; prior est in scolis ; debet LX. et X. lib. stephanenses ; promisit de bonis domus in isto anno debitum in XXX^a lib. alleviare. Domus illa patitur a servientibus morantibus apud Clarevauz comitive Burgundie, in vadendo nemora et redditus alios dicte domus, in quibus solebant habere medietatem.

§ Status de Loco-Dei [*Lieu-Dieu*, in the diocese of Besançon] ; est ibi prior cum uno monacho ; domus debet XL. francos ; monachus conqueritur de vestiario

⁶⁴ Sante-Marie-aux-Bois (Vosges).

⁶⁵ Of the coinage of Toul.

⁶⁶ In the diocese of Toul.

⁶⁷ Port-sur-Saône (Haute-Saône).

suo; removit quemdam conversum (*lay brother*), et fecit alium novum.

§ Status de Valle Clusa [*Vaocluse*] (diocese of Besançon); Status de Vacluse. Sunt ibi quinque monachi; domus debet CCC. lib. stefanensis monete.⁶⁸

§ Status de Vallibus [*Vaux-sur-Poligny*] (Jura). Sunt ibi XII. monachi, quamvis non consueverint esse ultra VIII^{to}, vel ad plus decem; domus debet ex causa tempestatis que accidit hoc anno in partibus suis, et etiam pro debito domus Loci-Dei, de quo dictus prior solvit VIII^{ss} et III^{or} lib. stephanenses⁶⁸; debet III° lib. apud

⁶⁸ This coinage is very imperfectly known, and the two following notices, drawn up from Dunod in the last, and Jeannez in the present century, embrace all that need be said. The former, Dunod, corrects an error of Ducange, who states this money to have been attributed to the Dukes of Burgundy, instead of the Archbishops of Besançon. It had a wide circulation, and the *livre estevenant* equalled in value 13 sols and 10 deniers of the money of Tours. The Archbishop obtained the right of coining money in the time of Charles-le-Chauve, and to circulate the same throughout his diocese, "aux armes et nom de l'archevêché." The arms of the see of Besançon were:—[*Gules*] an eagle displayed [*or*], which the Archbishop bore as a Prince of the Holy Roman empire; the coin also bore those of the two cathedral-churches of Besançon, viz., of St. Stephen and St. John. The Archbishops claimed this exclusive right throughout their province, and much litigation ensued in consequence. The relative value in francs, may be found from the following table:—

Relative value of "Sols" and "Livres estevenants," reduced to "Gros" and "Francs."

3 sols estevenants	=	2 gros
6 " "	=	4 "
9 " "	=	6 "
15 " "	=	10 "
20 sols (or 1 livre estevenant)	=	13 gros, 4 engrongnes
9 livres estevenants	=	10 francs
18 " "	=	20 "
90 " "	=	100 "
300 " "	=	333 francs, 4 gros
900 " "	=	1000 francs
1800 " "	=	2000 "

[See Table, p. cxlvi., Dunod, *Histoire de l'Eglise de Besançon*, Vol. I.]

This Burgundian coinage seems to have had its origin at Besançon; moneta Bisuntinensis or Stephanensis being equivalent terms. The coins were well known as "*Estevenants*," or *monnaie estevenante de Besançon*; the current pieces being from the "*sou*" (or less) up to the "*livre estevenant*,"

Arbosium [*Arbois* (Jura)], et apud Poliniacum. Item cuidam amico suo apud Arbosium ducentas libras vianenses.⁶⁹

§ Status de Fronchonay [*Frontenay* (Jura)]; prior nec monachus suus morantur in domo propter tempestatem, ymo apud Valles; debet XL. lib. stephanienses.⁶⁸

§ Status de Mortua Aqua, [*Morteau* (Doubs) in the diocese of Besançon (Mortault)], (*left blank*).

[*On a membrane; 28 by 6 inches; two seals formerly appendant, one still remaining; Nou. acq. lat. 2270; No. 11; Bibl. Nationale.*]

and their circulation was chiefly limited to the diocese and province, though current beyond it. Many cities and abbeys had license to coin at that era, the pieces best known being those of Tours (*tournois*). The neighbouring district of Lons-le-Saunier had its coin also, and the *solidi Ledonensis monetæ* are another example. Metz, Vienne, Bâle, Toul, Lausanne, Berne, and numberless other cities had their own coinage. A charter (quoted by Jeannez) gives the value of the florin in *monnaie estevenante*, viz., fifteen *sols estevenants*, being shown equal to one florin:—"cujus quidem monete, florinus, valet quindecim solidos, et non ultra." It was current up to 1356, or later, as seen by documentary evidence. Charters of the 10th, 11th, and 12th centuries, all speak of the *monnaie estevenante* (or ? Stephen-coinage), and up to the end of the 13th century, no other money is named in the diocese of Besançon for pecuniary transactions, accounts being all reckoned and payments made in "*livres* and *sous estevenants*." Its value was somewhat higher than the money of Tours, the *livre estevenant* being worth 14 sous and 10 deniers of the Tournois money. Though the legal tender, it did not prevent other money being current in the province.

In the Carolingian period the coins bore the monogram of Charles-le-Chauve, with the legend *SCI STEPHANI* or *STEPHANI MON* [ETA]. They were struck with the name of Besançon's patron-saint, for according to tradition some of St. Stephen's bones were sent there by Theodosius the younger in the fifth century. Many of the coins have *PTNOMARTIR* in place of *S. Stephani*.—[*Cf. Jeannez, Monnaies du comté de Bourgogne.*] Such was the coinage of Besançon (or that part of Cisjurane Burgundy), which seems to have dated somewhat prior to the above period.

We may observe that the pound of silver at that date (or under Pepin), coined or not, equalled 10 ounces and $\frac{3}{4}$ (*poids de marc*). Charlemagne substituted the pound of 12 ounces (of the same standard), and decided that 20 sous of silver should go to the pound.

⁶⁹ Of Vienne.

[VISITATION OF CLUNIA FOUNDATIONS
IN GERMANY (SWITZERLAND), FRANCHE-
COMTÉ, AND ALSACE-LORRAINE IN 1276.]Amodium (*Addition*).⁷⁰

§ Anno Domini M^oCC^oLXX^oVI^o, die mercurii, in capite januerii, Nos, frater Otto, prior de Contamina,⁷¹ et nos, frater R. prior de Avalone,⁷² in partibus Lotoringie et Almannie constituti visitatores, primo venimus apud Truvisins;^{72a} ibi sunt duo monachi, quorum alter est procurator domus pro priore Paterniaci (*Payerne*, in the diocese de Lausanne; S. p. 29), et, sicut non debuimus, non processimus ad visitandum, quod prior visitaverat locum, ut monachi dicebant.

§ Item, fuimus apud Brusins (? *Bannens*), ubi invenimus quemdam capellanum, procuratorem domus ex parte prioris Romani Monasterii (*Romanmoutier*, in the diocese of Lausanne), qui tenet eam in manu sua.^{72b}

§ Item, quod dominus abbas visitaverat personaliter Romanum Monasterium et Paterniacum,^{72c} processimus ad alia loca visitanda.

§ Item, quod non potuimus personaliter accedere propter guerras⁷³ ad domum Villarii-Monachorum, et ad domum Insule (*Insula medii lacus*, in the diocese of Lausanne); inquisivimus per priores domuum predictarum statum suum: domus Villarii Monachorum debet XL. et III. libras; ibi sunt duo monachi cum priore.

§ Item, in domo Insule, sunt duo monachi cum priore et quisdam (*sic*) [*quidam*] clericus, quem dominus abbas

⁷⁰ Supplement to a Visitation then recently made.

⁷¹ This would appear to be Contamines, in Faucigny, and the diocese of Geneva (Bibl. Clun., col. 1741).

⁷² Avallon (Yonne); or, again, in the diocese of Grenoble, in the c. of Saint Maximin (Isère).

^{72a} We take this to be incorrect spelling for Privisint, which was among the first endowments of Payerne.

^{72b} Some of the houses subject to Romain-Mouthier were:—Lac S. Point, Bannens, and S. Colombe, all in Hochburgured.

^{72c} Among other houses subject to Payerne were:—St. Peter of Colmar, and Hettenheim; the former in Upper, the latter in Lower Alsace.

⁷³ See p. 29.

precepit indui habitu monachale, sicut dicit idem prior; item dicit quod invenit domum predictam in pessimo statu debitorum; modo debet in omnibus CC. libras et XL. solidos.

§ Item, die mercurii post *Bordas* (1st Sunday in Lent, [Brandons]), venimus apud Montem Richerii; nullus monachus de ordine nostro est ibi; set sunt ibi III. monachi extranei, quos prior vocaverat secum propter defectum monachorum nostri ordinis. Item intelleximus per priorem, quod predicta domus erat obligata, quando idem prior venit ibidem, in quingentis et L. et II. libris, tam in gageriis (*mortgages*) quam in aliis alienatis, et collatis ad vitam, quod fecerant sui predecessores; modo debet predicta domus LX. et III. libras, excepta quadam gageria (*mortgage*) XL. librarum, quam gageriam tenet quidam burgensis de Berna (*Berne*) pro CCC. libris, de quibus dictus prior est in tractatu pacis cum dicto burgensi.

§ Item, die Jovis sequenti, fuimus apud Otonem Vilarii (*Orthonem-Villarii*, in the diocese of Lausanne), et invenimus ibidem quemdam monachum extraneum et quemdam conversum, et conversam (*lay-sister*), et quemdam in spiritualibus; correximus et reformavimus que correctione et reformatione indigebant; domus debet tam pro defectu cibariorum futuro, quam in aliis debitis, XX. et II. libras.

§ Item dominica sequenti, fuimus apud Basileam (*Bâle*), et invenimus ibidem V. monachos cum priore; et, prout dicit prior, defitiunt (*sic*) [*deficiunt*] ibi IIII^{or} monachi; et correximus quedam que fuerant corrigenda, videlicet de silentio claustris, et camiseis lineis, et de stratis; domus debet IX. libras.

§ Item, die martis post dominicam predictam venimus apud Ysten (*Istein*, in the diocese of Bâle); ibi sunt V. moniales, et unus monachus cum priore; qui monachus, propter defectum tam auditus quam visus rarissime celebrat; et propter hoc minus bene fiunt ibi divina; nec est ibidem qui possit audire confessiones, nisi solus prior; cetera, secundum quod potuimus, correximus; domus debet tam pro defectu futurorum cibariorum, quam pro aliis, XX. et VI. libras.

§ Item, die mercurii sequenti, venimus apud Ferpat (*Verpacum*, in the diocese of Bâle; *Feldbach*); ibi sunt tam interius, quam exterius, XXIII^{or} moniales, cum priore et uno monacho; prout melius potuimus, correximus que fuerunt specialiter corrigenda; domus debet tam pro futuro defectu cibariorum, quam pro aliis C. et VII. libras.

Item, die veneris sequenti, fuimus apud Frigidum Fontem (*Froide Fontaine*, in the dioc. of Bâle); ibi est prior cum uno monacho; et, sicut dixit nobis prior, domus predicta est in bono statu; tamen intelleximus quod propter defectum stamineorum,⁷⁴ utuntur monachi lineis camisiis.

Item, dominica qua cantatur *Oculi mei* fuimus apud Altam Guiclam (*Altkirch*),⁷⁵ et inquisito de statu domus per priorem et monachos, communiter dixerunt quod eadem domus, tam in spiritualibus quam in temporalibus, plurimum paciebatur defectum, cum enim fuisset in adventu prioris, debitis obligata in C. et L. marchis argenti; dictus prior, propter suam simplicitatem et inpotentiam consulandi, domum antedictam cuidam militi, videlicet domino H. Bachelario, tanquam procuratori domus, omnia bona temporalia usque ad IIII^{or} annos pignori obligavit. Qui miles, non adtendens conventiones habitas inter ipsos, non vult solvere decimam terre sancte; quare dicta domus jam per annum et dimidium extitit subposita interdicto; et ita non celebrantur ibi divina; predictus etiam miles sustraxit monachis domus prebendam, minus juste, per VII. septimanas; conventiones vero facte inter priorem et dictum militem tales fuerant:—Quod isdem (*sic*) [*idem*] miles promisit dicto priori, quod elapsis primis IIII^{or} annis, dictam domum dicto priori restitueret quietam et liberam ab omni honore [*onere*] debitorum; et hec conventiones probantur per monachos antedictos.

§ Item statum domus de Terumbac (*Tyrambech*, in the diocese of Bâle) inquisivimus per priorem loci, qui dixit nobis, quod habet secum unum monachum major domus

⁷⁴ Stamin, or shirt made of wool and linen. It also implies a penitential hair-shirt; again, an inner woollen tunic next the skin (Ducange).

⁷⁵ In the diocese of Bâle.

prioratus sui, et fere medium monasterium nuper combustum fuerat; domus debet tam in puris debitis quam pro futuro defectu cibariorum, et quorundam aliorum defectu L. libras.

§ Item, die mercurii post dominicam qua cantatur *Oculi mei*, fuimus apud Sildon (*Seldon*, S. *antea*); ibi sunt XX. et I. moniales, sicut solito; faciunt ibi divina; ibi est prior cum uno monacho; prout melius potuimus correximus corrigenda; domus debet XV. lib.

§ Item quod prior de Cella⁷⁶ Romanam curiam adierat, de statu domus inquisivimus per duos monachos dicte domus; et dixerunt nobis quod in dicta domo erant tres monachi de ordine nostra, et unus extraneus; de debito domus nihil sciunt; set prior Basiliensis dixit nobis, quod dicta domus est obligata in quater viginti marchis et XIII. libris.

§ Item inquisivimus statum domus de Rogemont⁷⁷ per priorem loci; ibi sunt duo monachi; prior non audet venire ad locum, propter guerras comitis Gruerie (*comte de Gruyères*)⁷⁸ et dicit quod domus debet XX. lib.

§ Item fuimus in Columberiis (*Colombier*);⁷⁹ non visitavimus ibi quod prior Paterniaci, qui tenet eam in manu sua,

⁷⁶ *Alias* Sella; the convent of St. Ulric, in the Black Forest, in the ancient diocese of Constance. St. Ulric was founded before 1155, for it figures as one of the possessions of the see of Constance in a deed of the Emperor Frederick I. of that date, fixing the limits of the diocese (Gall. Christ., Vol. V). It seems possible, however, that the above foundation may be intended for "Sellense monasterium" in Alsace, on the Rhine, founded by the Empress Adelhaide (Mabillon, VI., 485), rather than with Cella, to which Cluniac monks were transferred from Grüningen in 1071, though the Bibl. Clun. would seem to point to St. Ulricus's foundation.

⁷⁷ There were three places so called; one in Burgundy (Doubs); another in Alsace; and this convent (Rubeus Mons or Rougemont), in the diocese of Lausanne, on the confines of the cantons of Berne and Vaud, and not far from Gessenay. The present chateau of this Vaudois village is said to now occupy its site.

⁷⁸ This warfare may have been of the local and intestine kind going on between neighbouring chiefs. The Bishop of Lausanne was engaged in hostilities with Louis de Savoie not long after the time of this Visitation.

⁷⁹ Colombier was in the diocese of Bâle, not far from Neuchâtel. It was there, it is said, that the Prussian Marshal Keith, the Scotch general of Frederick the Great, resided, when Governor of Neuchâtel. It was a cell to Paterniacum.

visitat et corrigit que sint corrigenda in predicta domo ; verumtamen scimus quod ibi sunt IIII^{or} monachi, et est domus in bono statu.

§ Item, in crastino *Letare Jherusalem*, venimus apud Frodvillam (*Froville*);⁸⁰ ibi sunt duo monachi cum priore, qui satis bene se habent circa divina; et cum dicta domus in adventu prioris esset in pessimo statu, modo est quieta et immunis ab omni honore debitorum, et habet sufficienter victualia usque ad nova.

§ Item, die jovis sequenti, fuimus apud Boscum; ibi est unus solus monachus qui solum dicit horas suas; de statu temporalium non potuimus instrui ad plenum propter absentiam prioris, qui, prout dicebatur, erat circa episcopum Mettensem (*Metz*); predicta domus patitur in edificiis maximum detrimentum quod minantur ruinam; est ibidem quidam clericus procurator pro priore.

§ Item, die quo supra, inquisivimus statum domus de Tiecort (*Thiancourt*); pro priore loci duo monachi sunt in domo; sicut dixit prior, invenit dictam domum debitis obligatam in quingentis et XX. libris turonensium;⁸¹ modo debet VI^{xx} libras turonensium.

§ Item, *dominica in Passione* [*fifth Sunday in Lent*], fuimus apud Vandoperam (*Vendœuvre*, near Nancy, in the diocese of Toul); ibi sunt duo monachi cum priore; prout melius potuimus, correximus que fuerant corrigenda; domus debet XX. libras turonensium.

§ Item, die martis sequenti, venimus apud Donnam Mariam;⁸² ibi sunt duo monachi cum priore, et quisdam (*sic*) [*quidam*] alius qui non est de ordine nostro; que spiritualiter fuerant corrigenda, correximus; prior dixit nobis quod invenit domum obligatam, tam in denariis, quam in blado, ad extimationem X. et IX^{xx} librarum turonensium, de quibus solvit, prout dicit, C. libras

⁸⁰ Froville was a dependant foundation of Romans-Montier-en-Vaud.

⁸¹ French money coined at Tours (*livres tournois*); then vulgarly known in England as *turneys* or black-money (S. note p. 36).

⁸² Dannemarie (Alsace-Lorraine), on the line from Belfort to Bâle; formerly a chef-lieu in the canton of the Upper Rhine.

turonensium; habet tamen defectum unum, ad extimationem, LX. librarum turonensium; dictus enim prior, ut dicit, posuit in edificiis LX. libr. turonensium.

§ Item, die veneris ante *Ramos* [*Palm Sunday*], venimus apud Relanges;⁸³ ibi sunt VI. monachi cum priore; secundum quod potuimus, correximus que correctione et reformatione novimus indigere; domus est obligata debitis, videlicet VI^{xx} libris turonensium.

§ Item, die martis ante *Pascam* [*Easter Day*], fuimus apud Portum super Sagonam (*Port-sur-Saône*);⁸⁴ ibi sunt duo monachi, set unus illorum habet litteram domini abbatis, morandi apud Cluniacum, et sic superstes remanet solus; domus sustinet in edificiis multiplex detrimentum, et cum prior sit secularis, propter sui absentiam, non potuimus ad plenum instrui de statu temporalium; verumptamen dixit nobis quisdam (*sic*) presbitus procurator dicte domus, quod prior debet IX^{xx} libras turonensium; habet tamen sufficientiam victualium usque ad nova.

§ Item, die jovis ante *Pasca* [*Thursday before Easter*] fuimus apud Chaus; ibi sunt duo monachi cum priore; que corrigenda erant, mandavimus et precepimus corrigi per priorem; domus debet L. libras turonensium, et habet victualia usque ad nova.

§ Item, in *crastino Pasche* [*on the morrow of Easter; Easter Monday*], venimus apud Mortuam Aquam;⁸⁵ ibi est quisdam monachus qui solum dicit horas suas; ibi est quisdam secularis qui est prepositus de Vertais, et tenet ad firmam dictam domum a domino Amedeo de Montefalconis⁸⁶ pro CCC. libris turonensium, pro his tantum que sunt in valle Mortue Aque; pro his quoque que sunt extra vallem, reddit dicto domino V. CC. libras turonensium. Homines terre pertinentes ad dictam

⁸³ Rélanges (Vosges), in the neighbourhood of Contrexéville.

⁸⁴ In the diocese of Besançon (Haute Saône), in the arrondissement of Vésoul.

⁸⁵ Morteau, in the diocese of Besançon (Doubs), and in the arrondissement of Pontarlier. (S. Record-Evidences, *postea*.)

⁸⁶ Montfauçon (Doubs), near Besançon. Amadeus de Montfauçon, Seigneur d'Orbes; members of whose family were owners of Montbéliard.

domum graviter conquesti sunt de dicto domino A., dicentes quod novas tallias inponit eisdem, indebitas extorquet ab eis exactiones, et multiplices alias infert injurias, et ad suas cavallatas⁸⁷ eos ire compellit; ^{87a} edificia domus ita disruta sunt et concussa, quod vix potuimus invenire ubi jaceremus.

§ Item die *Sancte Pasce*, fuimus apud Vallem Clausam [*Vaocluse* (Jura, com. d'Onoz, c. d'Orgelet)]; ibi sunt VI. monachi cum domino abbate Balmensi, ^{87b} et priore ejusdem loci, qui satis bene se habent circa divina; ibi sunt sufficienter victualia usque ad nova.

§ Item, die *martis post Pasca* [*Tuesday in Easter week*], fuimus apud Altam Petram [*Haute-Pierre*, in the diocese of Besançon (Doubs), in the com. of Mouthier; or *Haute-pierre*, c. d'Ornans]; ibi sunt IIII^{or} monachi cum priore; domus debet, ut dicit prior, CCC. et LX. libras turonensium; prior recepit nos, prout placuit ei.

[*Original, on a roll of parchment; length 22 inches, width 5½ inches; being an appendage to, or a continuation of, a previously made Visitation; Nouv. acq. lat. 2270, No. 3; Bibl. Nationale.*]

The foregoing Visitations are supplemented by the following additional details, taken from the *Bibliotheca Cluniacensis*, a Collection of Evidences of the early part of the 17th century relating to the Abbey of Cluni, which, as a rule, have all the weight and authenticity of an original record, and of equal testimony. Of these Records we give the annexed copy, and translation.

[*Bibliotheca Cluniacensis* (Paris, 1614, in fol.). (Abbatiarum, prioratuum, decanatum et ecclesiarum Cœnobio Cluniacensi subjectorum Catalogus.)]

⁸⁷ Mounted forays or expeditions (lit., *cavalcades*).

^{87a} This was a time historically illustrative of the feudal system, and notorious for the heavy oppression to which the lower ranks were subjected. They were bound to numberless services and obligations, and the monasteries having acquired the tithes of parishes, many of the better class held office under them, and carried on a regular trade of extortion and oppression for their own advantage.

^{87b} S. Balme or Baume, overleaf.

[Col. 1741.] *De Provincia Alemanicæ, Lotharingicæ et comitatu Burgundiæ.*

Abbatia Balmensis (*Baulme*)⁸⁸ Vesontinensis diocesis, ubi debent esse secundum antiquum numerum, quadraginta monachi.

⁸⁸ Balma or Baume-les-Messieurs, in the diocese of Besançon, was about three leagues from Lons-le-Saulnier, and located near the source of the river Solvan, in a valley overhung by towering rocks, in the midst of the mountains of the Jura.

There were three houses which bore the name of Balme, viz., the above-named abbey, and two nunneries, one in the Jura mountains also, not far from the monastery of St. Claude de Joux (S. Augendi monasterium); the other was on the Doubs, between Besançon and Montbéliard.

The evidences in respect of Baume-les-Messieurs have considerable historic interest, for although a Cluniac monastery, it was exempt from the visitation of the parent-house, or so considered itself. This monastery of the order of St. Benedict, was dedicated to St. Peter, and its first history dates probably to the fourth century. It was reconstituted in 926 by Bernon, the founder and first abbot of Gigny, the same, also, who was subsequently chosen by William, Duke of Aquitaine, to be the first abbot of his foundation of Cluni, who then colonized it, if not entirely, with monks of his own foundation of Gigny. That abbey, as we know, counted in after-times 2,000 monasteries among its affiliations.

Peter the Venerable ascribes the foundation of Baulme to St. Columbanus; others to Brunehidis, d. of Chilpericus; to King Gunthram; to St. Prothasius (the Bishop of Avranches), (Abrincensi episcopo); or lastly to St. Benedict of Anian. There are again some who hold the founders to have been, either St. Desideratus or St. Lauthenus, with others. Bernon, the abbot of Gigny, seems to have returned it as subordinate to his monastery of Gigny in 895, and the monks of that house began about that time to occupy themselves in its restoration from the very foundations. It was at first considered subject to Gigny (as observed), and King Rudolph confirmed it as such to Bernon. It assumed, however, the rank of abbey not long afterwards, for Pope Urban, in 1089 (and 13 of the Pontifical Indiction), by a Papal decree plainly testifies to this, enumerating among its possessions and affiliations the monasteries of St. Mary of Grande Fontaine, that of St. Peter of Gaude (Jouhe), the monastery of St. Mary of Besançon, known as Jussanum, and many more. These letters Apostolic were addressed to Hugh, abbot of Cluni, and Hugh, archbishop of Besançon, in response to their joint petition in respect of Balme. But this rank of abbey was at one time taken away from it, and again restored to it, for the Emperor Frederick, in 1157, exempted it so far from the jurisdiction of Cluni, that it was allowed to retain the title of abbey, and the convent had power to elect their own abbot. Its position seems always to have given rise to question, for in 1297 (about the era of

these Visitations), when Bertrand du Colombier, abbot of Cluni, came there officially—"ut loci lustratione fungeretur"—he was denied access to the place; neither in 1693 did the monks and convent display much greater respect to the Archbishop of Besançon. But many other instances may be given; in 1677 a case occurred; and in 1695, when Cardinal de Bouillon, abbot of Cluni, made known his intention to visit Baume, the convent appealed to Besançon, and obtained a stay or *arrêt* in their favour. Again, in 1725, Dom Qnassel, delegated visitor on the part of the abbey of Cluni, on presenting himself to undertake the visitation, was refused admittance.

Its first abbot was Bernon, who simultaneously ruled both Cluni, Gigny, and Baulme. In 926, just before his death, he committed Cluni to Odo, its 2nd abbot, and Gigny and Balme to his relative Guido. During the time of its 22nd abbot, in 1271, mention is made of Joia, and Dôle in Franche-Comté. In 1790 Joachim de la Fare is recorded as its 48th and last abbot (Gall. Christiana, XV., 173.)

Irrespective of the foregoing, Dunod considers Baulme to have been founded by St. Lauthein, towards the end of the 5th century. According to his (Dunod's) undoubted authority, it followed at first the rule of St. Columban, but in the eighth century St. Benedict of Anian introduced the Benedictine rule in place of it. There was an abbey of Baume which in 817 furnished subsidies, as a foundation of the first class, and military service, but Dunod considers it other than either this monastery or that of Baume-les-Dames, although he thinks possibly it may have been that of Baume-les-Messieurs (*Balma*), for the former was always called *Palma* (or *Palmense monasterium*). Dunod (quoting his authorities), states that the monks of Glanfeuil, in order to escape the Normans, transported the bones of their founder St. Maur, first to St. Savin de Poitiers, from thence to St. Martin d'Autun, and lastly to the abbey of Baume in question:—"Deinde verò, quasi tertiâ transmigratiōe, in Superiore Burgundiâ, locatum Balmense occupavere monasterium." (Dunod, Hist. des Sequanois, 122, Vol. I.) These monks confided the remains of the Saint to Audon, a count in Burgundy, to the east of the Saône, to place in security in one of his castles, within reach (if necessary) of further inaccessible spots in the Jura range. That place went by the name of St. Maur (or did so in Dunod's day), but some only of the Saint's relics were there preserved in the parish church, a benefice of the abbey of Baume, for we know, as a fact, that the other remains of the Saint were taken to St. Maur-des-Fossés, near Paris. It was thus occupied in the 9th century by monks from Glanfeuil, or by disciples of St. Maur, or rather by those from St. Savin-de-Poitiers, to which they first retired, who (as Glaber says) "tulerunt secum totam quam valuerunt sacram supellectilem." Audon was apparently Count of Scodingue, and some of his posterity were abbots of Baume.

Bernon, who founded the abbey of Gigny, was appointed abbot of Baume in 994 (as observed) by Rudolph, King of Transjurane-Burgundy, and he then made Gigny subject to it—"Monasterium Gunniacum abbatiae Balmensi subjugavit." Besides Gigny, St. Lauthein, and a monastery identified as *Æliensis* were subject to Balme. It was comprised in the partition which was in 870 made between Louis-

Prioratus Paterniaci,⁸⁹ Lausanensis diocesis, ubi non est certus numerus monachorum, sed secundum diffinitionem anni 1326, reperitur quod communiter debent esse triginta monachi. Et debent ibi celebrari cotidie tres misse cum nota. Et debet ibidem fieri eleemosyna qualibet die. Imo debent esse, priore et scholari computatis, viginti quatuor monachi.

le-Germanique and Charles-le-Chaue, and fell to the lot of the latter. Among its other subordinate priories, or cells, the following are given by Dunod :—St. Désiré de Lons-le-Saulnier ; Joüe, or Jouhe, near Dôle ; St. Lauthain or Lauthen ; Moutier-en-Bresse ; Jussa-Moutier, at Besançon ; Bonnevant ; Mousterot-lès-Estrabonne ; Saint Étienne de Pontarlier ; Scey-en-Varaix ; and Saint Renobert-lès-Quingey. It had been, as a matter of fact, although disputed, a priory dependant on Cluni as early as 1157. In 17— it became a priory *in commendam*. The abbey-church of Baume was dedicated to St. Peter, and the brethren numbered in its later days sixteen only, of whom ten had claustral duties. At what date the regulation came into force, we have not ascertained, but in 1647 and 1654 none could be received to profess but those who could show a descent of “*seize quartiers*” (eight certified descents on the paternal side, and eight on the mother’s side). This was also the case with Baume-les-Dames, none being admissible but those who could show undoubted proof of the “*seize quartiers*.” From the similarity of name, we may supplement the foregoing by what follows :—

Baume-les-Dames was situated at the end of a prairie or level, at about the distance of a gun-shot from the river Doubs, and at the base of five mountains which surround the plain, forming, in fact, the figure of the five fingers of one hand resting upright on the palm of the other. This, says Dunod, is the name it thus acquired of *Palma*. On the lowest of these (the thumb) was the strongest castle in Burgundy ; and in the centre of the town was this Benedictine abbey. Dunod mentions some imaginary founders of the house, but places the date of its first foundation in the 7th century, at any rate. Nevertheless, the following extract points to Duke Warnerius, or Garnerius, supposed of the house of Neuchâtel, as its founder in the 8th century :—“*Dux Garnerius fundavit abbatiam monialium de Balmis, ubi depositus est, et adhuc habet nobilissimam ibi sepulturam*” (763). In 1637 its possessions were seized by Bernard, Duke of Suecorum, and given over to his followers, the lady-abbess taking refuge at Besançon, where she afterwards died in 1647. In 1663 the religious community, who were all of noble descent, consisted of ten sisters ; in 1750 of twelve ; and in 1790 the nuns were ten in number. The sisterhood followed the rule of St. Benedict, but before being received into the community had to give proof of a descent of “*seize quartiers*.” Only ladies showing such a descent were eligible.

⁸⁹ Payerne, in the canton of Vaud, between Avenches and Lausanne, not far from Freiburg (S. *antea*, and Record-Evidences, *postea*).

Prioratus de Vallibus supra Poliniacum (*Vaulx*) (*Vaux-sur-Poligny*)⁹⁰ Vesontinensis diocesis; ubi debent esse, priore computato, juxta ordinationem factam per reverendiss. in Christo Patrem Domnum Petrum de Castrolucii, quondam nominis hujus 2, et ordine 31, anno Domini 1322 abbatem Cluniacen., videlicet sexdecim monachi; et debent [Col. 1742] ibi celebrari cotidie duæ missæ cum nota, et debet fieri eleemosyna generalis cotidie, et ante quam detur, pulsatur sicut in Cluniaco.

Prioratus S. Albani,⁹¹ Basiliensis diocesis; ubi debent esse, priore computato, duodecim monachi, et debent ibi celebrari cotidie tres missæ. Et eleemosyna sit tantummodo semel in hebdomada, et non plus, propter multitudinem habitantium in villa.

Prioratus de Verpaco (*Feldbach*), Constantiensis dioc.⁹² ubi debent esse, priore computato, tres monachi, et viginti quatuor moniales.

Prioratus de Sardone, Constantiensis diocesis, ubi debent esse, priore computato, quatuor monachi, et debet ibi fieri eleemosyna semel in hebdomada.

Prioratus Insulæ-medii-Lacus (*Isle de St. Pierre*; *St. Petersinsel*), Lausanensis diocesis; ubi debent esse, priore computato, sex monachi, et celebratur ibi una missa.

Prioratus de Sella, alias S. Ulrici⁹³ in Nigra Silva, diocesis Constantiensis, ubi debent esse, priore computato, septem monachi; et debent ibi celebrari cotidie duæ missæ, et debet fieri eleemosyna bis in hebdomada, et cotidie transeuntibus.

Prioratus de Frigido Fonte (*Froide-Fontaine*), Basiliensis diocesis, ubi debent esse, priore computato, tres monachi, et debet ibi celebrari cotidie una missa.

Prioratus de Loco-Dei (*Lieu-Dieu*), Vesontinensis diocesis, ubi debent esse, priore computato, duo monachi.

⁹⁰ See Record-Evidences, *postea*.

⁹¹ St. Alban of Bâle; a cloister is said to be still remaining.

⁹² The diocese of Constance was the most extensive in Germany in 1550, the Bishop's seat having been formerly at Vindonissa, in the canton of Argovie. It contained 1,800 parishes and 400 religious houses, according to Sébastien Munster, at that period. Feldbach, however, is undoubtedly proved to have been in the diocese of Bâle.

⁹³ S. Ulrich, in the Black Forest (*S. antea*).

Prioratus de Monte Richerio (*Rüggisberg*), Vesontinensis (*sic*) diocesis,⁹⁴ ubi debent esse, priore computato, quinque monachi, et debet fieri eleemosyna semel in hebdomada.

Prioratus de Villario-Monachorum,⁹⁴ (*Münchenwyler*) Vesontinensis diocesis, ubi debent esse, priore computato, quatuor monachi, et debet fieri eleemosyna ter in hebdomada, et pulsatur ad dandam dictam eleemosynam, et cotidie fit transeuntibus.

Prioratus S. Nicolai de Salinis (*S. Nicolas de Salins*), Vesontinensis⁹⁵ diocesis, ubi debent esse, priore computato, duo monachi, et debent ibidem celebrare tres missas in hebdomada.

Prioratus de Calce (*de la Chaux*), Vesontinensis diocesis, ubi debent esse, priore computato, tres monachi, et debet ibi celebrari cotidie una missa, et debet fieri eleemosyna in die dominica.

Prioratus de Alta-Petra (*Haute-Pierre ; Moutier-Haute-Pierre*, Doubs), Vesontin. dioc., ubi debent esse, priore computato, septem monachi. Et de novo, dominus Gaudfridus de Vernayo, prior dicti loci, acquisivit præbendam quam habebat præpositus villæ in dicto loco, et loco dicti præpositi voluit quod ibi esset unus religiosus; et sic augmentavit numerum antiquum, quam augmentationem confirmavit dominus Raymundus abbas,⁹⁶ et sic debent esse, priore computato, octo monachi; et debent ibi celebrari cotidie duæ missæ juxta diffinitionem anni 1316. Et debet ibidem fieri eleemosyna generalis, ter in hebdomada, et cotidie transeuntibus.

Prioratus de Megiis, Lausanensis diocesis,⁹⁷ in quo debent esse juxta diffinitionem⁹⁸ anni 1305, priore computato, tres monachi, et debet ibi celebrari cotidie una missa et eleemosyna debet fieri semel in hebdomada.

⁹⁴ Lausanne diocese should, we think, have been given in both these cases.

⁹⁵ The diocese of Besançon extended to the cantons of Freiburg and Soleure.

⁹⁶ Raymond de Bonne, 30th abbot of Cluni.

⁹⁷ Elsewhere this place is returned in Besançon diocese.

⁹⁸ Resolution, determination, or decision.

Prioratus de Fontenayo (*Frontenay*, Jura) [Col. 1743], Vesontiensis diocesis, ubi debent esse, priore computato, duo monachi, et debet ibidem fieri eleemosyna semel in hebdomada.

Prioratus de Tyrambech (*Thierbach*), Basiliensis diocesis ubi debent esse, priore computato, duo monachi, et debet ibi celebrari missa quater in hebdomada.

Prioratus de Relangiis,⁹⁹ Tullensis diocesis, ubi debent esse, priore computato, septem monachi, et debet ibi fieri eleemosyna bis in hebdomada, et cotidie omnibus transeuntibus.

Prioratus de Vendopera prope Nancy (*Vendœuvre*, near Nancy), in Lotharingia, Tullensis diocesis, ubi debent esse, priore computato, tres monachi, et fit eleemosyna in die dominica.

Prioratus de Frovilla, Tullensis diocesis, ubi debent esse, priore computato, quinque monachi, et debet ibi celebrari cotidie una missa cum nota, et debet fieri eleemosyna omni die.

Prioratus B. Mariæ de Bosco [*left blank*].

Prioratus de Porta super Sagonam, Bisuntinensis diocesis, ubi debent esse, priore computato, tres monachi, et debet fieri eleemosyna semel in hebdomada, scilicet in die dominica, et cotidie transeuntibus.

Prioratus de Thiescourt, Basiliensis diocesis, ubi debent esse, priore computato, tres monachi, et debet ibi celebrari cotidie una missa, et omni die dominica debet fieri eleemosyna.

Prioratus de Beynes [*left blank*].

Prioratus S. Morandi de Alta Cliqua (*Altkirch*, Haut-Rhin), Basiliensis diocesis, ubi debent esse, priore computato, sex monachi, et debent ibi celebrari cotidie duæ missæ, et debet fieri eleemosyna ter in hebdomada.

Prioratus de Ysteim, Constantiensis diocesis, ubi debent esse, priore computato, duo monachi et septem moniales, et reperitur quod prior est de numero monachorum de Sella (Cella).

Prioratus de Valle-Clusa (*Vaucluse*), Vesontinensis

⁹⁹ Rélanges (Vosges), in the neighbourhood of Contrexéville.

dioc., ubi debent esse, priore computato, sex monachi, et debet ibidem fieri eleemosyna qualibet die.

Prioratus de Ortho-Villarii, Lausanensis diocesis, ubi debent esse, priore computato, duo monachi, et debet ibidem celebrari missa quater in hebdomada, et eleemosyna debet fieri semel.

Sequuntur prioratus immediate subditi abbatiæ Balmensi

Vesontinensis dioceses.	{	Prioratus de Landi-Sanerio, ¹⁰⁰ S. Desiderati (<i>S. Désiré de Lons-le-Saulnier</i>).
		Prioratus de Joya (<i>Jouehe, Joüe</i>), ¹⁰¹ ubi debent esse septem monachi.
		Prioratus de Dolla (<i>Dôle, Jura</i>) (<i>St. Jérôme of Dôle</i>). ¹⁰²
		Prioratus S. Lauteni (<i>S. Lauthein</i>).
		Prioratus de Poligniaco ¹⁰³ (<i>Poligny, Jura</i>).
		Prioratus de Iusano monasterio (<i>Jussamoutier, at Besançon</i>).
		Prioratus de Monasterio in Bressia (<i>Moutier-en-Bresse</i>).
		Prioratus de Mostereto (<i>Mouterot-lès-Estrabonne</i>).
		Prioratus de Bonnevent (<i>Bonnevant</i>).
		Prioratus de Capella [? la Chapelle-sous-Rougemont (Belfort).]
		Prioratus de Coye (<i>Scey-en-Varais</i>).
		Prioratus de S. Ramberto (<i>St. Renobert-lès-Quingey</i>).
		Prioratus de Listance (<i>Lantenans</i>).
		Prioratus de Salmasia, unitus collegio S. Hieronymi de Dolle (? <i>Château-sur-Salins</i>).

¹⁰⁰ St. Désiré de Lons-le-Saulnier was subject to the abbey of Baume, and was a priory of the congregation of Cluni. The Archbishop of Besançon of that name, to whom it was dedicated, died there, and his relics were preserved in the priory (or parish) church up to 1786. The date of its foundation is placed in 1254. A Bull of Pope Alexander IV. authorizes the abbot and convent of Baume to found a monastery there, the same to consist of 12 brethren and a prior, and to have the use of the

[Col. 1744.] *Sequentes prioratus sunt immediate subditi seu uniti prioratibus Provinciæ Alemanicæ supra nominatis.*

Prioratus de Colomberiis (*Colombier*), Basiliensis diocesis, immediate subditus prioratui de Paterniaco¹⁰⁴ (*Payerne*).

Prioratus de Balmis¹⁰⁵ (*Baulma*), subditus dicto prioratui de Paterniaco.

parish church of St. Désiré for performing the Divine service. (Dunod, *Histoire de Besançon*, II., 178). St. Désiré was what was known as a *conventual* priory, or one in distinction to a *rural* priory, in which there were no resident monks.

¹⁰¹ Joûe was a conventual priory immediately dependent on Baume-les-Messieurs. It became eventually annexed to (or incorporated with) the College of the Jesuit fathers of Dôle. (S. p. 56.)

¹⁰² The college of St. Jérôme of Dôle was founded by Dom Antoine de Roche, a religious of the order of Cluni, a native of Poligny, professed-monk of the priory of Nôtre Dame de Vaux, and titular-prior of the priories of Morteau and La Charité-sur-Loire. He became eventually grand-prior of the abbey of Cluni, where he died 5th April, 1505. He had been law-professor at Bâle university for 30 years. The foundation charter dates to 1494, under the authority of the Emperor Maximilian, and his son Philippe-le-Beau. A Bull of Pope Alexander VI., dated 7 April, 1499, confirms the foundation. The buildings of the church and college were completed in 1500. Pope Alexander VI. annexed to this college the Priory of Château-sur-Salins.

¹⁰³ Poligniacum, Poligny. On the partition of the kingdom of Lorraine in 870, between Charles-the-Bald and Louis-le-Germanique, the then abbey of Poligny was made over to the latter. This is all that Gall. Christ. has to enumerate about it. The site is at the entrance of a lovely valley, whence issues the river Glantine.

¹⁰⁴ The Benedictine abbey of Payerne, in the canton of Vaud, was founded by Bertha, Queen of Burgundy, in 961. It was suppressed at the Reformation. (S. p. 29.)

¹⁰⁵ Baulme, in the Jura mountains, not far from St. Claude de Joux (S. Augendi monasterium), was founded in the 5th century for Benedictine nuns. It was subordinate to Payerne, and this was again subject to Baume-les-Messieurs (Mabillon, III., 321). Baulmes, or Balme, is confounded by some with a foundation of the same name in the district of Bucheggberg (or Bucheggberg-Kriegstetten), in the Soleure canton. The chartulary of Lausanne says, that in the 14th year of Clovis, the church of the latter Baulmes was founded, and dedicated to the Sacred Virgin. *Helvetia Sacra* describes the former near Yverdun, and a priory dedicated to St. Michael. Gall. Christiana is said to place it in the diocese of Lyons, which, also, was so, before the Archbishop of Besançon was made metropolitan of the province.

Prioratus de Baya, unitus infirmariæ Paterniaci.

Prioratus de Rubeo Monte (*Rougemont*), Lausanensis diocesis, ubi debent esse, priore computato, tres monachi, et debet ibi fieri eleemosyna semel in hebdomada, licet reperiatur quod antiquitus fiebat cotidie.

Prioratus subtus Romanum Monasterium.

Prioratus de Luzinges, unitus prioratui de Ocenvillari.

Domus de Frovilla Bosco, unita prioratui de Frovilla.

Prioratus Lacus Domini Walterii, immediate subditus prioratui Romani.

Prioratus Vallorbis (*Valorbe*),¹⁰⁶ immediate subditus prioratui Romani Monasterii.

Prioratus de Monte Rotundo,¹⁰⁷ immediate subditus prioratui de Vallibus supra Poligniacum, et est prior dicti loci claustralis de dicto loco de Vallibus.

Domus de Scambech, de mensa prioris de Alta Liqua (*Altkirch*).

THE ECCLESIASTICAL PROVINCE OF GERMANY (SWITZERLAND), ALSACE-LORRAINE, AND BURGUNDY (FRANCHE-COMTÉ).

[Col. 1741.] The abbey of Baume-les-Moines (or Baume-les-Messieurs), in the diocese of Besançon, according to the original number, ought to consist of 40 brethren.

Of the priory of Payerne, in the diocese of Lausanne, the number of the brethren is not specially defined, but according to the enactment or resolution (of the General Chapter (or Synod), convoked at Cluni) in 1326, it would appear that the community ought to amount to 30 monks. Of the three daily masses there celebrated, all are with chant (or music). The distribution of alms is enacted to take place daily. Including the prior and

¹⁰⁶ Valorbe, in the district of Orbe, in the Pays de Vaud; its site is traversed by the river Orbe after leaving the Lac de Joux. It was subordinate to Romain-Moutier (S. note on that monastery).

¹⁰⁷ Montrond (Jura) seems here indicated.

convent-schoolmaster, the community may be reckoned at 24.

The priory of Vaux-sur-Poligny (Jura), is in the diocese of Besançon. Here the number of monks was fixed at 15, according to the ordinance enacted by the Most Rev. Father in God, Peter de Chastelus (or Chastellux) (the second of the name, and 31st Abbot of Cluni), in the year of our Lord 1322, and two daily masses were then set down to be celebrated here with chant (or music). The general distribution of alms is fixed to take place daily, and the bell always rings to announce the distribution thereof, in the same way as the practice is at Cluny.

In the priory of St. Alban's, belonging to the diocese of Bâle, the brotherhood number 12 monks, including the prior. As a rule there ought to be three masses celebrated here daily, and the distribution of alms occurs only once a week, and not oftener, owing to the number of the inhabitants of the town.

The mixed community of Feldbach, in the diocese of Constance (Bâle), should number, including the prior, three monks and 24 nuns.

The priory of Sardone, also in the diocese of Constance, ought to number, including the prior, four brethren; and here the distribution of alms should take place once in each week.

The priory of St. Peter, on the island in the lake of Biemme, called "*Insula medii lacus*," in the diocese of Lausanne, ought to consist of six monks, including the prior, and one daily mass only is celebrated.

The priory of St. Ulrich, in the Black Forest and diocese of Constance, is reckoned at seven brethren, including the prior. Two masses ought to be celebrated here daily, and the distribution of alms should be made twice a week, but a daily distribution is made to wayfarers or passers-by.

The priory of Froide-Fontaine (Jura), in the diocese of Bâle, ought to comprise three monks, including the prior; moreover, one daily mass should also be celebrated here.

The priory of Lieu-Dieu, in the diocese of Besançon, is fixed at two monks, including the prior.

The priory of Mons-Richerii (Monricher), in the diocese of Besançon, ought to number a community of five monks, including the prior. Almsgiving is ordered to be made once only in the week.

The priory of Villars-les-Moines,¹⁰⁸ in the diocese of Besançon (*sic*), should have a community of four monks, including the prior. Alms should be distributed three times in the week, and the bell rung to summon the recipients, but the distribution is made daily to passers-by.

The priory of St. Nicholas of Salins, in the diocese of Besançon, ought to have, including the prior, a community of two brethren. Here also three masses should be celebrated in the week.

The priory de la Chaux, in the diocese of Besançon, ought to number three monks, with the prior; one mass should take place daily, and the distribution of alms be made on a Sunday.

The priory of Moutier-Haute-Pierre, in the diocese of Besançon, should number a community of seven brethren, together with the prior. Lately the Prior of this monastery, Godfrey de Vernay, acquired the prebend, which till then the Mayor of the town held, so he proposed to put in one of the brethren in place of the said Mayor. In this way he increased the number of the community, and this augmentation was confirmed by Raymond, the Lord Abbot of Cluni. By this arrangement there ought to be eight monks there, including the prior. Two masses should be celebrated daily, according to the Chapter's decision of 1316. A general distribution of alms should be made thrice a week, but daily to passers-by or wayfarers.

In the priory of Mégies, in the diocese of Lausanne, there ought to be, according to the resolution passed in 1305, a community of three monks, including the prior,

¹⁰⁸ Villars-Monachorum, or Villars-les-Moines (ger. Münchenwyler), was near the lake of Morat, in the diocese of Lausanne, and ancient deanery of Avenche (Wifflisburg). (S. deed of 1261 in chartulary of Bellelay, in *Monuments de l'anc. évêché de Bâle*, III., p. 6, Trouillat).

with one daily celebration of mass, and one distribution of alms to be made weekly.

The priory of Frontenay (Jura), in the diocese of Besançon, is fixed to number two monks, with the prior, and in the same place one weekly distribution of alms is made only.

In the priory of Tierbach, in the diocese of Bâle, there ought to be, including the prior, two brethren, and mass should be celebrated four times every week.

The priory of Rélanges, in the Vosges, and diocese of Toul, ought to number a community of seven, including the prior, whilst almsgiving should be made twice weekly, but daily to all passers-by.

The priory of Vendœuvre (Meurthe and Marne), near Nancy, in Lorraine, and in the diocese of Toul, should number three monks, including the prior, whilst the distribution of alms should take place only on Sunday.

The priory of Froville, in the same diocese of Toul, ought to have a community, including the prior, of five brethren; one mass with chant (or music) should be celebrated daily, and a daily distribution of alms take place.

The priory of Sainte Marie aux Bois (Vosges) (*left blank*).

The priory of Port-sur-Saône, in the diocese of Besançon, ought to number three monks, including the prior. Alms ought to be distributed once only in the week, and that on the Lord's Day, but daily to all passers-by and wayfarers.

In the priory of Thiancourt, near Delle, in the diocese of Bâle, there are reckoned to be a community of three monks, together with the prior; one mass is to be celebrated there daily, and a distribution of alms to be made on every Sunday only.

The priory of St. Moran (*St. Christopher*), of Altkirch, in the diocese of Bâle, is computed to number six brethren, including the prior; two masses should be celebrated there daily, and three times a week a general distribution of alms takes place.

The priory of Istein, in the diocese of Constance (*Bâle*), is a mixed community, consisting of a prior, two monks,

and seven nuns. It was discovered that the said prior formed one of the brotherhood of Cella.

The priory of Vaicluse, in the diocese of Besançon, numbers, as a rule, six monks, including the prior, and mass is daily celebrated.

The priory of "Ortho-Villars," in the diocese of Lausanne, is reckoned to number two monks, including the prior, with the celebration of four masses every week, and one weekly distribution of alms.

Here follow the names of priories immediately subject, as cells, to the abbey of Balme-les-Messieurs.

Priory of Lons-le-Saulnier (S. <i>Désiré</i>)	} In the diocese of Besançon.
(Jura). ¹⁰⁹	
—— of Joux (Joie, Jouhe) with a community of seven brethren. ¹¹⁰	
—— of Dôle (St. Jérôme of Dôle)	
(Jura). ¹¹¹	
—— of St. Lauthein. ^{111a}	
—— of Poligny (Jura). ¹¹²	
—— of Jussa-Mouthier (or Jussanum Monasterium) in Besançon. ¹¹³	
—— of Mouthier-en-Bresse.	
—— of Bonnevant (Haute-Saône).	
—— of Scey-en-Varaix.	
—— of St. Renobert-lès-Quingey.	
—— of Mouterot-lès-Estrabonne.	
—— of Lantenans. ¹¹⁴	
—— of Château-sur-Salins, annexed to the Collegiate Church of St. Jérôme of Dôle. ¹¹⁵	

¹⁰⁹ Lons-le-Saulnier is a chef-lieu in the department of Jura, near the source of the river Solvan, and the priory, St. Désiré, was one called conventual, in distinction to a rural priory, in which there were no resident monks, or regular conventual establishment. It was held by Benedictines of the congregation of Cluni, and subordinate to Balme-les-Messieurs, but was in the gift of the Crown. (S. p. 50.)

¹¹⁰ Joie was a "conventual" priory, or one governed by a superior and the regulated number of monks prescribed by the canon law and monastic rules for the establishment of a convent. The term appears to be used in distinction to a rural priory, in which there was no such establishment (Dunod, II., 388). (S. p. 51.)

¹¹¹ It was immediately dependent on Balme-les-Messieurs, but eventually became annexed to (or incorporated with) the College of the Jesuit fathers of Dôle.

^{111a} The priory of Lantenans would appear to be here indicated. It was, however, subject at one time to St. Paul of Besançon. Dunod, II., 142.

¹¹² Poligniacun (Poligny). In the partition of Lorraine in 870 between Charles the Bald (Carolus Calvus), and Louis-le-Germanique, the then abbey of Poligny was made over to Louis. This is all Gall. Christiana XV. has to say about it.

¹¹³ Jussa-Mouthier was a rural priory dependent on Baume. It appears under various designations, viz., Jussanum Monasterium; Sanctæ Marie seu Jussanense or Vesontionense Monasterium (325 I. Mabillon). This monastery, situated in Besançon, was given, after a certain time, to Baume-les-Messieurs. It was founded as a nunnery by Flavia, widow of Duke Waldelenus, and appears from Dunod (I., 35) to have derived its name from "Joussa," a Celtic word, signifying "below" (*en bas*), and thus Joussa-Mouthier (the monastery d'en bas), being so called because it was at the foot of the hill on which St. Stephen was erected, overlooking the city of Besançon. (Gall. Christiana, XV., 134; Jonas, Life of St. Columbanus; Rer. Gall. Script. II., 478.) It was dedicated to the Blessed Virgin, and its first abbess was Grauthsradia, but the house did not survive the century of its foundation, for it arrived "*ad tantam inopiam quod vix posset unum sacerdotem sustinere.*" It had still retained some of its original importance in the days of Charles-le-Chauve* and Louis-le-Germanique,† for on the partition of the kingdom of Lothaire (Lorraine), made between them, the former took over the Church of St. Mary of Besançon, "*in jus Gallorum regis.*" Towards the middle of the eleventh century, this foundation came into the possession of Bernard, abbot of Balmes, and was then transformed into a priory for Benedictine monks, and made subordinate to Balmes. It is named in the diplomas of Popes Urban II., Paschal II., Adrian IV., and of the Emperor Frederick. It continued under a very small community, until its extinction at the end of the next century.

¹¹⁴ We have some doubt as to the right identification of this house, but, if Lantenans, it was one on which the priory of Dannemarie was dependent.

¹¹⁵ We have every reason to suppose that the priory here indicated was Château-sur-Salins, or simply Château, an ancient priory and affiliation of Gigny, and dedicated to the Virgin Mary. Its foundation is attributed to Bernon, abbot of Gigny, and the site was on the ruins of a castle of Gerard de Rousillon, about a mile or more from Salins. By an old record of 1160 the community numbered at that date seven members. In 1361 it was given *in commendam* to Gui de Boulogne; and was annexed by Pope Alexander VI. to the College of St. Jérôme of Dôle in 1499. A custom had prevailed there from time immemorial (as stated by Dunod in 17—) for the monks to bless the springs of Salins

* Son of Louis le Débonnaire.

† Third son of Louis le Pieux.

[Col. 1744.] The following houses were foundations immediately dependent on the above-named Monasteries of the Province of Germany:—

The priory of Colombier, in the diocese of Bâle, and canton of Neuchâtel, was a cell to Payerne.

The priory of Balme (Baulme) was a cell also to Payerne.

The priory of "Baya" was annexed to the Infirmary or Hospital of Payerne.

The priory of Rougemont, in the canton of Vaud, and diocese of Lausanne, whose community consists of three brethren, including the prior, makes its distribution of alms once in the week only, although upon investigation it was found that formerly it did so daily.

Priories subject to Romain-Mouthier en Vaud:—

The priory of ? Lucens (in the district of Oron, Vaud).

The priory of Froville-aux-Bois is joined in one with that of Froville. That of "Lacus domini Walterii" is a cell to Romain-Mouthier.

The priory of Valorbe (Vaud), is a cell to Romain-Mouthier.

The priory of Montrond (Jura) is a house immediately dependent on that of Vaux-sur-Poligny (Jura). The prior of it is claustral-prior of Poligny.

Scambech is a cell to Altkirch, and supported out of its revenues.

[VISITATION OF CLUNIAN FOUNDATIONS IN
1272, MADE IN SWITZERLAND (GERMANY),
ALSACE-LORRAINE, ETC.]

Visitatio Almannie et Lotharingie, facta anno Domini millesimo CC^o LXXII° a priore Donne Marie (*Dannemarie*), et priore Montis Sancti Johannis (*Mont-Saint-Jean*).

on the Sunday before the Nativity of St. John the Baptist, taking with them on that occasion a very ancient image of the Virgin, and preserved in its church, and well-known to the whole neighbourhood (Dunod, II., 161, Hist. de Besançon).

Status domus de Relengiis; debet ipsa domus quatuor viginti libras turonensium; est ibi bladum et vinum et alia victualia usque ad novos fructus; panis monachorum non erat sufficiens, et mensura vini erat modica; panem meliorari et mensuram vini precepimus aumentari; est ibi prior [et] sex monachi cum ipso; de quibus monachis, aliqui camisiis utebantur, quas districte precepimus amoveri, et priori injunssimus (*sic*) ut prefatis monachis stamineas¹¹⁶ aministret, nec eos vestiri ususurdi (*sic*) [*usarie*] lineis aliquatenus patiatur.

Status domus de Portu (*Port-sur-Saône*); debet ipsa domus septi . . . singinti [*i.e.*, 700] libras viannenses;¹¹⁷ est ibi bladum et vinum et alia victualia usque ad fructus novos; sunt ibi duo monachi cum priore; precepimus prefatis priori et monachis ut horas regulares in nota decantent, quia sunt in predicta villa plures sacerdotes, clerici, et multe bone persone qui ad prefatum monasterium divertunt, divina misteria audientes; intelleximus quod pauci sunt ibi monachi; cetera sunt in bono statu.

Status domus de Chauz (*Chaux*, on the *Doubs*); predicta domus debet triginta libras viannenses ad quatuor annos solvendas; prior est in scolis; erant ibi duo monachi inhoneste se habentes, de quibus unum, nomine Radulfum, apud Montem Richerii (*Rüggisberg*) misimus moraturum; et alter qui remansit vocatur Johannes, qui turgoisima infirmitate aliquatenus est preventus, propter quod valde periculosum est ipsum celebrare; est ibi bladum et vinum usque ad fructus novos; cetera sunt in bono statu.

Status domus de Vallis Cluse (*Vaocluse*);¹¹⁸ debet ipsa

¹¹⁶ Apparently the woollen shirt, or tunic worn next the skin. Some consider the stamin to have been a shirt of wool and linen mixed. The word is also used to designate a penitential hair-shirt.

¹¹⁷ Of the currency of Vienne.

¹¹⁸ Vaocluse. The following particulars may be added to what has been previously said. St. Pierre de Vaocluse was a Cluniac conventual priory in the diocese of Besançon, at the extremity of the province, towards Montbéliard. It took its name from its site, which is in a valley entirely shut in by the surrounding mountains. It is mentioned in a Bull of Pope Paschal II., in 1153. The brethren amounted to six (*S. antea*). It was, according to Mabillon, III., 678, synonymous with Justine or Lustine.

domus sexcies viginti libras viannenses; est ibi bladum et vinum et alia victualia necessaria usque ad fructus novos; sunt ibi quinque monachi cum priore; omnia sunt in bono statu.

Status domus de Frigido Fonte;¹¹⁹ debet ipsa domus decem libras viannenses; habet vinum et bladum usque ad fructus novos; est ibi unus monachus cum priore.

Status domus de Alta Petra (*Haute Pierre*);¹²⁰ debet ipsa domus quingentas libras viannenses; habet vinum et bladum et alia victualia usque ad fructus novos; est ibi prior et quatuor monachi cum ipso; cetera sunt in bono statu.

Status domus Romani Monasterii (*Romain Moutier*); debet ipsa domus tres centas et quinquaginta libras lausannenses; de quibus ducente libre debentur pro compositione facta cum comite Sabaudie, quam compositionem omnes obedientarii et monachi asserunt esse prefato monasterio fructuosam; est ibi bladum et vinum usque ad fructus novos et alia necessaria; est ibi prior et viginti monachi in conventu; invenimus quedam corrigenda que precepimus emendari, videlicet, quod pauci monachi deferebant frocos, et quod dormitorium non erat regulare; precepimus ut omnes monachi deferant frocos,¹²¹ et quod dormitorium regulariter ordinetur.

Status domus Paterniaci (*Payerne*); debet ipsa domus sexcentas libras lausannenses, de quibus ducente libre debentur pro quadam acquisitione facta a domino de Gez; est ibi prior et decem novem monachi in conventu, et quidam monachus leprosus qui percipit duplicem prebendam; invenimus aliqua corrigenda, videlicet, quod quidam monachi non deferunt frocos, neque stamineas, et quod dormitorium non est regulare. Precepimus etiam

¹¹⁹ Frigidus Fons (Kaltenbrunn). This priory was founded and endowed by Ermentrude, widow of Thierry I., Comte de Montbéliard, in 1105, in conjunction with her children; and is situated near Delle (Haut Rhin). The charter of foundation is given by Trouillat I., 220, from the Archives of Bâle [Schæpflin, *Alsacia Diplomatica*, No. 235]. She then gave her foundation to St. Hugh, Abbot of Cluni, Pope Paschal II. concurring in the donation.

¹²⁰ (S. *antea*, and Record-Evidences of this foundation, *postea*).

¹²¹ A long and ample gown with sleeves. S. Cucullus, (Ducange).

districte ut supradicti defectus corrigantur; sunt ibi necessaria usque ad fructus novos; cetera sunt in bono statu.

Status domus de Hothon Villar^{121a} (*Othon Villers*); debet ipsa domus sex decem libras basiliensium; debebat ipsa domus, tempore quo recepit iste prior qui nunc est domum istam, quadraginta quatuor libras basilienses, prout dicit dictus prior; est ibi unus monachus cum priore, qui monachus non est nostri ordinis; tamen bone conversationis est, quantum asserit dictus prior; sunt ibi necessaria usque ad fructus novos: cetera sunt in bono statu.

Status domus de Villars; debet ipsa domus triginta libras lausannenses; habet vinum et bladum usque ad fructus novos; est ibi prior et tres monachi cum ipso, qui triginta spallmos (*sic*) ante matutinas dicere negligebant; quibus precepimus ut predictos triginta spallmos dicant tempore consueto; cetera sunt in bono statu.

Status domus Montis Richerii,¹²² quam episcopus Basiliensis debebat tenere; inquisivimus a priore de Hothon Villar, et ab aliis prioribus vicinis, qui dixerunt nobis quod advocatus^{122a} dicte domus, et domini, confines saisierint, et percipiunt redditus dicte domus, prout sibi subiciuntur, et per longum tempus perceperint; et [e]dificia dicte domus dirupta sunt; non est ibi monachus nisi quidam impotens.

Status domus de Rubeo Monte;¹²³ debet ipsa domus

¹²¹ We have been quite unable to identify this place. It has presumably ceased to exist.

¹²² Montricher (Rüggisberg).

^{122a} The *avoué* of a monastery in the Middle Ages or of a church, was a layman bound at all times to act as the defender and vindicator of its rights. Sometimes he combined in his office the duties of judge and procurator-fiscal. The *arouerie* (or office of *avoué*) became eventually hereditary in certain families of importance and powerful interest. The founders of ecclesiastical benefices and monastic houses often reserved to themselves and their family in their foundation-charters the title and office of *avoué* (Ruchat; S. also Ducange S.v. advocatus).

¹²³ There were two or three places named Rougemont; one in Doubs (Burgundy); another in Alsace; and a third in the upper valley of the Sane, in the diocese of Lausanne. Of the second there are many evidences given by Trouillat (II., 712, 713). St. Nicolas-des-Bois was an ancient priory close to Rougemont, in the deanery of Sundgau,

quadraginta libras lausannenses; prior moratur apud Paterniacum; sunt in dicta domo de Rubeo Monte duo monachi qui non habent (dicti monachi) necessaria, unde possint sustentari, nisi usque ad capitulum generale; fere destructus est locus propter guerras.

Status domus de Meges; sunt ibi duo monachi; prior non moratur ibi continue; nichil debet; invenimus ecclesiam male coopertam, et minatur ruinam; verumtamen precepimus priori ut saltem cancellum faceret cooperiri; quod promisit se facturum.

Status domus de Vallibus;¹²⁴ decem monachi sunt ibi cum priore; precepimus ut silentium in ecclesia, in dormitorio, et in refectorio observetur; de silentio claustrum obmisimus, propter frequentiam venientium et propter opus ecclesie qui edificatur; de dormitorio vero precepimus, cum major pars monachorum non jaceret in pannis regularibus, fiat a modo regule. Dicta domus vero nichil deberet, nisi esset debitum quod contraussit (*sic*) pro domo Loci Dei, quod qua domo persolvit prior de Vallibus septingenti et sex libras viannenses; et adhuc debet; cetera sunt in bono statu.

Status domus Loci Dei non potuimus scire, quia non erat prior in loco qui nobis exponeret; est ibi unus monachus, qui valde grave sustinet se solum ibidem commorari.

Status domus Frodoville: dicta domus nichil debet; habet bladum et vinum et alia victualia usque ad fructus novos; est ibi prior et duo monachi cum ipso, quorum unus, nomine Stephanus, est circa negociationem lucrativam de cetero intentus, et etiam diffamatus, cui propter

and in the diocese of Bâle, but in the seventeenth century it was incorporated with the deanery of Massevaux. That priory (St. Nicolaus in Silvis) was founded in 1193 by Renaud de Montbéliard, Comte de Bar, with his brother Frederick, first Count of Ferrette. We consider the one here named to have been the priory in the diocese of Lausanne.

¹²⁴ Notre-Dame de Vaux was situated at the entrance of a valley, about half a league from Poligny. It was founded by Otho, Count of Burgundy, who made it over to St. Odilon, abbot of Cluni, and this donation was confirmed in 1029 by King Rudolph (S. Coll. de Bourgogne, XXVII., f. 5^a). Mabillon, on the other hand, calls it Monasterium Sancti Salvatoris, or S. Nicholai (IV., 264).

tam illud vitium quam propter inimicitias capitales contra se erectas, jussimus ut ad capitulum Cluniacense veniat, alibi mansionem, si domino abbati placuerit, habiturus, ne majus inde scandalum oriatur; cetera sunt in bono statu.

Debebat domus de Vandopera, tempore mortis Maioli prioris dicti loci, nuper defuncti, quadraginta quinque libras turonensium, minus quinque solidos, tam in blado quam in denariis; de quibus procurator solvit triginta et unam libras et decem solidos, de bonis dicte domus et suis; debet dicta domus XIII. lb. turon. et quinque solidos turonensium; est ibi bladum usque ad fructus novos, et vinum, et alia victualia usque ad festum beate Marie Madelene; est ibi procurator et tres monachi cum ipso; cetera sunt in bono statu.

Status domus de Bosco; est ibi prior et quidam monachus; in pravo statu est locus propter gueras; debet domus de Bosco IIII^{xx}V. libras turonensium.

Status domus de Thicort; debet ipsa domus ducentas et quatuor libras turonensium; habet vinum et bladum et alia victualia usque ad fructus novos; est ibi prior et unus monachus cum ipso; cetera sunt in bono statu.

Status domus de Fontanay; debet ipsa domus sex decem libras viannenses; habet bladum et vinum usque ad fructus novos; est ibi prior sine monacho.

Status Donne Marie; debet ipsa domus quingentas libras turonensium; habet vinum et bladum usque ad fructus novos; turris monasterii et maussima pars ejusdem corruit; et alia edificia minantur ruinam præ maussima vetustate; est ibi prior et duo monachi cum ipso, et tertius recessit a loco, octo vel novem mensibus jam elapsis.¹²⁵

[*On the reverse side of roll, MCCLXXII.*]

Status domorum in Alemannia talis est; prior de Altequicle, et prior de Frigido Fonte, retulerunt nobis quod domus de Cella debet quinquaginta marcas, et sexaginta libras lausannensium.

¹²⁵ Dammerkirch, subject to the priory of Lantenans, and near Grandfontaine [Trouillat, I., 361]. Otto was prior in 1251.

Domus de Sardon, quinquaginta libras.

Domus de Columber, XL. libras.

Domus de Ystin, XX. libras. (S. *postea*, p. 70.)

Domus de Velpac (*Feldbach*, or *Velpach*), L. libras.

Domus de Tyrumbac, LV. libras.

Domus de Alte Clique, XV. libras.

De domo de Baule (*St. Alban of Bâle*), et de Monte Richerii, dominus abbas aponet consilium.

[On a roll, divided into four pieces; total length 50 inches; width 5 inches; "Collection de Bourgogne," Vol. LXXXII., No. 341; Bibliothèque Nationale.]

[VISITATION OF FOUNDATIONS IN 1289, IN
CIS- AND TRANS-JURANE BURGUNDY,
ALSACE-LORRAINE, ETC.]

In nomine Domini, Amen.

§ Visitatio Leuthoringie et Allemannie facta per Romani Monasterii¹²⁶ et Alte Petre¹²⁷ priores, anno Domini M^oCC^o octogesimo nono.

§ Die veneris ante dominicam qua cantatur *Reminiscere*, visitavimus apud Altam Petram; sunt ibi quatuor monachi cum priore sacerdotes, qui bene faciunt servicium divinum; honeste vivunt; sunt bone fame, cotidie celebrantur ibidem due misse; prior bene ministrat eos, et bene regit et multa bona fecit in domo predicta cum multis incomoditatibus; perfecit monasterium novum, a fundamento edificat, et adquirit. Domus debet II° libr. turon.; habent sufficienter necessaria usque ad novos fructus.

§ In crastinum visitavimus apud Locum Dei (*Lieu-Dieu*); est ibi unus monachus cum priore; domus debet LXX. lib. (S. Record-Evidences, *postea*.)

§ Die martis, ante dominicam qua cantatur *Invocavit me*, visitavimus apud Chauz [*Chaux* (Doubs, c. de St. Hippolyte)]; sunt ibi duo monachi cum priore; fit ibi

¹²⁶ Romain Montier, founded 753; suppressed 1536; between Orbe and Vallorbe (in Switzerland) (S. *antea*, and Record-Evidences, *postea*).

¹²⁷ Haute Pierre (Doubs) (c. de Vercel) (S. *antea*, and Record-Evidences, *postea*).

bene servitium divinum; honeste vivunt; sunt bone fame. Cotidie celebratur ibidem una missa; prior bene ministrat in temporalibus et spiritualibus; sustinuit multas incomitates (*sic*) anno isto propter guerras regis Allemannie et Romanorum,¹²⁸ et tempestates; debet domus centum libras; comes Burgundie¹²⁹ injuriatur dicte domui in justicia ville sue, et castri Clare Vallis,¹³⁰ et multis aliis; habent sufficienter necessaria usque ad novos fructus.

§ Die mercurii sequenti, visitavimus apud Vallem Clusam (*Vaucluse*); sunt ibi IIII^{or} monachi cum priore; fit ibi servitium divinum; tenetur hospitalitas; fit cotidie helemosina; domus fuit cumbusta igne, sed reparatur per priorem domus; est obligata in XII^{ss} libris stephanensibus;¹³¹ habet prioratus necessaria sufficienter usque ad novos fructus. Frater Nicholaus de Gaya (*Gayè*, Marne, c. de Sézanne), dum traheret moram apud Vallem Clusam, celebravit nuptias inter Richardum Fabrum et filiam Roberti Fabri, et benedixit ipsos a Chamisey [*Chamesey* (Doubs, c. de Russey)], de quo scandalum non modicum est exortum. § Item cum dominus de Beauvoir habebat et possidebat ad Bathenans [*Battenans* (Doubs, c. de Marchaux)] salva guarda sua et exceptis usagiis nemorum, et riparia, et tenementa *dou torneor*, et prior fuit in possessione, vivente domino da Beauvoir, qui dedit predicta, et centum libras super furne de Bretonvilar [*Bretonvillers* (Doubs, c. de Russey)], et super molendino de Menans, que debebat tenere prior sine deductione aliqua, usque esset sibi satisfactum plenarie de centum predictis libris. Requiritur prior de Valle Clusa per dominum abbatem super premissis.

§ Die jovis sequenti, visitavimus apud Frigidum Fontem [*Froide-Fontaine* (Jura, c. de Nozeroy)];^{131a} est unus monachus cum priore; fit ibi divinum servitium;

¹²⁸ Albert d'Autriche.

¹²⁹ Otto V., Count of Burgundy (Franche Comté), was son of Hugh, Duke of Burgundy, and Alice de Méranie (1279-1303).

¹³⁰ Clairvaux (Jura, arr. of Lons-le-Saulnier).

¹³¹ For value of this coin see pp. 34, 35.

^{131a} It is not quite clear whether the above is here indicated, or Froide-Fontaine, near Delle (Haut Rhin), founded by Thierry, comte de Montbéliard in 1105.

debet domus XIII^{ss} et X. libras turonenses pluribus creditoribus, de quibus debentur malo clerico de Beaufort [*Beaufort* (Jura, arr. de Lons-le-Saulnier)] centum libras, que ascendunt quolibet anno pro usuris ultra sortem decem librarum. Item Henricus de Monte Beligardi [*Montbéliard* (Doubs,)] habet novem libratas terre pro LX. libris ad vitam suam, et filii sui, qui nondum est etate IIII^{or} annorum; et centum et X. libras aliis pluribus creditoribus; habet sufficienter necessaria usque ad novos fructus; prior non potest apponere consilium in premissis; provideatur quale consilium apponetur.

§ Non fuimus apud Portum (*Port-sur-Saône*) propter gerras domini de Vergey (*Vergy*), et domini Hugonis de Burgundia.¹³²

§ Die sabbati ante dominicam qua cantatur *Invocavit me*, visitavimus apud Relengas [*Rélanges* (Vosges, c. de Darney)]; non fit ibi divinum servitium, quia ecclesia est interdicto supposita, a festo sancti Remigii citra, propter procuracionem legati non solutam; fit ibi helemosina ter in septimana; domus est obligata in II° libris turonensibus, de quibus sunt LX. lib. cum usuris mutuate; sunt ibi IIII^{or} monachi cum priore. § Item dominus de Befremont (*Baufremont*) fecit unum stagnum apud Leygneville [*Lignéville* (Vosges, c. de Vittel)],¹³³ super hereditatem domus de Relenges, in qua domus de Relenges habet dominium in justicia, et bannis, qui bene valent LX. libratas terre Tullensis (*of Toul*) annuatin (*sic*), et poterit amittere dicta domus de Relenges propter stagnum predictum quidquid habet apud Leygneville, nisi celer consilium apponatur.

§ Apud Donniam Mariam [*Dannemarie* (Ht. Rhin, arr. de Belfort)]¹³⁴ visitavimus die mercurii ante *Letare Jherusalem*; sunt ibi duo monachi; suppositus est locus Donne Marie interdicto (fuerunt tres anni in Pascha),

¹³² In 1305 we find Hugh, fifth Duke of Burgundy.

¹³³ Ligneville (Vosges), in the commune of Vittel.

¹³⁴ The priory of Dannemarie was what was termed a rural, in distinction to a conventual priory. It was subordinate to the priory of Lantenans, which was itself subject to St. Paul of Besançon, and a conventual priory (Doubs) (Dunod, II., 142).

propter procurationem legati et decime non solutis (*sic*); nec fuerunt ibidem medio tempore divina officia celebrata; debet de decimis et procuratione non solutis centum libras turonensium; non fit ibi helemosina, nec hospitalitas observatur; ducente librate terre fuerunt alienate, tam apud Alivey et Seche Prée, apud Savoneres, apud Givraival [*Givrauval* (Meuse, c. de Ligny)] et Avantaye ad vitam hominum, quam ad tempus per dictum priorem qui nunc est, et per predecessores suos. Nemora Donne Marie sunt quasi in toto dissipata et consumpta tempore istius prioris; sunt apud Lumbardos duo calices, et una capsula in pignore obligata, et distracta pro XV. lib. tullensibus. Non habent necessaria in aliquo usque ad novos fructus; non habent bladum unde seminent terras suas; domus regitur per procuratores laicos, scilicet per Matheum de Mont, condam prepositum de Gondrecort [*Gondrecourt* (Meuse, arr. de Commercy)], et quosdam alios; non potuimus scire per procuratores laicos debita dicte domus, quam multa sunt et essent ampliora, si possent inveniri creditores, ut nobis relatum est. Redditus domus sunt obligati ad tempus pro majori parte.

§ Apud Vandoperam [*Vendœuvre* (Meurthe, c. de Nancy)] visitavimus die veneris ante *Letare Jherusalem*; sunt ibi duo monachi cum priore; vivunt honeste; sunt bone fame; prior bene regit in spiritualibus et temporalibus; fit helemosina ibidem et hospitalitas; fit divinum servitium; domus debet XXX^a libras turonensium; habet necessaria sufficienter usque ad novos fructus et ultra.

§ Eodem die, visitavimus in eodem loco priorem de Thyecort [*Thiancourt* (near Delle)], quia non potuimus ire ad locum propter guerras; sed mandavimus pro priore de Thiecort; sunt ibi duo monachi cum priore; fit ibi divinum servitium; hospitalitas observatur et helemosina fit; fratres vivunt honeste; domus debet VI^{xx} libras turonensium; habet necessaria sufficienter usque ad novos fructus.

§ Ibidem visitavimus priorem de Bosco; domus est obligata in LX. lib. tur. Est ibi unus monachus cum priore; monachus non est in sacris [*not in holy orders*];

sed precepimus priori quod ipsum faciat ordinari [*get him ordained*]; non celebrantur ibi divina nisi semel in septimana; nec fit elemosina, nec hospitalitas observatur.

§ Apud Frodovillam visitavimus die lune post *Letare Jherusalem*; sunt ibi duo monachi cum priore; hospitalitas observatur; fit cotidie helemosina; fit ibi divinum servitium; honeste vivunt fratres; sunt bone fame et conversationis honeste; prior bene regit in spiritualibus et temporalibus; multa bona adquisivit sue ecclesie; multas sustinuit incomoditates; non habet propter tempestates et ovale necessaria usque ad novos fructus; propter magnum defectum quod habuit isto anno in vino, feno et avena, unde ponet propter defectum supradictorum XII. lib. tur. Debet domus VIII. lib. turon.

§ Apud Cellam, visitavimus die dominica *in Passione*. Sunt ibi quinque monachi cum priore; vivunt honeste; faciunt divinum servitium; faciunt helemosinam; tenent hospitalitatem; prior bene ministrat in spiritualibus et temporalibus. Debet domus IIII^m lbs. Multa sustinuit incomoda in incendio cujusdam grangie, ubi fuerunt multa animalia suffocata: habet sufficienter necessaria usque ad novos fructus.

§ Visitavimus apud Seldonem,¹³⁵ d(ie) lune post dominicam qua cantatur *Judica me*; sunt ibi XIII. moniales; sunt bone conversationis; honeste vivunt; sunt obediens; domus de Bec (*sic*) (*debet*) LXX. lib.; totum edificium de Seldone minatur ruinam; habent necessaria sufficienter usque ad novos fructus, secundum quod prior nobis retulit.

§ Non potuimus ire apud Ystayn,¹³⁶ propter viarum dis-

¹³⁵ We are disposed to think that the site of this house was on the river Kander, in the Oberland of Berne, and valley of Gastern (S. Record-Evidences, *postea*).

¹³⁶ Like many other places, the site of this foundation might have been taken for Erstein, but the above nunnery is identified as Istein. The Annals of Colmar have this entry:—Anniversarium domini Nicolai de Titinsheim XV. Kal. Junii, translata fuerunt ossa ejus de clauastro Istein, etc. It occurs also in a deed confirming certain possessions to the church of Bâle as Hiesten, [Trouillat II., 153, 249]; and elsewhere as Istein on the Rhine, and in the diocese of Bâle; [*id.* V., 254, 779].

crimina; sed mandavimus pro priore et duabus monialibus apud Basiliam (*Bâle*), et visitavimus illo modo; sunt ibi VII. moniales cum priore; domus d'Istayn est obligata in XX^{vi}VIII. lib.; domus non habet necessaria usque ad novos fructus. Frater Guido, quondam prior d'Istayn—ut nobis conqueste sunt moniales de Ystayn, et fama est et magnum scandalum in clero et populo Basiliensi civitatis et totius patrie—misit ignem seu projecit in domo d'Istayn de nocte, dum esset prior ejusdem loci, ita quod tota domus fuit cumbusta, et unus sacerdos et quidam clientulus, qui jacebant in illa domo, in qua prior predictus projecit ignem, fuerunt igne suffocati et consumpti. Item dictus prior olim d'Istayn, illa eadem nocte, omnia dolia vino plena que erant in cellario d'Istayn, manu propria perforavit, talimodo, quod totum vinum quod erat in dictis doliis fuit fusum, et statim de nocte affugit; nec postea est reversus. Item, moniales de Ystayn creaverunt propria auctoritate duas moniales de consensu Guidonis, olim prioris de Ystayn.

§ Apud Sanctum Albanum (*Saint Alban*, *Bâle*), extra muros Basilię, visitavimus die mercurii ante *Ramos Palmarum*; sunt ibi novem monachi; VII^{tem} sacerdotes (*choir-monks*) cum priore, duo conversi (*lay brothers*); una conversa (*lay sister*), et due alie prebende. Fit ibi bene servitium divinum; fratres sunt bone conversationis; regulariter vivunt; celebrantur ibi due misse cum nota (*chant* or *music*), et una de Sancta Maria, aliquando sine nota (*plain chant*). Fit ibi elemosina consueta; tenetur hospitalitas; prior bene regit in spiritualibus et temporalibus. Sustinuit domus Sancti Albani multas incommoditates propter captionem seu detentionem prioris dicti loci; et quod ecclesia non potuit gaudere bonis suis et redditibus, nec excolere terras suas propter guerras Romanorum et Alemanorum per duos annos, et propter etiam tempestates que anno presenti quasi consumpserunt, et ad nichilum reduxerunt blada et vina domus Sancti Albani; et propter omnia superius nominata, domus est obligata in III^{le} lib. basiliensibus; prior

semper ponit secundum posse suum in fabrica ecclesie; domus habet necessaria sufficienter usque ad novos fructus.

§ Apud Altam Tiglam (*Altkirch*) visitavimus priorem de Thirenbec.¹³⁷ Domus est obligata in quinquaginta libris.

§ Apud Altam Cliquam (*Altkirch*) visitavimus die veneris ante *Ramos Palmarum*; fit ibi divinum servitium bene; due misse cotidie celebrantur; fratres honeste vivunt; fit helemosina; sunt ibi prior et quinque monachi. Domus est obligata in IIIe et XXX. lib. Episcopus Basiliensis compellit priores de sua dyocesi, ratione cure animarum, reddere et solvere cathedraticum, et voluit recuperare cathedraticum¹³⁸ a centum annis citra. Et fuerunt de Alta Cliqua, et Walpet (*Velpach*¹³⁹ or *Feldbach*), et de Frigido Fonte priores, anno isto in propria persona in synodo, et ibidem residerunt, ut alii subditi rectores parrochiarum ecclesiarum; unde dominus abbas consilium apponat super premissis.

[On a fragment or separate piece of parchment, tacked to the main record, 7½ inches long, 1½ inch wide.]

Item est ibidem unus monachus, scilicet frater Johannes de Rompont, qui dyabo[*lo insti*]gante, in quendam monachum et unum clericum manus injecit

¹³⁷ Thierenbach; Thierbach is in Upper Alsace, near Soultz, and about five leagues from Colmar. Its church was dedicated to the Virgin (Beate Maria Trebacensis). It was noted for a miraculous image of the Virgin, which was given to Peter the Venerable, abbot of Cluni, before 1142. It was a great place of resort for pilgrimages, and many names are recorded of those who came there in fulfilment of vows (Coll. de Bourgogne, 27, fo. 4).

¹³⁸ A tax or annual fee, under this name, was exacted by bishops from churches of their diocese, in token of subjection to their jurisdiction; sometimes, also, paid as a visitation-fee in respect of benefices in possession of monasteries. It will be observed that the three houses named demurred to pay this tax.

¹³⁹ Welpach (according to Trouillat, *Monuments de l'évêché de Bâle*, I., 289), is unmistakably identical with Feldbach in Alsace-Lorraine, lying between Ferrette and Hirsingen, on the road to Altkirch. The assumed site on the lake of Constance cannot be maintained.

temere violentas, et quosdam alios laycos multotiens verberavit, de quo magnum scandalum est exortum; multotiens fuit inobediens mandatis sui prioris; si diu conversetur in dicta domo, inde magnum scandalum orietur.

§ Apud Walpec, visitavimus die sabbati ante *Ramos*. Sunt ibi XXXIII. prebende. Domus est obligata in III° libris, tam propter guerras, tempestates et defectum victualium. Rex Alemanie, cum toto exercitu suo, ibidem pernoctavit per quatuor dies; et, in recessu suo, complices sui quandam suam grangiam cumbuxerunt.

§ Apud Insulam visitavimus die *Ramus Palmarum*; (*St. Petersinsel*; *Ile de St. Pierre*); ¹⁴⁰ est ibi unus monachus cum priore. Domus est obligata in XVIII^m lib., tam super gageriis quam pro alio debito; habet sufficienter necessaria usque ad novos fructus.

§ Apud Villarem Monachorum, visitavimus die martis post *Ramos Palmarum*. Sunt ibi quatuor monachi sine priore. Fit divinum servitium; excepto quod Guido de Pontellia, monachus, est multipliciter de incontinentia apud bonos et graves diffamatus. Ipse enim vadit apud Muratum (*Morat*, on the lake of that name), et ibidem

¹⁴⁰ In addition to what we have noted elsewhere, this priory, on the island of the lake de Bienne, was incorporated in 1484 with the Collegiate church of St. Vincent of Berne, by Pope Innocent VIII. After the Reformation it was annexed to the town hospital or infirmary, which received its revenues until very lately. The priory is verified by many evidences from the archives of Bâle, given by Trouillat. In 1234 G. prior of Thierbach is named as witness to a deed of that date; Guido, prior of Hyerenbach, to another in 1284; again to a composition between certain parties in 1286, Guido, the prior of Thierbach, affixes his seal—"Et nos G. prior de Thierenbach ad petitionem . . . nostrum sigillum apposimus;" (Trouillat, Mons. de l'évêché de Bâle, II., 437.) Lastly, on the morrow of the Epiphany, in 1294—"In cujus rei testimonium, sigillum domini Guidonis prioris de Thierenbach, Cluniacensis ordinis, Basil. dyocesis, presentibus est appensum. Datum anno Domini M.CC. nonagesimo quarto, in crastino epiphanie" (id., 563). William III., Count of Burgundy and Mâcon, gave the island in 1107 to the abbey of Cluni, including it with Belmont, in the canton of Berne. The words of the charter run thus:—"Dono ad præfatum locum Cluniacum, quidquid jure hereditario à majoribus meis obvenit apud Bellum Montem, qui locus est in episcopatu Lausannensi, et insulam proximam, quam dicunt *Insulam Comitum* (Trouillat, I., 231).

rixatur cum nobilibus dicti castri in lupanari, secundum quod ballivus regis Alemannie, et alii quam plures nobiles de Murato personaliter sunt conquesti. Item idem Guido tunicam sui prioris furtive surripuit, et ipsam apud Muratum in domo feneratorum impignoravit pro quadam pecunie quantitate, nec priori, dum predictam tunicam quereret, voluit revelare. Domus est obligata in XL. lib. Item pro defectu vini et aliorum victualium XX. lib. Domus valet in redditibus tantum LX. lib. bernensium, et sunt ibi IIII^{or} monachi sine priore. Dominus abbas apponat consilium.

§ Die mercurii ante *Pasca*, visitavimus apud Paterniacum (*Payerne*);¹⁴¹ fit ibi bene divinum servitium; monachi sunt bone et honeste conversationis; fit elemosina, et observatur hospitalitas. Sunt XXⁱⁱ monachi ibidem; prior bene regit in spiritualibus et temporalibus. Domus est obligata in III° lib. lausanensibus pro defectu caseorum, et aliorum victualium, quia animalia omnia sunt peste mortua. Rex Alemanie construit ibidem in villa Paterniaci castrum unum de novo, per quod in antea Paterniacensis ecclesia destruetur, et suis juribus omnibus et dominio spoliabitur, nisi dominus abbas celere et salubre consilium duxerit apponendum.

§ Non potuimus ire apud Othon Vilar propter guerras, sed misimus priorem Montis Richerii [*Mont-Richer* (Savoie, c. de St. Jean-de-Maurienne)] qui visitavit locum predictum, et adduxit ad presentiam nostram fratrem Guillelmum monachum cummorantem apud Othon Vilar, qui nobis universa et singula inferius nominata retulit, et est fama et scandalum super premissis. Est ibi unus monachus, non sacerdos, prior; non solvit decimam de toto tempore, nec procurationem legati, scilicet de decem annis preteritis. Non fit ibi divinum servitium, nisi per quemdam sacerdotem secularem; non fit helemosina ibidem, nisi semel in septimana. Prior non traxit moram in prioratu suo, unus annus est elapsus. Relatum est nobis, et fama patrie clamat, quod dum esset quidam nepos suus interfectus per culpam suam, ut

¹⁴¹ S. Record-Evidences, *postea*; and p. 29.

dicitur, a quibusdam hominibus ecclesie, prior predictus de prioratu exiens cum quodam alio suo nepote, cum lanceis et spatibus, venit ad domum dictorum hominum, et ipsos in domibus suis quesivit, et investigavit cum brandeigneis; et, dum non inveniret eosdem, propria manu sua incendiit domum, in qua querebat dictos malefactores; ex quo cumbuste fuerunt VI. domus. Et hoc recognovit et confessus est coram presbyteris, scilicet priori Montis Richerii, et Guillelmo monacho de Othon Vilar, ex quo incendio perdit ecclesia censuales VIII. lib., que debebantur super domibus predictis. Item diffamatus prior predictus, quod, cum quidam presbiter quereretur hospitari in domo de Othon Vilar a priore, prior denegavit eidem hospicium, et dum sacerdos inde murmuraret et ad villam recederet, andivit prior quod dictus sacerdos verba contumeliosa de se diceret. Idem prior de domo sua exiit, et secutus est dictum sacerdotem, et de spata sua in capite et brachio dictum sacerdotem graviter vulneravit.

§ Apud Montem Richerium sunt IIII^{or} monachi cum priore. Fit ibi bene servitium divinum; hospitalitas observatur; prior sustinuit multas incommoditates per istos duos annos propter guerras regis Alamanie et Bernensium;¹⁴² perdit laborem suum et hominum suorum, quia coloni non audent excolere terras suas, nec etiam inhabitare ibidem propter cursores regis, qui devastant et spoliunt totam terram. Domus est obligata in XII^{ss} lib. bernensium; prior non debet aliquid ad usuras; monachi sunt honeste vite; prior bene regit in spiritualibus et temporalibus, nisi essent guerre.

§ Non fuimus apud Rubeum Montem (*Rougemont*) propter nives; sed mandavimus priorem apud Pateriacum, et visitavimus eundem. Sunt ibi duo monachi

¹⁴² This was Rudolph of Habsburg, founder of the reigning dynasty of Austria. He was engaged in hostilities with the Bernese in 1288, and laid siege to Berne, but without success, and this entry tends satisfactorily to verify that part of history. Rudolph, who had been elected to the throne in 1273, died 18 years after that date. He was succeeded by his son Duke Albrecht of Austria. The hard and rapacious character of the latter, is taken to have paved the way for the Perpetual Confederacy of the Cantons in 1315.

cum priore; duo capellani et unus clericus prebendati. Domus est in XX^{li} libris obligata, et pro defectu victualium in centum solidis.

§ Apud Romanum Monasterium visitavimus, (Romain-Moutier) die martis post *Quasimodo*. Sunt ibi XXIX. monachi cum priore, et IIII^{or} prebende-moniales. Fit ibidem bene servitium divinum; tenetur hospitalitas; elemosyna observatur; vivunt honeste; domus est obligata in mille lib. lausann, et ducentis libris, tam pro edificio faciendo in isto anno de necessitate, quam pro defectu vini et aliorum victualium. Sunt obligate LXXVI. librate terre de redditibus ecclesie Romani monasterii, tam apud Gimel (*Gimel*, near Aubonne, and the lake of Geneva), quam apud Woufflans (*Vufflens*, near Morges, and the lake of Geneva); domus sustinet multas incomoditates propter quamdam villam, quam de novo construxit dominus Ludovicus, propter quam domus Romani Monasterii perdit jus et dominium, census et tallias consuetas, in sex villis collateralibus dicte Ville Nove (*Villeneuve*, on the lake of Geneva), et in magno periculo plus amittendi, nisi celere remedium apportatur. Celebrantur ibidem IIIes misse cum nota omni die. Domus habet necessaria usque ad novos fructus.

§ Apud Mortuam Aquam (*Morteau*)¹⁴³ non fuimus propter nives, set visitavimus per priorem; domus est obligata in octo viginti libris stephan. Sunt ibi prior et IIII^{or} monachi.

§ Apud Sanctum Nicholaum de Salinis (*St. Nicolas of Salins*).

¹⁴³ In addition to what has been said, the priory of St. Peter of Morteau must have been founded anterior to the 12th century, because Hugh de Duernach was its prior in 1107. It was situated near the county of Neuchâtel, but in the diocese of Besançon. This priory, like many others, had committed to it the entire parish, the appropriation of its tithes, its jurisdiction and cure of souls; its prior being its lord spiritual and secular, and the peasants his bondsmen and vassals. This is only mentioned as one, but a common instance with monasteries of that age. All the surrounding villages of the parish were in serfdom to Morteau until 1600, when they were enfranchised, and this act was ratified by the abbot of Cluni in 1603 (*Cf. Collection de Bourgogne*, Vol. XXVII., f. 3, B.N.). (Trouillat, I., 226.)

§ Apud Myges [*Miéges* (Jura, c. de Nozeroy)] visitavimus die dominica qua cantatur *Misericordia Domini*; sunt ibi duo monachi; vivunt honeste; omni die celebrant unam missam; domus nichil debet. Dominus Johannes de Cabilone (*Chalon-sur-Saône*) non complevit condiciones ecclesie de Myges, quas promisit domino abbati Cluniacensi, ut poterit sciri per fratrem Petrum procuratorem ejusdem loci; sunt ibi necessaria usque ad novos fructus.

§ Die lune sequenti, visitavimus apud Valles; sunt ibi XVI. monachi; vivunt honeste; sunt bone fame; observatur hospitalitas et fit helemosina. Celebrantur ibi omni die due misse cum nota; fit bene servitium divinum; domus sustinuit isto anno multas incommoditates, tam propter tempestates, quam propter guerras comitis Burgundie et regis Allemanie;¹⁴⁴ domus est obligata in trescentis libris stephan. Domus habet necessaria usque ad novos.

§ Visitavimus apud Frontenay [*Frontenay* (Jura c. de Voiteur)] die martis sequenti; est ibi unus monachus cum priore; domus debet XV. lib. stephan; domus habet necessaria usque ad novos fructus.

[On a roll of parchment in two pieces, tacked end to end; remains of seal pendant on parchment label; endorsed VISITATIO ALEMANIE OCTUAGESIMO NONO FACTUM EST; total length, 54½ inches; width, 8 to 8½ inches. N. Acq. lat. 2270, No. 27; B.N.]

[CLUNIAIC VISITATIONS IN THE PROVINCE OF GERMANY, (ALSACE-LORRAINE, TRANSJURANE BURGUNDY), IN 1299.]

Visitatio Alemanie et Lothoringie, facta per priores de Vallibus, camerarium dicte provincie, et per de Columbaria, anno Domini M.CC. nonagesimo nono.

Die dominica qua cantatur *Reminiscere*, visitavimus apud Meges (*Miéges*); est ibi prior solus, quia monachus, socius suus, moratur cum domino episcopo Leodiensi, et

¹⁴⁴ Rudolph of Habsburg entertained the idea of restoring the old kingdom of Burgundy for his son. This may have caused the hostilities in question.

propter ipsius absentiam deficit ibi divinum officium, preter missam, quam celebrat curatus dicti loci, et quandoque ipse prior, prout nobis retulit dictus prior; edificia sunt in bono statu, et omnia alia exceptis decimis, quas promiserunt adquirere per totam parochiam dicti prioratus; predictus dominus episcopus et dominus Johannes de Cabilone, frater ejus, tamen terciam partem de dictis decimis, quas non possidebat ecclesia, adquisierunt, et sic in duabus partibus adquirendis remanent obligati, et secundum quod a pluribus intelleximus, decima male solvitur, quod poterit in posterum in dampnum ecclesie redundare.

Die lune sequenti, visitavimus apud Romanum Monasterium (*Romain Moutier*); sunt ibi viginti septem monachi, licet olim non fuerint nisi XX^{ti}, prout dictus prior nobis retulit, et conventus; est ibi subprior qui minus est sufficiens ad illud officium, quia nimis est mittis (*sic*) in excessibus corrigendis, et sepe rogavit ut a dicto officio absolveretur, prout ipse nobis dixit, et prior recognovit.

Prior de Valorbes (*Valorbe*),¹⁴⁵ immediate subjectus eidem ecclesie, non est in domo sua residens, nec monachus quem deberet habere; propter quorum absentiam divinum officium ibidem non est factum; domus ipsa Romani Monasterii est obligata in XVIIe libris et XXVII. libris, de quibus assignavit prior in manu decani et celerarii VI^{ta} libras pro dicto debito minuendo, ut nobis asseruit dictus prior; tamen aliqui dixerunt nobis, quod illam pecunie summam promiserunt solvere homines dicte ecclesie in festo futuro beati Michaelis, sub tali conditione, si deffectum bladi non haberent, nec per guerram aliquam gravarentur. Postea invenimus per aliquos quod, excepto isto debito, tenebatur dicta ecclesia domino Girardo de la Sarra (*la Sarraz*), celerario ejusdem loci in LX^{ta} libris, et cuidam bone mulieri quater viginti libras; tamen proposuit aliqua coram nobis, propter quod non potuit debitum diminuere, prout ipse vobis ore tenus ex-

¹⁴⁵ Not far from Romain Moutier; between Lausanne and Pontarlier. We learn from these Visitations (p. 77) that the house known as "*Lacus Domini Walterii*," was subject to it, as Valorbe itself was a cell to Romain-Mouthier.

plicabit; dormitorium est minus regulare; dictus prior obligavit prioratum de Lacu Domini Galterii immediate sibi subjectum, ad vitam duorum monachorum suorum, pro trescentis libris turonensium, quas habuit ab eisdem, prout nobis est relatum; habent satis bladum et vinum, usque ad nova; cetera sunt in bono statu, prout nobis retulit dictus prior.

Die mercurii sequenti, visitavimus apud Paterniacum (*Payerne*); sunt ibi viginti quinque monachi; nec solebant esse nisi XXII.; deficit ibi subprior; divinum officium minus bene fit; ibi silentium non servatur in locis principalibus; aliqui de monachis raro surgunt ad matutinas; de quibus conquerunter antiqui; frequenter sunt ad portam septe, licet prior pluries inibuerit; dormitorium minus est regulare; domus est obligata in mille tres centis et triginta una libris, de quibus debet solvere procurator de Columbaria IIII^{xx} marchas argenti; ecclesia et edificia sunt bene cooperta; habent bladum et vinum usque ad nova; cetera sunt in bono statu; tamen de debitis se excuset dictus prior, quod tam ratione reddituum episcoporum in perpetuum, quam in proseguendo jux (*sic.*) (*jus*) ecclesie sue in curia regis Alemanie, solvit DCCC. libras et XLV. libras, prout asserunt plures de conventu (S. p. 29, *antea*).

Die veneris sequenti, visitavimus apud Villarium Monachorum (*Villiers aux Moines*); sunt ibi duo monachi cum priore; divinum officium fit bene ibi, prout consuetum est; domus est obligata in centum et decem libris; habet satis bladum et vinum usque ad nova; priori precepimus ut faciat cooperiri tecta; in aliqua parte sunt vetustate confracta; cetera sunt in bono statu, prout prior dicit.

Die sabbati sequenti, fuimus apud Byegnam (*Bienne*),¹⁴⁶ et ibi fecimus venire priorem de Insula et socios suos, quia propter ventum non ausi fuimus introire insulam, et ibi visitavimus. Apud Insulam, sunt prior et quatuor monachi; divinum officium fit ibi secundum quod fieri consuevit; domus est obligata in CCCC. libris; edificia sunt bene cooperta; habet satis bladum et vinum usque

¹⁴⁶ Bienne (Ger. Biel.), close to the lake of the same name, in which was the *île de St. Pierre*, or *Insula medii lacus* in question.

ad nova; cetera sunt in bono statu, dicunt prior et socii ejus.

Die dominica sequenti fuit apud nos, in monasterio Grandis Vallis (*Grandval*),¹⁴⁷ prior de Octonis Vilario; habet unum monachum secum qui nundum est sacerdos; dicunt horas in ecclesia, et habent fere cothidie unam missam; domus quater viginti libras debet, et sunt obligata quedam bona dicte domus pro CCXL. aliis libris; edificia de novo reparavit; habet bladum et vinum usque ad nova; cetera sunt in bono statu, ut asserit dictus prior.

Die martis post *Oculi mei*, visitavimus apud Sanctum Albanum Basiliensem (*Saint Alban of Bâle*);¹⁴⁸ sunt ibi duodecim monachi, computato priore; divinum officium bene fit ibidem; edificia sunt bene cooperta et ecclesia preter chorum, qui nondum est perfectus; in qua ecclesia necesse habuit prior hoc anno quemdam parietem refficere a fundamento supra, et fenestras novas facere, quarum lapides de duabus leucis sunt adducti, quod sibi custitit (*sic*) centum libras et ultra; domus est obligata in ducentis libris; nec debetur de hiis aliquid sub usuris; habent necessaria usque ad nova, cetera sunt in bono statu, prout nobis retulit prior et plures alii fide digni.

¹⁴⁷ Not far from Delémont and Moutier (Switzerland). There were two monasteries so-called. One, the abbey of Grandis Vallis in the Jura mountains, was founded by St. Antidiolus, the celebrated archimandrite (of St. Eugendus Jurensis), who, about 523, sent thither the monk Albert, with 20 of his associates, to establish themselves. These selected the small island in the middle of the lake of Grandval, whereupon to found their convent. Little is further known of this monastery till the 12th century, when Gerard, Count of Vienne, who had the guardianship of it, sought the assistance of the Abbot of Abundantia to restore it. It was then removed to another site on the north of the lake, and the house was, in 1172, placed in the hands of canons-regular of the rule of St. Augustine, for Abundantia was an Augustinian abbey, and observed that rule. The history of this foundation is complicated, but it would appear that, by some arrangement, sanctioned by Pope Innocent IV., the priory was placed under the Benedictine rule, and served by brethren of that order in 1250, and so continued till its dissolution in 1789. There was another foundation of Grandis Vallis (*Grandval*), subject to Abundantia, in the diocese of Besançon (Gall. Christ., XV., 134).

¹⁴⁸ S. Record-Evidences, *postea*.

Eadem die, apud Sanctum Albanum, invenimus priorem de Istein,¹⁴⁹ et visitavimus eum ibidem; habet sex moniales; dicunt horas suas sine nota, habent ter in ebdomada missam; domus est obligata in viginti duobus libris; habent necessaria usque ad nova, prout paupertas loci exigit; cetera sunt in bono statu, dicit prior.

Die jovis sequenti, visitavimus apud Cellam;¹⁵⁰ sunt ibi sex monachi cum priore; divinum officium bene fit ibidem; muri ecclesie et fere aliorum edificiorum minantur ruinam; tecta sunt male cooperta; domus est obligata in ducentis et quinquaginta libris vel circa, excusat se prior de augmentatione debiti super guerra que fuit inter comitem Friburgensem et burgenses suos.¹⁵¹

Die veneris sequenti, visitavimus apud Seldon; sunt ibi tresdecim moniales cum priore, et quidam monachus, qui non est ordinis nostri; divinum officium minus bene fit; excusant se moniales quia non habuerunt prebendas

¹⁴⁹ The earliest history of the foundation of Istein on the Rhine, we have not ascertained, but an entry in the Annals of Colmar, given by Trouillat, relates how the bones of Nicholas de Titinsheim were transferred in 1274 from the monastery of Istein to the care of the Friars preachers of Bâle;—"Anniversarium domini Nicolai de Titinsheim XV. Kal. Junii (1274), translata fuerunt ossa ejus de claustro Istein ad fratres predicatores et ibidem in cœmeterio Basileæ solemniter tumulata." From a much later record of 1387 we learn (uff dem nechsten montage nach dem heiligen Pfinstag), that the nunnery of Istein having been burned to the ground, the convent conveyed all that it held in the village of Huttingen to some party not named, with its two villains or servants, seeing that having lost all, they could no longer cultivate the land. The entry, which gives the names of some of the sisters, reads thus:—"Fr. Jean de Turckheim, régisseur; Sophie de Massevaux, prieure; Sybille de Roggenbach, lectrice; Marguerite Reich de Reichenstein, trésorière, et Agnès d'Altenach, nones de la maison d'Istein sur le Rhin, de l'ordre de St. Benoit, amodient à un particulier leur domaine dans le village de Huttingen avec ses dépendances, et deux chésaux, dont l'un se nomme Romans Hofstat, et l'autre Sprenglis Hofstat, parce qu'elles ne peuvent plus cultiver par elles-mêmes leur domaine, dans le triste état où se trouvo leur convent, qui a été brûlé, de même que l'église, avec les ornements, tous les titres et les scels (Catal. Maldoner). The castle of Istein belonged to the Bishop of Bâle. There is another monastery which might possibly have been mistaken for the one in question, viz., Erstein. [Trouillat, II., 249; IV., 796.]

¹⁵⁰ Cella would seem to have been in Brisgau (Breisgau), not far from Friburg. Trouillat gives many of its charters from the archives of Bâle.

¹⁵¹ Insurrection among the burghers of Friburg.

suas tempore preterito, nisi modo, et vix habent necessaria usque ad Pascha; domus est male cooperta et fere omnia solaria vetustate consumpta; domus est obligata in ducentis libris vel circa, ut dicit prior, et excusat se tam super debito quam super defectum victualium, super guerram comitis Friburgensis et burgensium suorum, et sunt plures possessiones obligate ad tempus; nec potest prior adhibere super hoc remedium, prout dictus prior nobis dixit.

Die sabbati sequenti, visitavimus priorem de Tirembech, apud Novum Castrum (*Neuchâtel in Switzerland*), ubi venit ad nos; habet unum monachum secum; legunt horas suas, et habent ter in ebdomada missam; domus est obligata in centum et duodecim libris cum duodecim solidis; excusat se prior super augmentatione debiti quod anno isto reedificavit ecclesiam suam, quod sibi custitit IIII^{xx} lib. et plus, prout dicit. Cetera sunt in bono statu, dicit prior.

Die dominica qua cantatur *Letare Jherusalem*, visitavimus apud Altam Kilkam (*Altkirch*); sunt ibi novem monachi cum priore; divinum officium bene fit ibi; ecclesia et edificia sunt sufficienter cooperta; domus habet sufficienter necessaria usque ad nova, et est obligata in centum libris; cetera sunt in bono statu, prout dixerunt nobis prior et monachi.

Die lune sequenti, visitavimus apud Velpach (or *Feldbach*); ¹⁵² sunt ibi triginta et una moniales; et tres sunt defuncte isto anno; et sunt ibi duo monachi; prior residet apud Altam Kilkam propter penuriam domus sue, et prior de Alta Kilka procurat negotia dicte domus de Velpach; et nisi assumpsisset sibi honera dicte domus, sicut nobis moniales retulerunt, ad tantam devenisset desolationem, quod vix posset dicta domus in posterum restaurari. Dixit nobis prior de Altakilka predictus, et moniales de Velpach, quod, quando ipse prior in vigilia *Penthecosten* primo intravit dictam domum, invenit eam obligatam in

¹⁵² To the south of Altkirch, between Hirsingen and Ferrette, lies Welpach or Feldbach. The same nunnery is also commonly stated to have been on the lake of Constance, near Steckborn, but the charters recorded by Trouillat prove this to be wrong.

DCCC. libris; nec erat ibi bladum nec vinum, nec aliqua alia victualia; et erant tecta ecclesie et alia edificia, fere omnia, male cooperta; itaque fere ubique pluebat; divinum officium bene fit ibi, prout fieri consuevit; cothidie habent unam missam. Dictus prior de Altakilka recooperuit majorem partem dictorum edificiorum, et concordavit cum dictis monialibus de prebendis earum, usque ad festum Nativitatis Beate Marie Virginis; pro victualibus et pro edificiis reparandis dedit prior centum viginti quatuor libras; ecclesia est modo obligata in DCC. libris, quia solvit isto anno residuum de bonis ecclesie; cetera sunt in bono statu prout nobis dixerunt.

Die martis sequenti, visitavimus apud Frigidum Fontem; est ibi solus monachus cum priore; divinum officium bene fit; ibi habent necessaria usque ad nova; domus est obligata in sex viginti libris turonensium; cetera sunt in bono statu, prout nobis dixerunt prior et ejus socius; sustinuit isto anno multa gravamina a gentibus regis Alemanie, que extimat XL. libras turonensium, pro eo quod dictus rex dicit se esse advocatum, uti est verum; sed comex (*sic*) Montis Beligardi est advocatus,¹⁵³ qui prohibet priori, ne eis obediat.

Die mercurii sequenti, visitavimus apud Calcem supra Dubium (*Chaux*); est ibi solus monachus cum priore; divinum officium bene fit ibi; habent necessaria usque ad nova; domus est obligata in centum et tribus libris turonensium; super hoc excusat se prior quia reparavit quandam grangiam, que destructa fuerat per guerram; et quando captus fuit, multa deperdidit et expendit; monacho ibi moranti fuerat data alibi mansio, videlicet apud Gigniacum [*Gigny*, (Jura, c. de St. Julien)]; sed quia ibi non fuit receptus, ut dicit, monachus moratur adhuc apud Calcem; cetera sunt in bono statu, ut dicit prior, nisi quod ecclesia amisit medietatem totius jurisdictionis et dominii quod habebat in castro et districtu Clare Vallis [*Clairvaux* (Jura, arr. de Lons le Saulnier)], videlicet, ponere prepositum, medietatem omnium emendarum, penarum, exactionum et aliarum jurisdictionem.

Die veneris sequenti, visitavimus apud Portum super

¹⁵³ S. p. 61, *antea*.

Sagonam ; sunt ibi tres monachi cum priore, quorum unus est in studio ; alii duo dicunt horas suas in clauastro, quia, propter senium, non bene possunt videre ; habent cotidie unam missam ; domus habet necessaria usque ad nova, et est obligata in CCC. libris turonensium ; cetera sunt in bono statu, prout dixerunt nobis prior et monachi.

Die dominica qua cantatur *Judica me*, visitavimus apud Relenges ; sunt ibi sex monachi cum priore ; divinum officium bene fit ; ibi habent fere cotidie duas missas ; domus habet necessaria usque ad nova, et est obligata in ducentis et quadraginta libris turoenensium, de qua summa debet centum et XL. libras pro quadam emptione quam fecit prior isto anno, ut ipse et monachi dicunt ; cetera sunt in bono statu, ut nobis dixerunt.

Die mercurii sequenti, visitavimus apud Donnam Mariam ; sunt ibi quatuor monachi cum priore, quorum unus receptus est isto anno ; divinum officium bene fit ibi ; et elemosina datur omnibus venientibus die dominica ; aliis diebus datur tantum transeuntibus ; una testudo ecclesie est diruta, et in illa parte est male cooperta ; pars edificiorum cecidit ; sed prior jam incepit restaurare, et in aliqua parte est male cooperta, sed monachi nobis dixerunt quod prior intendit totum reparare in aliis ; non potuimus scire veritatem, quia prior erat absens, nisi quod in recessu suo dixerat monachis suis, si visitatores veniant, dicatis eis quod domus est obligata in ducentis et XL. libris turonensium et plus ; de vino satis habent usque ad nova ; sed de blado habent defectum ; cetera sunt in bono statu, prout dixerunt.

Die veneris sequenti, visitavimus apud Vandoperam ; sunt ibi duo monachi cum priore, quorum unus est paraliticus ; propter cujus infirmitatem est ibi defectus in divinis ; tamen, diebus dominicis et festivis, pro majori parte, cantantur ibi hore ; allis diebus dicuntur sine nota ; missa et vespere cotidie cantantur ibidem ; est ibi defectus in ornamentis ecclesie ; deficiunt enim ibi albe, casule, stole, calices,¹⁶⁴ libri, preter solum missalle et unum breviarium cum nota, quod fuit cambiatum pro

¹⁶⁴ Alb, stole, chasuble, chalices.

quibusdam aliis libris, et pro viginti solidis metensium (*of Metz*), sicut nobis monachi retulerunt; ecclesia et edificia sunt bene cooperta; plures possessiones alienate sunt, aliqua ad tempus, aliqua ad vitam, et aliqua in perpetuum. Dominus episcopus Tullensis (*Lord Bishop of Toul*), in cujus diocesi est sita ecclesia, denunciatur excommunicatum priorem defunctum, et illos qui eum tradiderunt sepulture, pro eo quod non solvebat sibi procuracionem, que tamen, retroactis temporibus, non fuerat persoluta in festo Omnium Sanctorum; quando prior qui nunc est recepit domum, invenit eam obligatam in LX^a libris tullensibus (*of Toul*), de quibus solvit viginti libras; habet necessaria usque ad nova, preter vinum et avenam, quia dux Lothoringie,¹⁵⁵ a festo beati Martini citra, bis fuit ibi cum magna comitiva militum et baronum in expensis ecclesie; sunt ibi duo, quidam carpentarius et quedam matrona, qui dicunt se habere ibi prebendas, et datur eis; set causam non ostendunt quare sibi debeatur; cetera sunt in bono statu, prout nobis prior et monachi retulerunt.

Die sabbati sequenti visitavimus apud Beatam Mariam de Bosco; est ibi prior solus sine monacho; nullum officium fit ibi, nisi quod missa dicitur ibi aliquando bis, aliquando ter in ebdomada; non sunt ibi aliqua ornamenta, nisi sola alba et una casula, et stola cum manipulo, que omnia vix valent octo solidos turonensium, et unus calix valens triginta solidos turonensium, vel circa; nec habet libros preter missale, graduale et breviarium; ecclesia male est edificata; et pauca sunt ibi edificia et eadem male cooperta, quia pluit ubique, tamen prior, qui nunc est, aliqua incepit construere de novo; domus est obligata in sexcenties et viginti quatuor libris turonensium et quatuor decim solidis; et omnes redditus et possessiones domus obligati et alienati, alii ad tempus, alii ad vitam, et alii ad perpetuum, exceptis terris ecclesie arabilibus, et uno nemore cum duobus molendinis, pro quibus molendinis necesse habuit prior, qui nunc est, quam cito venit ad locum, tres molas emere, propter

¹⁵⁵ Ferri III., Duke of Lorraine.

quarum defectum, dicta molendina non molebant; que mole constiterunt tres decem libras turonensium; que adhuc debentur preter summam superius nominatam; nec habet domus aliqua victualia nisi quod provenit de molendinis supradictis. Invenimus etiam quod frater Aubertus de Malo Passu, quondam prior ibidem, septem animalia cujusdam militis, videlicet domini Symonis de Vy, que dictus miles eidem ad nutriendum dederat, partim comedit et partim vendidit, quorum pelles misit dicto militi, affirmans quod peste mortua fuerant; accomodaverat etiam dictus miles eidem fratri Auberto duos equos, pro stanno dicte domus retinere, de quorum unum vendidit, et finxit eum furatum fuisse.

Die dominica in *Ramis Palmarum*, visitavimus apud Thyecourt;¹⁵⁶ est ibi unus monachus cum priore; divinum officium non fit ibi; hore non pulsantur, non cantantur, nec leguntur, nisi quando monachus surgit; dicit solus horas suas, et prior etiam solus; monachus facit ebdomadam suam de missa, et celebrat in ebdomada aliquando ter, aliquando quater; et prior aliam, et celebrat aliquando; tamen dixerunt nobis aliqui fide digni, quod vix celebratur ibi semel in ebdomada, et de hoc conquerebatur tota parrochia; nobis autem intrantibus villam predictam, occurrerunt nobis fere omnes de villa et nos secuti fuerunt usque ad claustrum, de dicto priore multipliciter conquerentes super hoc, quod eos tanquam homines suos non deffendebat, quod jura et possessiones ecclesie propter suam desidiam amittebantur, et agri inculti remanebant, et vinee totaliter erant destructe, nam aliqua per quinquennium, aliqua per triennium, nec putate fuerant, nec etiam fosserate, et hoc vidimus propriis oculis; dixerunt etiam nobis omnes generaliter¹⁵⁷ *quod dictus prior inhoneste se habebat, pro eo quod frequentabat tabernas, ludendo ad omne genus ludorum, taxillorum et aliorum ludorum, ponendo ad ludum vestes suas pro pignore, et semel equum suum adduxit ad ludum; sed prior dixit quod ipse non adduxit, sed frater*

¹⁵⁶ S. Record-Evidences, *postea*.

¹⁵⁷ The part here in italics has been crossed out in the original.

*suus; et negavit quod luserat ad taxillos,*¹⁵⁸ *nisi semel ad aleas* [dice] *cum episcopo Lingonensi* (Langres); texta ecclesie vetustate sunt consumpta et pluit ubique; et nisi occurratur in brevi, verendum est ne testudines cori cadant, et muri ecclesie corruant; et sicut est de ecclesia, ita est de allis edificiis quibuscumque; redditus ecclesie et omnes possessiones, preter unum molendinum et magnam decimam ville de Thyecourt, sunt obligati ad tempus; et tamen aliqui dixerunt nobis quod dicta decima erat obligata cuidam civi Metensi pro XL^a libris turonensium; sed prior hoc negavit; de debito non potuimus esse certi, quia prior primo dixit quod domus erat obligata in quatrigenis et quinquaginta libris turonensium, postea dixit quod tantummodo in trescentis; sed residuum pro defectu victualium usque ad nova computabat, quia non erat ibi neque bladum, neque vinum, nec alia necessaria, nisi tamen illud quod provenit ex uno molendino, et exitus illius molendini jam receperat usque ad *Ascensionem Domini*; pauca ornamenta sunt in ecclesia, et eadem sunt obligata pro IIII^{or} libris turonensium.

Die martis sequenti, visitavimus apud Frovile; sunt ibi duo monachi cum priore; dicunt horas suas diebus privatis; diebus dominicis et festivis cantant; habent cotidie unam missam, preter parrochiam missam quam celebrat curatus dicti loci; domus est obligata in sex viginti libris tullensibus, preter fructus quos debet domino abbati. Habet necessaria usque ad nova preter avenam; cetera sunt in bono statu, prout nobis prior et monachi retulerunt.

Die lune post *Quasimodo* visitavimus apud Montem Richerium; sunt ibi tres monachi; prior non est ibi residens, quia quidam sacerdos tenet domum ad vitam suam, et debet facere illa que domus facere consueverat; matutine non cantantur ibi propter defectum luminis; alie hore pulsantur et dicuntur, et in festivitibus cantantur; habent cotidie unam missam, sed aliquando remanet, propter defectum luminis; quando predictus sacerdos recepit domum, erat ibi sacrista, et tunc ardebant in ecclesia septem lampades de nocte, et due de die,

¹⁵⁸ This would signify also, *dice* [*dés à jouer*] (Ducange).

modo vix ardens una; cotidie ad missam ardebant duo cerei; in albis tres, in capis quatuor, in precipuis festis septem, tam ad missam quam ad vesperam et matutinas; modo nullus ardet ibi; redditus sscristie percipit sacerdos; nulla hospitalitas fit ibi; nulla elemosina, licet antea consuetum fuerit dare omnibus pauperibus cotidie, et in cena Domini omnibus advenientibus ad comedendum, de quibus centum sumebantur, et fiebat eis mandatum, et dabatur cuilibet denarium, hos denarios recipit sacerdos, nec dat aliquid pauperibus; pauca edificia sunt ibi; de quibus partem fecerunt monachi propriis sumptibus, in quibus habitant, dormiunt et comedunt; in alia parte sunt coloni dicti sacerdotis cum uxoribus, filiis et filiabus, et ipsorum animalibus; et in ecclesia fecit grangiam suam, in qua jacent oves et boves et animalia ipsius sacerdotis; muri reffectorii et quoquine totaliter corruerunt; et deficiunt ibi claustrum et dormitorium, que, tempore sacerdotis, sunt combusta propter defectum et desidiam dicti sacerdotis; amittit ecclesia jura sua et possessiones, et ea sibi applicant nobiles terre illius, in tantum quod in omnibus hominibus dicte ecclesie, levaverunt sexdecim ipsorum quilibet unum caponem de quolibet foco in carnisprivio,¹⁵⁹ per istos tres annos preteritos minus juste; necnon baillivus regis Alemanie, et quidam alii, spoliaverunt de novo ecclesiam censibus, decimis et possessionibus suis, ad valorem XL^a librarum annuatim, propter quod advocatus loci misit ad nos fratrem suum, et castellanum suum, et excusavit se quod ad nos venire non poterat, quia oportebat eum incontinente ad regem Alemanie equitare, licet proposuisset ad nos accedere, ad ostendendum defectum et detrimentum ipsius ecclesie; quia propter culpam dicti sacerdotis jura et possessiones ecclesie amittuntur; et edificia corruerunt; nec facit sacerdos quod promisit facere, quando sibi fuit tradita dicta domus, super quo dictus advocatus domino abbati litteras suas anno preterito destinavit, ut super hoc remedium adhiberet, quod nondum factum est:

¹⁵⁹ The first days of Lent; sometimes Septuagesima Sunday; and again the Sunday following.

quare dictus advocatus item supplicat, quod in brevi remedium apponatur, quod, nisi factum fuerit, quantum poterit, prout alii, de bonis ecclesie occupabit.

Die jovis sequenti visitavimus apud Rubeum Montem; sunt ibi duo monachi cum priore; divinum officium bene fit ibi; ecclesia et edificia sunt bene cooperta; habent necessaria usque ad nova; domus est obligata in triginta libris, in quibus computat sumptus duarum campanarum, unius fracte que est ibi; et alterius nove quas intendit facere incontinenti; cetera sunt in bono statu.

Die mercurii post *Letare Jherusalem* visitavimus apud Vallem Clusam; sunt ibi sex monachi cum priore; divinum officium bene fit ibi; ecclesia est male cooperta; habet necessaria usque ad nova, et est domus obligata in CCCC. libris turonensium; cetera sunt in bono statu, prout nobis prior et monachi retulerunt.

Die jovis sequenti visitavimus apud Altam Petram; sunt ibi quinque monachi cum priore; divinum officium bene fit ibi; ecclesia et edificia bene sunt cooperta; domus habet necessaria usque [*ad novos fructus*], et est obligata in quingentis et quindecim libris turonensium, et in quinquaginta et quatuor libris turonensium pro decima, quam dominus papa de novo imposuit per terminum; quam decimam oportet solvere integre de tribus annis infra festum beati Remigii; sunt etiam alienate plures possessiones dicte domus ad vitam hominis, usque ad extimationem centum et XL. libris turon, in redditibus annuatim, prout prior asserit; cetera sunt in bono statu, ut prior et monachi nobis dixerunt.

Die Martis post *Quasimodo*, visitavimus apud Mortuam Aquam; sunt ibi sex monachi cum priore; divinum officium bene fit ibi; ecclesia et edificia bene sunt cooperta; habet necessaria usque ad nova; domus est obligata in CCCC. libris tur.; cetera sunt in bono statu; dicunt prior et monachi.

Die jovis sequenti, visitavimus apud Sanctum Nicolaum Salinensem (*St. Nicholas of Salins*); est ibi solus monachus cum priore; divinum officium minus bene fit ibi; ecclesia et edificia sunt male cooperta; habet necessaria usque ad nova; domus est obligata in decem libris turonensium;

cetera sunt in bono statu, prout nobis prior et monachus retulerunt.

Die dominica, qua cantatur *Jubilare*, visitavimus apud Cluniacum priorem de Vallibus; sunt ibi XIII. monachi cum priore; divinum officium bene fit ibi; habent cothidie duas missas; ecclesia et edificia sunt bene cooperta; domus habet necessaria usque ad nova, et est obligata in CCCC. libris turonensium ad usuras, videlicet libram pro solo denario in ebdomada, et in aliis centum libris vel circa, in minutis debitis sine usura; cetera sunt in bono statu.

[On a roll of parchment, divided into six pieces, tacked end to end; total length, 86 inches; width, 8 inches. Collection de Bourgogne, LXXXII., No. 367. Bibl. Nat.]

It will have been observed that four contiguous dioceses are named in the foregoing reports; they are equally named in the ensuing Visitations of the fourteenth century, those namely of Besançon, Bâle, Constance, and Lausanne; but the dioceses named in the fifteenth century comprise those of Mayence, Cologne, Osnaburg, and Paderborn.

Of these the ancient diocese of Basle is enclosed, and almost shut in, by the chain of the Jura, lying in the $46^{\circ} 58'$, and the $47^{\circ} 34'$ of latitude, and between the $24^{\circ} 35'$ and $25^{\circ} 15'$ of northern longitude. Three of its religious foundations were due to St. Imier, St. Germain, and St. Ursanne, of which the last, with its priory of the same name, overlooks the Doubs. The second-named Saint was abbot of Moutier-Granval, and the diocese was the ancient *Rauracie*. The Bishop of Bâle was suffragan to the Archbishop of Besançon, and the temporalities of the bishopric are said to date to Charlemagne.

The diocese of Constance was the most extensive, and Sebastian Münster states that in his time (about 1560) it was the largest in Germany, containing 1,800 parishes and 400 religious foundations.

Lausanne is the capital of the Pays de Vaud (or what has been termed French Switzerland), and its diocese comprised the district over which the Prince Bishop of

Lausanne exercised his ecclesiastical authority in the Middle Ages. It included all that part of the Pays de Vaud from the Aubonne to the head of the lake of Geneva, including Villeneuve. It took in moreover the districts of Neuchâtel and Valengin; all the country bordering the lake of Biemme, including Biemme itself; the Val Saint-Imier, with what is named Erguel. It included, also, the cantons of Berne, Friburg, and that of Soleure, so that its extent was considerable (Ruchat).

The diocese of Besançon, formerly an Imperial city, until ceded to France in 1678 by the treaty of Nimeguen, extended at that time far into Savoy and Switzerland of the present day, formerly forming part of the Kingdom of Burgundy. Besançon, however, had not in the earliest times enjoyed the dignity of metropolitan, for it was only after the jurisdiction of Lyons ceased, that the same was transferred to the see of Besançon, hence Lausanne at one time was a diocese in the province or archiepiscopal see of Lyons. Besançon is now shorn of its ancient extent, and comprised, until lately, within its jurisdiction, Metz, Nancy, Autun, Strasburg, and Dijon. The arms of the see were:—Gules, an eagle displayed or; and the Bishop of Lausanne was premier-suffragan to the Archbishop of Besançon.

But the several dioceses in this part of Europe, of which the foregoing formed part, appear to have enjoyed a special and historic pre-eminence among one another—we allude to those bordering or contiguous to the Rhine—for they have thus been denominated and characterized. The diocese of Coire passed for the *first* of all, because it embraced within its circuit the sources of the Rhine; that of Constance was considered the *most extensive*; that of Bâle the most *pleasant* and *agreeable*; that of Strasburg the most *aristocratic*, because those only were admissible as canons, who could show a descent of the *seize quartiers* (such as Princes, Counts, and Barons); that of Spire passed for the *strictest* and most *devout*; that of Mayence as of most *repute* and *creditable*; that of Cologne as the *grandest* or *most noble*; and that of Treves as the *oldest* or *most ancient*.

ORIGINAL VISITATIONS OF THE FOURTEENTH CENTURY (1300-1400.)

[VISITATION OF FOUNDATIONS IN 1303, IN
THE PROVINCE OF GERMANY AND
LORRAINE.]

Visitatio facta per Alemangniam et Lothoringiam per camerarium dictarum provinciarum, et priorem de Alteklic, anno Domini millesimo trecentesimo tertio; et nos, predicti visitatores, dictam visitationem incepimus in die *Cinerum* ejusdem anni; et primo fuimus illo die apud Insulam Medii Lacus (*Ile Saint Pierre*). Sunt ibi quinque monachi cum priore, bene facientes divinum officium, nocturnum pariter et diurnum; XII^{clm} albe dicte domus, et sanctuaria, obligantur pro pignore Moisi, Judeo de Biello (*Biel*; Bienne) pro VII. libris albe monete, et usuris pro domo Othonis Villarii quatuor annis elapsis; et est obligata domus III°. XII^{xx}. libris albe monete, et in anno preterito debebat, ut dicit prior, V^o et XL. lib. dicte monete; medietas reddituum ipsius et plus diversis creditoribus obligantur; et est ibi facta quedam alienatio de quibusdam redditibus sitis apud *le Frenesperch* (*Frienisberg*),¹⁶⁰ si placet tamen domino abbati; domus et edificia bene retinentur, et hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; cetera satis sunt in bono statu, tamen predicta alienatio non potest fieri sine lesione magna predictę ecclesie; et prior dicte domus, nisi fiat dicta alienatio, facta domus predictę non poterit supportare.

Die veneris sequentis, fuimus apud Sanctum Albanum Basiliensem (*Saint Alban of Bâle*); sunt ibi decem

¹⁶⁰ Frienisberg, between Berne and Aarberg, was the site of a Cistercian abbey [*Aurora*]; now converted into an asylum for the deaf and dumb.

monachi cum priore, digne Deo servientes. Bene faciunt divinum officium, nocturnum pariter et diurnum. Celebrant cotidie ad minus tres missas; bene servant silentium in quatuor locis principalibus; delinquentes vero puniuntur secundum ordinis instituta. Hospitalitas et elemosyna ibidem bene fiunt; jura et jurisdictiones dicte domus manutenantur bene, et defenduntur. Edificia dicte domus bene cooperiuntur et retinentur; domus debet CCC. libras basilienses, et V^o et L. lib. parvorum turonensium, nichil tamen debet sub usuris; nec est de facto prioris qui nunc est. Dictus prior tamen solvit in anno presenti de debitis dicte domus L. lib. basilienses, et nichil fecit de debito. Habent necessaria usque ad novos fructus; cetera sunt in bono statu; tamen debent ibi esse XII^{tm} monachi cum priore, et non sunt nisi decem.

Dominica qua cantatur *Invocabit me*, fuimus apud Walpach (*Feldbach*); sunt ibi triginta moniales et una, que se restrinxerunt futuris temporibus ad numerum viginti quatuor, voluntarie coram nobis, et per jurementum; bene faciunt servitium Dei; sunt ibi duo monachi divinum officium bene facientes; domus et edificia bene cooperiuntur et retinentur; domus debet VI°. libras basilienses, et in anno preterito debebat IX°. et L. libras dicte monete, de quibus trescente et quinquaginta erant sub usuris, quas solvit prior de Alteklic qui regit dictam domum, ita quod dicta domus nichil debet sub usuris.

Die martis sequenti, fuimus apud Fontem Frigidum (*Kaltenbrunn; Froide Fontaine*, near Delle, in Alsace); sunt ibi duo monachi cum priore, digne Deo famulantes; celebrant cotidie unam missam; bene faciunt divinum officium, nocturnum pariter et diurnum; jura et jurisdictiones dicte domus manutenantur bene et defenduntur; domus et edificia bene retinentur, et cooperiuntur; hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; habent necessaria usque ad novos fructus; domus debet IIII^{xx} lib. parvorum turonensium; nichil tamen debet sub usuris, nec malis creditoribus.

Die mercurii sequenti, fuimus apud Alteklic (*Altkirch*),

sunt ibi septem monachi cum priore; et non debent esse nisi quinque vel sex; bene faciunt divinum officium, nocturnum pariter et diurnum; hospitalitas et elemosyna bene fiunt ibidem; domus et edificia bene cooperiuntur et retinentur; jura et jurisdictiones bene manuteneantur et defenduntur. Domus nichil debet; et si debet, plus debetur eidem quam debeat; tamen dicit prior quod pro defectu victualium, videlicet pro emendo vinum et bladum, oportet facere debitum in anno presenti, fere usque ad ducentas libras basilienses; est ibi quidem monachus Johannes, dictus Malechar, qui cum prior dicte domus quod[d]am hostium murari faceret pro honestate loci et ordinis. Dictus Johannes propriis manibus quicquid in dicto hostio factum erat, dilaniavit et disruptit, et super hoc coram diffinitoribus est citatus.

Domus de Thirembach (*Thierbach*) regitur per quemdam militem, qui, infra certum terminum, debet dictam domum reddere immunem ab omni [h]onore debitorum, prout est actum inter dominum abbatem et ipsum; et recepit dictam domum dictus miles in trecentis libris parvorum turonensium obligatam; de quibus solvit medietatem et plus, prout dicit prior dicte domus, et residuum debitorum atterminatur, ita quod dicte domni de cetero predictum debitum non nocebit. Est ibi unus monachus, Regnaldus de Bouclans (*Doubs*, c de Roulans) nomine, qui irreligiose et indecenter discurrit per patriam, quasi gerovagus huc et illuc, et specialiter per Bisuntium (*Besançon*) transferendo se sepe et sepius, in vituperium ordinis, ad loca diffamata, prout nobis per priorem Vallis Cluse monstrari fecit archiepiscopus dicti loci, et quod nisi esset ob reverentiam ordinis, ipsum capi fecisset, et retrudi in carcerem; nec moram trahit dictus Renaldus apud Thirembach, nisi parum.

Item, apud Ystein (*Istein*),¹⁶¹ sunt octo moniales bene facientes divinum officium, secundum quod est ibi consuetum; tamen non celebratur ibi missa cotidie, unde dicte moniales conqueruntur. Prior dicte domus resignavit; et est dicta domus obligata in quadraginta quin-

¹⁶¹ Istein, in the Grand-Duchy of Baden, on the right bank of the Rhine. The Isteiner-Klotz, between Müllheim and Bâle, might, more or less, indicate the locality.

que libris basiliensibus, de quibus sexaginta solidi sunt sub usuris; habet necessaria usque ad fructus novos; domus et edificia omnino minantur ruinam.

Item apud Cellam Ville Maris [*Celles* (Vosges, c. de Raon l'Etape)]; sunt septem monachi cum priore, et unus conversus, et non debent esse nisi sex. Bene faciunt divinum officium, nocturnum pariter et diurnum. Domus et edificia bene retinentur; jurisdictiones dicte domus manutenantur bene et deffenduntur; elemosina, ante adventum prioris qui nunc est, non fiebat, nisi semel in ebdomada, modo fit bis, et cotidie omnibus transeuntibus; hospitalitas bene fit ibidem; domus debet circa IX^{xx}. libras basilienses; et bene debentur circa VI^{xx}. predicte monete; nichil tamen debet sub usuris; et habet necessaria usque ad novos fructus.

Item, apud Seldon, sunt quindecim moniales cum priore, et unus monachus; bene faciunt divinum officium, nocturnum pariter et diurnum; domus et edificia penitus minantur ruinam; domus debet ducentas libras basilienses; et in anno preterito debebat trecentas lib. dicte monete.

Item, die jovis post *Reminiscere*, fuimus apud Frovillam [*Froville* (Meurthe, c. de Bayon)]; sunt ibi duo monachi cum priore; bene faciunt servitium Dei; hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; domus et edificia bene retinentur; jura et jurisdictiones manutenantur bene et viriliter per priorem, qui nunc est; domus debet VI^{xx}. et X. lib. tullens, de quibus sexaginta sunt sub usuris, et est factum predecessoris prioris qui nunct est; et dicit prior quod oportet ipsum facere debitum de quadraginta libris tullensibus pro emendo vinum et bladum usque ad novos fructus, pro defectu anni presentis, et duorum annorum precedentium; et propter hoc, quod parum ante adventum nostrum ad dictum locum, fuit ibi dux Lothoringre,¹⁶² qui mortuus est, ad prandium et ad cenam; et pernoctavit ibidem cum octo viginti equitibus, et totum vastavit, et destruxit quicquid invenit in domo predicta.

¹⁶² Ferri III., Duke of Lorraine, 1251 or 1304.

Domus Sancte Marie de Bosco [*Sainte Marie aux Bois* (Vosges, c. de Vilcey sur Trey)], destruitur et penitus desolatur, nec moratur ibi aliquis nisi solus famulus, et nisi in ea apponatur in brevi remedium, domus et edificia corruent; debet dicta domus VII°. libr. parvorum turonensium, vel circa; credimus tamen, quod si committeretur cuidam militi de partibus illis, qui magnam venerationem habet ad eam, posset per eum relevari.

Dominica qua cantatur *Occuli mei*, fuimus apud Thiecourt [*Thiaucourt* (Meurthe, arr. de Toul)]; sunt ibi duo monachi cum priore, quorum unus, nomine Gilbertus, ducit mercimonium contra statuta domini abbatis, emendo et revendendo equos, jumenta, boves, vacas, porcos, oves et capras, et consimilia, prout dicit prior et alter monachus; domus et edificia bene cooperiuntur et retinentur, et ante adventum prioris qui nunc est, penitus minabantur ruinam; jura et jurisdictiones manutenantur bene et deffenduntur; hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem, secundum quod loci suppetunt facultates; domus debet, VI^æ. et X. libras parvorum turonensium; nichil debet sub usuris; habet necessaria usque ad novos fructus, prout dicit dictus prior.

Die lune post, fuimus apud Vendoperam (*Vendœuvre*); sunt ibi duo monachi cum priore, bene facientes servitium Dei; domus et edificia bene sustentur et cooperiuntur; jura et jurisdictiones manutenantur bene et deffenduntur; hospitalitas et elemosyna bene fiunt ibidem, et habent necessaria usque ad novos fructus; domus debet XL. libras parvorum turonensium; nichil tamen debet sub usuris.

Die mercurii post, fuimus apud Relenges (*Rélanges*); sunt ibi sex monachi cum priore, et non debent esse nisi quinque; bene faciunt servitium Dei, nocturnum pariter et diurnum; domus et edificia bene cooperiuntur et retinentur; jura et jurisdictiones manutenantur bene et deffenduntur; hospitalitas et elemosina bene fiunt; ibidem habent necessaria usque ad novos fructus, et quia de tribus annis preteritis et de presenti, prior parum aut nichil collegit de vino in ejus vineis, prout alias con-

sueverit colligere; pro defectu vini hujusmodi de dictis annis, domus debet IIIIe libras parvorum turonensium; nichil tamen debet sub usuris, et bene debentur eidem centum libr. dicte monete et amplius; et tantum debebat in anno preterito.

Item apud Portum super Sagonem (*Port-sur-Saône*) sunt duo monachi cum priore, quorum unus, nomine Albertus, de incontinentia turpiter deffamatur, nec ibi potest sine scandalo ordinis remanere; domus et edificia incipiunt cooperiri per priorem qui nunc est, et bene ante adventum suum reparatione indigebant. Hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; prior est novus et invenit domum obligatam in VIe. lib. parvorum turonensium et tantum debet; nichil tamen debet sub usuris.

Item, apud Calcem super Dubium (*Chaux-sur-Doubs*); sunt duo monachi cum priore, et non deberet ibi esse nisi unus monachus; bene faciunt divinum officium nocturnum pariter et diurnum; domus et edificia bene retinentur et cooperiuntur; jura et jurisdictiones pro posse prioris bene deffenduntur et manutentantur; hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; domus debet ducentas libras parvorum turonensium; nichil tamen debet sub usuris; habent necessaria usque ad novos fructus.

Item ad Vallem Clusam (*Vaucluse*) sunt IIII^{or} monachi cum priore; bene faciunt divinum officium nocturnum pariter et diurnum; templum dicte domus cadit, corrui et omnino patitur ruinam et defectum, et nisi in brevi apponatur remedium penitus destruetur; domus et edificia minantur omnino [*ruinam*] et defectum. Est ibi quidam monachus, Hugo nomine, qui nostram intravit religionem excommunicatus et promotus est ad sacros in sententia predicta, quod confessus est; predecessor prioris qui nunc est, honeravit dictam domum in anno preterito, a festo Pasche usque ad sequens capitulum de ducentis libris et LXV. francis; et post quam amotus fuit a loco, recepit et vendidit de blado debito dicte domni, quod estimatur ad valorem ducentarum librarum et sexaginta cum duobus solidis. Prior, qui nunc est,

invenit dictam domum obligatam in undecim et IIII^{xx} lib. turon., de quibus solvit CCC. et XVIII. lib. et III. fr.; hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem.

Item, apud Altam Petram (*Haute-Pierre*), sunt sex monachi cum priore, qui bene faciunt divinum officium nocturnum pariter et diurnum; hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; domus bene cooperiuntur et retinentur; jura et jurisdictiones manutenantur bene; habent necessaria usque ad novos fructus; domus debet V^e lib. parvorum turonensium, non de facto prioris qui nunc est, prout dicit, sed predecessoris; nichil tamen debet sub usuris; adicit prior quod nichil fecit de debito, sed potius diminuit debita dicte domus.

Item apud domum Mortue Aque (*Morteau*), quam tenet dominus abbas Balmensis (*abbot of Baume-les-Messieurs*), sunt quinque monachi . . . ^{162a} bene facientes divinum officium nocturnum pariter et diurnum; jurisdictiones dicte . . . quia dominus Montisfalconis jurisdictionem dicte domus in locis pluribus occupa[*vit*] . . . et hereditagia dicte domus in prejudicium et exhereditatem domus . . . redditibus ejusdem ad vitam plurium hominum usque ad VII^{xx}. libratis . . . [do]mus dicto domino abbati committeretur. Item dictus dominus abbas non invenit in . . . carnes salsatas, nec coopertoria, nec linteamina, nec culcitra, nec aliquid . . . tam in VIe lib. turonensium obligatam; domus ipsius et edificia bene re[*parantur*]. . . .

Domus Montis Richerii (*Montricher; Ruggisberg*) non extitit visitata, quia ad . . . amissione, bono modo; et presbyter similiter, qui dictam . . . de statu spirituali et temporali dicte domus. . . .

Domus Othonis Villarii spiritualiter . . . [ordi]nari, propter hoc quod dictus prior non. . . .

Apud Montem Rubeum (*Rougemont*) . . . hospitalitas et elemosina . . . ad novos fructus . . . ducte Romani. . . .

[On a roll of parchment, divided into four pieces; total length 34 inches, width 8 inches; Nouv. acq. lat. 2271; No. 45. Bibl. Nationale.]

^{162a} A corner of the roll here torn off.

[VISITATION OF CLUNIAN FOUNDATIONS IN
1324, IN TRANSJURANE BURGUNDY, ALSACE,
LORRAINE, ETC.]

Visitatio Alamanie et Loteringie facta per prioratum priores de Alta Petra et de Privisino (*Privisint*), ¹⁶³ anno Domini M^oCCC^oXXIII^o.

In domo de Mortua Aqua sunt quinque monachi cum priore, officium divinum bene facientes, prout est consuetum; hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; domus est in centum libris turonensium obligata; socii et homines totius vallis Mortue Aque multum conqueruntur de Henrico, domino de Montefalconis (*Montfauçon*, in Franche Comté), quia sunt jam trex (*sic*) anni elapsi, quod dictus Henricus prata et possessiones dictorum hominum occupavit, nec possunt habere aliquam recreenciam; et modo de novo, videlicet post festum Omnium Sanctorum, dictus Henricus posuit in dicta valle suos famulos qui vadant dictos homines in nemoribus, que sunt propria dictorum hominum, et semper fuerunt a tempore quo non est memoria; et quia definitum fuit in capitulo generali, nuper preterito, quod camerarius Alamanie iret ad dictum. H. ad ponendum in hiis aliquod remedium, referunt dicti monachi quod nichil fecit, et super hoc dicunt dicti homines, quod nisi in proximo remedium apponatur, ipsos oportet recedere de dicto loco; hec omnia sunt absque culpa prioris qui nunc est.

In domo de Valleclusa sunt quinque monachi cum priore; dicta domus est spiritualiter et temporaliter in bono statu; prior adquisivit gardam, jurisdictionem et dominium, quod dominus de Belvoir habebat super domum et homines dicte domus per spatium viginti annorum; et costavit sibi XIII^{ss} libras turonensium.

In domo de Calce super Dubium, sunt duo monachi

¹⁶³ Privisint was given to Payerne by Bertha, Queen of Burgundy, the foundress, on its first endowment.

cum priore ; dicta domus est spiritualiter et temporaliter in bono statu ; et est obligata in viginti quinque libris de tempore prioris qui recexit (*sic*) ; tamen prior dixit nobis quod solvet dictum debitum infra capitulum.

In domo de Frigido Fonte sunt duo monachi cum priore, quorum unus est mansionarius de Alteclike (*Altkirch*) ; divinum officium bene fit ibidem ; domus est obligata in IIe. libris, quarum XX. libre sunt sub usuris ; vinee sunt obligate in manu cujusdam militis per spatium trium annorum, ut dicit prior.

Apud Alteclike sunt septem monachi com (*sic*) priore, quorum tres non sunt sacerdotes ; officium divinum bene fit ibidem ; domus est in VIe libris basiliensium obligata sub usuris ; anno preterito non erat obligata nisi in IIIe. libris ; sed propter tempestatem, et propter subventiones domini abbatis Cluniacensis, et propter duces Austrie qui ceperunt bona sua, in tanto dictum debitum augmentavit.

Apud Basiliam sunt decem monachi, quorum septem sunt sacerdotes ; non est diu quod erant duodecim cum plebano qui habet prebendam, tamen duo juvenes dimiserunt abitum, unus ter vel quater ; alius semel, et requirit abitum. Divinum officium bene fit ibidem ; de statu dicte domus, non potuimus ad plenum informari propter mortem prioris ; tamen socii dicunt quod dicta domus est in bono statu ; dicti socii conqueruntur quod non potuerunt habere vestiarius suum, et ob defectu vestiarii aliqui sacerdotes non celebrant, quia non habent coculas, calligas, nec sotulares ; et juvenes eodem defectu non fuerunt ad ordines ; et super hoc nos una cum camerario precepimus subpriori, quod vendat de bladis dicte domus usque ad valorem decem lb. ad satisfaciendum eis in aliqua. Domus sunt male cooperte.

Item apud Seldon, sunt quindecim moniales et unus monachus cum priore ; divinum officium bene fit ibidem ; dicta domus est in LX lb. obligata ; hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem ; dictus prior vendidit unam domum quam habebat in Friburgo, in perpetuum, pretio triginta quatuor librarum. de qua habebant quolibet anno XL. solidos reddituum ; dicit quod posuit penes dictas

dominas tantam pecuniam quod poterunt adquirere plus quam dicta domus valebat.

Item, in domo de Cella (*St. Ulric*) sunt quinque monachi cum priore, et unus sacerdos laycus qui regit parrochiam; de dictis monachis non sunt nisi duo sacerdotes; nos precepimus dicto priori quod alios tres ante Pascha ordinare faciat (*get ordained*); qui promisit nobis quod erunt sacerdotes ante Pascha. Divinum officium non fit ibi ita bene sicut solebat; hospitalitas et elemosina bene fiunt. Domus est in III°. libris obligata, quarum XL^a sunt sub usuris, et de residuo debentur cuidam burgensi LX. marce argenti, de quibus recipit quolibet anno circa XXX^a equos honeratos bladi.

Item, in domo de Therembac (*Thierbach*) est unus monachus cum priore; divinum officium, elemosina et hospitalitas bene fiunt ibidem; dicta domus erat anno preterito obligata in LXX lb.; modo non est nisi in L. libris; et habet necexaria (*sic*) usque ad fructus novos.

Item, in domo de Velpaco (*Feldbach*), sunt viginti quatuor moniales et duo monachi cum priore; divinum officium bene fit ibidem, secundum quod actenus consueverit; elemosina et hospitalitas bene fiunt; jura et jurisdictiones bene manutenantur; et com (*sic*) dicta domus non esset anno preterito nisi in VIII^{ss}. libris basiliensium obligata, modo est in ducentis et XL^a libris; et dicit prior rationem quare, videlicet quia litigavit cum domino de Raphostaiem pro quadam decima quam auferebat dicte domui, et cum quibus aliis dominabus de Petris, de uno prato, quod bene tenuerunt per XX. annos, et otenuit (*sic*) (*obtenuit*) et incirco (*idcirco*) aumentavit dictum debitum. Dux Austrie¹⁸⁴ qui tenet committatum Ferretarum (*Ferrette*) habuit de dicto priore XL. libras, quas oportuit sibi mutuare sub usuris; dictus prior, et prior de Alteclike, debent loqui cum domino abbate et difinitoribus, super gravamina que dictus dux facit eis.

Item apud Vilarium Monachorum (*Münchenwyler*) sunt tres monachi cum priore; divinum officium bene fit

¹⁸⁴ Frederick, Duke of Austria, surnamed *le Beau*.

ibidem; domus est obligata in VI^m libris lausannensibus; dicit prior quod in isto anno adquisivit XXX^s. solidos censuales; cetera sunt in bono statu, ut dicunt prior et monachi.

Item in domo Orthonis Villarii sunt duo monachi cum priore, quorum unus moratur in quadam domo sibi subiecta; alter moratur secum et non est sacerdos; requirit quod unus sacerdos sibi mittatur loco illius qui non est sacerdos; cetera sunt in bono statu.

Item, in domo Paterniaci (*Payerne*) sunt XV. monachi ibi mansionarii, videlicet, Michael, sacrista; Johannes de Moleria (*Molière*) camerarius; Petrus de Sancto Martino (*St. Martin*) elemosinarius; Jacobus de Chauz (*Chaux*) decanus; Guichardus, cantor; Petrus de Friburgo (*Friburg*); Willelmus de Fouz; Ludovicus de Villers; Jacobus de Bussi; Humbertus de Gebenna; Amedeus de Festerna; Guichardus de Ponte; Girardus de Sanner; Otho de Chauveux; Franciscus de Bisiaco. Sequuntur illi qui habent mansiones; primo, Willelmus de Paterniaco, apud Vallem Clusam; Petrus Mistralis de Paterniaco, apud Meges, tamen non ierunt ad mansiones suas ea de causa, quod non possunt habere vestiaria sua, nec ea que sibi sunt necessaria; Aymo de Bisiaco apud Basiliam, non ivit ad dictam mansionem, quia littera mansionis non fuit ei presentata ea ratione, quod est in domo fratrum suorum, bene sunt duo anni elapsi; Cono de Busiz apud Columbarium, non ivit ad mansionem, ymo est in domo patris sui; Jacobus de Nunduno apud Montem Richerium, non ivit ad dictam mansionem, quia est cum priore de Pruvissins (*Privisint*), ubi fuit bene per duos annos, et prior noluit eum dimittere pro alio sibi misso; Jacobus de Sunciaco, apud Altam Petram, prior ob reverentia domini abbatis, recepit eum usque ad capitulum; Symon de Nunduno apud Pruvissins, prior voluit eum dimittere quem habebat pro ipso; Petrus Rex apud Rubeum Montem, ubi migravit a seculo; Johannes de Monte Rotundo apud Valles; et prior de Vallibus, loco dicti Johannis, misit Henricum de Monmoret apud Vallemclusam; Simon de Nunduno et Guichardus de Ponte sunt apud Romanum Monasterium, et cum prior

dicti loci sit in curia romana, de statu temporali petivimus subpriori et conventui, qui nobis responderunt quod de dicto statu tantum clamaverunt, quod rancefacte sunt fauces eorum, nec est qui voces eorum exaudiat, quod vertitur in vituperium totius ordinis, in exereditationem domus, in derisum monachorum, in scandalum plurimorum. Edificia destruuntur; nemora dissipantur; jurisdictiones subtrahuntur; vestiarius monachis non solvitur; elemosina penitus est defuncta, quod vertitur in derisum totius populi; omnes monachi dicunt, quod tribus annis citra, non habuerunt vestiarius a camerario, et super hoc ipsum camerarium ad capitulum citavimus.

Item, in domo Romani Monasterii sunt XXIIII monachi cum priore; officium divinum bene fit ibidem, et cum dicta domus esset anno preterito in quatuor milibus et sexcentis libris obligata, solvit de dicta summa III^a. lb. ut dicit prior; dictum debitum est adterminatum, videlicet C. libr. pro octo modis bladi, medium frumenti et medium avene; et quo[d]libet modium valet duos equos oneratos; et quamdiu placet sibi solvere dictum bladum, creditores nichil possunt ab ipso petere; dictus prior non potuit diffinitionem anni preteriti perfecte adimplere, propter subventiones summi pontificis, et domini abbatis, et propter pensiones quas predecessores sui pluribus concesserunt, que bene valent quolibet anno quingintas et LX^a. libratas terre. Quidam clericus est ibi celerarius; nos precepimus dicto priori quod dictum clericum de officio admoneret.

In domo de Relangiis sunt quinque monachi cum priore; divinum officium, hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; dicta domus est in centum libris obligata, et prior, qui nunc est, invenit ipsam domum in magnis et deversis (*sic*) debitis obligatam; tamen ex ejus diligentia modo est spiritualiter et temporaliter in bono statu.

In domo de Alta Petra, sunt sex monachi cum priore; divinum officium bene facient (*sic*); hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; dicta domus est in ducentis libris obligata, et, cum anno preterito esset obligata nisi in octovinginti libris, augmentavit prior dictum debitum

hac ratione quia construxit anno isto in ecclesia sua pulcherrimum campanile; et emit apud Besentium unam pulcherrimam domum, que bene custaverunt sibi ducentas libras, sine subsidiis summi pontificis et domini abbatis Cluniacensis, de quibus solvit sexaginta tresdecim libras; cetera sunt in bono statu.

In domo de Isten (*Istein*), non est prior, nec fuit a tribus annis citra; et cum fuerit bis vel ter relatum ad capitulum generale; et deffinitores deffinierunt quod prior apponeretur. Nullum remedium est nundum appositum.

In domo de Loco Dei est unus monachus cum priore; prior non facit ibi residentiam; ymo moratur Parisius (*Paris*) quia ipse est magister in theologia; domus est obligata in quinquaginta tres libras.

In domo de Meges est unus monachus cum priore; divinum officium et elemosina, secundum quod consuetum est, bene fiunt ibidem, secundum quod dicit dictus prior; et quia dicta domus est parve (*sic*) valoris, secundum statum, prior non facit ibi residentiam; ymo moratur in quadam domo de patrimonio suo, et propter hoc, quando monachus vult missam suam celebrare, oportet quod cum curato vel alio sacerdote conficiatur; et cum ibi solent esse duo monachi mansionarii, dominus abbas fecit gratiam dicto priori, quod non sit monachus unus, prout dicit.

Apud Sanctum Nicholaum de Salinis est unus monachus cum priore; officium devinum (*sic*) bene fit ibidem, prout est consuetum; hospitalitas et elemosina secundum facultates dicte domus bene fiunt; dictus prior pulcra et sonptuosa (*sic*) edificia de novo fecit, quamvis dicta domus palvos (*sic*) redditus habeat, nisi quod ex sua industria et amichorum suorum auxilio hoc facit; et aquisivit dicte domui redditus in anno isto, que sibi costaverunt tringinta quinque libras turonensium, de quibus est quamplurimum commendandus.

In domo de Vallibus sunt quatuor decim monachi cum priore; officium divinum et elemosina bene fiunt ibidem; hospitalitas debiliter, prout socii nobis retulerunt; libri ecclesie sunt ita antiqui quod vix socii in ipsis

possunt legere neque cantare ; dicta domus est in ducentis libris obligata ; cetera sunt in bono statu.

In domo de Frontenout est quidam monachus cum priore ; officium divinum, elemosina, et hospitalitas bene fiunt ibidem, secundum quod consuetum est ; domus est in viginti libris obligata, quia dictus prior in anno isto duas grangias construxit, que sibi costaverunt quadraginta libras ; et amisit vina sua per tempestatem et grandinem que ceciderunt in terra.

In domo de Portu super Sagonam sunt duo monachi cum priore ; officium divinum, hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem, et cum dicta domus esset, anno preterito, in sex decim viginti libris obligata, et prior qui nunc est, quando recepit possessionem dicte domus, videlicet tam cito post capitulum generale, non invenit in dicta domo vinum nec bladum, nec aliquid aliud de quo posset se nec socios suos sustinere ; ymo de suo proprio omnia necessaria adimplevit, et cum hoc solvit de dicto debito octo viginti et unam libram, quatuor decim solidos, et habet omnia necessaria usque ad fructus novos, excepto quod sibi bene deficiunt circa quinque modia vini. Quedam littere que locuntur de quibusdam conventionibus factis inter priorem et quemdam burgensem de Villa, videlicet de molendinis dicti prioratus, sunt amisse ob defectu predecessoris sui, et sunt dicte domui multe damnose ; dicta domus est nunc obligata in novem et viginti et sex libris, tres decim solidis ; cetera sunt in bono statu.

In domo de Rubeo Monte sunt duo monachi cum priore ; divinum officium male fit ibidem, quia camerarius Alamanie misit ibi post capitulum unum monachum, a prioratu Seduni, qui nescit legere nec cantare ; alter est sacerdos et parum scit ; et super hoc, comes de Grueria (*Gruyères*) advocatus dicti loci, scripsit nobis quod ex parte sua requiramus domino abbati Cluniacensi, ut apponat tales qui possint facere servitium divinum ; dicta domus est quinquaginta libris obligata ; cetera sunt in bono statu.

In domo de Insula Medii Lacus sunt duo monachi cum priore, officium divinum bene facientes ; et quia

preterito anno fuit relatum quod dicta domus erat in via perditionis, spiritualiter et temporaliter, nisi celeriter succurreretur, et diffinitores deffinierint quod dominus abbas de dicta domo ordinaret prout sibi videretur ordinandum; qui dictus dominus abbas postea transmisit inquisitores qui de statu domus sibi plenam referrent veritatem, et audita difinitione et relatione inqueste, priorem, qui tunc erat dicta domo privavit, et fratrem Willelmum de Disiaco ibidem instituit in priorem, qui in dicta domo non invenit vinum, bladum, nec alia utensilia; ymo omnia secum sociis suis necessaria apportavit; de suo proprio reedificavit omnia edificia, et cooperuit omnia tecta que penitus erant desolata; et plures de vineis que erant alienate, redemit, et illas cum aliis vineis de domo que erant destructa, ad bonum cultum reduxit. Habet omnia necessaria sibi et sociis suis usque ad novos fructus; non de domo, sed de*. . . de dicta domo inportavit secum unam arcam in qua*. . . ecclesie ornamenta, que omnia in manu cujusdam laici, ut dicit*. . . retinuit, quoad hiis utitur, prout sicut antea fuerat . . . imo vendidit.

Domus Sancti Egidii, subdita priori Paterniaci (*Saint Gilles*), est spiritualiter et temporaliter in bo[no statu]. . . . Nunc est ibi pulcherrimam capellam tantum, sic et sumtuosam, de quo est quam plurimum.*. . .

In decanatu de Colombaria, qui est subditus priori de Paterniaco, sunt quinque monachi cum procuratore, officium divinum laudabiliter facientes, etenim cotidie ibi celebrantur tres misse cum nota; hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; procurator conqueritur quod conventiones sibi facte per predecessorem prioris Paterniaci, sibi in aliquo non observantur, et super hoc, ipsum ad capitulum citavimus, quia grangia dicte domus minatur ruinam.

In domo de Salinis, dicto priori de Paterniaco subjecta, sunt duo monachi cum priore; divinum servitium et hospitalitas bene fiunt, ibidem elemosina non fit . . . solebat. Ecclesia fuit interdicta per aliquod tempus

* Text here effaced from damp.

propter decimam domini pape; prior excusat se quod non tenetur solvere per quasdam consuetudines inter ipsum cum priore Paterniaci, et super hoc debet venire ad capitulum.

Domus de Monte Richerio non fuit vissitata propter nives, quia non potuimus ire.

Domus de Vandopera, de Thicor, et de Frovilla, non fuerunt propter guerram visitate.

[*Original*; total length of roll, 70 inches; width, 6½ inches;
Nouv. acq. lat. 2271, No. 63; Bibl. Nationale.]

VISITATION OF CLUNIA FOUNDATIONS IN 1335, IN ALSACE, LORRAINE, AND THE PROVINCE OF GERMANY.

Visitatio Allemannie et Lothoringie, anni M.CCC XXXV° facta per de Seldone et Vilario Monachorum prioratum priores.—Primo, die martis ante *Purificationem* Beate Marie Virginis fuimus apud Sanctum Albanum Basiliensem; ibidem invenimus XI. monachos; duodecimus non fuit ibi, nomine Humbertus; divinum officium solemniter non fit ibi propter interdictum causa banarii,^{164a} sicut es ta jure concessum. Hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; via per quam itur ad molendina, quia est defessio [*defectio*] edificiorum, hoc estivo tempore reparabitur, sicut supprior testatur se recepissee pecuniam, pro majori parte pro reparatione predicta. Jurisdictio molitorum, si episcopus advenerit, recuperabitur, quia testes super hoc multi sunt producti. Obligationibus aliisque debitis universis computatis, domus debet centum quinquaginta florenos; cetera sunt in bono statu, prout supprior, procurator et conventus retulerunt, priore absente, qui in dicto loco, personaliter, propter inimicitias capitales et minas sibi illatas a quodam potenti nobili, non audet facere residentiam personalem.

In vigilia *Purificationis*, fuimus apud Altklig (*Altkirch*); invenimus quod ospitalitas, elemosina, officium divinum

^{164a} ? Banagii.

bene fiunt ibidem ; domus debet quingentas libras, sicut anno preterito, quia prior edificium antiquum reparavit, et nova edificavit, que pro parte vidimus ; debita non potuit attenuare ultra summam de mille et octingentis libris, in quibus domum invenerat obligatam ; ostendit quidam Judeus quasdam litteras de centum XX. lib. ; habet necessaria usque ad fructus novos ; sunt ibi V. monachi cum priore.

Dominica qua cantatur *Esto michi* fuimus apud Portum super Sagonam ; erant ibi duo monachi cum priore ; divinum officium, ospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem ; debitum ducentarum lb. non potuit attenuare, propter defectum vini, et alia impedimenta per reparationem aule que corrui, quam oportet reparare ; cetera sunt in bono statu.

Feria tertia post *Esto michi* fuimus apud Relengias ; secundum diffinitionem anni preteriti, domus spiritualiter et temporaliter erat in bono statu ; nunc, Dei gratia, est in meliori, quia prior ejusdem loci citra capitulum generale anni preteriti, aulam nobilissimam edificavit, valde necessariam ; et sunt cetera in bono statu ; ecclesia hoc anno quamdam bonam vineam acquisivit.

Fuimus apud Vandoperam, sabbato ante *Brandones* ; ¹⁶⁵ invenimus duos monachos cum priore, secundum diffinitionem anni preteriti ; domus erat spiritualiter et temporaliter in bono statu ; modo est in meliore, sicut prior et monachi retulerunt ; bona fama sonat illud idem.

Die quo supra, in eodem loco invenimus priorem de Thiecort, qui retulit nobis statum sue domus satis debilem ; verum ecciam nimis est impotens propter infirmitatem quam patitur in tibiis ; in domo de Thiecort non fecit residentiam a tempore messium usque ad tempus modernum ; requisitus de statu dicte domus nobis retulit, quod a tempore suo, decime de Villa et vanniagium, et decime de Barunvile [*Baronville* (Moselle, c. de Grostenquin)] ; decime de Remeville, cum suis pertinentiis, ad duos annos sunt obligate, de quibus dantur omni anno priori VI. lib. parvorum turonensium ;

¹⁶⁵ First Saturday in Lent.

redditus de Saffas [*Saffais* (Meurthe, c. de St. Nicholas)], et de Bello Campo, una cum bladis predictis per duos annos ad usus proprios domus revertentur, a tempore unius prioris nomine Jacobi, XII. librate terre parvorum turonensium, una cum quadam domo ad vitam cujusdam civis Mentensis [*of Metz*] sunt vendite. Item dictus prior tenetur in quatuor libris a tempore suo; item cuidam clerico, Petro nomine, XXX. lib. turonensium parvorum; somman (*sic*) bladi predicti nec valorem scivit referre. Qualiter divinum officium fiat ibidem ignoramus, propter absentiam monachorum, et nos non ansi sumus illuc ire propter gerras. Prior predictus, non coactus, sigillum reddidit, quia ulterius non potest regere nec laborare propter infirmitatem predictam, et supplicat domino abbati, intuitu pietatis et misericordie, ut sibi mansionem velit assignare inter amicos suos, qui sibi possent in sua infirmitate subvenire. Intelximus (*sic*) a multis, quod edificia quasi omnia corruerent, et majora sunt debita quam prior sit confessus, et omnia sunt in malo statu, fama plubica (*sic*) referente.

Feria secunda post *Brandones*, fuimus apud Frovillam; invenimus ibidem duos monachos qui dixerunt nobis quod divinum officium bene fit ibidem; sed illi de villa dicunt contrarium; elemosina et ospitalitas minime fiunt; ibidem domus et edificia, muri in circuitu domus extra ambitum claustrum, fere omnes corruerunt; et de die in diem magis corruunt et corruent, nisi remedium in brevi appositum fuerit oportunum; prior non facit residentiam in loco, super quod homines de villa conqueruntur graviter, super gravaminibus de die in diem sibi illatis, et plus timent de inferendis, quia non est qui eos defendat. Domina de Baone [*Bayon* (Meurthe, arr. of Lunéville)] de sexcentis libris, in quibus domus erat obligata, solvit CCC. lib. et hoc monachi dicti loci testificantur; alias IIIe. libras promissitolvere prout tenetur, et in litteris super hoc confectis continetur; nec sunt cetera in bono statu.

Sabbato post *Brandones* (*Second Saturday in Lent*) fuimus apud Tierembach (*Thierbach*); divinum officium, secundum quod per duos fieri potest, videlicet priorem et

monachum bene fit ibidem; hospitalitas et elemosina secundum facultates dicti loci; pari modo prior bene et laudabiliter regit dictam domum; nichil debet; set omnia in bono statu; habet necessaria usque ad fructus novos.

Die lune post *Reminiscere* fuimus in Calce; sunt ibi duo monachi cum priore; divinum officium, hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; prior qui nunc est super introitum domus fecit quandam domum novam necessariam, et quoddam cellarium ad vinum reponendum, cum magnis sumptibus et expensis; nichil debet, et habet necessaria usque fructus novos; et sunt omnia in bono statu.

In domo de Valleclusa sunt quinque monachi cum priore; divinum officium, hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem, prout prior et monachi retulerunt; habet necessaria usque ad fructus novos; et cetera omnia sunt in bono statu.

In Mortua Aqua sunt quinque monachi cum priore; divinum officium, hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; prior dicti loci ad laudem Dei et hominum, bene regit et in omnibus bonis superabundat.

In domo de Alta Petra sunt VI. monachi cum priore; divinum officium, hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; et omnia sunt in bono statu, prout apparet evidenter.

Domus de Sancto Nicholao in Salinis, quum fuimus ibidem, totaliter erat in bono statu, sed qualiter postea acciderit propter guerras ignoramus.

Domus de Vallibus spiritualiter et temporaliter est in bono statu, et est ibidem certus numerus XVI. monachorum consuetus; prior qui nunc est pulcerrimum claustrum quod penitus erat desolatum de novo edificat cum magnis laboribus et expensis, usque ad summam quingentarum librarum.

De Romano Monasterio, de Paterniaco, de Monte Richerio, de Insula Medii Lacus, de Rubeo Monte, de Octonis Vilario, personaliter propter guerras non fuerunt visitate.

De Octonis Vilario, de Rubeo Monte, et de Insula

Medii Lacus statum domorum inde nobis non rescripserunt, et propter nichil possumus referre.

Prior Romani Monasterii statum domus per certum nuntium intimavit; sunt ibidem XXIII. monachi cum priore, quorum duo sunt ultra numerum consuetum; officium divinum cum tribus missis cum nota, bene fit; ibi hospitalitas, jura, redditus et jurisdictiones bene servantur; claustrum mirifico opere et sumtuoso construitur; domus nove et necessarie, intus et foris, in grangiis, edificantur, et antike reparantur; anno preterito domus erat in mille et octingentis obligata libris; debitum minuere non potuit hoc anno propter defectum bladorum et vinorum, qui non possunt vendi. Cetera sunt in bono statu.

Prior Montis Richerii non venit ad capitulum propter gerras; statum domus nobis scripsit; sunt ibidem quatuor monachi cum priore; divinum officium bene fit ibidem; hospitalitas ecciam bene observatur; in anno preterito erat obligata in CCCC. lib. lausannencium, et adhuc est in eodem statu; debitum non potuit minuere propter defectum bladorum quem habuit in anno isto, et propter acquisitionem IIII. librarum reddituum quas emit in anno presenti. Item fecit dictus prior unum fossale circa domum, et rafurnum; custiterunt sibi ultra quincagintas (*sic*) libras albe monete; domus prior consuevit de decima VII. lb. albe monete, circa valentes VI. florenos. Cetera sunt in bonu statu.

In domo de Vilario Monachorum, sunt duo monachi cum priore; officium divinum, hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; habet necessaria usque ad fructus novos; et nichil debet, et omnia in bono statu; ab antiquo solvit pro decima IIII. lb. basiliensium.

In domo de Seldone sunt quindecim moniales, et unus monachus cum priore; officium divinum, hospitalitas et elemosina bene fiunt ibidem; anno preterito domus erat obligata in ducentum XL. lib.; adhuc est in eodem statu, in hoc salvo quod quidam quoloni [*coloni*] tenentur sibi ad valorem LX. librarum, de quibus habet bonam securitatem ad festum beati Martini yemalis solvendarum; habet necessaria usque ad fructus novos, et

ultra; solvit VI. libras parvorum turonensium, scilicet pro decima, secundum tassationem consuetam.

In domo Paterniaci sunt IX. monachi cum priore; solebant esse XXII.; divinum officium bene fiebat ibidem; antequam monachi per habitatores Paterniaci expulserentur; prior qui nunc est concordavit cum domino de Grandisono¹⁶⁶ de domo de Balmis,¹⁶⁷ quam tenebat; item cum domino Nicholao de Yolens, monacho, de domo de Betoin,¹⁶⁸ quam tenebat, ita quod dictas domos tenet prior pacifice et quiete. Item concordavit cum Perroto Dunri de Avitica;¹⁶⁹ item cum Andeleto lumbardo;¹⁷⁰ item cum Jacobo, dicto Charles, de Paterniaco, quibus ecclesia in multis milibus erat obligata; modum concordationum vobis dominis diffinitoribus ac domino abbate, una cum summa debitorum, in quibus domus nunc est obligata, prior ore tenus declarabit. Item alium lumbardum, dictum Rufum, cui domus

¹⁶⁶ Grandson was a priory dedicated to St. John the Baptist. It was at Morat, close to this spot, that Charles-le-Téméraire (Duke of Burgundy) was defeated by the Swiss in 1476. The same married Margaret, sister of Edward IV. of England. This Benedictine priory was subject to the monastery of la Chaise-Dieu (Casa Dei).

¹⁶⁷ Baulmes, in the Pays de Vaud, here alluded to, was a cell to Payerne; it is not to be confounded with Balme, in the Soleure district of Bucceggberg. This last was founded by Félix Graveler, according to the chartulary of Lausanne in 501 (Ruchat). Baulmes or Beaume (Balmes, Beaulmes, Baumes) was a Cluniac priory dedicated to St. Michael-the-Archangel at the foot of the Jura range not far from Yverdon, in the Pays de Vaud, and diocese of Lausanne. This ancient cloister was founded in the 7th century by Ermentrude, widow of Chramnelène, Duke of Transjurane Burgundy, the same who founded Romain Moutier. It was incorporated with Payerne in 1294 and 1297 by the Abbots of Cluny, William IV. and Bertrand, and this annexation was confirmed respectively in 1309 and 1311 by Pope Clement V. It was ruled by one of the Payerne community *conventualiter*, sometimes under the designation of Prior and sometimes under that of Rector, but in 1536 it shared the fate of Payerne, and became secularized. The first recorded Prior dates to 1174. Above the town towers l'aiguille de Beaulmes. An earlier foundation is given to this nunnery, viz., in the fourth century, by St. Romain.

¹⁶⁸ Possibly this foundation may be the Cluniac priory in the Pays de Vaud, known as Perroix, Peruis, Perrui.

¹⁶⁹ Aventicum, Avenches.

¹⁷⁰ Lombardus is here in the sense of *banker*, (money-changer; pawnbroker).

multipliciter erat obligata, per excommunicationis sententiam compulit exire de terra. Item quasdam litteras ecclesie Paterniaci, multum profituas et habitatoribus Paterniaci, multum nocivas cum magnis sumptibus et expensis recuperavit dictus prior; in quantum domus teneatur in decima ignorat dictus prior. Denunciavit notis idem prior, quod sunt duo monachi in dicta domo, unus, nomine Petrus, alter Guillelmus, qui alias multas innormitates perpetraverunt, et adhuc in sua malitia perseverant. Nam de novo cellarium et camerarium prioris fregerunt, quid inde astulerint, prior ignorat. Fertur ecciam, quod iidem monachi omnem discordiam que orta est inter priorem et villam procuraverunt; materia pro reparatione dormitorii est parata; utrum dicti monachi combusserint aut vendiderint, ignoratur; quamdiu dicti dui monachi ibi manserint, non speratur quod pax sen tranquillitas possit esse inter priorem et habitatores dicti loci.

Fuimus in Velpaco (*Feldbach*) feria III^a. post *Reminiscere*, Sunt ibi XXIIII. moniales, et VII. monachus (*sic*) cum priore; alter monachus erat expulsus per balivum Ferretarum;¹⁷¹ a festo beate Mario Madelene; officium divinum per moniales non fuit factum; excusant se moniales quod de medietate prebende unicuique contingenti etiam prior ab amministrazione dicte domus fuit amotus a termino predicto usque ad carnisprivium¹⁷² sequens, quia ad noticiam balivi pervenerat quod domus erat in multis debitis obligata; et hoc dixit coram toto conventu et priore, qui invenit domum obligatam in M. et octingentis libris; super hoc diligenti inquisitione facta. Hoc retulerunt nobis moniales universe. Dixit prior non esse verum; addidit ecciam, quod reddita sibi amministrazione, invenit domum omnibus bonis vacuam; victui necessaria usque ad fructus novos. Moniales galice multipliciter conqueruntur, quod omnes ordinationes facte per aliquos probos de ordine, per priorem minime observantur, licet

¹⁷¹ Bailiff or constable of the county of Ferrette.

¹⁷² Carniprivium—Sometimes the first days of Lent; also Septuagesima Sunday; and, sometimes, the commencement of Sexagesima week.

alias juraverit se facturum et completurum ea que in quodam instrumento, cujus tenor huic relationi est annexus, plenius constinetur; prior vero pretendit excusationem quod ab aministracione fuit expulsus, et potuit adimplere. Conqueruntur ecciam, quod sunt sine magistro, et propter hoc ordo anichillatur ibidem. Est ibi magna discordia super una prebenda, quam dominus abbas contulerat cuidam domicelle que vocatur Mahat, postea per presidendes (*sic*) iterum concessa, et fuit recepta per priorem, et in possessione pacifica prebende per annum et ultra; balivus vero cuidam alteri domicelle dictam prebendam dari fecit, virtute unius littere, cujus tenor hic est annexus; super hoc petit illa que erat in possessione pacifica, sibi fieri justitie complementum; altera vero illud idem. Secundum diffinitionem anni preteriti, domus erat obligata in settingentis (*sic*) libris, prout prior retulerat visitatoribus ejusdem anni; tempore nostre visitationis non potuit nobis dicere debita dicte domus, quia de receptione fructuum et exituum domus a balivo et suis servis nondum habuerat computum, nec responsum, ut dicebat; postea dixit nobis in Trenorchio [*Tournus* (Saône et Loire, arr. de Macon)] quod domus erat obligata in octingentis libris, de quibus centum libre erant sub usuris, et CCC. libre ad tres annos sunt solvende; residuum vero ad voluntatem creditorum; et oportet contrahere debitum usque ad summam VI. XX. librarum pro victualibus, usque ad fructus novos; XXII. solidi illius monete valent I. florenum; hoc a nemine scire potuimus, nisi ab ipso solum modo.

[*First supplementary part, tacked on.*]

Tenor ejusdem instrumenti, qui sequitur in hec verba:—In nomine Domini, amen. Noverint universi hoc presens instrumentum publicum (*sic*) inspecturi, quod anno ejusdem Domini M^oCCC^oXXXIII^o, die decima nona mensis aprilis, sedente Cluniaci capitulo generali, indictione secunda pontificatus sanctissimi in Christo patris, et domini nostri, domini Johannis divina providentia pape XXII., anno decimo octavo, venerabilibus

et religiosis viris, dominis Johanne, majore Cluniacensi, et Gullielmo de Abbatis Villa prioribus, presidentibus in predicto Cluniacensi capitulo generali, meique notarii publici, et testium subscriptorum presentia, personaliter constitutus venerabilis et religiosus vir, dominus Petrus, prior de Velpaco (*Feldbach*), ordinis Cluniacensis, gratis, provide, ac scientia sua, et spontanea voluntate, juravit ad sancta Dei evangelia, corporaliter tacto libro, se facturum, completurum, et observaturum dictam ordinationem et declarationem faciendam per venerabiles religiosos viros, dominos sancti Albani Basiliensis, de Seldone et de Alta Petra priores, vel duos eorumdem commissarios, deputatos per presidentes predictos, super omni questione, altercatione, et controversia vertentibus inter moniales de Velpaco, ex parte una, et priorem ejusdem loci ex altera; nichilominus omnia supradicta promisit attendere, et complere sub penis incursionis sentencie excommunicationis, et amissionis sui beneficii; quas penas incurrere voluit, si ipsum contra dictam ordinationem et declarationem predictas facere vel venire, per se vel per alium ejusdem nomine contingeret quoquo modo; de quibus omnibus et singulis suprascriptis religiosus vir, dominus Johannes, prior de Lobiis, procurator, ut asseruit, monialium predictarum, petiit sibi facere publicum instrumentum. Acta fuerunt hec Cluniaci, in logiis superioribus, anno, die, mense, inditione, et pontificatus quibus supra; presentibus ad hec religiosis viris, dominis de Mortua Aqua et de Migiis prioribus; et dominis Symone de Bosaogissum, subpriore scholarum Cluniacensium Parisiensium; et Symone de Altaelica monacho, et pluribus aliis ad premissa vocatis, testibus specialiter et rogatis. Hec omnia suprascripta asserunt moniales dictum priorem non adimplevisse; dicto priore contrarium asserente; et contra, moniales predictae dicunt non esse vera.

[*Second supplementary piece.*]

Tenor littere domini abbatis Cluniacensis, qui sequitur in hec verba:—Venerabili et karo fratri nostro, priori domus nostre de Velpaco, frater Petrus miseratione

divina Cluniacensis ecclesie minister humilis, salutem, gratiam et benedictionem. Cum alias dederimus vobis in mandatis, quod filia amata Gillelmi de Rubeo Monte militis, quibuscumque statutis, constitutionibus, litteris seu mandatis contrariis, preterquam nostris et predecessorum nostrorum non obstantibus, reciperetur in monialem seu sororem dicte domus, cum vacare contingeret inibi mansionem, quod nondum estitit ad impletum; hinc est quod vobis iterato mandamus, quod non obstantibus predictis vel eorum aliquibus, dictam filiam in monialem et sororem domus hujusmodi benigne recipientes, ipsam loco cujusdam monialis, que nuper ibidem dicitur decessisse, inducat in dicta domo de Velpaco, juxta loci consuetudinem habitu moniali; locum et prebendam quam per obitum alterius monialis, ut premittitur, inibi se obtulerit assignantes eidem; verum, quod sicut intelleximus, sunt alique filie virorum nobilium expatriate ibidem, virtute gratiarum quas a prioribus dicti loci reportasse dicuntur; placet nobis, et volumus, presertim contemplatione progenitorum suorum, quod quandoque receptionem filie supradicte, quam mandamus fieri per presentes, mansiones vacare continget subcessive recipiantur, secundum quod quodlibet justa gratiam sibi factam succedere poterit aut debet. Datum Cluniaci, die XV. mensis octobris, anno Domini millesimo CCC^o vicesimo octavo.

[*Original; on a roll of parchment; total length 47 inches; width 8½ inches, two pieces tacked on, length of one 10½ inches, width 5½ inches; length of the other 9½ inches, width 4 inches; MS. lat. Nouv. acq. 2271, No. 70. Bibliothèque Nationale.*]

Hitherto these Visitation-Records have been confined to the four dioceses of Besançon, Bâle, Constance, and Lausanne. Those subsequent to 1300, about to follow, of far more value in point of conventual detail, extend northwards as far as Osnaburg (or Osnabrück), and were made, in 1414, during the sitting of the memorable Council of Constance. This was an epoch of far too much importance to leave entirely unnoticed.

It was at the setting in of winter, that there met at Constance the plenipotentiaries of all the Christian powers of the West, under the presidency of Sigismund of

Luxemburg, King of Rome, Hungary, and Germany, to deliberate on the great interests of the Church at that time. Sigismund, who had been recently elected Emperor, proposed Constance to Pope John XXII. as the most central and appropriate spot in Western Europe, in order to treat and discuss the three chief objects, which at that time agitated Christendom. These were the schism and division which had arisen in the Papacy—for there were no fewer than three Popes laying claim to, and coveting the office of St. Peter's Chair—the material question respecting benefices; and the reform of existing abuses. It is needless to say, that in respect of these matters, the assembly thus convened failed in most ways to effect its purpose. On that occasion Pope John XXII. made his public entry into Constance with a numerous suite of attendants and six hundred horses. At the same time there arrived the Electors, Princes, Prelates, and ecclesiastical dignitaries of Germany, including a vast number of Bishops, Counts, and other nobles, with deputies from various cities; nearly every Sovereign in Christendom sending his ambassador to represent him. The number thus collected with their followers at the sitting of the Council at one time, is given at no less than 150,000 individuals, and though there is no reason whatever to doubt the veracity of that figure, one can only wonder how in those days the place could have been made to accommodate such a vast assemblage. Envoys were sent from Greece, Russia, Turkey, and Wallachia, and thus many among the number were Mahometans. Besides the above, there were 50,000 horses, which is not a larger proportion than might be expected at a time when all locomotion from a distance was performed in the saddle. Many also came on speculation, such as merchants and that class, hoping to make a fair profit out of such a wealthy concourse.

The issue of this Council's chief design, viz., to heal the divisions in the Papacy, was so far happy, that John XXII. and Benedict XIII. were both deposed, and Martin V. acknowledged as Pope; the latter, in that capacity, after the Council had sat for four years, declaring its proceedings ended, and announcing its separation. The only veritable end accomplished by the Council of Con-

stance was the maintenance of the Church for some time longer ; though other matters were decided in addition, viz., a decree against the writings of Wickliffe ; the deprivation of the laity to receive the cup in the Holy Communion ; and the condemnation of Huss to be burned.¹⁷³ This last was an act as atrocious, as treacherous and base, for he knew the danger, and had received a safe conduct to appear before the Council.

But there are other matters connected with this Council worthy of note.

Taking advantage of a tournament, for the time with some hung heavy on their hands, Pope John fled from Constance, disguised as a postillion. In answer to inquiry as to his reason for absenting himself, he said that he had left Constance "for change of air and a little exercise." In a letter to the King of France he wrote, "that the Council was so influenced by the one-sided and partial ruling of the Emperor Sigismund, that a dozen Englishmen had as much weight and influence at Constance as three hundred Frenchmen." The Pope's motive for that complaint was, because in taking the votes, Great Britain, Ireland, and Scandinavia counted only as one nation. It is especially noteworthy that this letter was written in the same year of the great victory of Agincourt.

Frederick, Duke of Austria, had been placed under the Ban of the Empire at this time, and his enemy, Sigismund, in order to serve his own cause, excited the Swiss to make war against him. Pope John had at once placed himself under his protection, and got safely to Schaffhausen, and found himself soon afterwards at Lauffenburg (Müller, iii., c. 1).

That any Visitations whatever were made during the sitting of the Council, and that the city of Constance was the origin of departure of the delegated visitors, is a matter for comment ; but apparently a strong motive was at the bottom of it, for the reformation of conventual establishments was apparently much needed at that time, judging from the Report of the Visitors' proceedings.

But that motive may be found in the state of the

¹⁷³ On 6th July, 1415. It was in the convent of the Dominicans that the Council sat, when passing sentence on Huss to be burned to death.

Church during the Council of Constance. The commotion which the writings of Huss had excited in Germany, especially in Bohemia, at that time, was deemed a fitting occasion by the heads of the monastic congregations then assembled, for the visitation of their several affiliations in that and neighbouring countries. This was doubtless the more cogent, inasmuch as Huss had rendered the clergy of all ranks and orders "extremely odious in the eyes of the people" (as observed by Dr. Mosheim), and is strengthened by the fact, that the Visitors received their commission during the sitting of this Council, and handed in their Report before it broke up; of course with all the effective ceremony which had attended the issue of the same.

In the Visitations of this (the 15th) century we are brought in contact with details not elsewhere previously met with to our knowledge. We observe, for instance, that before proceeding to business matters, or investigating conventual details, the ceremony invariably opened with an exhortation (or lecture), the Visitor taking his text from some part of Scripture; and it is presumable that this was no new custom, but one which had always been followed from their earliest institution. Documents are further given in respect of matters of which we had no previous example, such as the warrant or letters-patent from the abbot to examine into details therein set forth; and in the present case, also, the Papal bull of Martin V. making known the same to all bishops and abbots;¹⁷⁴ with the safe-conduct under the hand of the Emperor Sigismund, in favour of the Visitors. These are facts of which we had no previous knowledge, but, in respect of Visitations, must have been uniformly followed.

The reforms to be carried out on this occasion are, however, perhaps of chief importance, for they go back to first principles, and embrace very minutely the rule which the founder, St. Benedict, had laid down for the observance of the Order, and are of great historic value.

¹⁷⁴ This date is a proof that the chief questions of importance, viz., the election of a Pope in place of John XXII., who had been deposed, and the condemnation of Huss to be burned alive, had at that time been carried out.

ORIGINAL VISITATIONS OF THE FIFTEENTH CENTURY.

[CLUNIAC VISITATIONS IN THE PROVINCE OF GERMANY, 1417-1418.]

Among documents relating to Cluniac foundations in the Province of Germany, now preserved in the National Library of France, one of the most material and important is the Collection numbered 108 of the Cluni Records [Nouvelles Acquisitions latines, 1503], the Visitation of German affiliations being made by order of Robert, Abbot of Cluni, in 1418.

The Collection in question, is a parchment memorial record of 32 leaves (folio), countersigned on every one of its pages with the name of the notary, whose deputy accompanied the commission—"Theodoricus Israhel de Geysmaria, clericus Moguntine diocæsis, apostolica auctoritate notarius."¹⁷⁵

The record commences by setting forth the composition of the Commission in question; the Visitors being John de Vinzellis, prior of Sauxillanges, and Archambaud de Villaribus, prior of St. Amand;¹⁷⁶ both heads of French monastic houses, with whom was afterwards associated the abbot of Paderborn, the document commencing with the following official mandates:—

Abbot of Cluni's commission or warrant, dated at Constance, in the province of Mayence, the 8th day of December, in the year of our Lord, one thousand four hundred and seventeen (1417).

¹⁷⁵ The Archiepiscopal province of Mayence, included the bishoprics of Worms, Spire, Strasburg, and Constance.

¹⁷⁶ It is not easy to determine to which monastery this prior belonged, for there were many Benedictine houses under that name, viz., St. Amand de Boisse, in the diocese of Angoulême (Charente); St. Amand de Cahors (Lot); St. Amand en Pevele (Nord), which last was the most celebrated; and another. There was, also, an abbey of St. Amaud belonging to the Augustinian Order.

Following this :—

Bull of Pope Martin V.,¹⁷⁷ making known the commission, and those delegated as Visitors of the Order, “dated at Constance, xx calend of January, and the 1st year of our Pontificate.”

Lastly, we have :—

Safe-conduct, or letters of protection, under the hand of the Emperor Sigismund, in favour of the Visitors ; the same being “dated at Constance, in the year of our Lord one thousand four hundred and seventeen, the tenth day of the month of December, in the thirteenth year of our reign (as King of Hungary), and the eighth year (as Emperor of the West or Germany).”¹⁷⁸

Sequitur ordo visitationis et reformationis, facte per nos fratres Johannem de Vinzellis [*Vinzelles* (Saône-et-Loire, c. de Macon)], priorem Celsinarum (*Sauxillanges*), et sacre theologie professorem, et Archambaudum de Villaribus, priorem Sancti Amandi, ejusdem sacre theologie bacallarium, visitatores generales ac reformatores deputatos a reverendissimo in Christo patre domino, domino Roberto, Dei gratia abbate Cluniacensi, monasteriorum, locorum et personarum ordinis Cluniacensis, in provinciis Bisuntina (*Besançon*), et Maguntina (*Mayence*), et per totam Alamaniam, prout in litteris dicti reverendissimi patris, et commissione ab eodem nobis, super hoc concessa plenius continetur. Quarum quidem litterarum tenor sequitur, et est talis :—

[*Warrant of Abbot of Cluni.*]

Universis presentes litteras inspecturis, frater Robertus,¹⁷⁹ miseratione divina ecclesie Cluniacensis

¹⁷⁷ Elected at the Council of Constance 11th November, 1417, in succession to John XXII. (III.), who was deposed by the said Council 29th May, 1415.

¹⁷⁸ He took an active part in the Council of Constance, of which he was chiefly the promoter. His safe-conduct to Huss, under his own hand and seal, was most shamefully violated on that occasion.

¹⁷⁹ Robert de Chaudessolles (1416), successor to Raymond de Cadoëne, Abbot of Cluni.

minister humilis, salutem in Domino. Credimus vos non ignorare, quod dolenter referimus, quomodo guerrarum turbines, horrendum et inveteratum scisma, quod tam diutinis temporibus universos christicolos concusserit et Dei ecclesiam, tanquam tunicam Domini inconsutilem laniaverunt et diviserunt, magnam causam singulariter prebuerunt impedimentorum, quominus in nostro monachorum nigrorum et Cluniacensium ordine, sub regula beati Benedicti constitute, fuerint facte visitationes superiorum, in subdictas correctiones excessuum et reformationes morum, in tantum quod hujusmodi monasticus sacer ordo, qui fuit tantus et talis, sicut dogma patrum veterum, et habundancia bonorum temporalium attestantur, nunc fere colapsus est in moribus, in divini cultus celebratione, in habitus regularis delatione, in honesta morum conversatione, in victu et jejuniorum observatione, et generaliter in observantia regulari, in edificiis, in ornamentis ecclesiasticis, in libris necessariis, in redditibus et proventibus, et in ceteris juribus.¹⁸⁰ Et, ea propter, sacrosanctum generale Constanciense concilium, quod pro obtinenda unione in Dei ecclesia, et ecclesie reformatione convenerat, hoc anno in Alania principians, mandavit celebrari, et celebrari fecit capitulum provinciale monachorum nigrorum, in hac civitate Constanciensi et ejus suburbiis, in quo fuerunt recensita multa regularia instituta, nichil novi statuendo, sed antiqua recitando, que tam in regula beatissimi patri nostri Benedicti, quam in corpore juris condita executione indigent. Ea propter, nos in nostros subditos, quantum cum Deo possumus, unione obtenta, per Dei gratiam in sancta Dei ecclesia, mittimus in tota Alania, pro universali reformatione predicta, in loca et personas dicti nostri ordinis Cluniacensis visitatores, videlicet venerabiles et carissimos fratres nostros, dominos Johannem de Vinzellis, sacre theologie professorem, priorem domus nostre Celsinarum, et Archambaudum de Villari-

¹⁸⁰ Among other reforms to be carried out, was the abolition of private estate, self-acquired or demised, an abuse which had crept in on the part of the community; the brethren having to share all things in common, and none to enjoy any property apart from the rest.

bus, ejusdem sacre theologie bacallarium, priorem Sancti Amandi, dantes et concedentes eisdem et eorum cuilibet solidam potestatem loca et personas dicti nostri ordinis visitandi, subditorum excessus corrigendi et reformandi, de criminibus puniendi, etiam ad penam carceris et privationis ponendi monachos, transferendi eos a peccatis et sententiis, de quibus sine auctoritate apostolica sive ordinaria absolvere possumus, secundum casus exigentiam absolvendi; et generaliter omnia que ad visitatores pertinent, et in nostro ordine pertinere solent, vice et auctoritate nostra, tam ordinaria quam delegata in hiis, in quibus subdelegare possumus, faciendi et exercendi, et specialiter brachium ecclesiasticum aut seculare, si opus fuerit, in juris subsidium implorandi et invocandi; mandantes omnibus subditis nostris in virtute sancte obedientie, et sub executionis pena, quatinus prefatis visitoribus nostris, et eorum cuilibet tanquam veris visitoribus, vicariis nostris, et nostris vicesgerentibus, super premissis et aliis premissa quomodo libet corrigentibus, pareant efficaciter et intendant, non subditos rogantes quatinus eisdem visitoribus nostris prelibatis auxilium, consilium et favorem prestant. In quorum testimonium, presentes litteras sigilli nostri appensione duximus roborandas. Datum et actum Constancie, provincie Maguntinensis, die octava mensis decembris, anno Domini millesimo quadringentesimo decimo septimo.

Sic signatum : ROBERTUS, CLUN.

[*Papal Bull of Martin V.*]

Litterarum vero apostolicarum, videlicet domini Martini, pape quinti, circa predictam visitationem ac reformationem nostri ordinis Cluniacensis humiliter suscipiendam, tenor iste est :

Martinus, episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus, archiepiscopis, et episcopis, ac dilectis filiis abbatibus, ceterisque ecclesiarum et monasteriorum prelatibus, ordinum quorumcumque, magistris et prioribus exemptis et non exemptis, eorumque loca tenentibus,

capitulis atque conventibus, ceterisque viris ecclesiasticis, regularibus et secularibus, ac nobilibus viris, ducibus, principibus, marchionibus, comitibus, universitatibus et singularibus quibuscunque personis, dominisque temporalibus ac magistratibus quibuscunque, ad quos presentes littere nostre pervenerint, salutem et apostolicam benedictionem. Cum dilectus filius, Robertus, abbas Cluniacensis ordinis, militantis sub regula beati Benedicti, ad ampliationem divini cultus et observantiam regularem, idem abbas diligenter intendens ex debito sui officii, et ad reformationem saluberrimam dilectorum filiorum abbatum, priorum, prepositorum, ac ceterorum in quibusvis dignitatibus in monasteriis ac prioratibus utriusque sexus sub regula beati Benedicti et ordine Cluniacensi predictis, per provincias Maguntinensem, Coloniensem, Treverensem, Bisuntinensem, et ubilibet per Alamaniam degentibus constitutis, dilectos filios, Johannem, sacre pagine professorem, Celsinarum; Ulricum, sanctorum Albani Basiliensis; Agnum Yvimontis; Archambaudum Amandi monasteriorum per priores solitorum gubernari priores, reformatores, ac visitatores monasteriorum, prioratuum, ac ceterorum locorum dicti ordine Cluniacensis, ac degentium in eisdem per provincias et loca hujusmodi consistentium, cum officio et potestate per ipsum Robertum abbatem Cluniacensem, prefatis reformatoribus et visitoribus [F. 2^a] per suas litteras, quarum tenores hic haberi volumus pro expressis plenius denotatis destinare proponat. Nos, cupientes ac etiam intendentes, ut predicti reformatores, visitatores et nuntii pro parte dicti abbatis Cluniacensis, ut premittitur, deputati, eorum possint officium visitationis, reformationis et correctionis laudabiliter exercere in omnibus et singulis; et quo ad omnia et singula juxta eis traditam per ipsum abbatem Cluniacensem, et per ejus litteras potestatem universitati vestre et vestrum singulis, videlicet, in dignitatibus spiritualibus constitutis, ceterisque viris ecclesiasticis, regularibus et secularibus discrete precipiendo mandamus. Temporales quoque dominos, magistratus, universitates, et singulares quascunque personas paternis affectibus exhortamur; subdictis vero, tam abbatibus,

prioribus, abbatissis, et reliquis in quibuscunque dignitatibus monachis et monialibus, et aliis sub ordine Cluniacensi et regula beati Benedicti prefatis per provincias et Alamaniam predictas degentibus, et constitutis, sub excommunicationis pena^{180a} precipimus, et mandamus, quatinus prefatos Johannem, Ulricum, Agnum et Archambaudum visitatores, reformatores, et nuntios et eorum quemlibet, ad exercendum et exequendum officium eorumdem benigne recipiant, et admittant, ac recipi et admitti faciant, eisque circa premissa agenda, exequenda et dependentia, prout requiri contigerit, ab eisdem faveant et assistant. Subdicti vero prefato ordini Cluniacensi, in hiis que officium visitorum hujusmodi respicient, faveant efficaciter et intendant, sub censuris et penis per dictos visitatores declarandis seu quomolibet infligendis, et nichilominus eisdem visitoribus et eorum cuilibet, de securo transsitu ac scorta cum comitiva, animalibus, navigiis, rebus et bonis omnibus, si et quotiens requiri contigerit, pro nostra et apostolice

^{180a} It will not have escaped observation, that in the course of this work many religious foundations have been laid under interdict for the non-fulfilment of their obligations in respect of dues. In the above instance excommunication is threatened against any who resist or do not lend assistance to the measure in hand. This Papal ordinance, the power of imposing which was also shared by the highest ecclesiastical dignitaries, by which the clergy were restrained from performing Divine Service, and their parishioners from attending the same and from receiving the Sacraments, was, in the Middle Ages, the surest and most powerful weapon that could have been, or was, employed by Bishops, but especially by Popes, for maintaining their power, or enforcing their decrees. Terrified by the privation of exclusion from the fellowship of their Church, and the odium incurred thereby among their surroundings, the people, in those ignorant and superstitious times, almost obliged their rulers (as observed by the annotator of Ruchat's *Abrégé*) to fall in with the designs of any crafty and ambitious prelate. Of this we have an instance in Henry IV. of Germany, who, together with the Bishops adhering to him, had been excommunicated by Pope Gregory VII., but nevertheless found himself under the obligation at last of crossing the Alps to obtain absolution. A person so excommunicated was not only excluded from the Church, and deprived from participating in the Sacraments, but saw himself severed from the society of his fellow-men, looked upon as an outcast, and exposed on all sides to contempt, and was even made to believe that such would entail further punishment on him after death, by the denying to him Christian burial.

sedis reverencia providere studeant opportune, presentibus, post triennium a data presentium computandum, minime valituris. Datum Constancie, XV. kal. Januarii, pontificatus nostri anno primo.

B. DE MONTEPOLICIANO.

[*Safe-Conduct to Visitors, under hand of Emperor Sigismund.*]

Litterarum insuper salvi conductus imperialis, super favore prestando, et securitate viarum, ad eandem visitationem et reformationem, tenor iste est :—

Sigismundus, Dei gratia, Romanorum Rex, semper augustus, ac Hungarie, Dalmatie, Croatie, etc, Rex ; universis et singulis principibus, ecclesiasticis, et secularibus, ducibus, marchionibus, comitibus, vicecomitibus, vicariis generalibus, baronibus, nobilibus, ministerialibus, militibus, clientibus, capitaneis, ancianis, potestatibus, gubernatoribus, presidibus, burggraviis, castellanis, officialibus, iudicibus, theolonariis, boletariis, passuum custodibus, civitatum, oppidorum, villarum et aliorum locorum communitatibus, ac rectoribus eorundem per provincias, civitates, et dioceses Maguntinensem [*Mayence*], Coloniensem [*Cologne*], Treverensem [*Treves*], Paderbonensem [*Paderborn*], Basiliensem [*Bâle*], Argentinensem [*Strasbourg*], et alias ubilibet constitutis ceterisque cujuscunque status, gradus, ordinis, dignitatis, conditionis, aut preeminentie existentibus, nostris et imperii sacri subditis et fidelibus dilectis, ad quos presentes pervenerint, gratiam regiam et omne bonum. Venerabiles, illustres [F. 2^a], magnifici, nobiles, fideles dilecti, cum venerabilis ac religiosus Robertus, abbas sub regula sancti Benedicti et ordine Cluniacensi militantium et ordinorum, ad Romanam ecclesiam nullo modo pertinentium, amicus noster dilectus, honorabiles ac religiosos Johannem de Vinzellis, sacre theologie professorem, Celsinarum ; Ulricum Bisel, sancti Albani Basiliensis ; Agnum de Boyssonoza,

Yvimontis; et Archambaudum de Villaribus Sancti Amandi monasteriorum seu prioratum priores, a monasterio Cluniacensi predicto dependentes; et Kannermanum monachum de Hasungen, ordinis predicti, nostros et imperii sacri devotos, dilectos de sacro generali Constanciensi concilio, versus civitates et provincias predictas, ac Alamanie climata et regiones super visitandis monasteriis, prioratibus, preposituris et membris atque locis, sub regula sancti Benedicti et ordine predicto Cluniacensi, in provinciis, civitatibus et locis supradictis, dedicatis, et hactenus per dive memorie Romanorum reges et imperatores nostros, predecessores, et alios principes, ac Christi et ecclesie fideles fundatis et dotatis, nunc, prohi dolor, propter continuationes errorum ac pestiferi et inveterati scismatis, dudum in Dei ecclesia ingentibus, et ruinosi factis spiritualiter ac temporaliter, et nunc penitus ad nichilum reductis, pene destructis; nostris tamen intercedentibus laboribus immensis, sollicitudineque et diligentia accurata, jam Altissimo disponente, sedati et totaliter extirpati, per ipsos reparandis et restaurandis. Necnon criminibus, excessibusque et delictis monachorum, monialium, et religiosorum dicti ordinis, corrigendis et puniendis ac in spiritualibus et temporalibus reformatis constituere, destinare et transmittere proponat. Idcirco ipsos visitatores et reformatores, et eorum quemlibet, vobis omnibus et singulis pleno recommandamus affectu, desiderantes attente, vosque et vestrum quemlibet serius requirimus et hortamur, firmiter et districte mandantes, quatinus eosdem tam pium tamque saluberrimum et necessarium opus exercere et prosequi, cupientes tam conjunctim quam divisim recommissos habentes, dum et quotiens eos ad vos accedere seu pervenire contigerit, nostre contemplacionis intuitu benigne suscipere, ac perpensius decenti honore pertractare, et in hiis que securitatem et celeritatem sui concernunt itineris, ac executioni officii visitationis et reformationis predictarum promotivam et gratuitam velitis et debeatis ostendere voluntatem, eisque visitatoribus, correctoribus et reformatoribus, ac cuilibet eorum,

circa visitationem, correctionem et reformationem hujusmodi officium peragendum auxilium, consilium et favorem, dum presentibus requisiti fueritis, prebere et prestare curetis, pariter et juvamen; necnon ipsos et quemlibet eorum, una cum decem personis et totidem equis, valisiis, armis, arnesiis, auro, argento ac aliis ipsorum rebus et bonis quibuscunque, salvos per quoscunque passus, portus, pontes, terras, dominia, districtus, jurisdictiones, castra, castella, opida, villas et quelibet alia loca vestra, tam per aquas quam per terram, absque aliquali solutione datii, pedagei, thelonei, tributi, custume, gabelle vel alterius cujuscunque exactionis genere [F. 3^a] omniquoque impedimento remoto, die noctuque transire, stare, morari, redire et recedere, libere et secure, favorabiliter permittatis, seu permittat alter vestrum, ac sibi, dum et quotiens vos presentibus duxerint requirendos, de scorta competenti, ac securo et salvo conductu velit et debeatis providere; et imploratis seu implorandis auxilium prestare brachii secularis, ad honorem et specialem reverentiam nostre regie majestatis, et sicut nobis singulariter volueritis complacere. Datum Constancie, anno Domini millesimo CCCC^o decimo septimo, decina die mensis decembris, regnorum nostrorum anno Hungarie et Croatie, tricesimo primo, Romanorum vero octavo.

Sic signatum ad mandatum domini regis;

JOHANNES DE STRIGONIO, prepositus et vicecancellarius.

Primo igitur nos visitatores et reformatores predicti, viam arripientes ad hujusmodi visitationem a civitate Constanciensi, dicte provincie Maguntinensis, et ab ipso reverendissimo patre domino nostro Cluniacensi, pro tunc ibidem esistenti in Constanciensi generali concilio universalis ecclesie recessimus, die penultima decembris, anno nativitatis dominice millesimo CCCC^{mo} XVIII., et ad monasterium sanctorum apostolorum Petri et Pauli in monte Hasungen primitus properantes, viam Reni (*Rhine*) per Basileam [*Bale*] tenuimus, quamvis aliquantulum longiorem, et partes Suevie [*Suabia*] propter nivium habundantiam tunc inaccessibiles dimi-

simus. Item in dicto monasterio de Hasungen,^{180b} die XIII^a subsequentis mensis januarii, Deo duce, salubriter applicuimus, et ad visitationem et reformationem ejusdem processimus, quemadmodum in littera

^{180b} Hasungen (Hasungenese Monasterium) was a Benedictine monastery in the diocese of Mayence, known, also, as Burg-Hasungen. It was founded in 1021 by Aribio, archbishop of Mayence, who undertook its construction in that year, but was finally completed by Archbishop Sigefrid in 1070, and then dedicated to the SS. Peter and Paul, and to the martyr St. Haimardus, confessor (S. Heimerardus), whose relics were there preserved, and held in great veneration. Only two of its abbots occur in Gallia Christ., viz., Gilbert, a monk of Hirsangia, in 1070, its fraternity then consisting of 12 brethren only. This foundation having sided with Pope Gregory VII, against the Emperor Henry IV., the abbot was expelled by the latter in 1085, the brethren then having increased to 50 or 70 monks, and is said to have been afterwards constituted abbot of Reinhardsbrunn * in Thuringia, about 1089. How long after this occurrence the abbacy remained vacant is unknown. Werner, another abbot, was constituted its superior by Robert, abbot of Cluni, in 1417 (the same who occurs over-leaf), and is shown also to have held the office at that time, from certain records dated at Constance in the same year (Gall. Christ., V., 581; Mabillon, IV., 266). In 1505 or 1510 it embraced the rule and joined the congregation of Bursfeld [S. foot note p. 147].

* Reinhardsbrunn, Fons Reinhardi (occurring also as Reinharzborn, Reinhardenborn, or Reginheritsbrunnen), has great historic interest. It was an abbey of the order of Citeaux, and situated near Saxe-Gotha, in the ancient Duchy or Landgraviate of Thuringia, but at the present day in the Duchy of Saxe Coburg-Gotha. This monastery occurs frequently in the history of St. Elizabeth of Hungary, who was Duchess of Thuringia. Her consort, Duke Louis VI., testified the greatest affection for the abbey, and overwhelmed it with gifts. His remains, it is said, were there deposited after his death at the crusades in 1227; but at any rate it was founded in the forest of Thuringia in 1085, in honour of the Virgin Mary and St. John the Evangelist, by Lewis II., Count of Thuringia. He also built the castle of Schanenburg, the habitual place of residence of the sovereigns of Thuringia. The abbots of Reinhardsbrunn played a considerable part in the history of those times, and were persons of some importance. The story of its foundation, a matter of great interest in connection with it, is well worthy of being referred to in the "History of St. Elizabeth," by Montalembert. [Histoire de Sainte Elizabeth, by the Comte de Montalembert; Appendix VI.] The abbey was burned to the ground in the fearful revolt of the peasantry in 1525, and never rebuilt, "thanks [says the writer from whom we quote] to the Reformation." It was secularized by the Dukes of Saxe-Gotha; and on its site a chateau in the Gothic style has been erected.

patenti sub instrumento plene et expresse continetur, per nos in capitulo publicata, et ab abbate ac religiosis ipsius monasterii de Hasungen humiliter suscepta, quam eis sub autentico sigillo relinquimus in thesauro monasterii conservandum, cujus quidem littere visitationis et reformationis tenor sequitur:—

Noverint universi quod nos, fratres Johannes de Vinzellis, sacre theologie professor, et prior prioratus conventualis Celsiniarum, ordinis Cluniacensis, et Archambaudus de Villaribus, ejusdem sacre theologie baccalarius, Sancti Amandi, a reverendissimo in Christo patre et domino, domino Roberto, Dei gratia, abbate Cluniacensi, generales visitatores et reformatores in tota Alamania constituti, personarum, locorum et monasteriorum ipsius Cluniacensis ordinis, sub beati Benedicti regula militantis, ad monasterium sanctorum apostolorum Petri et Pauli, in monte Hasungen, nostri ordinis, die veneris, quarta decima mensis januarii, anno dominice nativitatis millesimo quadringentesimo decimo octavo, causa visitationis ibidem per nos agende declinantes, venerabilem in Cristo patrem, dominum Wernerum, abbatem predicti monasterii in Hasungen, nobis obvium et occurrentem in villa Salz, in loco de Kerthbergh reperimus, et exinde pariter ad ipsum monasterium, hora quasi vespertina, pervenimus. Cujus quidem loci aliquantulum previsa dispositione, ac quibusdam fratribus ipsius [F. 3^a] monasterii tunc absentibus expectatis. Tandem, die mercurii subsequente, videlicet, decima nona dicti mensis januarii, post dictam primam in ecclesia, pulsum campane fieri pro tenendo capitulo mandavimus; ubi, abbate ipsius monasterii cum pastoralis baculo preeunte, prior ceterique religiosi ipsius monasterii pariter nobiscum convenerunt; ibidemque lecta lectione capituli et peracta, more solito, memoria defunctorum, nos frater Johannes, prior Celsiniarum predictus, colloctionem brevem, sumpto themate, *Surge illuminare Jerusalem, quare venit lumen tuum*, premisimus ad effectum visitationis, et suscipiende reformationis lumen; fratres monasterii multipliciter exortantes. Postmodum autem, de mandato nostro, quicunque seculares de claustro et capitulo recesserunt;

et insinuando rursus familiariter necessarissimam reformationem ordinis, ac religionis nostre pene decidentis et collabentis ad nichilum, zelum quoque et favorem ac assistentiam, quos summus pontifex, ac rex serenissimus et semper augustus Romanorum, pariterque dominus abbas predictus Cluniacensis, ad opus dicte reformationis gerunt et efficaciter prestant, ipsorum litteras et mandata que detulimus, scilicet, litteras ab ipso domino nostro abbate Cluniacensi nobis commisse visitationis et reformationis predictæ; mandatum insuper apostolicum de ipsius domini nostri Cluniacensis abbatis pretactis litteris efficaciter parendo, a subditis et a singulis scortam et securum transitum nobis concedendo, legi seriatim, alta et intelligibili voce, per scribam et notarium infrascriptum in predicto capitulo mandavimus, ac deinde opus ipsum visitationis inchoantes, subsequentia perquirendo, abbatem et priorem et fratres predictos interrogavimus per hunc modum, qui sequitur:— In primis, videlicet, quot monachi debent esse in monasterio predicto; item, quot sunt residentes; item, quot sunt presbyteri; item, si sint bene obedientes; item, si Deo bene serviunt in divinis; item, si surgunt ad matutinos in medio noctis, et alias bene dicant horas canonicas (*canonical hours*)^{180c}; item, quot misse sunt celebrande in die; item, si celebrentur bene et debite ac honeste; item, si fit aliquis defectus in aliis horis decantandis; item, si psalmi familiares magni et parvi debito more dicuntur; item, si fratres simul comedunt in refectorio; item, si elemosina servatur et quomodo datur; item, si dormiunt in dormitorio, et si regulariter, vel ne; item, si incedunt regulariter in omnibus; item, si tenent majorem regularem disciplinam, et alias sententias eis imponendas, eorum exigentibus de meritis; item, si sint aliqui murmurantes vel rebelles contra superiorem vel alios; item, si comedunt in villa; item, si vadunt in villam sine licentia, et si vadunt bini et bini, vel ne; item, si secun-

^{180c} The average time of the canonical hours (seven in number) was:—*Prime* (6 a.m.); *Tierce* (9 a.m.); *Sext* (12 noon); *Nones* (2 or 3 p.m.); *Vespers* (about 4, or later); *Compline* (7 p.m.); *Matins* and *Lauds* (midnight).

dum regulam vivunt, scilicet caste, etc; item, si sit aliquis diffamatus publice de aliquo crimine [F. 4^a]; item, si sint aliqui eorum tabernarii vel lusores, etc; item, si habent omnia necessaria in victu et vestitu; et quale necessarium habent; et quis debet, et quantum. Item si abbas, vel prior, facit debitum erga fratres et omnes officarii pariter, ne habeant occasionem murmurandi. Item si communicant cum laicis horis indebitis et secularibus. Item, si luminaria ecclesie fiant debite. Item, si reliquie honeste servantur, et precipue corpus Christi. Item, si casule, albe et alia ornamenta ecclesie ac altaria debite et honeste custodiantur. Item, si sunt bene muniti libris et aliis necessariis ecclesie. Item, si fit aliquis defectus in ecclesia, in cooperturis, et alias et in aliis edificiis infra et extra monasterium. Item, si redditus bene recuperentur, et si, sine litigiis. Item, si satis habeant de pecuniis ad gubernandum locum. Item, si bladum sit in habundantia, et vinum, et alie provisiones necessarie. Item, quem statum tenet abbas vel prior, et si sit prodigus vel alias dilapidator bonorum, nec non. Item, si bene regit in spiritualibus et temporalibus. Item, si alii officiales monasterii bene administrant in eorum officiis. Item, si fit clamor generalis singulis septimanis. Quibus sic interrogatis, reverendus pater dominus Wernerus, predictus abbas ipsius monasterii de Hasungen, cedulam nobis tradidit, hec verba continentem:—"Reverendi patres, domini visitatores, super istis articulis et capitulis informabo vos post capitulum." Prior vero, et singuli fratres obtulerunt se, habita copia eorumdem, paratos respondere. Nos autem, visitatores predicti, adjecimus quod ipsi dominus abbas et fratres super dictis interrogationum articulis responderent, et nos informarent in omni veritate et caritate, secrete vel palam, publice vel ad partem, prout eorum discretionem, secundum materie exigentiam videretur. Hec itaque, die predicta decima nona januarii, in capitulo peregrimus, presentibus ibidem reverendis in Christo patribus et dominis, Theoderico in Helmerhusen; Hermano in Bredeno, vestre ordinis Sancti Benedicti; et Hermano in Herdehusen, ordinis Cisterciensis, monasteriorum abbatibus, Maguntinensis et Padeburnensis diocesis; ac

Johanne Ruller, Arnaldo Heysen et Johanne Sinerdes in Helmerhusen, et in Herdehusen monasteriis monachis, testibus ad premissa specialiter requisitis.

Preterea, in crastino, scilicet die Jovis XX^a mensis J[a]nuarii predicti, ad capitulum post primam, cum abbate et conventu, rursum ut premissum est pulsata campana, convenimus, ubi, inter cetera, abbatem et fratres instanter exhortati sumus, quod vitam ducerent in communi, ac cujusdam indebite separationis bonorum, olim inter ipsos abbatem et conventum facte, abolitioni consentirent. Cui, abbas ipse et aliqui fratres illico consenserunt; alii vero tempus deliberandi ad vespervas susceperunt; quam ob rem, dictis vespervis, in ecclesia nos una cum domino abbate et conventu ad campane sonum [F. 4^a], in capitulo predicto de novo convenimus, ibique fratres interrogati per nos an ipsi vellent predictam separationem aboliri, illico per os prioris humiliter consenserunt; quocirca processimus in hunc modum. Cum, secundum regulam beati Benedicti, cujus nos professores sumus, necnon et secundum sacros canones, omnia in monasteriis debeant esse communia, solusque abbas potestatem habeat in monasterio suo; nos visitatores et reformatores predicti, inspecto et ponderato diligenter dicte separationis tenore, atque pensatis dispendiis annuarum, ac inconvenientibus inde secutis et imminentibus in futurum, si talis separatio ulterius perduraret, maturaque deliberatione prehabita, et presertim cum predictis prelati et prioribus, et aliis peritis in statu monastico, et observantia regulari, ordinationem ipsam seu pactionem et conventionem de anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo secundo, inter quendam Henricum, tunc abbatem, et conventum hujus monasterii sanctorum apostolorum Petri et Pauli in monte Hasungen, super quadam segregatione bonorum et rerum dicti monasterii, ac separatione conventus ab abbate, prout in litteris super hoc tunc confectis continetur, tanquam ipsis juribus canonicis ac regule Sancti Benedicti contrarium, et vite inter ipsum abbatem et conventum communiter habende repugnantem, cassamus et annullamus; necnon, de consilio et consensu concurrente venerabilis patris domini Werneri, nunc abbatis,

priorisque et conventus hujus monasterii de Hasungen, litteras ipsas olim super dicta exorbitanti pactione confectas cancellamus; omnimodam rerum ipsarum monasterii administrationem, pariterque quorumlibet officiariorum ipsius monasterii institutionem vel destitutionem, cum consilio fratrum seniorum, juxta tenorem ipsius regule sancti Benedicti, et sanctorum canonum ad plenariam ipsius abbatis dispositionem reducentes. Per hoc tamen non intendimus fratribus et conventui ullatenus derogare, quin quecunque pro celebrandis missis ac deserviendis altaribus, aut alias quomodolibet a Christi fidelibus ipsis fratribus et conventui seorsum legata aut concessa, legandaque et concedenda in futurum apud ipsos fratres et conventum communiter recipi, et communiter in ampliande interdum sue generalis recreationis pittantia, aut alias in piis operibus vel necessitatibus communiter exponi et ampliari valeant, secundum domini prioris et seniorum conventus ordinationem, et auctoritate nichilominus domini abbatis semper salva. Plenaria itaque rerum omnium et bonorum administratione reducta, ut premititur, ad abbatem et officarios monasterii per ipsum abbatem, cum consilio seniorum monasterii, ut predicatur, instituendos. Nunc superest ordinare, quomodo de ipsis bonis et rebus monasterii debeat per abbatem ipsum et officarios predictos, religiosis, monachis et conversis in omnibus suis necessitatibus, sufficienter, juxta eorum indigentiam, et rerum ipsius monasterii facultatem rationabiliter provideri; quod si tam ampla vel habundans in presenti monasterio fieri aut supportari, nequeat hujusmodi conventus et religiosorum victus et vestitus, aliorumque necessariorum provisio, quemadmodum in nostrarum libris consuetudinum annotatur, vel in aliquibus interdum ministratur ipsius ordinis nostri locupletioribus locis, ubi etiam de fratrum ipsorum fragmentis et residuis, pauperibus elemosina uberius erogatur. Nos tamen, pensatis rerum istius monasterii facultate, et numero moderno, videlicet sexdecim religiosorum [F. 5^a] cum abbate, de ipsius abbatis moderni predicti et conventus hujus monasterii de Hasungen, deliberatione, consilio et consensu, statuimus, ordinamus, decernimus et declaramus, per ipsum abbatem et officarios predictos, ipsis

religiosis et conventui in victu, vestitu, et in aliis necessariis, prout sequitur, esse perpetuo providendum; habita tamen deliberatione dominorum abbatum predictorum, et aliorum quorundam regularis observantie peritorum.

Et primo sequitur de victu. Primo, a sancto Pascha usque ad festum Exaltationis Sancte Crucis, in mense septembris, ac in omnibus diebus dominicis, tempore scilicet quo fratres ipsi, bis in die, reficiuntur, panis bonus et competens, vinum quoque, aut bona et competens cervisia, quantum pro sua refectione voluerit, cuilibet in prandio et cena ministretur. Item, eodem tempore et diebus, dum fratres bis reficiuntur, tria ova frixa, aut alias debite preparata, et caseus vel butirum, aut aliud lacticinium, vel dum tot ova commode non habebuntur, aleca seu tanto plus de caseo, aut alio ferculo in prandio; in cena autem duo ova cuilibet ministrentur. Item, vigiliis solemnitatum istarum, videlicet, Nativitatis dominice, Pasche, Penthecostes, sanctorum Petri et Pauli, Assumptionis Virginis, et Omnium Sanctorum, et bis in septimana in Quadragesima, utpote feria quarta atque sabbato, pisces in quantitate competenti, si commode valeant procurari; aliis vero diebus Quadragesime, aleca duo cum pulmento avene, vel frumenti, seu ordeï, et cum ficibus, cuilibet eorumdem ministrentur. Item, in predictis sex sollemnitatibus, et earum vigiliis, ac diebus depositionis sancti Eymeradi (*St. Aimard*), ac exequiarum bone memorie Sifridi, archiepiscopi Maguntinensis, et fundatoris precipui istius monasterii. Similiter quoque, feria quarta et sabbate cujuslibet septimane in Quadragesima, duo haustus vini in prandio cuilibet ministrent. Item, a tempore Exaltationis Sancte Crucis usque ad Quadragesimam, singulis diebus, tria ova frixa, aut alias bene et convenienter preparata, et caseus aut buttirum, seu aliud lacticinium. Si vero tot ova commode non valeant haberi, aleca vel tanto plus de caseo, aut alio ferculo in prandio. Dominicis autem diebus, duo ova in cena cuilibet ministrentur. Item, omni tempore, in qualibet refectione prandiorum, vinum aut duo potagia, vel ministrum, seu ferculum de pisis, vel caulibus seu hujusmodi oleribus, vel leguminibus apte confectis conventui ministrentur. Item

omni die in mixto refectorii, post capitulum et missam matutinalem, similiter et omni sero, quando non fuerit cena vel commune jejunium ecclesie, cuilibet indigenti frustrum panis, cum potu vini aut cervisie, in ipso refectorio ministrentur. Item, diebus et temporibus, quibus fratres extra refectorium in loco debito et consueto carnibus per abbatis licentiam seu indulgentiam vescentur, competens eis de carnibus pictantia ministretur, quod tamen quartis feriis, ac in Adventu et Septuagesima, jure canonico prohibente, nullatenus fieri permittatur. Item, abbati existenti in refectorio, vel priori, vel alteri abbatis locumtenenti, predicta semper pictantia dupplicetur. Item, frac(g)menta que de mensa abbatis et fratrum superfuerint in refectorio, per elemosinarium colligenda pauperibus post pulsum gratiarum distribuuntur. Item, quia reperimus conventum in quadam scupella cotidie, et nullatenus in refectorio refici, ut deceret, domino abbati injungimus quod locum ipsum refectorii ad debitam conventus susceptionem indilate preparet; quo facto, ipsi fratres in eodem refectorio, ubi nullus intersit secularis, semper cum silentio et lectione reficiantur; gratias, post ipsius prandii et cene refectionem, canendo processionaliter psalmum *Miserere* apud ecclesiam, cum pulsu campane reddituri; et deinde sub silentio ad dormitorium reversuri. Itaque semper omnes fratres pascantur in refectorio, nisi debiles et infirmi; et quando per domini abbatis indulgentiam super esu carnum licentia concedetur, quod fiat tantum in abbatis aula, vel tinello, aut infirmaria; nunquam tamen refectorium sic vacuetur, quoniam pro religionis forma ebdomadarius, et aliqui fratres, apud refectorium cum carnis abstinentia, silentio ac lectione, et in ecclesia, ut premittitur, gratiarum actione remaneant. Preterea, donec refectorium, ut predicatur, coaptatum extiterit, fratres in abbatis aula, vel tinello, aut infirmaria, pariter cum silentio, lectione et gratiarum actione interim reficiantur. Item, fratribus ipsis, dum egrotaverint, provideatur de medico, et juxta egritudinis qualitatem et medici ordinationem, cibaria, potiones, electuaria seu hujusmodi medicinalia ministrentur.

Sequitur de vestitu—Primo, octo ulne panni nigri vel grisei, aut alias circa nigrum colorati, pro una veste talari et longa, cuilibet religioso; de panno autem nigro vel alias circa nigrum colorato, priori et cellarario annuatim in crastino, aut infra octavas Omnium Sanctorum, ministrentur. Item, predicto tempore, quatuor staminee competentis quantitatis ad die et nocte induende, cuilibet religioso similiter ministrentur annuatim. Item, quatuor ulne panni albi de lana, et octo ulne de sarideo, seu fustano, de biennio in biennium, predicto tempore cuilibet pro inferiori tunica ministrentur. Item, de biennio in biennium cuilibet religioso ministrentur tres ulne panni nigri de competenti bruneta, pro duobus rotundis et regularibus capuciis desuper humeros, fissis et absque cornuparucio sive becca, uno scilicet dupplici de eodem panno, et alio simplici, pellibus agnellorum foderando. Item, in predicto biennio cuilibet ministrentur quatuor pelles agnellorum, pro altero capuciorum, ut premittitur, foderando. Item, de quadriennio in quadriennium, cuilibet una pellicea longa et talaris ministretur cum rotundis manicis, regulariter formatis et non desuper, sed subtus vestem in hyeme deferenda. Item, in predicto quadriennio, duo paria stratorum duplicis latitudinis panni et longitudinis competentis, videlicet, pannorum de stamineis ad tempore nocturno in lectulis super materacium dormiendum cuilibet religioso ministrentur. Item, cuilibet, de tribus in tres menses, unum par sotularium regulariter corrigiatorum. Item, de triennio in triennium, unum par botarum usque prope genua, de filtro [*felt*] foderatarum cuilibet ministretur. Item, de competenti sargia nigra aut coloris circa nigrum, pro uno floco longo et talare, et latitudinis competentis, cum grandi et regulari capucio circa dorsum, manicis quoque longis, latis et regularibus in crastino [*F. 6^a*] vel infra, ut premittitur, octavas Omnium Sanctorum cuilibet annuatim ministretur. Item, de sargia floco consimili aut floco delicaciori pro scapulari longo, usque ad talo set lato, sicut sargia, cum forma parvi capucii retro collum cuilibet de biennio in biennium ministretur, ut subtus flocum ipsum scapullare loco cuculli deferatur; ac, floco

deposito, in ipsius scapularis habitu celebretur, ac in cella vel opere manuum conversetur [(sic) conservetur]. Item, de lotore pannorum, sartore et barbitonsore per dominum abbatem suo conventui, communiter, ut decet, provideatur. Item, dominus abbas, per se et officiales suos attendat et diligenter invigilet, quod singula ad victum et vestitum fratrum seu conventus pertinentia, plene et congrue, ut predicatur, ministrentur, aut alias sufficienter et rationabiliter, secundum quod fratrum necessitas exigit, et prout domno abbati videbitur, et facultas monasterii poterit supportare; quodque vestes, floci et queque indumenta religiosorum in forma et factura regulari debite componantur; nec ipsis fratribus quod suum necessarium aut vestitus libratam seu provisionem sic vendant aut alienent, ut inde indecenter habituati remaneant, ullatenus permittatur. Sic autem et hujusmodi singula fratribus providendo, et paterna caritas filiis suis monstrabitur, et occasio proprietatis et murmurationis ac insolentie eisdem auferetur.

Consequenter vero ad ipsius visitationis et reformationis opus per alia singula procedentes, quanquam invenerimus tam ex registris veteribus, quam ex relatione fratrum seniorum ejusdem monasterii, quod debet et solebat ibidem esse antiquitus numerus religiosorum, viginti III^{or} cum abbate, videlicet decem et octo presbyteri,^{180d} et sex novicii seu non presbyteri in ipso monasterio continue residentes. Nos autem quindecim religiosos, scilicet undecim presbyteros et III^{or} novicios [*noviciates*], seu non presbyteros cum septem conversis [*lay brothers*], pariter cum abbate, dumtaxat reperimus. Ipsi quoque domino abbati et senioribus intimantes conscientie periculum in diminuendo debitum numerum monachorum, et non debite accrescendo vel adaugendo ipsos ecclesie sancte religiosos oratores, secundum pietatem intentionis fundatorum, expresse significavimus ac injunximus, quod licet antiqui numeri monachorum presens diminutio permittitur, ex attenta et inspecta solerter moderna rerum monasterii facul-

^{180d} Monks of the clerical order ; ordained to perform the Divine offices ; choir-monks.

tate. Ipse tamen dominus abbas qui est, et qui fuerit pro tempore, caveat ne precedens numerus modernus monachorum ulterius decreseat, sed potius maxime, dum facultates ex bonitate future administrationis accreverit, ipse quoque monachorum numerus augeatur. Item reperimus ac perseverandum fore exhortati sumus et exhortamur, ut in ipso monasterio matutine, laudes, vespere cum omnibus canonicis et regularibus horis, tractim, diligenter atque distincte, et suis temporibus opportunis dici et decantari debeant, ac in diebus sollempnibus ipsum divinum officium morosius et sedulius perfici. Quod vero nimis tarde pro matutinis et consequenter pro prima pulsabatur, ordinamus et iungimus, ut pro matutinis in media nocte, ut et tunc decantentur; pro prima vero hora septima de mane, tractu satis longo, ut moris est, pulsetur [F. 6^b] item ab ipsis matutinis horis omnibus atque vespers, nullius fratris absentia quomodolibet excusetur, nisi aut infirmus fuerit aut in re gerenda pro monasterio, de abbatis seu prioris licentia occupatus. Item, duas tantum missas cum nota cotidie regulariter dici in monasterio reperimus, a quibus, priore scilicet missa, et a majore, conventualiter decantandis, ut moris est, nullius fratris absentia, preterquam ut de alio Dei servitio predicatur, debeat excusari; ac nullatenus in missis predictis debitum diaconi et subdiaconi officium seu ministerium desit. Item reperimus, quod una missa cotidie et regulariter ac ordinarie in altari sancte Crucis dicitur, sicut et dici debet, que frequenter diebus veneris de Cruce, atque sabbati de Virgine gloriosa celebratur; alie vero similiter misse sine nota, et numero tredecim, in variis altaribus fundate et dotate, videlicet, in altari beate Marie; in cripta subtus chorum; tres misse in altari sancti Johannis Euvangeliste; in altari beate Mathei due; in altari sancti Martini una; in altari vero sancti Nicolai IIII^{or} misse qualibet septimania celebrentur; et insuper, die dedicationis altarium predictorum alierumque existentium in monasterio, ac in festivitibus Sanctorum suorum, missa etiam in ipsis altaribus celebretur. Item, armarius, seu cantor, ad cujus officium pertinet singulos fratres presbiteros in ebdomadis mis-

sarum predictarum cum nota vel sine nota, ut premittitur dicendarum per ordinem seriatim, designet seu conscribat, ut onus communiter a singulis supportetur, ac nullus defectus in missis supradictis quomodolibet contingat. Item, quilibet sacerdos celebret; non sacerdos autem communicet omni die dominica, ac in capitulo sequentis diei lune fiat clamor generalis; ubi quicumque precedenti dominica non celebraverit seu non communicaverit, prostratus regulariter in terram humiliter recognoscat, et similiter iterum prostratus agat in sequentis diei capitulo, et sic rursum diebus aliis, donec in septimana illa semel eucaristiam receperit. Item, dominus abbas qui est, vel qui fuerit pro tempore, quantum commodè poterit, divinum frequentans officium ac de fratrum suorum consortio guadens, morem imitans patrum nostrorum abbatum Cluniacensium, matutinis saltim, et majori misse atque vespers semper aut sepius intersit, ibique largiens benedictionem in lectionibus ac inchoando *Te Deum laudamus*; finitisque laudibus, missa atque vespers, invocandi divinum nomen et dandi benedictionem paternum officium impleat; ac in divinis ipsis et semper, in gestu, habitu, atque processu cum fratribus suis in omni debite gravitatis moderamine conversetur. In diebus autem sollempnibus, divina in suis pontificalibus exercere, ac insuper cotidie audire missam, et nichilominus singulis diebus dominicis, aut semel saltim in septimana, celebrari non obmittat. Ceterum in capitulo cum fratribus saltim in vigiliis Nativitatis, et Annucciationis dominice ac huiusmodi dierum sollempnium intersit, ubi etiam sermo ad conventum de celebritatis misterio fiat. Item reperimus, quod cotidiana lectio capituli, et subsequens memoria defunctorum, non in loco capituli sed in choro ecclesie legebatur, ordinamus et injungimus ut omni die post dictam primam, fratres et conventus, antecedente domino abbate cum pastoralis baculo, vel si abbas non interfuerit, priore vel altero presidente, ad ipsius capituli locum, peracto pulsu campane, regulariter accedant, ubi lectis capitulari lectione [F. 7^a] et memoria defunctorum, una clausula vel unum capitulum regule sancti patris nostri Benedicti fratribus ipsis per presidentem,

hiis saltem diebus exponatur, quibus agitur de feriali, et sermo sollemnis in capitulo non habetur; fratrum autem inde fiant clamores et correctiones; et demum surgente presidente, *Verba mea* defunctorum memoratorum inchoetur. Item, quanquam invenerimus, quod quindecim cantica graduum¹⁸¹ cum triplici colletta, et divisione ante nocturnos, et psalmi familiares cotidie in matutinis, vespers, et singulis horis *Deus auribus*, prostratique psalmi in Quadragesima,^{181a} et preces tunc, ac in Adventu, longiores debite recitantur; attamen gloriose Virginis officium, laudesque et vespers Omnium Sanctorum nec non triginta psalmos, scilicet *Ad Dominum cum tribularer* usque in fine psalterii, qui a festo Omnium Sanctorum usque ad Pasca, loco quindecim graduum, et sub predicta triplici divisione eorum debent diebus-ferialibus recitari, nullatenus dici vel decantari reperimus, quanquam de hiis liber consuetudinum^{181b} monasterii expressam mentionem habeat; quapropter ordinamus et injungimus ne dicti triginta psalmi, predicto tempore, cum dici debent, nullatenus obmittantur. Post laudes vero regulares et canonicas, matutinos, et laudes benedictæ Virginis, similiterque laudes Omnium Sanctorum, succincte et satis rotunde decantentur; et consequenter alie hore Virginis post sui glorias, canonicas horas, ubi etiam in singulis Omnium Sanctorum commemoratio subjungatur. Vespere autem Omnium Sanctorum, sicut beate Virginis decantentur post vespers regulares. Itaque officium benedictæ Virginis nullatenus obmittatur, nisi tantum in quinque precipuis festis, et dum fiet ipsius gloriose Virginis servitium principale. Multi namque seculares et laici nichil de horis et Virginis officio pretermittunt; et nos monachi, si ipsius piissime Dei matris consolatricis miserorum et refugii peccatorum auxilium implorare neglexerimus, ad quam deinceps fugiemus? Item corpus benedictum domini nostri Jhesu Christi, quod intus tergum altaris majoris conservari reperimus, deinceps super altare, in loco ad ejus custodiam deputato antiquitus, aut in eminenti et securo armario, ad dextram altaris vel sinistram, cum honesto vasculo id ipsum con-

¹⁸¹ The 15 "*Gradual Psalms*," viz., Psalms cxix. to cxxxiii.

^{181a} Psalms cited by monks doing penance, and in the act of prostration (Du Cange); also (according to the text) the Psalms so recited on Quadragesima.

^{181b} S. *postea*, p. 169.

tinente reponatur; hostiam vero consecratam ebdom-
darius de pixide recipiat in missa cujuslibet dominice, vel
per cum alteri, si quis communicaverit, ministretur, et
altera recens hostia pro tunc consecranda servetur.
Item, in ipso monasterio de Hasungen preciosa sanctuaria,
et multas sanctorum reliquias invenimus in vasibus
honestis et competentibus contineri, ac in armario intus
altare summum satis decenter conservari; inter quas
reliquias brachium unum habetur Sancti Gregorii Nazian-
zeni, qui fuit quondam doctor et didascalus beati Jero-
mini. In festis autem sanctorum quorum sunt reliquie,
per custodem seu sacristam, durante missa majore, super
altare summum singulas demonstrandas ad devotionem
populi et videntium, more Cluniacensis ecclesie mandavi-
mus; omnesque simul in diebus solemnibus super altare
predictum, ut est moris, reverenter ac sedule reponantur,
et ter, missa durante, scilicet dum cantatur *Gloria in excel-
sis*, ac incensato evangelio, et rursum [F. 7°] dum cantatur
Sanctus, dicte sanctorum reliquie per sacerdotem in altari
incensentur; per diaconum vero altaria consueta, abbas,
prior et cantor stans in choro, et ceteri per ministrantem
novitium incensentur. Item ornamenta ecclesie, cruces
multas, calices quinque, corporalia plurima, hostias con-
secrationis, et altarium mappas satis munde, honeste et
condecorate tractari reperimus, in quo bene perseverari
suasimus; casulas vero cum tunicis et dalmaticis, capas
seu pluvialia, albas lineas, libros chori et ecclesie; libros
quoque studii, in pulchra et copiosa multitudine, et hec
singula in competenti reparatione invenimus; mappas
tamen altarium et albas ordinamus frequentius albi.
Item luminare in ecclesia debitum et consuetum fieri re-
perimus; unam scilicet lampadem ardentem continue die
noctue in choro ante presentiam eucharistie et altaris
summi; sex vero alias per noctem ardentes coram
diversis altaribus, videlicet, Sancte Crucis, Beate Marie
in ambitu, Beate Marie in ecclesia, ante sepulcrum beati
Hermeradi, Omnium Sanctorum, et Sancti Laurentii in
domo abbatis. Debitum insuper luminare cereorum, tam
nocturnum quam diurnum, honeste et integre fiat. Item
inclinationes ante et retro,¹²¹⁰ prout convenit, et in libro
consuetudinum reperimus, a religiosis regulariter fiant;

¹²¹⁰ Bowing made on entering and leaving the choir, so called because
the bow "Incipit contra Orientem et finit contra Occidentem" (Du
Cange). Not to be confounded with genuflexion.

qui et domino abbati, ubicunque eisdem occurrerit, reverenter inclinent. Item abbas et seniores, ut consuetudines volunt, in missa semper ac etiam in tertia, sicut in choro, secundum suum ordinem, altari propinquiores; in matutinis autem, vesperis et aliis horis, ac in tertia, quando fit de feriali, sit abbas et alii consequenter presbiteri in distanciori parte a summo altari; non presbiteri vero, et novicii, inferius, subtus formas maneant. Item, dum major missa celebratur in die non feriali, fratres omnes stare debent erecti circa anteriorem formarum partem, ubi scilicet libri chori continentur, nec a tergo locis sedilium coherere, nisi tantum dum epistola, responsorium, versiculus aut alleluia, seu tractus ipsius misse decantatur, et stare debent fratres ipsi in seriosa et competenti ad invicem elongatione. Hec autem pauca de divino officio, et custodia sacrorum, et fratrum conversatione in choro, breviter tetigerimus, dominum abbatem et fratres ipsos in ceteris pluribus ad librum consuetudinum¹⁸² remittentes. Item, domino abbati et fratribus ipsis mandavimus, quod in habitu et tonsura regularibus, juxta ordinationem et observantiam patrum nostrorum Cluniacensium reponantur. Qua in re protinus obedientes, capillos suos radi et reduci ad statum remanentium capillorum, latitudinis dumtaxat unius digiti, Cluniacensium more; habitus vero ad floccorum figuram regularem componi, prompte et indilate fecerunt; quod ut de cetero semper sic fiat, injunximus eisdem. Item, quoniam reperimus introitus plures et superfluos in ecclesiam et monasterium, quod perturbii et insolentiarum pluribus occasionem prestat, et fratrum quietem secularium tumultu frequentius turbat, ordinamus quod porta major, qua de parte boreali in navim ecclesie introitur, debeat, tempore quo misse celebrantur, scilicet a mane usque in finem misse majoris et hora cantationis vesperorum duntaxat, aperiri; et eodem tempore liceat cuicunque utriusque sexus adorandum [*ad orandum*], et audiendum divina, navim ecclesie et cappellas inferiores ingredi. Sed chorum, claustrum, refectorium, dormitorium, ceterasque monasterii partes, nullam penitus mulierem liceat introire. Ceterum solus porte majoris introitus,

¹⁸² S. *postea*, p. 169.

sub horreis existens circa, domini abbatis habitationem remaneat, cujus porte claves domino abbati vel suo vicario per ipsum deputato, omni sero in camera ad ipsius abbatis vel vicarii presentiam deferantur. Cetero vero porte et hostiola foris clausuram monasterii respondentes, penitus obstruantur quasi et Cluniaci, ubi tanta est incolarum multitudo, unicus est dumtaxat assiduus ingrediendi volentium introitus, premissis adicientes, quod si quis de monasterio religiosus vel conversus aut familiaris mulierem quamcunque quomodolibet introduxerit, pena carceris puniatur. Item, quoniam reperimus quod religiosi exitum monasterii nimium frequentabant, ac inde divinum officium multis absentibus, a paucis minus debite ageretur; nos, providere volentes, domino abbati injungimus, quod nec per se nec per priorem vel alium ulli religioso exeundi monasterium, nisi occurrente evidenti et rationabili causa, licentia concedatur; nec solus aliquis cum licentia exeat, sed in alterius providi fratris consortio, sicque tempus licentie dande moderetur, ut qui per licentiam, urgente causa legitima, exierit, ad peragendi tempus divini servitii, quantum fieri poterit, revertatur. Item, cum in ipso monte de Hasungen, ubi tanquam in quodam perfecte solitudinis heremo devotio principum nostrorum, et pietas fundatorum structuram præclaram ipsius monasterii collocavit; ubi fratres absque molestia, quiete atque castissime habitarent, nos autem per informationem acceperimus, quasdam mulieres et familias suspectas in ipsius montis certis domibus conversari, et immorari, quod cedit in scandalum et lesionem fame predicte monasterii; nos, super hiis providere volentes, domino abbati injungimus, quod suspectas hujusmodi mulieres montem egredi, et alibi suam querere habitationem coherceat, nullamque amplius mulierem suspectam, aut potius adulteram, vel fornicatricem, in toto monte predicto habitari seu conversari permittat.

Item, cum de refectorio superius dictum fuerit, nunc, de dormitorio breviter dicentes, ordinamus, quod fratrum culcite in materacia, linteamina vero in strata staminearum indilate commutentur, et hostia cellarum dormitorii vel fenestre hostiorum, die et nocte jugiter aperta remaneant.

duorum millium florenorum debitis et obligationibus, ac diversarum personarum vitaliciis obnoxium, a quibus monasterium liberare et eripere idem dominus abbas possetenus satagit, et in anima circa mediam partem dictorum debitorum monasterium immune reddidit.

Circa monasterii immunitatem, edificiorumque reparationem, ac divinum cultum, et regularem observantiam efficacius intendisset, nisi nunc cancellata, ut premittitur, rerum monasterii inter abbatem et conventum separatio obstetisset, et occasio scismatis abbatem ipsum tunc obedientie domini olim Johannis XXIII. absentari per quinquennium a dicto monasterio coegisset; cum patrie princeps, scilicet dominus lantgravius illustris terre Hassie, domini olim Gregorii XII.¹⁸³ obedientiam sequeretur. Est igitur dominus abbas predictus, de monasterii administratione, et istius quam instantissime flagitavit ac obedienter suscepit, visitatione laudabiliter commendandus. Et nichilominus eidem domino abbati, qui est vel qui erit pro tempore, mandamus et injungimus quatinus diligenter invigilet ac efficaciter in gerenda cura et administratione spiritali fratrum religiosorum, ac de vestitu, ut premittitur, eisdem provideat. Necnon insinat [F. 9^a] in perficiendis structuris necessariis, et reparationibus opportunis ecclesie, claustris, singulorumque, prout incombit et decet, monasterii edificiorum. Item abbas ipse, qui est vel fuerit pro tempore, queque deperdita vel alienata ad jus monasterii et proprietatem reduci procuret cum effectum, nec liceat ei deinceps mutua illicita, obligationes seu quarumcumque personarum vitalicia contrahere, nec fratres ipsi seu conventus hujusmodi contractibus illicitis ullatenus pareant vel consentiant, nec communis sigilli conventus impressionem quomodolibet appendant. Item dominus abbas predictus, qui nunc est, et qui fuerit pro tempore, sobrie et exemplariter vivens, caveat ab omni pompa, ac superfluo equorum, aut familie et servitorum excessu; nec bona monasterii et patrimonium ecclesie inutiliter expendat. Ipse autem dominus abbas tribus

¹⁸³ Pope Gregory XII.; deposed 1409.

aut IIII°. equitaturis contentetur, ac foris monasterium in cappa regulari equitaturus, cappellanus etiam decenter cappatum secum ducere non obmittat, et formam prelati et honestatis monastice, monasterium exiturus ostendat. Nulla insuper equitatura, nisi dumtaxat cellerario, unica pro rebus extra gerendis, cuiquam religioso monasterii permittatur, que ceteris commodetur officiariis vel monachis, dum exire per licentiam aliqua necessitas compulerit. Item, quare copiosam librorum scripture sacre et doctrine sanctorum multitudinem, modice vero seu nullius litterature viros in monasterio reperimus, domino abbati, qui est aut qui fuerit pro tempore, injungimus, quatinus unum pedagogum instructorem juvenum in primitivis teneat in monasterio, et saltim unum religiosum qui ydoneus extiterit, ad artium, philosophie, ac theologie studium generale transmittat. Item, cum in Cluniacensi generali capitulo, quod post dominicam qua cantatur *Jubilare* in ecclesia annuatim Cluniaci celebratur, ubi de nostri ordinis statutis et reformatione agitur et diffinitur, nostri ejusdem Cluniacensis ordinis abbates, priores et administratores Galliarum annuatim, ceteri vero aliarum regionum de biennio in biennium teneantur personaliter comparere, aut absentiam legitimam per litteras suas humiliter excusare; Nos, visitatores et reformatores predicti domino abbati prefato de Hasungen, qui nunc est vel qui fuerit pro tempore, mandamus et injungimus, quatinus dicto generali Cluniacensi capitulo de biennio in biennium interesse, seu legitimam persone sue absentiam, ut prefertur, excusare non obmittat; ut, prout decet, ipsius nostri ordinis obedientiam amplectetur, et statuta ordinis ibidem diffinita, ad effectum suscipiende et jugiter conservande reformationis nusquam valeat ignorare. Nos, itaque, visitatores et reformatores predicti, nobis, ut premittitur, commissa auctoritate reverendissimi in Christo patris domini nostri communis abbatis Cluniacensis supradicti, qui pro parte ipsorum domini abbatis et conventus monasterii de Hasungen, etiam instanter ac humiliter requisitus extitit super agenda presenti [F. 9^b] visitatione, mandamus et injungimus eisdem domino abbati et conventui, singulisque religiosis,

eisdem etiam sub instrumento in eodem monasterio demisimus:—

Universis presentes litteras inspecturis, frater Johannes de Vinzellis, sacre theologie professor, prior prioratus conventualis Celsiniarum, ordinis Cluniacensis, et Archambaudus de Villaribus, ejusdem sacre theologie baccalarius, prior Sancti Amandi, a reverendissimo in Christo patre et domino, domino Roberto, Dei gratia abbate Cluniacensi, generales visitatores et reformatores in tota Alamannia constituti personarum, locorum et monasteriorum ipsius Cluniacensis ordinis, sub beati Benedicti regula militantis, atque mandato apostolico circa agendam hujusmodi reformationem sufficienter muniti, salutem in Domino. Notum facimus quod in monasterio sanctorum Petri et Pauli in Hasungen [*Hasungen*], ordinis nostri predicti, Maguntinensis diocesis, visitationem, reformationemque facientes, ordinationem quamdam seu pactionem ibidem reperimus olim factam, super quadam separatione rerum et bonorum ejusdem monasterii de Hasungen, et mutua quadam divisione conventus ab abbate, prout in quibusdam litteris super hoc olim factis cavebatur. Cum autem, secundum regulam Sancti Benedicti, et secundum sacros canones omnia in monasteriis debeant esse communia, solusque abbas potestatem habeat in monasterio suo, Nos visitatores et reformatores predicti, inspecto et ponderato diligenter predictae separationis tenore, secundum quam abbati et monachis ipsis non simul conversandi seu pariter convivendi, prout decebat in communi et refectorio, sed se abinvicem seorsum singulariter separandi occasio prestabatur; necnon plerumque eisdem monachis fomentum conferebat dicta separatio se ab abbatis obediencia subtrahendi, et monasterii bona in proprietatem cujuslibet mutuo inter se dividendi, quod quidem proprietatis vitium, inquit sanctus Benedictus sic in regula, “est amputandum de monasterio, ne quis presumat aliquid proprium habere, nullam omnino rem, neque codicem, neque tabulas, neque graffium, sed nichil omnino, quippe nec corpora sua nec voluntates liceat habere in potestate, omnia vero necessaria a priore sperare monasterii, nec quisquam liceat habere quod abbas non dederit aut permiserit, omniaque

omnibus sint communia, nec quisquam suum aliquid dicat vel presumat"; hec hait [*ait*] usque sanctus Benedictus. Pensatis itaque dispendiis animarum, ac inconvenientibus inde secutis ac imminenti in futurum, si talis separatio ulterius perduraret, maturaque deliberatione prehabita, et presertim cum ceteris prelatiis et patribus et aliis peritis in statu monastico, et observantia regulari, ordinationem seu pactionem predictam, tanquam ipsis juribus canonicis contrariam ac regule sancte Benedicti [F. 11^b], et vite inter abbatem et conventum communiter habende repugnantem, cassamus et annullamus; necnon de consilio et consensu concurrente venerabilis in Christo patris domini Wernerii, nunc abbatis, priorisque et conventus predicti monasterii de Hasungen, litteras ipsas olim super dicta exorbitanti pactione confectas, cancellavimus, atque omnimodam rerum et bonorum monasterii administrationem, pariterque quorumlibet officiariorum seu obedienciariorum ejusdem monasterii institutionem vel destitutionem, cum consilio fratrum vel seniorum, juxta tenorem ipsius regule sancti Benedicti, et sanctorum canonum sub ipsius domini abbatis providentiam et auctoritatem, cum eorundem fratrum et seniorum consilio reduximus. Ea propter, omnibus et singulis religiosis ejusdem monasterii de Hasungen, qui nunc sunt vel fuerint pro tempore, in virtute sancte obedientie, mandamus et precipimus, quatinus predicto abbati suo, qui est et fuerit in futurum, tanquam administratori suppremo, ut premittitur, rerum et bonorum monasterii pareant et obediant; nec quisquam dictorum religiosorum, absque ipsius abbatis auctoritate, providentiaque et beneplacito, quidquam de rebus et bonis monasterii recipere seu quomodolibet administrare presumat; quod si secus fecerit, culpam inobedientie ac penam excommunicationis se noverit incurrisse, per abbatem ipsum juxta delicti gravitatem puniendus. Nos insuper visitatores et reformatores predicti, juxta nobis date potestatis visitandi et reformandi tenorem, ac etiam juxta apostolici et imperialis mandatorum contenta, videlicet favorem prestandum et assistentiam in opportuna et debita ipsius nostre visitationis et reformationis executionem cum effectu, quemadmodum in mandatis ipsis

apostolico et imperiali continetur; Nes, in quantum omnibus et singulis reddituariis, censuariis, decimatoribus, agricolis seu agricultoribus, et quibuscunque aliis dicti monasterii debitoribus, quibuscunque nominibus censeantur, ne ipsos decipi aut pretextui ignorantie quomodolibet excusari contingat, significamus per presentes, ac precipimus et mandamus, quatinus quoscunque census, redditus, proventus, decimas et quoscunque agriculturarum fructus et emolumenta, seu etiam quecunque pecuniarum aut rerum aliarum debita, ad predicti monasterii de Hasungen administrationem pertinentes, seu quomodolibet pertinentia, abbati dumtaxat ejusdem monasterii, qui nunc est et qui fuerit pro tempore, et officiariis de consilio fratrum aut seniorum conventus, per eundem abbatem constitutis vel constituendis, nulli vero alteri, contra ipsius abbatis mandatum vel auctoritatem, de cetero persolvant, ac de debitis prefatis plene respondeant; quod si secus fecerint, se noverint nullatenus haberi tanquam immunes; quin imo predictis mandatis apostolicis et imperialibus contrarie qua in re, ac in toto nostre visitationis hujusmodi et reformationis negotio, quatinus ad gloriam nominis Dei et sancte religionis honorem, ac predicti monasterii de Hasungen reformationem, ut suum nunc et in futurum debite sortiatur effectum, favorem et presidium reverendissimi in Christo patris domini archiepiscopi Maguntinensis, ipsis abbati et conventui ac monasterio de Hasungen impendi humiliter imploramus [F. 12^a]; cujus devotus antecessor dominus Sifridus, recolende memorie, Maguntinensis archiepiscopus, predicti monasterii de Hasungen pius fundator extitit, ac precipuus benefactor, qui divina inspiratione Cluniacensis religionis ordinem eidem monasterio suo elegit, et pro tunc abbate Lamberto preduce consecutus est, quemadmodum in ipsis litteris fundationis perlegimus, favorem insuper in premissis, et auxilium illustris principis domini Lantgravii terre Hassie,^{183d} aliorumque nobilium et militarium, seu personarum quorumcunque eidem monasterio devotarum, dum requisiti fuerint, prestari atque impendi similiter

^{183d} Hesse; the Landgrave at that time was Louis II., surnamed le Pacifique.

humilime postulamus. Datum in predicto monasterio de Hasungen. In quorum omnium premissorum etc., ut proximo precedenti instrumento continetur, et presentibus quibus supra.

Et ego, Theodericus Israhel de Geysmaria, clericus Maguntinensis diocesis, publicus apostolica auctoritate notarius, ad premissa rogatus, hic me manu propria subscripsi, in testimonium premissorum.

(Signed)

THEODERICUS ISRAHEL.

Hic nichil deficit.¹⁸⁴

Item, die veneris quarta februarii, anno nativitatís dominice millesimo CCCC°XVIII., in monasterio Sanctorum [F. 12^b] Petri et Pauli in Abdinthone¹⁸⁵ Padebur-

¹⁸⁴ Repeated several times at the bottom of pages left clear.

¹⁸⁵ Abdinghof (Abdinghoven). According to Mabillon, we take Abdinghof to be identical with Paderborn, for that writer uses the names synonymously, "Paderbornense seu Abdinchosense monasterium;" otherwise it may be taken as Abdinghof in Paderborn. Paderborn in Westphalia was an Episcopal see founded by Charlemagne on the first conversion of the Saxons. It is now the seat of a Roman Catholic Bishopric, suffragan to Cologne. This abbey was founded in 1015-16 by Meinwercus, bishop of Paderborn, and dedicated the year following, in the presence of Humphrey, Archbishop of Magdeburg, the bishops of Hildesheim, Minden, and Münster (Mabillon, IV., 375). In 1058 Paderborn was burned down, together with its cathedral and abbey (id. III., 584).

The following evidences of the foundation, consecration, and destruction of the abbey by fire are taken from Mabillon:—

"... ubi capellam in honorem Sancti Benedicti ad occidentalem Patherbrunnæ civitatis plagam, anno M.XV. ædificare cæpit, quam XVI. Kal. Martias anni insequentis dedicavit. [Mabillon, IV., 241.]

Post quatuor circiter menses a sua consecratione, Bardo archiepiscopus invitatus est ad dedicationem ecclesiæ Abdinchofensis monasterii, quæ a Meinwerco Patherbrunnensi episcopo, ejus conditore, IV. nonas Novembris facta est: at invitatus adesse non potuit. Convenere Patherbrunnum ad illam celebritatem, Hunfridus, Magdeburgensis archiepiscopus; Godehardus, Hildensheimensis; Sigebertus, Mindensis; et Sigefridus Monasteriensis episcopi; dedicataque basilica cum monasterio in honorem beatissimæ virginis Mariæ, et sanctorum Petri et Pauli apostolorum, omniumque sanctorum, quorum tune octava agebatur. Ipsa die consecrationis, Meinwercus amplissimam monasterii dotem suo diplomate confirmavit; et post eum Conradus Imperator, anno sequenti.

"In Saxonia, urbs Patherbrunna incendio consumpta est, cum duobus monasteriis, ut loquitur Marianus, id est, ecclesia cathedrali, et monasterio Abdinchofensi, quod a Sancto Meinwerco episcopo conditum diximus.

gensi applicuimus, et suscepti letanter et honorifice, ad visitationis et reformationis negotium processimus, quemadmodum in patenti littera nostra sub instrumento publico latissime continetur, per nos in capitulo publicata et ab abbate et religiosis predicti monasterii in Abdintone humiliter suscepta, quam cis sub antiquo sigillo relinquimus, in thesaurario monasterii observandam. Cujus quidem littere visitationis ac reformationis tenor sequitur in hunc modum:—

Noverint universi, quod nos fratres Johannes de Vinzellis, sacre theologie professor, prior prioratus conventualis Celsiniarum ordinis Cluniacensis, et Archambaudus de Villaribus, ejusdem sacre theologie baccalarius, et prior Sancti Amandi, a reverendissimo in Christo patre et domino, domino Roberto, Dei gratia abbate Cluniacensi, generales visitatores et reformatores in tota Alania constituti personarum, locorum et monasteriorum ipsius Cluniacensis ordinis, sub beati Benedicti regula militantis, ad monasterium sanctorum apostolorum Petri et Pauli de Abdinchone Padeburnensi, ejusdem Cluniacensis ordinis, causa visitationis ac reformationis ibidem per nos agende, declinantes, anno dominice nativitatis millesimo CCCC^oXVIII^o, die quarta februarii, in eodem monasterio honorifice recepti fuimus. In crastino autem, scilicet die quinta ejusdem mensis februarii, pulsum campane fieri pro tenendo capitulo mandavimus, ubi, reverendo patre domino Henrico abbate cum baculo pastoralis preeunte, prior ceterique religiosi ipsius monasterii in Abdinchone nobiscum pariter convenerunt; ibique lecta lectione capituli et peracta, more solito, memoria defunctorum, nos frater Johannes, prior Celsiniarum predictus, collocutionem

Erat in illo monasterio reclusus quidam, Paternus nomine, genere Scotus, qui flamma per omnes officinas grassante, rogatus ut e cella reclusionis egrederetur, martyrii desiderio obstinate in ea perstitit, et communi incendio, quod ipse predixerat, involvi maluit quam exire. Horum testis est Marianus; et ipse Scotus, qui feria secunda post Pascha insequente ex urbe Colonia Fuldæ proficiscens, ubi recludi statuerat, Patherbrunnam adiit. . . . Forte hoc incendium quadriduo perseveravit."

For the association or union of Paderborn with the Order of Cluni, S. Record-Evidences, *postea*.

brevem, thema sumentes euvangelicum *Exiit qui seminat seminare semen suum*, premisimus ad suscipiendum verbi Dei semen, ac bone reformationis effectum ; fratres ipsos dicti monasterii multipliciter exhortantes. Postmodum vero rursus insinuantes necessarissimam reformationem ordinis, ac religionis nostre pene collabentis ad nichilum, zelum quoque et favorem, ac assistentiam, quos summus pontifex, et sacrosancta Constantiensis synodus, rex quoque serenissimus et semper augustus Romanorum, pariterque dominus noster abbas predictus Cluniacensis, ad opus dicte reformationis gerunt, ac efficaciter prestant, ipsorum litteras et mandata que detulimus, scilicet, litteras ab ipso domino nostro abbate Cluniacensi nobis commisse visitationis et reformationis predicte ; mandatum insuper apostolicum de ipsius domini nostri Cluniacensis abbatis predictis litteris efficaciter parendo, a subditis et a singulis scortem et securum transitum nobis concedendo, legi seriatim alta et intelligibili voce, per scribam et notarium infrascriptum [F. 13^a] in predicto capitulo mandavimus ; ac deinde opus ipsum visitationis inchoantes, subsequencia perquirendo, dominum abbatem, priorem et fratres interrogavimus per hunc qui sequitur modum :—In primis videlicet, quot monachi debent esse in monasterio predicto Padeburnensi ; [*For continuation of further questions, refer to pp. 129-130, from the words "In primis" to "singulis septimanis."*] Quibus sic interrogatis, adjecimus, quod ipsi dominus abbas et fratres superdictis interrogationum articulis responderent, et nos informarent in omni veritate et caritate, secreta vel palam, publice vel ad partem, prout eorum discretionis secundum materie exigentiam videretur. Ipse autem dominus abbas, priorque et conventus, se post capitulum responsuros humiliter responderunt. Hec itaque, predicta, die quinta mensis februarii, in predicti monasterii in Abdinchone Padeburnensi capitulo peregrimus, presentibus ibidem reverendis in Christo patribus ac religiosis et honestis viris [F. 13^b], dominis Wernero in monte Hasungen ; Alberto in Iborgh [*Iburg*] ;¹⁸⁶ et Her-

¹⁸⁶ St. Clement's of Iburg was founded in 1072 by Benno, Bishop of Osnaburg, who died in 1087. The site is so called from the hill in the

manno in Herdehusen, sancti Benedicti et Cisterciensis ordinum, Maguntinensis, Osnabirgensis et Padeburnensis diocesium, monasteriorum abbatibus; et Guillermo Mathei clerico Eduensis diocesis; testibus ad premissa specialiter requisitis.

Ulterius autem ad reformationem ejusdem monasterii ita procedimus. Quum vero religiosi volentibus juxta sollempne professionis sue votum, secundum beati Benedicti regulam debite et convenienter reformata, opus est "quod omnes," ut dicit sanctus Benedictus, "in gratiam sequantur regulam, neque ab ea temere declinentur a quoquam;" in eadem quoque regula sanctus ipse Benedictus sic dicit: "Precipue," inquit, "hoc vitium est amputandum de monasterio, ne quis presumat aliquid dare aut recipere sine jussione abbatis, neque aliquid proprium habere, nullam omnino rem, neque codicem, neque tabulas, nec graffium, sed nichil omne, quibus nec corpora sua neque voluntates liceat habere in propria potestate," et sequitur, "omnia vero neccessaria sperare a priore monasterii;" et concludit Sanctus Benedictus, "nec quisquam liceat habere quod abbas non dederit seu permiserit, omniaque omnibus sint communia, nec quisquam suum aliquid dicat vel presumat." Hec itaque beatus Benedictus, in detestationem vitii proprietatis commendat; quod vitium in monacho sanctus Gregorius sic abhominatus est, ut quedam, penes quem in morte inventa fuit proprietas, jussit in signum perditionis extra monasterium in sterquilino sepeliri. Propterea, ne monachi hujusmodi proprietatis fomentum, ac discretionis et insolentie occasionem haberent, sed sub jugo humilitatis et obedientie permanerent, dictus pater Benedictus sic dicit

remote neighbourhood of Osnaburg. It was first colonized by monks from St. Pantaleon of Cologne, but laxity creeping into the convent, they were replaced by brethren from Minden, of a stricter and more rigid discipline. The hill of Iburg, on which stood a castle in the time of Charlemagne, the founder made over to the monastery conjointly with the see of Osnaburg. Northbertus is named its third abbot. Osnaburg, or Osnabrück, is the capital of the province of the same name, now lying beyond the confines of Westphalia; and Iburg, a few miles from it, is a place of resort in these days for its episcopal chateau, and the ruins of this Benedictine abbey.

in regula et capitulo de potestate monasterii :—" Nos," inquit, "providemus expedire in abbatis pendere arbitrio ordinationem monasterii sui." Item, capitulo de adhibendis fratribus ad consilium, abbas inquit, "Audiens consilium fratrum tractet apud se; et quod utilius judicaverit, faciat et rursum ibidem; sic autem dent fratres consilium cum omni humilitatis subiectione, ut non presumant procaciter defendere quod eis visum fuerit, sed magis in abbatis pendeat arbitrio, et quod sulubrius judicaverit ei cuncti obediant;" et subdit Sanctus Benedictus, sicut inquit, "discipulis convenit obedire magistro, ita et ipsum condecet providere et juste cuncta disponere." Ipse denique pater noster Benedictus precipua queque agenda consilio fratrum et seniorum, ac institutionem officiariorum monasterii, rerumque per eosdem gerendarum administrationem auctoritate abbatis, et paterno providoque ipsius arbitrio humiliter subesse commendavit. Unde in capitulo de decanis, sic dicit :—"Decani sollicitudinem suam gerant in omnibus, secundum mandatum Dei et precepta abbatis sui." Item, capitulo de ferramentis et rebus monasterii, "Provideat abbas et fratres de quorum vita et moribus, si securus et eis singula, ut utile judicavit, consignet custodienda atque recolligenda." Item capitulo [de] preposito :—"Quemcunque elegit abbas cum consilio fratrum timentium Deum. ordinet ipse prepositum [F. 14^a], qui tamen prepositus illa agat cum reverentia quod ab abbati suo ei injuncta fuerint, nichil contra abbatis voluntatem aut ordinationem faciens." Item, capitulo de cellerario :—"Cellerarius curam gerat de omnibus, sine jussione abbatis nichil faciat;" et infra eodem capitulo :—"Cellerarius omnia mensurate faciat, secundum jussionem abbatis;" et iterum "omnia," inquit, "que injunxerit cellarario abbas, ipse habeat sub cura sua; et a quibus eum prohibuerit non presumat." Nos igitur visitatores et reformatores predicti, non potentes nec debentes nullatenus aliter adimplere reformationem istius monasterii, quam per debitam ipsius quam professi sumus regule conformitatem, et cujuslibet abusus contrarii amputationem, cum invenimus in nostri ordinis monasterio predicto Padeburnensi abbatem et religiosos mutua abinvicem separatione sic abuti, quod

abbati et monachis eisdem prestatur occasio non conversandi sen pariter convivendi, prout decet, in communi et refectorio, sed abinvicem per domos et cameras sese seorsum particulariter segregandi; ipsis quoque monachis plerumque fomentum confert predictus abusus bona monasterii in proprietatem cujuslibet monachorum inter se dividendi, et ab abbate suo substracta obedientia ad vite reprobe insolentiam evagandi. Nos, hiis inconvenientibus deinceps obviare cupientes, de consensu etiam et beneplacito reverendi in Christo patris Henrici, abbatis, necnon prioris et conventus predicti monasterii Padeburnensis, mutuaque deliberatione prehabita cum reverendo patre domino Hermano, abbate monasterii in Herdehusen, ordinis Cisterciensis, Padebrunensis diocesis, ac quibusdam aliis peritis in observantia regulari, ordinamus, decrevimus et declaramus, ut omni abusu predicto ulterius cessante, res, bona, officia et agenda queque precipua ipsius monasterii sub abbatis, qui nunc est vel erit in futurum, providentia et auctoritate cum consilio fratrum seniorum conventus, per officarios ipsos presentes, cellerarium vel alios, debite deinceps administrentur, quemadmodum magister noster Sanctus Benedictus, ut predicatur, jubet in regula sua. Qui quidem cellerarius, sub domini abbatis providentia et auctoritate, cum consilio fratrum et aliis officiariis, ut necesse videbitur, de bonis assignatis officio suo, fratribus ipsis in victu et vestitu, et omnibus necessariis in communi sufficienter provideat; que vero bona superfuerint non inter fratres ipsos, quasi sint proprietarii, nulla temeritate dividantur, sed fabrica et aliis oneribus monasterii, congrue supportatis, quicquid superfuerit in communi thesauro reservetur, ac de singulis cellerarius, et ceteri officarii, computa sua legitima reddere domino abbati et conventui non recusent; quod si quis contrarium attemptaverit premissorum, abbatis infligende subiaceat correctioni; preterea quicumque redditus, bona, et emolumenta, ex ceterorum altarium monasterii fundatione provenientes seu provenientia, et fratribus seu conventui spectantes vel spectantia, nulla temeritate inter fratres deinceps dividantur. Quinimo, per cellerarium alterumve officarium communem recipiantur, et in communi [F. 14^b], prout superiori et senioribus ac ipsi con

ventui videbitur, exponantur, utpote in communi pittantia in refectorio interdum melioranda, seu in aliis piis et honestis usibus, juxta prioris et seniorum discretionem, et domini abbatis auctoritate semper salva.

Consequenter vero ad ipsius visitationis et reformationis negotium per singula procedentes, quanquam invenerimus quod debet et solebat in predicto monasterio in Abdinthone Padeburnensi esse antiquitus numerus religiosorum XXIII^{or} cum abbate continue residente, nos tamen visitatores et reformatores predicti XII. religiosos dumtaxat ibidem cum abbate reperimus, ipsi domino abbati ac senioribus intimantes conscientie periculum in diminuendo debitum numerum monachorum, et non debite accrescendo vel adaugendo ipsos ecclesie sancte religiosos oratores, secundum pietatem intentionis fundatorum, expresse significamus et injungimus, ut ipse dominus abbas, qui est et qui fuerit pro tempore, nedum caveat ut numerus qui nunc est monachorum ulterius decrescat, sed quam cito fieri poterit, debitus ipse monachorum numerus impleatur. Item reperimus et perseverandum fore exhortati sumus, ac injunximus, quod matutine in medio noctis, vespere autem cum singulis canonicis horis, necnon due misse solempnes cum nota, dyacono et subdiacono conventualiter, omni die, tractim, devote, ac suis temporibus opportunis decantentur. Item XV., a data graduum, aut triginta psalmi tempore suo ante nocturnales matutinales, et psalmi familiares majores et parvi post singulas horas, ac *Deus auribus* nullatenus obmittatur, quemadmodum in libro consuetudinum ejusdem monasterii Padeburnensis, Cluniacensi more, contineri reperimus. Item, ordinamus et precipimus, ut quilibet sacerdos celebret, non sacerdos autem communicet omni die dominica, ac in capitulo sequentis diei lune fiat clamor generalis, ubi quicunque, precedenti dominica non celebraverit ac communicaverit, prostratus regulariter in terram humiliter recognoscat, et similiter iterum prostratus agat in sequentis diei capitulo, et sic rursum diebus aliis, donec in septimana illa semel eucaristiam receperit. Item, dominus abbas, qui est vel qui fuerit pro tempore,

quantum commode poterit, divinum frequentans officium ac de fratrum suorum consortio gaudens, morem imitans patrum nostrorum abbatum Cluniacensium; matutinis saltim, et majori misse atque vesperis semper aut sepius intersit, ibique largiendo benedictionem in lectionibus et inchoando *Te Deum laudamus*, finitisque laudibus, missa atque vesperis invocandi divinum nomen, et dandi benedictionem paternum officium impleat; ac in divinis ipsis et semper in gestu, habitu, atque progressu, cum fratribus suis, in omni debite gravitatis moderamine conversetur. Diebus autem sollempnibus divina personaliter celebrare, ac insuper cotidie audire missam et nichilominus singulis diebus dominicis aut semel saltim in septimana, celebrare non obmittat. Ceterum in capitulo cum fratribus saltem in vigiliis Nativitatis, et Annunciationis Domonice ac hujusmodi [F. 15^a] dierum sollempnium intersit, ubi etiam sermo ad conventum de celebritatis misterio fiat. Item benedictum corpus Jhesu Christi, sanctuaria quoque, et reliquias in vasculis decentibus, necnon cruces, calices, corporalia, capas, casulas, albas et cetera ecclesie ornamenta, studii quoque libros, in capsula et ceteros divini officii in ecclesia reperimus satis decenter tractari et conservari. Item, inclinationes, et ante retro, prout convenit, et in libro consuetudinum reperimus, a religionis regulariter fiant, qui et domino abbati ubicunque eisdem occurreret, reverenter inclinent. Item, abbas et seniores, ut consuetudines volunt, in missa et etiam in tertia sint in choro, secundum suum ordinem altari propinquiore; in matutinis autem, vesperis et aliis horis, ac quando fit de feriali in tertia, sit abbas et alii consequenter presbyteri in distantiori parte a summo altari; non presbyteri vero et novicii subtus formas maneant. Item, dum major missa celebratur in die non feriali, frates omnes stare debent erecti circa anteriorem formarum partem, ubi scilicet libri chori continentur, nec a tergo locis sedilium coherere, nisi tantum, dum epistola, responsorium, versiculus, aut alleluia, seu tractus ipsius misse decantantur; eisdem tunc sedere placuerit; et stare debent fratres ipsi in seriosa et competenti abinvicem elongatione. Hec autem pauca de divino officio et

custodia sacrorum, et fratrum conversatione in choro, breviter tetigerimus, dominum abbatem et fratres ipsos in ceteris multis ad librum consuetudinum remittentes. Preterea domino abbati et fratribus ipsis mandavimus, quod in habitu et tonsura regularibus juxta observantiam patrum nostrorum Cluniacensium reponantur, qua in re protinus obedientes, capillos suos radi et reduci ad statum remanentium capillorum, latitudinis dumtaxat unius digiti, Cluniacensium more; habitus vero ad floccorum seu regularium cucularum figuram regularem componi prompte ac indilate fecerunt, quod, ut sic de cetero fiat, eisdem injungimus. Item ordinamus et injungimus, ut nullius aperture sive introitus superfluitas in monasterium ullatenus permittatur; nec ulla omnino mulier chorum, claustrum, aliaque monasterii loca permittatur ingredi, excepto dumtaxat tempore celebrationis divinorum ecclesie, ubi parrochialis ecclesia situatur. Quod si quis religiosus aut servitor monasterii, in contrarium veniens predictorum, mulierem quamcunque introduxerit, religiosus ipse acriter puniatur; servitor autem de monasterii servitio propellatur. Item domino abbati priorique qui nunc fuerit seu fuerint pro tempore injungimus, ne cuiquam fratrum licentia exeundi monasterium, nisi occurrente causa evidenter rationabili, concedatur; nec solus aliquis exeat monasterium, sed in alterius providi fratris consortio, sicque tempus licentie dande moderetur, ut qui, per licentiam, urgente causa legitima, exierunt ad peragendi tempus divini servitii, quantum fieri poterit, revertantur. Item, in dormitorio fratrum culcitre in materacia, lintheamina vero in strata staminearum indilate mutantur; et hostia cellarum dormitorii seu fenestre hostiorum, die et nocte, jugiter aperte remaneant [F. 15^b]. Item nulli religioso liceat alibi quam in dormitorio cellam seu cameram habere, aut etiam pernoctare, exceptis dumtaxat priore, cellerario et infirmario, qui tamen in communi cum fratribus refici et in dormitorio pernoctare teneantur. Item cuilibet religioso, etiam si prior, officarius, seu obedientiarius fuerit, injungimus, quatinus juxta sue professionis votum domino abbati suo, qui est vel fuerit pro tempore, plene atque perfecte

obediat; vitium quoque proprietatis, et crimen private conspirationis erga superiorem evitet. Quod est utique crimen, et casus enormis singulariter reservatus in ordine, nec ullus omnino contra domini abbatis voluntatem monasterium exeat; nec ipse prior, cujus claustralis auctoritas dependet ab abbate, cuiquam licentiam dare exeundi monasterium, aut alias quidcumque agendi vel obmittendi, contra ipsius expressum domini abbatis beneplacitum attemptare presumat; quinimo facultatem hujusmodi licentiam conferendi, abbas ubi et quando expedire videbitur, sibi soli valeat reservare. Quicumque autem veniens in contrarium premissorum, etiam si monachus, prior, seu alter officarius extiterit, punitionem juxta criminis qualitatem subeat, ac ipsius delinquentis seu rebellis contumacia demerente, ab omni officio per abbatem ipsum post debitam monitionem, si opus fuerit, deponatur. Item per dominum abbatem et celerarium, ceterosque monasterii officarios de sufficienti victu, videlicet bonis et competentibus pane, vino aut cervisia, pittantiaque et aliis pertinentibus ad victum. Similiter quoque de sufficienti vestitu; sargia pro floco seu cuculla regulariter componenda; panno pro veste superiori talari et longa, ac inferiori subtus deferenda pellicea; stamineis nocte ac die induendis; stratis staminearum pro cubilibus sive lectulis; caligis; calciis; pedalibus; sotularibus et botis; capuciis rotundis absque becca seu cornupucio; aignellisque seu agniculis pro capuciis foderandis; de hiis siquidem omnibus utique singulis, cuilibet religioso, honeste vel ad sufficientiam ministretur, in quantum scilicet opus fuerit et monasterii facultas debite poterit supportare. Item, dominus abbas attendat et diligenter invigilet, quod vestes, floci, cuculle et queque indumenta religiosorum in forma et factura regulari debite componantur. Item, omni die, in mixto refectorii, post capitulum et missam primam seu matutinalem, similiter et omni sero, quando non fuerit cena vel commune jejunium ecclesie, cuilibet indigenti frustrum panis cum potu vini aut cervisie in refectorio ministretur. Item diebus et temporibus quibus fratres extra refectarium in loco debito et consueto carnibus per

abbatis licentiam seu indulgentiam vescentur, competens eis de carnibus pittancia ministretur; quod tamen quartis feriis ac in Adventu et Septuagesima, jure canonico prohibente, nullatenus fieri permittatur [F. 16^a.] Item, abbati existenti in refectorio, vel priori, aut alteri, abbatis in sala locum tenentis, semper pittantia dupplicetur. Item fracmenta que de sala seu mensa abbatis et de mensis fratrum superfuerint in refectorio, per elemosinarium colligenda, pauperibus, post pulsum gratiarum distribuuntur. Item ordinamus et injungimus domino abbati ac cellerario, ut locus refectorii ad debitam conventus susceptionem indilate preparetur; quo facto, fratres ipsi in eodem refectorio, ubi nullus intersit secularis, semper cum silentio et lectione reficiantur; gratias post ipsius prandii et cene refectionem, canendo processionaliter psalmum *Miserere mei Deus* apud ecclesiam cum pulsu campane reddituri, et deinde sub silentio ad claustrum seu ambitum sessionem, et ad dormitorium reversuri. Item omnes fratres semper pascantur in refectorio, exceptis dumtaxat debilibus et infirmis; et quando per domini abbatis indulgentiam super esu carniū licentia concedetur, quod fiat tantum in abbatis aula, seu tenello, aut infirmaria; nunquam tamen sic refectorium vacuetur; quin pro religionis forma ebdomarius, et aliqui fratres, apud refectorium cum carnis abstinentia, silentio ac lectione apud ecclesiam, ut premititur, gratiarum ratione remaneant. Preterea donec refectorium, ut predicitur, coaptatum extiterit, fratres simul cum abbate in loco juxta refectorium existente, cum silentio, lectione et, ut premititur, gratiarum actione, iterum reficiantur. Item, fratribus ipsis, dum egrotaverint, provideatur de medico, et juxta egritudinis qualitatem et medici ordinationem, cibaria, potiones, electuaria, seu hujusmodi medicinalia ministrentur. Item ipsis abbati et conventui injungimus, ut queque deperdita seu alienata ad jus monasterii et proprietatem reduci procurent cum effectu, nec liceat illicita mutua seu obligationes aut quacunque personarum vitalicia contrahere. Nec conventus ipse hujusmodi contractibus, si illiciti extiterint, ullatenus pareat, vel consentiat, nec

communis sui sigilli inpressionem quomodolibet appendat. Item, dominus abbas, qui nunc est et qui fuerit pro tempore, sobrie et exemplariter vivens, caveat ab omni pompa ac superfluo equorum, aut familie et servitorum excessu; nec bona monasterii et patrimonii ecclesie inutiliter expendat. Ipse autem dominus abbas quatuor equitaturis contentetur, ac foris monasterium in cappa et regulari capello equitaturus; cappellanum etiam decenter capatum secum ducere non obmittat, et formam prelati et honestatis monastice, monasterium exiturus ostendat; nulla insuper equitatura nisi dumtaxat celerario unica pro rebus extra gerendis, cuiquam religioso monasterii permittatur, que ceteris commodetur officariis vel monachis, dum exire per licentiam aliqua necessitas compulerit.

Item prefatum monasterium sanctorum Petri et Pauli Padeburnense, in optima ecclesie, claustrum, singulorumque edificiorum dispositione ac integritate [F. 16^b] reperimus, et dominus abbas modernus ejusdem loci pulcherrimam tabulam argenteam in altari summo fieri fecit, necnon armarium lapideum cum opere sumptuoso ad consecrationem corporis Christi, quare ipse dominus abbas et conventus ejusdem monasterii sunt merito commendandi. Item quia pulcram librariam, copiosamque librorum scripture sacre et doctrine Sanctorum multitudinem, et parve litterature viros in ipso Padeburnensi monasterio reperimus, domino abbati qui est, aut qui fuerit pro tempore, injungimus quatinus unum pedagogum, instructorem juvenum in primituris [*for what follows, as at page 145, from the word "teneat" to "excusare"*] Nos visitatores et reformatores predicti domino abbati prefato Padeburnensi [F. 17^a] [*for the remainder as at pages 145, 146, 147, from the words "qui nunc est" to "in quorum omnium"*] [F. 17^b] in quorum omnium et singulorum, fidem et testimonium premissorum, presentes nostras litteras seu presens publicum instrumentum exinde fieri, et per Theodericum notarium publicum infrascriptum, subscribi et publicari mandavimus, necnon sigilli reverendi patris domini Hermannii, abbatis monasterii in Herdehusen, Cisterciensis,

Padebrunensis diocesis. Datum et actum in monasterio Padebrunensi supradicto, et in capitulo ejusdem monasterii publicatum, sub anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo XVIII°, indictione XI^a, die vero sabbati XII° mensis februarii, pontificatus supradicti sanctissimi in Christo patris et domino nostri, divina providentia pape quinti, anno primo; presentibus ibidem reverendis in Christo patribus et dominis, dominis Alberto in Iborch (*Iburg*) ordinis sancti Benedicti, et Hermannō an (*sic*) [*in*] Herdehusen,¹⁸⁷ ordinis Cisterciensis, Osnaburgensis et Padebrunensis diocesum, et Arnaldo Harsen, dicti monasterii in Herdehusen monacho, et Guillelmo Mathei clerico, Eduensis diocesis, testibus ad premissa vocatis simul et rogatis.

Et ego Theodericus Israhel de Geysmaria, clericus Maguntinensis diocesis, publicus apostolica auctoritate notarius, quia vissitationi et ordinationi predictis omnibusque aliis et singulis premissis, dum sic ut premittitur, agerentur et fierent, una cum prenominatis testibus, presens interfui eaque omnia et singula sic fieri vidi et audiui. Ideoque hoc presens publicum instrumentum in septem carlarum foliis proxime precedentibus, per alterum, me aliis occupato negotiis, fideliter scriptum exinde in hanc publicam formam redigendo confeci et propria manu subscripsi, signoque et nomine meis solitis et consuetis signavi, rogatus et requisitus in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum.

THEODERICUS ISRAHEL.

[Seal of Notary.]

Hic nihil deficit.¹⁸⁸

Item in civitate Padeburnensi, prope ecclesiam cathedralē est unum sollempne monasterium monialium, quod dicitur Malquelt, ubi sunt XXV moniales, vitam regularem ducentes; que licet habitum deferant Cisterciensem, attamen ad ordinem nostrum idcirco pertinere videntur, quare abbas monasterii de Abdinthone, ordinis nostri, hujusmodi moniales induit habitum religionis, et recipit ad professionem ipse et sui predecessores, nec est

¹⁸⁷ Hardhausen was in the Palatinate of Bavaria, and diocese of Spire.

¹⁸⁸ Repeated often at the bottom of the page.

memoria de contrario, nec est aliquis abbas ordinis Cisterciensis qui dicat monasterio suo hujusmodi monasterium monialium subesse. Nos igitur, die jovis, X^a. februarii, scilicet in crastino *Cynerum* (*on the morrow of Ash Wednesday*) ad illud monasterium de Malquelt, una cum domino abbate de Abdinthone declinavimus, ac suscepti in capitulo dictarum monialium, in presentia quorundam aliorum abbatum et nobilium personarum, cum etiam aliquae dictarum monialium litteras intelligerent; Nos, prior Celsinarum predictus, sumpto themate de epistola diei, *Audivi orationem tuam et vidi lacrimas tuas*, hujusmodi sorores religiosas, de fervore orationis et lacrimarum pietate commendantes ad perseverantiam et defectuum reformationem exhortati sumus. Item, sorores religiose predicti monasterii post predictam collationem nobis responderi fecerunt, et humiliter exponi, quod quanquam dominus abbas de Abdinthone, et predecessores sui, ipsas ad religionis gremium et habitum suscipiat, verumtamen notorie deferunt, et hucusque detulerint habitum Cisterciensem; nec est adhuc declaratum, ut dicebant, an pertineant ad nostrum vel ad Cisterciensem ordinem. Et finaliter, de consensu partium conclusum est, quod visitatio earum usque post instans Pascha differatur, et iterum plenius informabuntur cui subsint, et a quo debeant visitari; et abbati de Abdinthone injunximus, quod circa hoc diligentiam faciat, et monasterii sui atque nostri ordinis jus deffendat.

Item, in predicta diocesi Padeburnensi, est unum monasterium in eadem terra Wasfalie, quod dicitur Flechtorb [*Flechdorf*],¹⁸⁹ dependens immediate a monasterio in Abdinthone, ubi ut relatu fide dignorum didiscimus, sunt tantum V. vel VI. monachi, et multum indiget ille locus reformatione ac visitatione; sed in illis confinibus sunt quidam castrenses raptores, monachorum etiam consobrini ac eosdem confoventes; quare nec nos nec illi de patria ausi fuimus accedere; domino autem abbati in Abdinthone injunximus quod, quanto poterit, sibi tempus

¹⁸⁹ Flechdorf, in the province of Paderborn, and principality of Waldeck, was founded in 1101, and suppressed in 1602.

securum captet ad visitationem et reformationem faciendam in dicto monasterio.

Item, similiter et de alio quodam monasterio monialium, ordinis nostri Cluniacensis, Wilbadessen, ejusdem diocesis Padeburnensis ordinavimus, ad quod, ob consimilem causam, accedere non ausi fuimus. Præpositus autem illius loci dixit nobis quod post Pascha dominum abbatem in Abdintone libenter, secure, ac reverenter recipient.

Item, nos [F. 19^a] visitatores et reformatores predicti in sequenti visitatione et reformatione simul concurrentes cum venerabili in Christo patre domino Henrico abbate dicti monasterii Padeburnensis, cui certa specialis commissio super hoc, dudum a generali synodo Constantiensi directa fuerat, apostolica sede vacante; Nos, inquam, instantissime requisiti a venerabili in Christo patre domino Alberto, abbate monasterii sancti Clementis in Iborch, diocesis Osnaburgensis, et provincie Coloniensis, ad ipsum monasterium sancti Clementis profecti sumus, ac ibidem XV. februarii gratiose suscepti, visitavimus ac reformavimus; quemadmodum in littera nostra sub instrumento publico continetur per nos in capitulo publicata et ab abbate et religiosis humiliter suscepta, quam eis etiam sub autentico sigillo relinquimus in thesauro monasterii conservandam. Cujus quidem visitationis et reformationis tenor sequitur in hunc modum:—

Noverint universi, quod nos fratres Henricus, humilis abbas monasterii sanctorum apostolorum Petri et Pauli in Abdinthone Padeburnensi, ad visitandum, reformandumque subscriptum monasterium beati Clementis in Iborch, Osnaburgensis diocesis, a sacrosancta synodo Constantiensi universalem ecclesiam representante, commissarius specialiter deputatus; ac insuper nos, fratres, Johannes de Vinzellis, sacre theologie professor et prior humilis prioratus conventus Celsinarum, et Archambaudus de Villaribus ejusdem sacre theologie baccalarius, prior sancti Amandi, a reverendissimo in Christo patre et domino, domino Roberto, Dei gratia abbate Cluniacensi, generales visitatores et reformatores in tota Alamania constituti, personarum, locorum, et monasteriorum ipsius Cluniacensis ordinis, sub beati Benedicti regula mili-

tantis, ac mandato apostolico circa peragendam hujusmodi reformationem convenienter sufulti, ad predictum monasterium beati Clementis in Iborch nostri ordinis, die martis, quinta decima mensis februarii, hora quasi tertia post meridiem, anno dominice Nativitatis millesimo CCCC°XVIII°, causa visitationis ac reformationis ibidem peragende, declinavimus, et a venerabili in Christo patre domino Alberto, abbate ac priore et conventu ejusdem monasterii in Iborch, honorifice atque decenter recepti sumus. Die autem subsequente, videlicet XVI ejusdem mensis februarii, pulsu campane capituli de mane peracto, abbas precedens cum pastoralis baculo, et prior ceterique religiosi dicti monasterii subsequentes, in ipso capitulo nobiscum pariter convenerunt, ibidemque lecta lectione capituli et peracta more solito memoria defunctorum, Nos, frater Johannes, prior Celsiniarum predictus, collationem brevem, thema sumentes euvangelicum, *Venite benedicti patris mei, percipite regnum*, premisimus ad predulce ipsius thematis imitatorium, ac suscipiende visitationis et reformationis effectum, fratres ipsos dicti monasterii multipliciter exhortantes. Postmodum vero, rursum insinuantes necessarissimam reformationem ordinis ac religionis nostre, pene collabentis ad nichilum, zelum quoque et favorem ac assistentiam quos sanctissimus pontifex, et sacrosancta Constantiensis synodus; Rex quoque serenissimus et semper augustus Romanorum, pariterque dominus noster abbas predictus Cluniacensis, ad opus dicte reformationis gerunt, ac efficaciter prestant, ipsorum litteras et mandata que detulimus, scilicet litteras sacrosancte synodi Constantiensis predictae, nobis abbati sanctorum Petri et Pauli Padeburnensi supradicto directe commissionis, atque litteras a predicto domino nostro abbate Cluniacensi nobis Celsiniarum et Sancti Amandi prioribus supradictis commisse, ut predicatur, visitationis ac reformationis; mandatum insuper apostolicum de ejusdem domini nostri Cluniacensis abbatis, predictis litteris efficaciter parendo a subditis et a singulis scortam et securum transitum nobis concedendo, legi seriatim alta et intelligibili voce per scribam et notarium infrascriptum.

tum in predicto capitulo mandavimus, ac deinde opus visitationis inchoantes, subsequencia perquirendo abbatem, priorem et fratres predictos interrogavimus per hunc qui sequitur modum:—

In primis, videlicet, quot monachi debent esse in predicto monasterio in Iborch [F. 20^a] [*for remainder of this interrogatory, See pages 129-130, from the words "Quot sunt residentes," to "singulis septimanis"*]. Quibus sic interrogatis, adjecimus quod ipsi dominus abbas et fratres supradictis interrogationum articulis responderent, et nos informarent in omni veritate et caritate, secrete vel palam, publice vel ad partem, prout eorum discretioni secundum materie exigentiam videretur. Ipsi autem dominus abbas, priorque et conventus, se post capitulum responsuros obtulerunt. Hec itaque predicta die XVI°. februarii, in predictorum abbatis et religiosorum capitulo peregrimus, presentibus ibidem reverendo in Christo patre ac religiosis viris, domino Hermannno, abbate monasterii in Herdehusen, ordinis Cisterciensis, Padeburnensis diocesis, dominis Johanne Haghen sanctorum Petri et Pauli Padeburnensis, ordinis nostri predicti, et Hulnodo Warsten ex Herdehusen, ordinis Cisterciensis monasteriorum monachis, testibus ad premissa specialiter requisitis.

Consequenter vero ad ipsius visitationis ac reformationis negotium, per singula procedentes, quamquam invenerimus quod debet et solebat esse in predicto monasterio in Iborch antiquitus numerus religiosorum XIX. cum abbate continue residentes; nos tamen visitatores et reformatores predicti XVI. religiosos dumtaxat ibidem cum abbate reperimus, ipsi domino abbati et senioribus intimantes conscientie periculum in diminuendo debitum numerum monachorum, et non debite accrescendo vel adaugendo ipsos ecclesie sancte religiosos oratores, secundum pietatem intentionis fundatorum, expresse significamus et injungimus, ut ipse dominus abbas, qui est et qui fuerit pro tempore, nedum caveat ut numerus qui nunc est monachorum ulterius decrescat, sed quam cito fieri poterit et facultas occurrerit, debitus ipse monachorum numerus impleatur. Item reperimus, et perseverandum fore exhortati sumus, ac injunximus

quod matutine in medio noctis, vespere autem cum singulis canonicis horis, necnon due misse sollempnes cum nota, dyacono et subdiacono conventualiter omni die tractim, devote, ac suis temporibus opportunis decantentur.

Item quod post nocturnas matutinales quindecim cantica graduum, omni nocte, per totum annum regulariter dicenda; XXX. vero psalmi locorum predictorum, quindecim graduum, videlicet *Ad Dominum cum tribularer* usque *Omnis spiritus laudet Dominum*, diebus ferialibus; a festo Omnium Sanctorum usque ad Pascha, dicentur de cetero prout decet, nec ullatenus contingat negligi eosdem quomodolibet; vel omitti similiter VII. psalmi penitenciales cum letania post primam; psalmi quoque familiares post singulas horas, magnis videlicet ferialibus diebus, et parvi diebus ceteris, ac etiam *Deus auribus* nullatenus obmittantur, quemadmodum conformiter ad nostrum morem et consuetudinem Cluniacensem in ejusdem monasterii in Iborch consuetudinario^{189a} scriptum esse, ac expresse contineri reperimus. Item euvangelium diei, XII. lectionum, seu quando non est feriale, post *Te Deum laudamus* ab edomadario sacris indumentis revestito, omni die non feriali in chori pulpitis solemniter decantetur, cui anthiphona *Te decet laus* cum collecta diei, vel oratione subjungatur. Item matutine cum singulis horis et vespers Virginis gloriose post regulare servitium succinte atque satis rotunde decantentur, seu tractim et

^{189a} Apparently one of the books of rites or ritual; in this case probably the old Roman Catholic *Service-book* (or *pie*), equivalent to the *Ordinarium*. It may be interesting to recapitulate the different books of rites, ceremonies, and observances, viz., Abominarium; Agenda; Alleluarium; Anniversarium; Antiphonarium; Apostolicum (*Epistles*); Baptisterium; Benedictionale; Breviarium (*Breviary*); Calendarium; Cancionale; Cantatorium; Collectare; Confessionale; Diurnale; Dominicale; Emortuale; Enchiridium (*Ritual*); Epistolarium; Evangellarium; Exorcismorum liber; Graduale; Homilarium; Horæ (Horarium); Hymnarium; Lectionarium; Legenda (*Legendary*); Martyrologium; Matricula; Matutinalis liber (*Ritual* for Matins); Menologium; Missale (*Mass-book*); Necrologium; Nocturnale (for the night service; *lauds*); Obituarium; Obsequiale; Passionale; Pontificale; Processionale; Prossarium; Psalterium; Regula (*Rule* [monastic]); Sacramentarium; Sacrarium; Venitare. [Archäologisches Wörterbuch, s.v. Ritualbuch.]

devote, in ipso ecclesie choro perlegantur. Laudes vero Omnium Sanctorum una cum *Verba mea* post laudes regulares. Similiter et vespere post regulares vespervas nullatenus obmittantur, quemadmodum de hiis more Cluniacensium in predicto monasterio in Iborch consuetudinario expressa mentio etiam invenitur. Item reperimus, quod in eodem monasterio misse, prout sequitur, dici debeant; videlicet in altari sancte Crucis, quod est parrochiale, missa cothidiana in altari beate Marie, et Sancti Michaelis missa cothidiana; in altari sanctorum Petri et Pauli missa cothidiana pro defunctis; in altari sancti Bartholomei missa cotidiana; in altari trium magorum tres misse in qualibet septimana; in altari sancte Katherine etiam tres misse, et demum in altari sancte Margarete alie tres misse, omni septimana dici debeant; quare mandamus et precipimus, ut in predictis missis nullus omnino defectus contingat haberi; quin ymo per cantorem sive armarium religiosi presbyteri seriatim et succesive scribantur et consignentur, ut onus missarum huiusmodi a singulis equanimiter supportetur. Item, post primam seu missam matutinalem, capitulum omni die infallibiliter teneatur in ipso scilicet antiquo capituli loco, penes claustrum, qui ad hoc indilate coaptetur atque regulariter disponatur; in quo quidem capitulo lectio ac defunctorum commemoratio a religioso juniore decantetur; et inde lecto ac exposito uno capitulo regule beati Benedicti per superiorem, per ipsum ad fraternam correctionem procedatur, et demum *Verba mea* defunctorum prius memoratorum, cum duabus collectis illico recitetur; similiter quoque lectio collationis serotine ante complectorium, solito more nostri ordinis, et mandatum quolibet die sabbati nusquam negligatur. Item ordinavimus et precipimus, ut quilibet sacerdos celebret, non sacerdos autem communicet omni die dominica, ac in capitulo sequentis die[i] lune fiat clamor generalis, ubi quicumque precedenti dominica non celebraverit aut communicaverit prostratus regulariter in terram humiliter recognoscat, et similiter iterum prostratus agat in sequentis diei capitulo, et sic rursus diebus aliis, donec in septima illa semel eucaristiam re-

ceperit. Item dominus abbas, qui est vel qui fuerit pro tempore, quantum commode poterit, divinum frequentans officium ac de fratrum suorum consortio gaudens, morem imitans patrum nostrorum abbatum Cluniacensium, matutinis saltem et majoris misse atque vespers semper aut sepius intersit, ibique largiendo benedictionem in lectionibus, ac inchoando *Te Deum laudamus*, finitisque laudibus, missa atque vespers invocandi divinum nomen et dandi benedictionem, paternum officium impleat; ac in divinis ipsis et semper in gestu, habitu, atque progressu cum fratribus suis in omni debite gravitatis moderamine conversetur. Diebus autem sollemnibus divina personaliter celebrare, ac insuper cotidie audire missam, et nichilominus, singulis diebus dominicis, aut semel saltim in septimana, celebrare non obmittat. Ceterum in capitulo cum fratribus saltem in vigiliis Nativitatis et Annunciationis dominice ac hujusmodi dierum sollemnium intersit, ubi etiam sermo ad conventum de celebritatis misterio fiat. Item benedictum corpus Jhesu Christi, sanctuaria, quoque, et reliquias in vasis decentibus, necnon cruces, calices, corporalia, capas, casulas, albas et cetera ecclesie ornamenta, studii quoque libros in capsula et ceteros divini officii in ecclesia reperimus, satis decenter tractari et conservari. Mandamus tamen et injungimus, ne circa provisionem ac reparationem caparum, et casularum, albarumque et quorundam librorum chori necessariam religionem dominus abbas et officarii, quibus spectat, diligenter intendant. Item inclinationes et ante retro, prout convenit, et in libro consuetudinum (*ritual; rubric*)^{189b} reperimus, a religiosis regulariter fiant, qui et domino abbati ubicunque eisdem occurrerit, reverenter inclinent. Item, abbas et seniores, ut consuetudines volunt, in missa et etiam in choro sint, secundum suum ordinem, altari propinquiore. In matutinis autem, vespers, et aliis horis, ac quando fit de feriali, in tertia sit abbas et alii consequenter presbiteri, in distanciori parte a summo altari; non presbiteri vero et novicii subtus formas maneant. Item, dum major missa celebratur in die non feriali, fratres

^{189b} S. foot note, p. 169.

omnes stare debent erecti, circa anteriorem formarum partem, ubi scilicet libri chori continentur, nec a tergo locis sedilium coherere, nisi tantum dum epistola, responsorium, versiculus aut alleluia seu tractus ipsius misse decantantur, eisdem tunc sedere placuerit; et stare debent fratres ipsi in seriosa et competenti ab invicem elongatione. Hec autem pauca de divino officio et custodia sacrorum, et fratrum conversatione in choro breviter tetigerimus, dominum abbatem et fratres ipsos in ceteris multis ad librum consuetudinum^{189c} remittentes. Preterea domino abbati et fratribus ipsis mandavimus, quod in habitu et tonsura regularibus juxta observantiam patrum nostrum Cluniacensium reponantur. Qua in re protinus obedientes, capillos suos radi et reduci ad statum remanentium capillorum latitudinis dumtaxat unius digiti, Cluniacensium more; habitus vero ad floccorum seu regularium cucularum figuram regularem componi prompte ac indilate voluerunt, quod, ut sic de cetero fiat, eisdem injungimus. Item, ordinavimus et injungimus abbati, qui nunc est et qui fuerit pro tempore, quod nullius aperture sive introitus superfluitatem ad monasterium vel loca monasterii ullatenus permitat, sed tantum maneat assiduus et cothidianus ingressus per portam monasterii principalem ad latus ecclesie, penes ipsius abbatis habitationem; porta vero existens in alio latere ecclesie, qua de foris clausuram monasterii intus ad quasdam domunculas ingreditur, muretur et obstruatur omnino, aut fiat porta, raro et pro vecturarum introducendarum necessitate aperienda; similiter et hostium ab extra monasterium in navim ecclesie correspondens, tempore solo celebrationis divinatorum, aperiatur. Claves autem hujusmodi duarum portarum predictarum, penes abbatem jugiter conserventur. Cui etiam aut vicario suo clavis communis introitus supradicti, omni sero in camera sua servanda presentetur. Item nulla omnino mulier chorum, claustrum, aliaque monasterii loca ingredi permittatur, excepta dumtaxat tempore celebrationis divinatorum, navi ecclesie, ubi parrodialis ecclesia situatur;

^{189c} S. foot note, p. 169.

quod si quis religiosus aut servitor monasterii, in contrarium veniens predictorum, mulierem quancumque introduxerit, religiosus ipse acriter puniatur; servitor autem de monasterii servitio propellatur [F. 21^b]. Item domino abbati priorique, qui nunc fuerit seu fuerint pro tempore, injungimus ne cuiquam fratrum licentia exeundi monasterium, nisi occurrente causa evidenter rationabili, concedatur; nec solus aliquis exeat monasterium, sed in alterius providi fratris consortio, sicque tempus licentie dande moderetur, ut qui per licentiam, urgente causa legitima exierint, ad peragendi tempus divini servitii, quantum fieri poterit, revertantur. Item, in dormitorio fratrum culcitre in materacia, lintheamina vero in stratu staminearum indilate mutantur. Et hostia cellarum dormitorii seu fenestre hostiorum, die et nocte, jugiter aperta remaneant. Item nulli religioso liceat, alibi quam in dormitorio, cellam seu cameram habere aut etiam pernoctare, exeptis dumtaxat priore, cellerario et infirmario qui tamen in communi cum fratribus refici et in dormitorio pernoctare teneantur. Item cuilibet religioso, etiam si prior, officarius seu obedientiarius fuerit, injungimus quatinus juxta sue professionis votum domino abbati suo qui est vel fuerit pro tempore, plene ac perfecte obediat. Vitium quoque proprietatis, et crimen private conspirationis erga superiorem evitet, quod est utique crimen et casus enormis singulariter reservatus in ordine; nec ullus omnino contra domini abbatis voluntatem monasterium exeat; nec ipse prior cujus claustralis auctoritas deppendet ab abbate, cuiquam licentiam dare exeundi monasterium; aut alias quicquam agendi nec obmittendi, contra ipsius expressum domini abbatis beneplacitum attemptare presumat; quynimo facultatem hujusmodi licentias conferendi, abbas, ubi et quando expedire videbitur, sibi soli valeat reservare; quicumque autem veniens in contrarium premissorum, etiam si monachus, prior seu alter officarius extiterit, punitionem juxta criminis qualitatem subeat, ac ipsius delinquentis seu rebellis contumacia demerente, ab omni officio per abbatem ipsum post debitam monitionem, si opus fuerit, deponatur. Item domino abbati, officiarisque monasterii injungimus, qua-

tinus juxta monasterii facultatem, quam tocius et melius fieri poterit, reparatio ecclesie aliarumque structurarum monasterii fiat. Item, per dominum abbatem et cellerarium ceterosque monasterii de sufficienti victu, videlicet bonis et competentibus pane, vino aut cervisia, pittantiaque et aliis pertinentibus ad victum; similiter quoque de sufficienti vestitu, sargia pro floco seu cucula regulariter componenda; panno pro veste superiori talari et longa, ac inferiori subtus deferenda pellicea; stamineis nocte ac die induendis; stratis staminearum pro cubilibus sive lectulis; caligis, calceis pedalibus, sotularibus et botis; caputiis rotondis absque becca seu cornupucio; agnellisque seu agniculis pro capuciis foderandis; de hiis siquidem omnibus atque singulis, cuilibet religioso honeste et ad sufficientiam ministretur [F. 22^a]. Item dominus abbas attendat [*for the remainder, See pp. 161, 162, 163, from the words "et diligenter invigilet," as far as "aliqua necessitas compulerit."*]

Item dominus abbas, [F. 22^b] qui est aut qui fuerit pro tempore, unum pedagogum (*teacher*) instructorem juvenum in primitivis teneat in monasterio, et unum saltem religiosum, qui ydoneus extiterit ad artium, physice ac theologie studium generale transmittat. Item dominus abbas qui est et qui fuerit pro tempore, in ipso monasterio in Iborch, reverendum in Christo patrem dominum abbatem et conventum monasterii in Sygeborgh (*Sigeberg*),^{189d} Coloniensis diocesis, a quo immediate deppendet, habeat interdum, et saltem semel in anno vel biennio humiliter ac reverenter frequentare; quod si interdum ad Cluniacense generale capitulum accedat, quod annuatim tertia dominica post Pascha celebratur, tunc utique antiquas et venerabiles religionis consuetudines ipsorum Cluniacensium, quas in presenti monas-

^{189d} Sigeberg (or Sigebergense monasterium) in Rhenish Prussia, was a Benedictine abbey, founded about 1066 in the diocese of Cologne, about three miles from Bonn on the Rhine, and dedicated to St. Maurice by St. Anno, Archbishop of Cologne. It was first colonized by monks from St. Fructueux, a monastery which enjoyed a great reputation for monastic discipline and austerity (Gal. Christ., III., Col. 766). We learn from this Visitation that Iberg was a cell to it.

terio in Iborch in scriptis autenticis et [*left blank in text*] expresse reperimus; necnon regularis observantie disciplinam poterit idem abbas in monasterio suo in Iborch in meliori pratica ulterius conservare. Quoniam vero religiosiis volentibus [F. 23^a]. [*See continuation at p. 155, from the words "juxta sollempne" to "beneplacito reverendi in Christo"*] patris domini Alberti abbatis, necnon prioris et conventus predicti monasterii Sancti Clementis in Iborch, maturaque deliberatione. [*See remainder at p. 157, 158, from the words "prehabita cum reverendo" to "semper salva."*] Nos itaque Celsinarum et Sancti Amandi priores, et visitatores et reformatores predicti, nobis ut premittitur commissa [*for continuation of repetition, S. 145, 146, from "auctoritate" to the words "secula seculorum; Amen."*] Nos autem Henricus, abbas Padeburnensis predictus, sancte synodi litteras antedictas sub manu publica et sigillo nostro dictis abbati et religiosiis in Iborch transmittimus. Tenor vero nobis Celsinarum et Sancti Amandi prioribus, date commissionis, super agenda visitatione predicta, sequitur in hunc modum, et est talis.

Universis presentes litteras inspecturis [*for remainder of Warrant of Abbot of Chuni, S. p. 119 to 124, to the words "de Montepoliciano."*] In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium premissorum, presentes nostras litteras seu presens publicum instrumentum, exinde fieri, et per Theodoricum notarium publicum infrascriptum subscribi et publicari mandavimus, necnon alterius nostrum in hujus visitationis exordio prenominatorum, videlicet, Henrici abbatis Padeburnensis supradicti, ac reverendi patris domini Hermanni, abbatis in Herdehusen, ordinis Cisterciensis, Padeburnensis diocesis, sigillorum appensione muniri. Datum et actum in dicto monasterio in Iborch (*Iburg*), et in capitulo ejusdem monasterii publicatum, sub anno a nativitate Domini millesimo CCCC^o decimo octavo, indictione XI^a, mensis vero februarii die XX^a, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Martini pape V^{ti} anno primo; presentibus ibidem reverendo in Christo patre

Hermano in Herdehusen, ordinis Cisterciensis, Paderbianensis diocesis; Arnaldo Haysen dicti monasterii in Herdehusen monacho; et Heynemanno de Cosneldia perpetuo beneficiato in ecclesia Padeburnensi; ac Guillermo Mathei clerico Eduensis diocesis, testibus ad premissa vocatis et rogatis [F. 25^b]. [*The notarial certificate here follows, as at page 164.*]

Item, in nostro regressu de partibus supradictis, apud opidum Luterborc,¹⁹⁰ Spirensis¹⁹¹ diocesis, applicuimus die VII^a martii, hora vesperorum, ibidem quoque remanentes illa nocte, unum nuntium apud monasterium Salcensem¹⁹² nostri ordinis transmisimus, abbati priorique et conventui Salcensi per nostras litteras intimantes et significantes, quod in crastino, circa decimam horam ad monasterium Salcense, causa visitationis et reformationis, declinare intendebamus. In crastino autem prior monasterii cum uno alio religioso, ad predictum opidum Luterborch ad nos venerunt, exponentes quod ignorant, abbas et conventus, an subiciantur ordini et monasterio Cluniacensi, et [F. 26^a] quod super hoc lis pendebat in curia; cujus rei habita declaratione, si dicatur quod sint ordinis nostri, parati sunt obedire et reformationem recipere. Nos tunc diximus, quod faceremus nobis injuncta circa

¹⁹⁰ Lauterburg (Bas-Rhin), on the right bank of the Lauter, near its confluence with the Rhine, and in the diocese of Spire.

¹⁹¹ Spire was a place of great importance in former times; the seat of a bishopric, and where the German Emperors held their diets. It lies on the right bank of the Rhine in Bavaria. The see was formerly suffragan to the Archbishopric of Mayence (now to Bamberg), and is celebrated for the diet held there in 1529, in order to discuss the new religious doctrines of that day, against the revolting decree of which the reformers of heresy protested, thereby acquiring the name of Protestants.

¹⁹² Seltz (Selsa, or Saletium), in the diocese of Strasburg, and Bas-Rhin, on the left bank of the Rhine, and arr. of Weissenburg, was a Benedictine abbey of the congregation of Cluni, and founded in 987 by Adela, wife of the Emperor Otho the Great. In 992 the Emperor Otho III. confirmed the foundation. In 1485 this abbey became a house of secular canons, and afterwards was among the first to embrace Lutheranism. Its revenues were given by Louis XIV. to the Jesuit fathers of Strasburg, at the instance of Cardinal G. de Fürstenberg, bishop of Strasburg (Gall. Christ., V., Col. 835).

visitationem eorum, quantum in nobis esset, et ita pariter ad monasterium recessimus.

Item, in dicto Salsensi monasterio (*abbey of Seltz*), recepti fuimus die VIII^a martii, et in crastino abbas iterum nobis exposuit, quod bene vellet ut de visitatione supersederemus, donec esset finaliter declaratum an monasterium Salsense esset de obedientia Cluniacensi vel ne. Nos autem diximus, quod visitare et reformare monasterium Salsense juxta instructiones nobis datas volebamus; tunc dominus abbas ejusdem loci Salsensis cum baculo pastoralis,^{192a} una nobiscum, toto conventu subsequente, ad capitulum processimus. Et ego prior Celsiniarum predictus, benedictione a domino abbate Salsensi suscepta, et themate preassumpto de tempore currenti, et textu Ezechielis, *Visitabo oves meas*, ad visitationis et reformationis suscipiende effectum, fratres monasterii multipliciter exhortati sumus; deinde insinuando familiariter necessarissimam reformationem ordinis nostri ac religionis monastice, pene collabentis ad nichilum, zelum quoque et favorem ac assistentiam, quos summus pontifex et rex serenissimus et semper augustus Romanorum, pariterque dominus noster communis abbas Cluniacensis predictus, ad opus dicte reformationis gerunt, et efficaciter prestant, ipsorum litteras et mandata que detulimus, scilicet, litteras ab ipso domino nostro abbate Cluniacensi nobis commisse visitationis et reformationis predictae; mandatum insuper apostolicum de ipsius domini nostri Cluniacensis abbatis predictis litteris, efficaciter parendo a subdictis et a singulis scortam. [F. 26^b] [*for continuation of repetition of interrogations, S. pp. 128-130, from the words, "Noverint universi" to "Singulis septimanis"*] Quibus sic interrogatis, adjecimus quod ipsi dominus abbas et fratres super dictis interrogationum articulis responderent, et nos informarent in omni veritate et caritate, secrete vel

^{192a} This was a staff, of which three examples are still extant; one is somewhat similar to the bishop's crozier or pastoral staff, but shorter in the shaft. Another resembles a long walking-stick with a knob at the end; and another differs from the last by being bent with a crook.

palam, publice vel ad partem, prout eorum discretioni secundum materie exigentiam videntur. Hec itaque, predicta die nona martii, in capitulo peregrimus, presentibus reverendo in Christo patre domino abbate sancte Walpurgis, ordinis Sancti Benedicti,^{192b} Argentinensis diocesis (*Strasburg*), necnon honorabilibus viris, domino Johanne Cesaris, rectore parrochialis ecclesie opidi Salsensis, et Guillermo Mathei, clerico Eduensis diocesis, testibus ad premissa specialiter requisitis.

Item in crastino die, scilicet X^a. martii, dum ulterius ad visitationis negocium procedere niteremur, prior dicti monasterii Salsensis, una cum notario, venit ad nos, exponens quod dominus abbas et conventus deliberaverunt nichil a nobis recipere vel approbare, quod ulterius in visitatione seu reformatione faceremus, aut inscriptis poneremus, donec esset declaratum [F. 27^a], an dictum Salsense monasterium Cluniacensi monasterio pertineret, vel non; et quod nichilominus placebat eis quod per quatuor vel quinque dies, in causa recreationis et complacentie nostre, apud ipsos in ipso Salsensi monasterio maneremus. Nos autem instanter requisivimus, vicibus iteratis et presente notario, ut predicti abbas et conventus Salsensis nos permetterent visitationem perficere quam inceperamus; qui semper responderunt se esse paratos, declaratione prius facta quod sint Cluniacenses; et ita, in crastino, videlicet XI^a. martii recessimus.

Et ego Theodericus Israhel de Geysmaria, clericus Maguntinensis diocesis, publicus apostolica auctoritate notarius, ad premissa rogatus, hic me propria manu subscripsi, signumque meum apposui consuetum, in testimonium eorundem rogatus et requisitus.

[*Seal of notary.*]

THEODERICUS ISRAHEL.

Nos denique visitatores et reformatores [F. 27^b] predicti

^{192b} Sainte Walpurgis, near Haguenau, Bas-Rhin, and diocese of Strasburg, was an abbey of the order of St. Benedict, and founded about 1074 by Théodoric, comte de Montbéliard. In 1485 it embraced the reformed rule of the congregation of Bursfeld (S. p. 147ⁿ.); but, in 1525, was laid waste by the revolt of the peasantry of Baden. Some of its abbots are given in Gall. Christ. (V., Col. 836).

die XII^a martii, ad prioratum de Bugessem [*Biesheim*]¹⁹³ Basiliensis diocesis, a prioratu conventuali sancti Albani Basiliensis, Oluniacensis ordinis, immediate dependenti, declinavimus, ubi in sequenti die, scilicet dominice XIII. martii, visitationem faciendo, priorem dicti loci de Bugessen invenimus, partiterque unum plebanum et duos religiosos, quorum alter, causa recreationis, per dominum priorem Sancti Albani, illuc transmissus extiterat ad tempus, et ab ipso priore de Bugessen humiliter receptus. Alter vero religiosus valde antiquus egrotabat. Prior de ipsis religiosis et plebano satis contentus exstebat, similiter et religiosi de priore; quantum ad sui victus ac vestitus debetam provisionem non tunc reperitur, quod antiquus fuerit major monachorum numerus quam unius monachi et plebani cum priore; et omni die missa, ac dominicis et diebus festivis cum nota celebratur.

Item dictus prioratus de Bugessen est principaliter fundatus de Sancto Johanne Baptista, et in die festi Johannis, et frequenter per totum circulum anni, magna illuc confluit peregrinorum multitudo; et quia ecclesia illius loci est multum stricta et parva, presertim ad suscipiendum peregrinos, idcirco prior de voluntate et ordinatione domini prioris Sancti Albani predicti, ecclesiam capaciores, amplectentem antiquum ecclesie edificium cepit a fundamento construere, et jamjam usque ad vitrearum fenestras exclusive erectum est hujusmodi novum edificium. Similiter idem prior de Bugessen multa edificavit de novo, ac etiam reparavit in domo habitationis prioris et religiosorum, necnon in opido de Brisaco [*Breisach*],¹⁹⁴ inter quod et dictum prioratum solus Reni [*Rhine*] fluvius interponitur, quandam domum infra ipsius opidi clausuram, partim acquisivit et plene acquirere proponit.

¹⁹³ Biesheim, (Büssisheim, Buessisheim, Buessisheim) (Haut-Rhin); in the arrondissement of Colmar (Alsace Lorraine), in the ancient diocese of Bâle (395, 327, Trouillat, I.). According to the text, a favourite resort of pilgrims as a place of devotion.

¹⁹⁴ This was Breisach (Alt-Breisach; Vieux Brisach), in Baden, on the right bank of the Rhine, opposite to Neu-Breisach on the left bank, in Alsace.

Item, quamvis predictus prior de Bugessen de predictis edificiis, ac de honestate sui habitus, sit merito commendandus, verumptamen per nostram visitationem reperimus, quod ipse prior nullatenus cum suis fratribus apud prioratum, sed in predicto opido de Brisaco continue residet, interdum tamen dominicis et festis ad prioratum accedit, et sic duo hospitia cum expensa et familia duplici tenet, unum in opido pro se et suis servitoribus, et aliud in prioratu pro sociis suis et aliis erumdem servitoribus; preterea, propter absentiam continuum ipsius a prioratu et residentiam in opido, habitatores villagii de Bugessen qui sunt plures et divites, displicentiam acceperunt [F. 28^a] adversus dictum priorem, cui, dum hec omnia aperuimus, sciscitantes rationem quare in loco beneficii sui cum fratribus et plebano et cum minore expensa et majori honestate non residebat, allegavit protinus, quod non esse posset securus de persona sua in loco prioratus, propter minas a quibusdam rusticis sibi illatis occasione jurium prioratui pertinentium, que persolvere renuebant, adjiciens, quod et jamdudum unus rusticus religiosum, socium suum, acriter vulneraverat, et quod unus alius rusticus balistem, quadam vice, contra ipsum priorem tetenderat; aliqui autem nobis dixerunt quod ipse prior justam causam metus haberet; alii et plures retulerunt quod trepidabat, ubi non erat timor, et manendi in opido libenter occasionem inveniret. Nos autem eidem priori injunximus, quod pacem cum omnibus, salva justitia et ratione, procuret et semper habeat, et de cetero in loco prioratus cum religiosis remaneat, aut si longam et legitimam timoris seu metus occasionem habuerit, tunc apud Basileam in prioratu Sancti Albani, cui subicitur, resideat; quod et dum consequenter pervenimus Basileam, placuit domino priori Sancti Albani, qui se etiam obtulit pacificare dictum priorem de Bugessen cum hiis de quibus se asserit formidare.

Item, in villagio predicto de Bugessen, est quedam cappella Sancti Nicolai a prioratu seorsum separata, in qua cappella, asserunt habitatores ejusdem villagii debere dici unam vel duas missas qualibet septimana, et quod predecessores prioris nunquam in hujusmodi missis

defecerunt, quorum habitatorum VII^{tem}. vel octo principales coram nobis, pro parte totius villagii, querimoniam fecerunt de priore, quod nullam missam facit in dicta cappella celebrari; qui super hoc respondit, quod ad nullam missam in illa cappella obligatur, attamen, si jura ejusdem cappelle persolvere vellent, tunc hujusmodi cappellani faceret debito deservere. Nos hujusmodi controversiam attendentes de consensu ejusdem prioris et dictorum rusticorum, ordinavimus, quod prior Sancti Albani qui superior immediatus extitit, et prior de Bugessen olim fuit hujusmodi controversiam sententialiter habeat determinare; et insuper injunximus quod sacramentum eucaristie et fontes baptismales non de cetero in dicta cappella, sed in principali ecclesia prioratus, apud quem est cimiterium, conserventur.

Item cum prioratus conventualis Sancti Albani Basiensis predictus in suis edificiis grave et lamentabile incendii dispendium pertulerit, ut in subsequenti visitatione reperimus, ac super ipsius prioratus sancti Albani relevamine ac reconstructione, dominus noster communis Cluniacensis extitisset dudum humiliter requisitus a priore et ex parte conventus Sancti Albani, quod prioratus de Bugessen inde dependens dicto prioratui sancti Albani incorporaretur, unireturque ob rem [F. 28^b], ab eodem domino nostro Cluniacensi; nos onerati et singulariter instructi, ut de valore et statu predicti prioratus de Bugessen studeremus ad predictum finem diligentius informari, reperimus, eidem prioratui de Bugessen annuatim peremere centum et quinquaginta sextaria bladi, quorum quodlibet est onus sufficiens unius equi, ac duo plaustra cum dimidio vini redditualis, valentia quinque caudas vini, ac in oblationibus peregrinorum usque ad valorem communiter ducentorum florenorum reventuum. Datum et actum per nos visitatores predictos, in prioratu supradicto de Bugessen, sub anno a nativitate Domini, millesimo CCCC^oXVIII^o, indictione XI^a, die vero XIII^a mensis martii, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Martini divina providentia pape quinti, anno primo; presentibus ibidem, Paulo habitatore opidi de Brisaco, et Guillermo Mathei,

clerico Eduensis diocesis, testibus ad permissa vocatis simul et rogatis.

Et ego Theodericus Israhel. [*Remainder as at p. 178*].

Deinceps ad prioratum Sancti Albani Basilensis predicti [*St. Alban of Bâle*],¹⁰⁶ proficiscentes, die XIII^a. mensis martii, hora serotina pervenimus [F. 29^a]. Ubi in crastino ad visitationem procedentes, et capitulum tenentes de numero debito et consueto monachorum, videlicet XII., tantummodo VII. cum priore reperimus; alios namque propter ignis infortunium ad quasdam alias domos ordinis, causa recreationis, destinaverat prior ipse. Invenimus quoque quod in incendium, a loco profundissimo civitatis incipiens et domos quasi innumerabiles, puta sexcentas aut septingentas, et presertim pene totam parrochiam ejusdem prioratus comburens ipsum simul prioratum pene consumpsit, videlicet campanile et tectum chori ecclesie concremavit; pro quorum reparatione jam debite et sollempniter facta, prior in quadringentis florenis renensibus obligatus extitit; claustrum vero retrorsum, et alia queque monasterii edificia ymo et consistentia retro prioratum molenina eodem incendio consumpta sunt. Nos itaque, una cum priore, capitulum tenentes, ut premititur, in choro ecclesie priorem et fratres exhortantes ad patientiam et sperandam a Deo provisionem salutarem, brevem collationem facientes, thema suscepimus introitum misse illius diei, *Expecta Dominum, viriliter age, confortetur cor tuum, et sustine Dominum*. Inde procedentes, reperimus priorem de obedientia monachorum sufficienter contentari, ac religiosos de victus et vestitus provisione eorum; divinum quoque servitium decenter et conventualiter fieri reperimus; prior insuper modernus pulcram tabulam cum devotis hystoriis super majus altare repositam, et decorantem totum chorum fieri fecit citra quadriennium; que, ut refertur, constitit bene centum et septuaginta florenos; quare prior et prioratus administratio debet merito commendari.

¹⁰⁶ St. Alban of Bâle, in the suburbs of Bâle, and not far from the Rhine; some arches of the cloisters still remain.

Item dixit nobis prior ejusdem loci, quod in defendendo jus prioratus super quadam parrochiali ecclesia in Lorach [*Lorrach*]¹⁹⁶ prioratui pertinente, dudum exposueret contra quemdam in curia Romana plus quam quingentos florenos; [F. 29^b] alioquin hujusmodi ecclesiam parrochialem ab antiquo prioratui incorporatam perdidisset; in qua tamen magna pars reddituum monasterii consistit, de quo etiam est idem prior commendandus.

Item, cum interrogaverimus de valore bonorum et reddituum annualium ipsius prioratus sancti Albani, et an quomodo sufficere possent ad monasterium relevandum de predicta ruyna incendii, dixerunt nobis prior et subprior, quod attenta diminutione antiquorum reddituum prioratus, etiam priusquam incendium contingeret, que quidem diminutio provenerat tam ex tremitus terre dispendio ante sexaginta annos,¹⁹⁷ quam ex guerris et pestilentiis, attenta etiam continuatione numeri monachorum qui a tempore foundationis hucusque fuerint semper XII.; hiis quidem attentis, simul cum casu incendii predicto, redditus et proventus monasterii nullatenus sufficere possent pro dicto prioratus et sue reconstructionis onere supportando; valorem autem modernum reddituum et proventuum monasterii sancti Albani predicti, prout asseruerunt nobis prior et subprior, in scriptis articulatim tradiderunt supradicto domino nostro communi Cluniacensi.

Preterea dominus prior et conventus Sancti Albani, humillime ac instanter supplicati lamentabili casui supradicto, ac necessitati sue de benignitate ejusdem domini nostri abbatis Cluniacensis, et de pietate totius ordinis,

¹⁹⁶ Lorrach (Lörrach), on the left bank of the Wiese, about two leagues from Bâle, in the Grand-Duchy of Baden. Loerrachum figures among the possessions given by Bouchard d'Asuel to St. Alban of Bâle.

¹⁹⁷ Allusion is here made to the shocks of earthquake which occurred at Bâle in 1346 and 1348. Later, however, in the night of Oct. 18th, 1354, Bâle was destroyed by an earthquake, and 300 persons perished; the shock of the same extended as far as Reims and Paris (*Cf. Patria*, col. 168), Paris, 1847.

misericorditer provideri, aut per indulgentias nomine ipsius domini nostri communis Cluniacensis ac sui ordinis, postulandis a summo pontifice aut per caritativum subsidium ab ipso Cluniacensi ordine impendendum, aut per unionem aliquam, presertim dicti prioratus de Bugessen (*Biesheim*),¹⁹⁸ alioquin dictus prioratus sancti Albani in sollempni civitate Basiliensi constitutus et existens, post cathedralem prima et notabilior ecclesia ejusdem civitatis funditus, ad nichilum deducitur in contemptum Dei, et grave dedecus Cluniacensis ordinis.

Insuper dictus prior Sancti Albani nobis exposuit, quod casu quo dictus prioratus de Bugessen monasterio sancti Albani incorporaretur, a quo deppendet, numerus tamen debitus monachorum in ipso loco de Bugessen, similiter et divinus cultus in nullo diminueretur, nec edificia incepta dicti loci de Bugessen perficere et conservare negligerent ipse prior et conventus suus, quia nec talem negligentiam rustici et gentes patrie de Bugessen quomodo libet sufferrent; quod si hujusmodi unio fieret, petunt prior et conventus predicti Sancti Albani, ut sic fiat quod loci de Bugessen omnibus debite supportatis bonorum que superfuerint, medietas priori sancti Albani pro statu et onere sibi incumbente supportando; altere vero medietatis conventui pro sua necessitate in communi etiam supportanda equanimiter applicetur. Datum et actum per nos visitatores predictos in prioratu prefato Sancti Albani Basiliensis, sub anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo decimo octavo, die XV. martii, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Martini, pape quinti, anno primo. Presentibus ibidem, domino (*left blank*), decano Sancti Petri Basiliensis, et Guillermo Mathei, clerico Eduensis diocesis, testibus ad premissa vocatis simul et rogatis.

Denique, nostra, ut premittitur, visitatione consummata in dicto monasterio sancti Albani Basiliensis, nos visitatores et reformatores predicti, inquirentes cum diligentia de aliis locis et monasteriis Cluniacensis ordinis,

¹⁹⁸ This priory, in the canton of Neu-Breisach, and a cell to St. Alban of Bâle, occurs as Büssesheim, Buessiszheim. (Trouillat, I., 392.)

audivimus et scivimus alia loca et monasteria quam plurima in supradictarum regionum Alamanie convianis et adjacentibus existere, a quibus, propter longam moram quam feceramus, hac vice abstinuimus, ad reverendissimum in Christo patrem dominum nostrum communem Cluniacensem revertentes, et aplicantes apud eum Constancie die veneris hora vespertina, que fuit XVIII. mensis martii, anno supradicto dominice nativitatis, millesimo quadringentesimo decimo octavo.

Benedictus Deus ; Amen.

Et ego, Theodericus Israhel de Geysmaria, clericus Maguntinensis diocesis, publicus apostolica auctoritate notarius, quia visitationibus suprascriptis in presenti volumine triginta foliorum contentis, omnibusque aliis et singulis premissis, dum sic, ut premittitur, per dictos visitatores agerentur et fierent, una cum prenominationis testibus presens interfui, eaque omnia et singula sic fieri vidi et audiui. Ideoque, confectis exinde per me publicis instrumentis, hic, in presenti volumine per alium, me aliis occupato negotiis, fideliter copiatas et per me collacionatis in singulis predictorum triginta foliis, nomen meum proprium, videlicet Theodericus Israhel, propria mea manu apposui et subscripsi, signoque meo solito et consueto signavi, rogatus et requisitus in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum ; ad perpetuam rei memoriam.

THEODERICUS ISRAHEL.

[*Seal of notary.*]

[*MS. of 32 leaves, in hand of XV. century, contemporary with the Visitation ; length 12 inches, depth 8 inches ; parchment flaps securing the same, embellished with scrolls and flourishes in colour, on which table or summary of houses visited, nearly effaced. Nouv. acq. lat., 1503. Bibl. Nat.*]

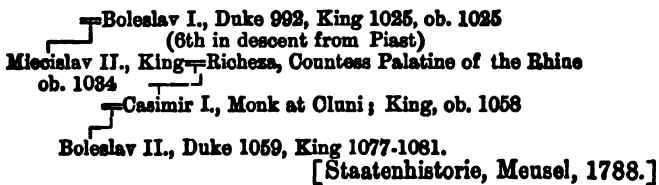
CLUNIAC FOUNDATIONS IN POLAND, 1418.

Although the following document is coupled with the foregoing in the same MS. volume, there is a visible difference in the hand, and writing-material or parchment.

In the history of the first foundation of Tynieo, which

has been printed in "*Monumenta Poloniæ Historica*" (Lemberg, I., 913-917), but is wanting in correctness, we are confronted with two diametrically opposite statements. The account, attributing the foundation of that monastery to Boleslaus, we may dismiss as quite unauthentic, for all evidence proves its incorrectness, that King having been made to play the part of his grandson Casimir (*S. Genealogical table opposite*). There are some, even, who look upon the whole story in connection with either King, as purely fabulous (amongst others more especially Roepell, in his *History of Poland*, p. 180). Nevertheless, that Casimir, the son of Mieceslaus II., was the founder of the Cluniac abbey of Tyniec, is borne out by documentary evidence, and no less so, the traditional and authenticated story admitted by all Polish historians, that Casimir and his mother, Queen Rixa, were expelled, and obliged, after the death of Mieceslaus, to fly their kingdom, the whole country having fallen into a state of complete anarchy. It is equally certain, that after an interregnum of seven years, the Prince in question was recalled by the unanimous voice of a country which experience had sobered down, and brought to reason. Even if the story that Casimir became a professed monk at Cluni be not credited, it is quite reasonable and probable to suppose, that he might have been consigned to that abbey both for education and security, the place being specially selected for the object of seclusion by his mother's relations, for Queen Rixa (Richeza or Richsa) was a German by birth, of the Archducal house of Austria, Countess Palatine of the Rhine, and niece of the Emperor Otto III. She, herself, soon after the above event took the veil, and became a nun at Cologne, a step, which was probably due to her brother Hermann, who, at the time, was Archbishop of Cologne. Otto, Count Palatine, and afterwards Duke in Suabia, was another brother of Queen Rixa. But we have a similar instance in Hugh, seventh Duke of Burgundy, who became, or was already, a professed monk at Cluni in 1075, though under very different and less cogent reasons, so that the presumed difficulty in respect of Casimir is entitled to little weight.

The annexed tabular pedigree will show how the two Kings have been interchanged :—

In regno Polonie, ad unum miliare de Cracovia¹⁹⁹ est unum monasterium constructum in honorem domini nostri Jhesu Christi, sanctorumque ejus apostolorum Petri et Pauli, quod vocatur Tyncetz,²⁰⁰ Cracoviensis diocesis.

Istud monasterium fundavit dux Boleslans per modum qui sequitur;²⁰¹ nam iste Boleslaus,²⁰² juvenis existens,

¹⁹⁹ Cracow is the capital of Gallicia, a province of Austrian Poland.

²⁰⁰ Tyniec, in Gallicia, and Austrian Poland (p. *Megilany*), occurs under varied orthography (Tyncze, Tyniech, Tyneas, Tyncaz). The monastery there founded by Casimir in 1034, "in quo sexaginta monachi fuisse dicuntur" [Mabillon, IV., 398] has been wrongly attributed to Boleslaus. Megilicense monasterium, also dedicated to SS. Peter and Paul, was founded by him in the same year 1034 (1041). The church of SS. Peter and Paul of Tyniech was about one mile from Cracow (Krakau), and about one English mile N.W. of Skawina. The Bibl. Clun. gives the date of its foundation also in 1034. Others describe it between Cracow and Podgorze, and "ad duas lencas prope Crakoviam, que est metropolis regni Poloniæ."

²⁰¹ The first to quote, in disproof of Boleslaus, is Mabillon, and his words are as follows :—"In chronico Cluniacensi parum accurato eadem ferme referuntur, sed nomina et tempora confunduntur. Id enim revocatur ad tempora Hugonis II. abbatis (of Cluni), et dux iste, non Casimirus, sed Boleslaus appellatur, qui a patre Brasimio Parisius studiorum causa missus sit, ac deinde Cluniaci monachus ac diaconus factus dicitur. Tum inde, patre mortuo, revocatus in Poloniam ut regnaret, a sede apostolica id obtinuisse ea conditione, ut milites et clientes illius ducatus perpetuo gererent tonsuram ad modum Cluniacensium, et in signum diaconi stolam diaconalem deferrent, quod per aliquantum temporis servaverint. Verum quia id ab eorum moribus alienum videbatur, demum impetravisse, ut habitu pristino uterentur, sed ea lege, ut Dux ipse, qui tunc Rex erat, monasterium in honorem Domini nostri Jesu-Christi et sanctorum apostolorum Petri et Pauli construeret, dictum *Tyncaz*, in quo sexaginta monachi fuisse dicuntur; præter aliud ab eodem extractum, vocatum Magilicense, sub titulo apostolorum Petri et Pauli. Prædictam nominum et temporum *confusionem* in isto chronico, quidam emendare tentavit, ex Mathiæ Mechoniensis Chronicorum Poloniæ, libro secundo, ubi hunc Casimirum nominat, quem a religione anno circiter M.XLI. (1041)

missus est Parisius sacris litteris instruendus, qui tam in moribus quam in scientia edoctus est, ut toto corde et affectione suo creatori studeret prestare obsequium et Deo perpetuo famulari. Tandem monasterium Cluniacense intrans, habitum monachalem induit, et in eodem loco diaconatus ordinem suscepit. Postmodum vero, tractu temporis, patre ejus defuncto, querunt eum regnicole per totum orbem; tandem Cluniacum venerunt, suum dominum reperientes ad abbatem accedunt, petentes dominum suum ducem, ut veniat regnare super eos, quibus abbas respondens hoc facere minime posse sine expressa licentia sedis apostolice. Qui iter arripientes ad papam²⁰² usque perveniunt, eidem supplicantes ut eorum

absolutum fuisse dicit, dispensatione Benedicti VIII., novo errore, siquidem eo tempore sedebat Benedictus *nonus*, non octavus. Hæc fusius fortasse persequi videar, sed ut in re obscura. [Mabillon, Ann. Ben., IV., 398.]

On the same subject Mabillon has this further entry:—Ad hunc annum (1034) revocat Baronius Casimiri principis secessum in monasterium Cluniacense. Is, Mieslai II. Polonorum regis, ut Polonicæ historiæ scriptores tradunt, filius, mortuo patre, quod regni proceres Rischæ viduæ matris imperium ferre non possint, adhuc juvenis regno pulsus, Cluniacum se recepisse dicitur, ibique, abjectis sæculi pompis, monasticus professus, ac diaconus ordinatus fuisse. Ac cum regni calamitates eo devenissent, ut nulla restituendæ publicæ tranquillitatis spes afflueret, nisi Casimirus paterno solio imponeretur, rex ab omnibus, etiam absens, proclamatur. Missi Cluniacum legati, eum Regem salutant, et ab Odilone repetunt. Negat abbas id sibi licere citra Romani pontificis auctoritatem. Roman itaque legati contendunt, expositisque pontifici (is Benedictus IX. erat) regni calamitatibus, variisque conditionibus acceptis, quas Polonici scriptores memorant, postulata demum impetrant. Sic Casimerus, dissoluto castitatis voto, monachus simul et diaconus in Poloniam revertitur, Rex ab omnibus agnoscitur, uxorem ducit et liberos procreat. Pristinæ tamen conditionis memor pietatis officiis, ut status ferebat, animum applicuisse dicitur, et varia suis Cluniacensibus monasteria extruxisse. Ne vero tanti beneficii aliquando immemores essent Poloni, cautum fuisse tradunt, ut præter nummum annui census, quem sedi apostolicæ pendere debuerent, etiam cæsariem in modum coronæ deferrent, aliaque præstarent, quæ Polonici historici fusius narrant. Casimirus regnum iniisse fertur anno M.XLI. (1041) quod anno M.LVIII. filio suo Boleslao II. morte resignaverit. [Mabillon, Ann. Bened., IV., 397-398.]

²⁰² The Bibl. Clun. quotes another historian (Col. 1648) in disproof of Boleslaus:—"Hunc tamen Cazimerum nominat Mathias Machomensis (lib. 2, Chronicorum Poloniæ, cap. 13) quem a religione absolutus . . ."

²⁰³ It was Benedict IX. who filled the Papal chair in 1041.

duci dispensaret. Quo renuante (*sic*), tandem eorum piis supplicationibus annuens, ad finem sue petitionis attendens, dispensationem sibi contulit, tali sub conditione, quod milites illius ducatus et clientes perpetuo portarent tonsuram ad modum Cluniacensem, et in signum diaconi, stolam ad modum diaconi; quam ordinationem manu grata susceperunt, et per certa tempora servaverunt. Verum quia satis alienum a communi modo se gerendi videbatur, finaliter obtinuerunt quod primo habitu et statu, quibus solebant, uterentur, sub tali conditione quod dictus dux, qui pro tunc rex erat, unum monasterium construeret in honorem domini nostri Jhesu Christi, sanctorumque ejus apostolorum Petri et Pauli, in quo essent duodecim monachi et abbas qui cothidie divinum celebrarent officium, et in tantum populi devotio, ut largitione suorum bonorum non sunt adhuc acto anni quod in dicta abbazia de Tyneetz erant continue residentes LX^a monachi; nunc autem non sunt viginti.

Item, in signum quod est subdictum ecclesie Cluniacensi, tempore quo fundatum est predictum monasterium, ut melius regula teneretur, et ceremonie monasterii Cluniacensis perfectius observarentur, obtinuit dux predictus ab abbate Cluniacensi, qui pro tunc erat, duodecim monachos quos in predicto monasterio posuit et apostolica auctoritate abbatem in eodem loco instituit, et adhuc de presenti in eodem monasterio regula Sancti Benedicti tenetur; ceremonieque Cluniacensis ecclesie observentur (*sic*), vel saltem ante assumptionem abbatis observantur.

Item predecessor istius presentis abbatis vocabatur Meislaus, qui optimus et probus fuit; hodiernus autem abbas nullam habet curam de religione, et vocatur Derslaus; et pater prefati ducis ejusdem monasterii fondatoris Boleslai, vocabatur Kazimirus.²⁰⁴

Item et preter monasterium antedictum sunt alia quinque monasteria a diversis fundata, et de ordine Cluniacensi; unum vocatur monasterium Sancte Crucis, Cracoviensis diocesis, et distat a predicto monasterio Tyncetz per XX^{vi} miliaria, et est prope unum castrum quod per-

²⁰⁴ Casimir I., King of Poland from 1041 to 1058. His son was Boleslas II., surnamed le Hardi; from 1058 to 1081.

tinet ad episcopum Cracoviensem, et vocatur predictum castrum Bozoczin, vel potest sic scribi Boczoentin. Aliud monasterium vocatur Sieczehow, et distat a predicto monasterio Sancte Crucis per XVIII. miliaria; a monasterio vero de Tyncetz per XXXVIII^a miliaria, et est situatum prope Ruthenos, ejusdem diocesis Cracoviensis, ad medium miliare unius castri quod est de dominio regni Cracovie, et vocatur Stozicza vel Stenziosa, inter duas villas [F. 32^a], videlicet Radom et Sublin [*Lublin*].²⁰⁶ Tertium monasterium vocatur Ploselio [*Plotzko*]; hoc est fondatum in civitate Plastensci [*Plotzko*], et iste episcopus fuit in concilio Constantiensi, quem novit optime dominus noster Cluniacensis, et distat a dicto monasterio de Tyncetz per LX. miliaria. Quartum monasterium Mogilne [*Mogilno*], Gnesesnensis [*Gnesen*] diocesis,²⁰⁶ et distat a monasterio Tyncetz per LX^a miliaria; a monasterio vero Plostensi [*Plotsko*]²⁰⁷ per XVI. miliaria, tantendo (*sic*) versus Aquilonem, et non distat a Gnesesnensi civitate nisi per quatuor miliaria. Quintum monasterium vocatur Lublin, et est diocesis Posnonie [*Posen*],²⁰⁸ et non distat a civitate Posnoniensi, nisi per quatuor miliaria, a monasterio vero Tyncetz per LX miliaria. Et omnes predicti abbates sunt infulati,^{208a} excepto abbate Plostensi [*Plotzko*]; et ad minus sub qualibet predicatarum abbaciarum sunt quatuor prepositure.

Hec omnia predicta, ex precepto domini Roberti abbatis Cluniacensis in hac civitate Constantiensi, ego, frater Johannes de Montenoyson, religiosus et monachus expresse professus, ordinis Cluniacensis, in sacra pagina professor, in studio et universitate Parisius, hec in scriptis redegei, ad relationem fratris Nicolai Nason, monachi antedicti monasterii de Tyncets, anno a nativitate Domini,

²⁰⁵ Radom and Lublin, in Russian Poland.

²⁰⁶ Gnesen (pol. Gnieszno; lat. Gnesna), is the oldest city in Poland, in the province of Posen, and the seat of the Catholic Archbishopric of Gnesna and Posnania.

²⁰⁷ Plotzk (Plotsko, Plock, Plosko), on the right bank of the Vistula, is 60 miles from Cracow, and was formerly capital of the Dukedom of Masovie (Massow).

²⁰⁸ Capital of Posnania.

^{208a} S. foot note, p. 203.

millesimo quadringentesimo decimo octavo, die XVI° february, tempore Constantiensis consilii.

Ita est per me scriptum : J. Montenoison.

Copia est per me collationata,

F. BONEFIDEI.

(Signed) J. MONTENOISON.

[Copy, in hand of the XVI. century, bound up with foregoing Visitation.]

Among documents relating to Polish foundations, quoted by M. Delisle [Bourgogne, No. 595, Vol. LXXXV.], we here annex the following letter from the prior and convent of Tyniec to the abbot of Cluni, dated at Tyniec in 1693. Pompous in style, and in many respects ambiguous, it quite bears out the authenticity of the first foundation of the house by Casimir, the monk of Cluni, and the accepted tradition of the fact after a lapse of nearly six hundred years. The record is valuable, for it led to the canonization of Tyniec's first abbot.

Reverendissime et religiosissime Domine magne prior, et admodum reverendi ac religiosissimi domini, patres nostri observandissimi.

Ad petram de qua excisi sumus, Matri nostræ [*the Abbey of Cluni*], quæ nos prima genuit, reverendissime inclinati, memoramus qualiter emissi Cluniaco in Poloniam sumus, cum Casimiro illo, quem vos throno Sarmatico^{208b} educastis, et cælo; et viximus eo animati spiritu, quem per sex ferme sæcula cænobium vestrum, ordinis caput, membris suis per emissos subinde visitatores propinavit. Jam vero post annum 1500 intermissis visitationibus, per tot terrarum spatia a Gallia divisi, nomen quidem Cluniacensium hucusque retinuimus, et observantiam, adeo tamen languidam et successive debilem, ut novis iterum egeat excitamentis, quibus ad priorem erecta gradum vigoris pristini

^{208b} Sarmatia in a general way is equivalent to Russia in Europe; but Poland had not then been shorn of its extensive limits, neither had Russia of that day acquired its present existing boundary. At this period (1693) John III. (Sobieski) was on the throne of Poland; at his death, in 1696, followed an *Interregnum*, after which in 1697, the Elector Frederick Augustus of Saxony was chosen out of ten other candidates for the Crown of Poland. He had abjured Lutheranism, as a necessary preliminary, and succeeded chiefly by the aid of the Roman Catholic party.

splendore reforescat. Dum igitur, divisa hucusque et sui juris, pauca illa cænobia quæ Cluniacensem originem respiciunt in regno Poloniæ, in unionem tandem ire incipiunt, ut melius et conservationi spiritus religiosi consuli possit, et commodius propulsari valeant ambitionum molimina, quæ nos hucusque affatim divexarunt. Quo verius Cluniacenses vivamus, ut adhuc dicimur, supplicamus per presentes reverendissimis Dominis vestris, quatenus et constitutiones vestras quibus in præsentem, et archimonasterium vestrum, et congregationem ipsam Cluniacensem in Galliis florere inaudimus, ritus item et usus et quidquid ad bene dirigendam temporibus hisce iniquis regularem observantiam in cænobiis deserviri indicaveritis, benigne et paterne, nobis secundum qualitatem locorum deservitura per latorem præsentium communicare dignemini, certi vel exinde nos filios vestros esse, si secundum ordinationes in congregatione vestra usitatas, vitam nostram instituerimus.

Alterum est, quod ordo noster et ecclesia Polonica a reverendis Dominis vestris expostulat:—Beatus Aaron a cænobio Cluniacensi, novæ olim coloniæ in Poloniam ductor, et primus Tinecensium abbas, ad archiepiscopatum Cracoviensem suffragio meritorum deinde assumptus, etiam inter Sanctos virtutis commendatione successive censi meruit. Huic ergo miraculis clarescenti, dum nova per sedem apostolicam inter Beatos elogia institui procurat Polonia, ad complementum processus, si quid de primis ejus annis, de prima in ordine conversatione, de prima mora Cluniaci reverendis Dominis notum sit, ut notius et toti ordini et orbi Christiano fiat, devotissime supplicamus.²⁰⁹

Ultimum est monasterii nostri non postremum postu-

²⁰⁹ This letter or petition is under three heads—"Laments that by the cessation of Visitations since 1500, the Polish Cluniac foundations had suffered both from want of unity and morally"—"that any memorials or records existing among the archives of the mother-house pertaining to Poland may be communicated for their benefit"—"and that the sanction of the Church, by Cluni's influence with the Holy See, might not be wanting for the canonization of their first beatified Abbot, Aaron, to which his miracles and devout and virtuous life so justly entitled him."

That the petition for their first abbot's canonization was successful is shown by reference to the Calendar of Saints, and a fact historically noteworthy.

latum. Vigente prima illa ordinis Cluniacensis unione, scimus prævalentibus in Polonia bellis, pluries patres nostros in Galliam refugisse: multo plura [*per*] visitatores Cluniaco in Poloniam missos, de monasteriorum statu, fortuna et infortunio cognovisse; ergo, si quæ similes memorie de monasteriis Cluniacensium in Polonia, in archivo sacri archicænobii vestri reperiantur, supplicamus, ut ad cognitionem anterioris nostri status ex benevolentia paterna RR. DD. [*reverendorum Dominorum*] vestrorum, nobis quoque patefiant. Facient sane, si fecerint, rem et nobis gratam, et ordini sacro honorificam, et testabuntur successione inexhausta venire se ex antiquis Cluniaci patribus patres, si solido effectui complexi fueritis eos qui æque sumus spirituali ductu exillorum foliis, filii et reverendissimi domini ac admodum reverendissimarum dominationumstrarum, servi in Christo et fratres.

D. PAULUS GEBRUL, prior Tinecensis, et visitor.

D. JOHANNES FAWADZKI, senior,

D. ILDEPHONSUS MIETIELSKI, cellerarius,

D. ALEXANDER BLOTOWSKI, suo et potius conventus Tinecensis nomine.

Manu sua propria.

Datum Tinecii, 2 aprilis, 1693

(*Seal of the monastery of Tyniec.*)

[*Addressed*].

Reverendissimo ac religiosissimo domino magno priori, ceterisque admodum reverendis ac religiosis patribus, archicænobii Cluniacensis ordinis S. P. Benedicti, dominis, patribus et fatribus nostris observandissimis.

[*Original on paper; length 12½ inches, breadth 8 inches; Collection Bourgogne, Vol. LXXXV., No. 595, Bibl. Nat.*]

CLUNIAC FOUNDATIONS IN GERMANY AND POLAND IN 1417.

The foregoing reports, which were handed in at Constance before the breaking up of the Council, are a model of detail in respect of monastic discipline and general con-

ventual routine, but are especially valuable for their minute reference to the Benedictine rule, regarding diet, dress, and ecclesiastical observances, existing, we believe, in no other Visitation record.

Divested of some of their superfluous (and legal) verbiage, they may be epitomized in the following recapitulation :—

It was on the 30th December, 1418, while the Council of Constance was still sitting, that the aforesaid Visitors, acting under the joint authority of Emperor, Pope, and Abbot, left Constance for Hasungen, in the diocese of Mayence, proceeding thither by way of Bâle, and the Rhine, though the route was somewhat circuitous. They were both priors of French monastic communities, viz., John de Vinzellis, prior of Sauxillange (Clermont), and Archambaud de Villaribus, prior of St. Amand, and, as the Visitation embraced important reforms, and sought to bring back monastic life to the original rule of St. Benedict, they were attended throughout their progress by a notary (or rather his deputy), whose name attests throughout the Visitation proceedings. They arrived at this abbey of Hasungen (or Burg-Hasungen), dedicated to St. Peter and Paul, on the 13th of the next month.

Owing to the absence at the time of some of the fraternity, the visitors had to postpone their duties till the 19th, and on that day the prior of Sauxillange assembled the convent and opened the proceedings with a discourse or ecclesiastical lecture, taking his text from Isaiah (lx., 1) "*Arise, be enlightened, O Jerusalem, for thy light is come, and the glory of the Lord is risen upon thee,*" coupling the same with an admonition to accept the disciplinary laws and intended reformation of their order, which they were delegated to carry out. The warrant or commission for making the Visitation being then produced and read, the questions to be answered were laid before the community, embracing all points of conventual life, in respect of food, dress, discipline, and the celebration of the divine offices at the canonical hours. The abbot replied that he would put them in possession of whatever he had to say after the chapter; the fraternity said that they were ready to make answer, then and there, without

further demur. This all occurred in the presence of the abbots Dietrich von Helmarshausen, Hermann von Breitenau (of the Order of St. Benedict), and Herman von Hardehausen (belonging to the Cistercian order).

On the day following the Visitors and Reformers re-assembled the convent, setting before them and propounding the necessary obligation, as well as the duty, of having all things in common, and to return to that mode of life, which community of life was, in fact, the first and primary injunction in the rule of their founder, St. Benedict. The abbot, with some of the monks, at once fell in with this counsel, but the rest required time to deliberate and think over the matter. In the year 1352 the effects and property of abbot and monks had been disassociated and held apart. This practice of holding self-acquired or demised estate the Visitors declared to be no longer valid or tenable, and the power over all private property to be from that time null and void. They then laid down orders (or rather repeated regulations) by which the clothing, daily maintenance, and number of the brethren should be regulated ; in the latter case reducing the number of choir-monks (or those in holy orders), which had been 18 out of 24 monks, to 11 out of an aggregate of 15 monks, with four novices and seven lay-brethren. Account was then taken as to the divine offices, masses, and general administration of the conventual property, but further power over all acquired property or personal estate on the part of the fraternity was entirely taken out of their hands. The copy of the Visitation-proceedings was duly witnessed and signed the same day, and deposited with other muniments of the convent.

The Visitors, who manifestly proceeded on their journey down the Rhine, *i.e.*, by boat, as far as practicable, subsequently left the river for Paderborn in Westphalia, or the so-called abbey of Abdinghof in that city, the abbot of which, Henry, and his whole convent there receiving them on the 4th of February, with every mark of friendship and respect. The day following, the bell announcing the time, the Visitors, preceded by the abbot, bearing his staff of office, assembled with the whole convent in the chapter-house. After the usual formalities

(the "commemoration of the dead" being one), and a preliminary exhortation on the text, "*A sower went out to sow his seed*" (Luke viii., 5), delivered by the prior of Sauxillanges, he, in the presence of the abbot of Hardehausen, proceeded to make his Visitation, insisting expressly on obedience to their superior, and the abolition of all power over private and acquired property on the part of the convent, being one of the primary and material inculcations of the rule of St. Benedict.

These matters were carried out in identically the same terms as at Hasungen, but before the Visitors left Paderborn for other distant priories, they took the opportunity to add in their report to the Abbot of Cluni (still at Constance) three other houses of their Order, in and near Paderborn—namely, Flechdorf, and the two nunneries of Malquelt and Wildbadessen. Of these the nunnery in the city of Paderborn, named Malquelt, a venerable and ancient monastery, is in close proximity to the cathedral. The sisterhood, consisting of twenty-five nuns, lead a chaste and devout life, but, notwithstanding that they wear the Cistercian habit, would evidently appear to belong to the congregation of Cluni, for this, if no other reason. The Abbot of Abdinghof, for the time being, who belongs to the Cluniac Order, invariably invests them with their habit in respect of that community, and accepts, besides, their religious or regular profession, whenever it may happen; a course which he and his predecessors have always done, and a proof of their subordination to Cluni. There is not only no remembrance of anything to the contrary, but no abbot of the Cistercian Order was ever known to say that the said nuns had ever followed the rule of Citeaux. Consequently, on the first Thursday in Lent, being the tenth day of February, namely, the day after Ash Wednesday, the reforming Visitors bent their way to the said monastery of Malquelt, accompanied by the Lord Abbot of Abdinghof, and after being received by the nuns in their chapter-house, in the presence of certain other abbots and notabilities, the aforementioned Prior of Sauxillange, taking his text from the 2 Kings xx., 5, "*I have heard thy prayer; I have seen thy tears,*" exhorted

the sisterhood, who were quite overcome by the fervour of his words, undeviating perseverance and the reform of all that was wanting. The sisters of the house, after the above discourse, answered and explained with all humility, that whenever the Abbot of Abdinghof, or his predecessors, received them into the bosom of the Church, by accepting their religious profession, they openly wore, without any disguise, as they still continued to wear, the Cistercian habit; neither had it been ever thoroughly made clear, as they said, to which of the two Orders they really belonged, whether to the Cluniac or that of Cîteaux. In the end, therefore, it was settled by mutual consent on both sides, that the Visitation should be postponed until after this present Easter, when they would be more fully informed as to the rule of the congregation they were actually following, and by whom they were to be visited in future. The Visitors impressed particularly on the Abbot of Abdinghof the necessity, in reference to the matter, of being active and bestirring himself, so as to maintain the rights of his convent, and especially of his own Order.

Again, in the aforementioned diocese of Paderborn, and equally in Westphalia, is a religious foundation, named Flechdorf, immediately dependent on the Abbey of Paderborn or Abdinghof, where, according to what was heard on good authority, the brethren number no more than four or six, and stand in the greatest need of reform and of being visited, if for no other than the following reason, that in those parts there are certain freebooters living in a sort of open-camp, who are in a kind of way related to some of the brethren, or at any rate in league with them; for which cause neither the Visitors, nor, indeed, those living close by ever venture to go near that convent.

The reforming Visitors enjoined on their colleague, the Abbot of Abdinghof, that whenever he could, or might be able to seize a favourable opportunity to visit that said monastery, he should carry out its required reformation.

Similar directions and orders were equally given with regard to the other house of the Cluniac Order, named Wildbadessen; a nunnery in the same diocese of Pader-

born, owing to their not being able to get to it, or rather daring to do so, for ~~the~~ nearly similar reasons. The Visitors learned, however, from the mayor of that place, that after Easter the community might be able to receive the Abbot of Abdinghof without any danger, and would then be too happy to do so with all due respect.

Subsequent to these transactions, proceeding northwards, the Visitors reached, and took up their abode at the monastery of St. Clement of Iburg, from the 15th-20th of February. At this monastery, which is a cell to Sieberg in the diocese of Cologne, they were well received, and entertained by the Abbot Albert and the whole convent. On that occasion the Abbot of Abdinghof officiated, as he had done for some time, as Joint-Visitor, for by a Special Commission from Constance he had been associated with the Original Visitors, and now acted in concert with them. The Prior of Sauxillanges preached from the text, "*Come ye blessed of my Father*" (Matt. xxv., 34). The reforms to be there undertaken, and the inculcation on the community to deviate in no way from the rule of their founder, were made to the same effect, and with the same interrogatories in respect of dress, diet, and the divine offices. The Visitors took occasion to remind the fraternity not only of their duties to Cluni, but to the abbey of Sieberg to which they were subordinate.

No other foundation was visited in these parts, and it was on the 7th March, about the hour of Vespers, that the Visitors, on their return journey towards Constance, arrived at Lauterburg, in the diocese of Spire. Here they remained for the night, and made known, through a messenger, to the Abbot of Seltz, a monastery in the diocese of Strasburg, on the same side of the Rhine, that, in accordance with the powers of their Commission, they would proceed to make their Visitation of his house on the morrow. On that day the Prior of Seltz, with one of the brethren, came to Lauterburg. He informed them that they knew nothing of their convent being subject or under the jurisdiction of Cluni, in fact a case was still pending in some ecclesiastical, or other court of justice by which this very question would be deter-

mined as to the jurisdiction of Cluni or Citeaux. In any case, the matter appeared somewhat doubtful, and required to be cleared up for all future time. Notwithstanding this, however, the Prior of that house, distinguished by his abbatial staff (or pastoral crook) of office, and attended by the whole convent, came forward to meet the Visitors on that day, and led them into the chapter-house. The Prior of Sauxillanges then inaugurated the proceedings, as usual, with a Scriptural lecture, taking his text from Ezek. xxxiv., 11, "*I will seek my sheep, and will visit them;*" but on concluding, and as soon as he made preparations for carrying out his Visitation, the Prior of Seltz rose, and declared that he could not admit or entertain the jurisdiction of Cluni at all in respect of his convent, until it was made perfectly clear how far his house was really dependent on the Abbey of Cluni, and there the matter was obliged for the present to rest, especially pending the above proceedings.

On the 1st of the same month the Visitors and Reformers arrived at the Priory of Biesheim, in the diocese of Bâle, consisting of a Prior, one choir-monk, and two other brethren. Of these one had been sent there by the prior of St. Alban, by way of change and for the sake of recreation; the other was old and infirm. The Prior appeared well satisfied with both, and they reciprocated this same feeling in regard to him. The priory here is dedicated to St. John the Baptist, and the pilgrimage to the shrine of St. John is made there to a great extent, and the place a great resort of attraction in consequence. For this reason (it would appear) the Prior was enlarging the conventual church for the accommodation of so many pilgrims. Notwithstanding this commendable act, the Visitors complained of the long and repeated absences of the Prior from his monastery, and were not at all satisfied with the excuse set forth by him, which was plainly an idle reason for taking up his abode at Breisach on the opposite side of the Rhine.

On the 14th March the Visitors, continuing their journey homewards, arrived at the monastery of St. Alban of Bâle, a house which at that time consisted of a Prior and twelve brethren, for this number had been

thus reduced, owing to a fire which had destroyed most of the buildings. In consequence of this disaster many of the fraternity had been sent to other convents. The Prior of Sauxillanges took for the text of his ecclesiastical lecture (or sermon) the words, "*Expect the Lord, do manfully, and be of good heart.*" The fact that Bâle had suffered from earthquake, historically known to have happened in the 14th century, and the several parts of the abbey nearly annihilated thereby, is recorded in the Visitation Report, in connection with other calamities, which the house had suffered.

That Report here ends, and closes with the excuse for having left so many other Cluniac affiliations unvisited, both in Germany and its contiguous parts, that the time which it would have taken to carry them out would not have sufficed, for the Visitors were anxious to lose no further time in getting back to Constance, and handing in their Report to their Lord Abbot, before the breaking up of the Council. This they did, arriving there on the 18th March, the Council of Constance breaking up on April, 22nd, 1418.

VISITATION OF POLISH CLUNIAC FOUNDATIONS.

Following these Visitation-Reports is another of the 16th February, 1418, made to Robert, Abbot of Cluni, on Polish Cluniac foundations, by Jean de Montenoysen, monk of Cluni, and professor of theology at Paris, communicated by and under cover to him from Nicholas Nason, monk at Tyniec; and reads as follows:—

[*Translation.*]

There exists a monastery in Poland named Tyniec, about one mile²¹⁰ from Cracow, dedicated to our Lord Jesus Christ and His holy apostles Peter and Paul. The same is in the diocese of Cracow. This religious house had for its founder Boleslaus (*Casimir I.*), and the cause and way of its foundation was as

²¹⁰ The "mile" must here be taken with some degree of license, but it may be *assumed* to be as near the English mile as any other.

follows :—At an early age, being quite young, Boleslaus was sent to Paris to be brought up and trained in all the rudiments of a religious life, and being diligently and thoroughly instructed in the knowledge of science and all moral and social duties, he made it his sole endeavour to serve the Lord, giving himself up with his whole heart and soul in submission and obedience to his Creator. It happened in due course, that he made his profession as a monk at Cluni, assumed the cowl, and eventually attained to the diaconate, or office of deacon. After a certain lapse of time, (the King) his father having died, his fellow countrymen sought for him, if one may say so, in every known region of the world; at last they reached Cluni, and there they found their master and Sovereign lord, their Duke, whom they at once required at the hands of the abbot, to the intent that he should mount the throne of his country. The abbot thereupon expressed his regret that such a course was perfectly impossible without a direct dispensation from the Holy See. Upon this they undertook the journey to Rome, and on arrival besought the Pope to grant their Duke the required dispensation. This was at first refused, but giving way ultimately to earnest entreaty, their prayer was granted, but solely on the condition, that all knights of the Duchy, their squires and followers should at once assume the tonsure,²¹¹ according to the fashion in practice at Cluni, in token and remembrance of their Duke's diaconate. This ordinance and practice was in fact carried out, and observed for some time, but in due course lapsed, for the observation of the custom was too foreign to the ways and habits of their country. Accordingly they obtained the power to return to their former state, and reassume their habit as of old, but only again under another stipulation, that the Duke, who at that time had as King ascended the throne, should undertake the foundation of a monastery in honour of our Lord Jesus

²¹¹ This traditional story is very properly ridiculed by different writers, and may be taken as really the only questionable part of the whole narrative.

Christ, and the holy apostles, SS. Peter and Paul, in which should be an abbot and twelve monks to perform daily the divine offices.

The abbey of Tyniec was thus founded, and it is not above eight years since it comprised permanently eighty resident brethren; at the present date the religious community does not exceed twenty in number.

At the time this foundation was undertaken, in order that the rule and observances of the mother house of Cluni should be strictly followed, the Duke in question obtained from the then abbot of Cluni twelve professed monks, whom he placed in the monastery, and by apostolic authority and approbation of the Holy See inducted at the same time its first abbot;^{211a} the rule of St. Benedict being followed to this day in the said house, with all the ceremonies observed by the congregation of Cluni.

The present existing abbot is named Derslaus;²¹² his predecessor was Meislaus,²¹³ a most exemplary, blameless man; whilst the father of Duke Boleslaus,²¹⁴ the founder of the house, was Casimir.

In addition to the aforesaid monastery, there are five other religious houses, founded by different persons, but all belonging to the order of St. Benedict, and congregation of Cluni.

The first monastery styled "of the Holy Cross," in the diocese of Cracow, is twenty miles distant from Tyniec, in the vicinity of an episcopal château, belonging to the Bishops of Cracow, and named Bozoczin.

^{211a} It will be seen at p. 192 *antea* that the same abbot became canonized, and as "Aaron" (for so he was called), heads the Calendar of Saints.

²¹² Died 16th Aug., 1422 (Necrol, Lubin).

²¹³ Died 6th Nov., 1410 (*ib.*).

²¹⁴ The Bibliotheca Cluniacensis attributes to Boleslaus [Col. 1648], as does also this record, what is here related of Casimir, but qualifies the matter by saying, that the latter is asserted by Mathias Machoniensis to have been the Duke or King who was a monk at Cluni: "Hunc tamen Cazimirum nominat Mathias Mechoniensis (lib. 2 Chronicorum Poloniæ, 18) quem a religione absolutus" etc. etc. The Pope in the story is given as Benedict VIII., instead of Benedict IX., so that the date of the foundation of Tyniec must have been *circa* 1041.

Another religious foundation named Sieciechow is thirty-eight miles distant from the foregoing monastery of the Holy Cross, situated near Ruthenos, in the same diocese of Cracow, and half-a-mile from the Royal castle of Stozicza, a residence of the King of Cracow (*Poland*). It lies between the two towns, Radom and Lublin.

The third house is Plotsko, founded in the city so named. The bishop of this place took part in the Council of Constance, and our abbot of Cluni was well acquainted with him. This monastery, again, is distant from Tyniec some sixty miles.

A fourth monastery, Mogilno, in the diocese of Gnesnen, is also sixty miles distant from that of Tyniec, but not more than sixteen from Plotsko, in a northerly direction, whilst from the town of Gnesnen the distance may be about four.

The fifth convent, named Lublin, is in the diocese of Posen, and not above four miles from the city of Posen, but sixty miles distant from Tyniec. The abbots of these five congregations are *infulati*,^{214a} *i.e.*, have all received investiture from Rome, excepting one, the abbot of Plotsko; and there are at least four dependent cells to each of these abbeys.

All the foregoing particulars have been set down in writing by me, Brother John de Montenoysen, professed monk of the Order of Cluni, and professor of theology in the University of Paris, and copied from an authenticated report of Brother Nicholas Nason, one of the fraternity of Tyniec, in the year of our Lord 1418, and February 16, during the sitting of the Council of Constance.

We conclude these Visitations with the following extracts. They show rather a melancholy view of spiritual concerns; and belong rather to the Chapter-General decisions mentioned hereafter. Being from another source, the Bibliothèque de l'Arsenal at Paris, they are given apart.

^{214a} *Infulati* may be said of all priests wearing chasubles, or mostly performing divine offices in choir. In the case of abbots or ecclesiastical dignitaries we take the word in the above sense.

[CLUNIAE VISITATIONS FROM 1393-1446, AND
1449-1627.]

[P. 220.] Anno 1400. In prioratu de Valpaco [*Feldbach*], est prior cum uno monacho, et viginti quatuor monialibus; horæ diei celebrantur cum nota, sed matutinæ non, quia moniales dicunt quod non consueverunt esse in matutinis, ex certis causis rationalibus, evidentissimis, arduis et periculosis; videlicet, quod ipse moniales non jacent simul in dormitoriis, nec habent dormitorium, sed separatim in cameris longe distantibus ab ecclesia, timentes violari et injuriari in via per iniquos et inhonestos ac malos et detestabiles homines ibidem degentes; asserentes ipse moniales, quod non habent stupam sive pelles ad calefaciendum se in hieme post matutinas, nec habent necessarium nec prebendam eis dari et assignari consuetam. Moniales incedunt inhoneste, et in vestibus sicut seculares mulieres; multæ de incontinentia sunt diffamatæ.

[P. 500.] (Anno 1410.) In prioratu de Bussellem [*Biesheim*, opposite to Breisach] immediate dependente a prioratu S. Albani Basileensis, est prior cum monacho qui sunt pauperimi sine culpa ipsorum; nihil ergo possunt diffinire diffinitores, quousque deveniant ad priorem fortunam.

[P. 555.] (Anno 1427). In prioratu Ensensyngheim (*Ensisheim*, Haut-Rhin.) diffiniunt diffinitores, quod illam mulierem quam emit, omnino a se removeat et abjiciat, sub pœna privationis beneficii.

[P. 568.] (Anno 1428.) In prioratu de Esensingen (*Ensisheim*), campanile et domus prioratus indigent reparatione; diffiniunt diffinitores quod dictam ecclesiam et domum reparari faciat, et de cetero nullas mulieres secum habeat.

[P. 98.] (Anno 1455.) In prioratu de Valpaco

(*Feldbach*) prior est in miserabili statu; quam plura altaria sunt destructa, certæ capellæ collapsæ, ecclesia omnino ruinosa et male ædificata; prioratus in pluribus debitis gravatur; certa ornamenta ecclesiæ et immobilia impignorata et alienata, et certa bona mobilia per priorem furtive ablata.

[P. 618.] (Anno 1529). Item quia maledictam et utinam inauditam sectam illam Luteranam occultatim in dies magis ac magis pullulare videmus; diffinitionem predecessorum nostrorum renovantes, auctoritate apostolica inhihemus in virtute sancte obedientie, et sub excommunicationis pœna, omnibus et singulis fratribus nostris, quocumque nomine conseantur, et quacumque præfulgeant dignitate, ne illos sordidos et venenatos libros Luteranos jamdiu per sacrosanctam apostolicam sedem et sanctissimam Parisiensem universitatem damnatos, de cetero legere seu penes se servare presumant; sed si quos penes se habeant, infra triduum a die noticie hujus inhibitionis nostre computandum, igni aut suis superioribus tradant.

[Bibl. de l'Arsenal; MS. 777, 778; Visites de Cluny, 1393-1486; 1449-1627.]

Thus far the Visitations we have been able to obtain. Others doubtless exist, among the records of different Government and Continental ecclesiastical archives, the transcript of which would naturally have rendered the present undertaking more complete, by how much the more the present inquiry is capable of further development.

We come now to a totally new feature in the investigation of monastic records, and one which, to our knowledge, has never yet been undertaken, the results of such Visitations; the resolutions, namely, orders, and sentences pronounced thereon, and promulgated by Cluni's ruling power, the Chapter-General of the Order. This seems to have been a part of the subject of chief importance, but hitherto wanting, and we therefore fulfil a satisfactory task in drawing attention to the same.

CHAPTERS-GENERAL OF THE ORDER OF CLUNI, FROM 1259 TO 1768.

RESOLUTIONS, DECREES, ORDERS, AND ENACTMENTS PASSED IN RESPECT OF GERMAN (AND ENGLISH) FOUNDATIONS.

[*Extracted from the original documents in the
National Library of France ; the Library of the
French Chamber of Deputies ; and the Bibliothèque
de l'Arsenal at Paris.*]²¹⁵

WE have already, at pp. 8, 9, shown how the Chapter-General was constituted, and have little more to add to that explanation than what follows. The Chapter-General was later in point of date to the institution of abbatial Visitations, the one being the result of the other ; but both were placed on a determinate footing in 1233, during the Pontificate of Pope Gregory IX. A Bull of that year (Jan. 13) is given in the *Bullarium Sacri ordinis Cluniacensis* (p. 110) regarding the same :—" Et in eo (*capitulo*) diffinitores de abbatibus et prioribus Cluniacensis ordinis statuuntur, et visitatores per singulas provincias ordinantur, visitationes, forma et correctionis modo juxta Cisterciensem consuetudinem observatur." A selected number of this Chapter were nominated to act in the name of the whole assembly, and received the name of " Diffinitores " (*Définiteurs*).^{215a} At first,

²¹⁵ As the different extracts extend over several centuries, it has been impossible to place them exactly in order of date. They have been chronologically arranged as far as possible, so as not to interfere with the different sources whence they were derived.

^{215a} The Diffinitores [or Definitores] (for which the French have the corresponding name *Définiteurs*) were, according to Ducange, (among the Augustinians and Benedictines), nine members elected at the first meeting of a General Chapter, to whom was delegated the principal (or sole) authority of the Chapter, in passing sentence, or resolutions, in respect of whatever came before it. Whether elected by suffrage, or selected by the Abbot, is not said.

four in number, they comprised two abbots and two priors. Pope Nicholas IV., by his Bull of 12 Sept., 1289, augmented the number to fifteen.

The *séances* of the Chapter-General were held every year at Cluni on the third Sunday after Easter (on which is sung *Jubilate*), and all abbots and priors not attending were called upon to send in an excuse, generally by one of their own brethren, for their non-appearance. Those of the Chapter thus appointed to act (as observed), pronounced sentence, made orders, and passed resolutions and enactments; promulgating the same, under the name of "Definitiones Provinciarum." Before such Chapters or tribunal all Visitation-Reports were read, and resolutions adopted thereon.

It will not escape notice among the following entries—we simply draw attention to the fact—that, whereas the resolutions passed on certain *English* houses rest entirely alone, and the Visitations of which they are the sequel, are not forthcoming, the latter must manifestly have perished. They are not (as we know) among the Archives of Cluni in the French National Library; they exist nowhere, therefore, in any probability. That we have, consequently, arrived at this knowledge, and can fix the dates of such as are wanting, is so far historic gain.

[RESOLUTIONS IN RESPECT OF ENGLISH AND GERMAN FOUNDATIONS IN 1291.]

[Only those entries have been extracted from the following documents in the French National Library, which relate to England and Germany, viz., after "Provence," and immediately preceding "Poitou."]

Visitatio Anglie.

§ In domo Sancti Pancracii Lewensis [*St. Pancras of Lewes*] plura bona alienata et translata dicuntur in secu-

lares personas. Precipiunt diffinitores priori dicti loci, quod dictus prior cum adjutoria privilegiorum et litterarum ordinis, predicta studeat revocare; et quod decimam a comite de Varenna²¹⁶ dicto prioratui ab antiquo debitam repetere similiter non obmittat, et quicquid super his egerit, futuris visitatoribus intimare et notificare non differat, cum venerint ad eundem.

§ In domo de Tefforti [*Thetford*] personis secularibus prebende seu portiones sunt vendite et collate. Precipiunt diffinitores priori, ut ad eas revocandas laboret et posse suum faciat in predictis; et id idem diffinitores precipiunt aliis prioribus in Anglia et alibi constitutis.

§ Quum domus de Brecone [*Bretton (Monk-Bretton)*],²¹⁷ Eboracensis dyocesis, a subjectione ordinis Cluniacensis se subtraxit omnino, precipiunt diffinitores priori Karitatensi [*Charité-sur-Loire*], cui subesse immediate dinoscitur, quod talem domum ad suam et dicti ordinis subjectionem revocari procuret.^{217a}

§ Qui de Bonestrale [*Barnstaple*] et sancti Jacobi Exuniensis [*St. James's without, Exeter*] prioratuum priores a subjectione ordinis Cluniacensis se subtrahunt, quantum possunt, manualement obedientiam episcopis faciendo, eosque ad visitationem et procuracionem in prejuditium ordinis a[d]mittendo, precipiunt diffinitores priori Sancti Martini de Campis (*St. Martin-des-Champs*), cui subicere dicuntur, quod tales priores de tantis excessibus comperiat et castiget, et quod ad subjectionem ordinis prioratus et priores predictos revocare etiam non postponant.^{217b}

²¹⁶ The Earl of Warrene, in 1291, was 7th Earl.

²¹⁷ For the lawless proceedings on the part of that convent in 1279 (twelve years before), S. "Monasticon Cluniacense Anglicanum," ii., 141.

^{217a} This entry is important. It proves that Monk-Bretton left the Cluniac for the Cistercian Order; and explains the behaviour of that Convent in 1279, as recorded in English Cluniac Visitations.

^{217b} An equally important fact with that in note preceding, as to the Cistercian Order.

[*After the Province of "Lombardy," and preceding that of "Spain."*']

Visitatio Allemannie.

§ In villa de Paternis [*Payerne*], rex Allemannie²¹⁸ altam jurisdictionem ad prioratum dicti loci spectantem dicitur occupasse : precipiunt diffinitores priori quod agat et repetat diligenter, nec sit amodo negligens in predictis.

§ In domo de Vilariis Monachorum [*Villars-les-Moines* (Pays-de-Vaud)], est unus monachus qui non potest ad sacerdotium promoveri ; precipiunt diffinitores camerario Allemannie, quod mittat ibi unum monachum sacerdotem (*in priest's orders*), vel talem qui sit habilis ad recipiendum ordinem supradictum [*fit to be ordained*] ; eidem monacho mansionem alibi, ubi sit major numerus monachorum assignando.

§ In domo de Istain (*Istein*) sunt puelle per moniales sub auctoritate prioris dicti loci recepte ; precipiunt diffinitores quod de monasterio expellantur.

§ Quia prior de Sardone erat diffamatus, anno preterito super incontinentia, propter quod indicta fuit sibi purgatio per diffinitores anni preteriti, nec potuit se purgare coram auditoribus sibi datis ; et citatus etiam per visitatores ad capitulum generale non venit, nec pro se misit aliquem deffensorem ; diffiniunt diffinitores quod infra duos menses, postquam per camerarium Allemannie vel per mandatum ejusdem, hec diffinitio fuerit notificata eidem, apud Cluniacum coram domino abbate vel illis de ordine compareat, penam pro continuatis recepturus ; quem siquidem priorem diffinitores privant et remonent a prioratu predicto, de quo prioratu dominus abbas ordinet, prout sibi videbitur ordinandum.

§ Domus de Bosco indiget non modicum reparationem ; precipiunt diffinitores priori dicti loci quod dictam domum non differat reparare.

§ In domo de Relangiis [*Rélanges* (Vosges)], dominus

²¹⁸ The Emperor of Germany from 1273 to 1291 was Rudolph of Hapsburg, the head of the House now on the Throne of Austria. From 1292-1298, Adolph of Nassau.

de Boffremont, pater dicti prioris, terras occupavit et possessiones hominum prioratus, faciendo in talibus quoddam stagnum; tamen paratus est recompensationem dare et reddere, si aliquis de ordine ad videnda et recipienda talia mitteretur; ordinant diffinitores quod dominus abbas presentationem hujus negotii committat ibidem alicui probo viro. [S. p. 66 *antea*.]

§ Quia dominus Johannes de Cabilone [*Chablais (Savoy)*]^{218a} promisit acquirere prioratui de Meges, quem tenet frater suus, quindecim modia vini una cum quibusdam decimis a circumstantibus nobilibus et vicinis detentis in parrochia dicti loci; ordinant diffinitores quod dictus abbas priori de Alta Petra det suis litteris in mandatis, quod hujusmodi negotium diligenter et sollicite prosequatur.

§ Quia prior de Vaspas [*Velpach, or Feldbach*] recepit sexdecim moniales, vel earum receptioni consenssit in prioratu predicto, contra statutum factum inibi ab antiquo; ordinant diffinitores, quod tam prior quam moniales predictae bene servant modum et teneant, videlicet, quod expectent ad numerum quindecim moniales quae sunt ibi reduci; et, hoc adveniente, caveant ne excedant eundem. Precipiunt etiam diffinitores priori, quod de capitulo non recedat quoadusque domino abbati emendaverit id quod fecit; et quod Johannes, monachus dicti loci, habitu monachali dimisso, ad ordinem fratrum minorum se transtulit, postea ad ordinem Cluniacensem reversus, sine satisfactione est receptus. Ordinant diffinitores, quod antequam de cla[u]stro Cluniacensi exeat, penam subeat in talibus assuetam.

[*Original, on a roll of parchment, with five seals appendent; entire length of document 84 inches, average width 10½ inches; MS. nouv. lat. 2270; No. 28 bis; Bibl. Nat.*]

RESOLUTIONS PASSED REGARDING GERMAN AND ENGLISH FOUNDATIONS, 1293.

Diffinitiones capituli generalis, facte per de Silviniaco, de Martigniaco; de Rivis; de Vandopera; de Sancta

^{218a} We take this place from the text to be Chablais; otherwise we should have identified it with Châlon.

Margareta in Helincuria; de Vota; de Tornaco; de Berbezillo; de Podio Ganagobie; de Gravilongua; de Nigro Stabulo; de Alta Petra; de Boito; de Urmatis;²¹⁹ et de Ryons priores; anno Domini M^oCC^o nonagesimo tertio. . . .

Visitatio Alemanie.

§ Quia prior de Cella recepit quamdam summam pecunie, videlicet viginti quatuor marchas, de quibusdam possessionibus venditis ab eodem, que quidem pecunia debebat converti in aliis redditibus emendis, quod non fecit; precipiunt diffinitores camerario Alemanie, quod compellat dictum priorem quod infra capitulum generale dicta pecunia in utilitatem dicti prioratus convertatur.

§ Quia prioratus de Velpacho (*Feldbach*) nimis est debitis (h)oneratus; precipiunt diffinitores priori dicti loci, quod de quinquaginta libris dictam domum ex(h)oneret annuatim, et super hoc visitatores annis singulis certos reddat.

§ Quia domus de Insula medii lacus (*Ile St. Pierre*) adeo est in malo statu, prout refferunt visitatores, quod non est spes quod priore dicti loci valeat relevari, nisi detur sibi sufficiens coadjutor; ordinet dominus abbas de sibi dando coadjutore, vel alias, prout melius viderit expedire.

§ Quia domus de Valle Clusa (*Vaocluse*) est pluribus debitis (h)onerata; precipiunt diffinitores priori dicti loci, quod annis singulis de quinquaginta libras exhoneret dictam domum, et super hoc, annuatim visitatores certos reddat, et in tuitione et deffensione jurium domus sue; et domorum refectione sit magis sollicitus et attentus quam actenus consuevit.

§ Quia prior de Othonis Villario et de Luxingues^{219a}

²¹⁹ Souvigny (Allier, arr. de Moulins); Martigny; Rieux; Vendœuvre; Élincourt-Sainte-Marguerite (Oise, c. de Lassigny); Voué (Aube, c. d'Arcis); Tournai; Berbezit (Haute-Loire, c. de la Chaise Dieu); Ganagobie (Basses Alpes, c. de Peyruis); Noiretable (Loire, arr. de Montbrison); Haute Pierre; Urmatt (Bas-Rhin, c. de Molsheim).

^{219a} At page 52 it would appear that these two priories had been incorporated, and were subordinate to Romain-Moutier. We have now grounds for identifying the one as Oron-la-Ville, and the other as Lucens, both in the Pays de Vaud and diocese of Lausanne.

non facit moram in loco suo, et contraxit mutuum cum Judeis et pluribus aliis, propter quod advocatus loci posuit ad manum suam dictas domos et bona eorundem; puniat eum dominus abbas prout viderit expedire.

§ Cum pluries fuerit diffinitum, quod conventiones et pactiones facte inter dominum Johannem de Cabilone et domum de Megiis procurarentur executioni demandari, quod nondum factum fuit; precipiunt diffinitores de Vallibus et de Alta Petra prioribus, quod personaliter ad dictum dominum Johannem accedant, ipsum requirentes quod pactiones predictas faciat adimpleri et etiam sigillari.

§ Quia domus de Bosco priore caret, provideat dominus abbas dicte domui de priore, et domino Nicholao, quondam priori dicti loci competentem assignet alicubi mansionem. Cetera sunt in bono statu. . . .

Visitatio Anglie.

§ Quia ecclesia de Stenagate (*Stanesgate, Essex*) subiecta prioratui Levensi (*Lewes priory*), minatur ruinam; precipiunt diffinitores priori Levensi quod super hoc congruum remedium apponi faciat a priore dicti loci.

§ Quia domus de Castellatre (*Castle-Acre, Nor.*) subiecta prioratui Levensi, obligata est in mille marchis sterlingorum, et plures alienationes facte fuerunt a predecessore prioris dicti loci; precipiunt diffinitores priori Levensi quod apponat vel apponi faciat a priore qui nunc est, remedium in predictis.

§ Quia visitatores camerarium Levensensem admoverunt pro eo quod non fecerat domino abbati professionem expressam, cum copiam domini abbatis vel predecessorum suorum non habuerit; precipiunt diffinitores priori Levensi quod ipsum reducat ad officium suum supradictum.

§ Quia quidam monachus, in Castro Levensi (*Lewes castle*), de mandato regis Anglie detinetur, pro eo quod venans in guarena dicti regis captus fuit; precipiunt diffinitores quod per camerarium requiratur, et ut ipsum habeat, apponat opem et operam efficacem, ut predictus monachus per ipsum de tanta temeritate puniatur.

§ Quia domus Levensis (*priory of Lewes*) est nimis et in magna quantitate debitorum obligata, in tantum quod de ejus desolatione non immerito dubitatur; ordinant diffinitores, quod dominus abbas de priore dicte domus talem securitatem habeat, antequam de Cluniaco recedat, quod dicte domui salubritur et utiliter consulatur.

§ Quia per litteras diffinitorum anni preteriti, virtute quarundam litterarum papalium fuit preceptum et mandatum priori de Lanthona (*Lenton, Notts*), quod satisfaceret mercatoribus Lucanis de quadam pecunie summa per predecessorem suum, in Romana curia existentem, habita et recepta, prout in dictis litteris plenius continetur; precipiunt diffinitores dicto priori, quod infra capitulum generale de dicta summa pecunie satisfaciatur mercatoribus supradictis, et nisi fecerit, quod veniat apud Cluniacum ad dictum capitulum, de ibidem, donec ad plenum satisfecerit, nullatenus recessurus. Ordinant etiam, diffinitores, quod dominus abbas scribat, meliori modo quo potuerit, domino regi Anglie (*King Edw. I.*), ne propter predicta majestas regia contra ordinem moveatur.

§ Quia intellexerunt diffinitores quod quidam priores in Anglia constituti, se et ecclesias suas obligant et recognitiones faciunt ad scaccarium domini regis Anglie, suis conventibus minime requisitis; diffiniunt diffinitores et prohibent sub pena amittendi beneficii, quod predicta de cetero nunquam fiant, sine suorum conventuum consilio et assensu. Cetera sunt in bono statu, ut dicunt visitatores.

[*Original, on a roll 70 inches by 6 inches; MS. nouv. acq., lat. 2270, No. 30; Bibl. Nat.*]

ORDERS PASSED IN 1500.

Nos, diffinitores capituli generalis sacri ordinis Cluniacensis, anni presentis millesimi quingentesimi, auctoritate apostolica electi et deputati, venerabilibus patribus et carissimis fratribus nostris universis, et singulis abbatibus et prioribus, decanis, administratoribus, obedientiariis,

officiariis, ceterisque monachis, monialibus et conversis nostri Cluniacensis ordinis, in provincia Alamanie, locisque circumvicinis et adjacentibus constitutis, ad quem seu quos nostre presentes littere pervenerint, salutem in Domino. Cum secundum mandatum apostolicum, et ordinis nostri statuta, ad singula loca ejusdem ordinis, annis singulis, visitatores debeant destinari, qui de statu domorum et observantiis regularibus, moribus et vita personarum diligenter inquirent, corrigant et refforment ea, que secundum Deum et beati Benedicti regulam ac regularia nostri ordinis instituta, corrigenda invenerint, seu etiam refformanda, ut est moris, refferendo ad nostrum generale capitulum ea que correctione majori noverint esse digna; Nos, ad hujusmodi visitationis officium penes vos exercendum, reverendum in Christo patrem et dominum, dominum abbatem Sancti Vincentis Bisuntinensem (*St. Vincent, of Besançon*), ac priorem prioratus Vallis Cluse, ordinis nostri Cluniacensis, exhibito rem presentium duximus destinandum, vobis et vestrum singulis; auctoritate apostolica qua fungimur in hac parte, districte precipiendo et mandando quatinus eidem visitatori obediatis humiliter et devote, et in agendo dicte visitationis officio, auxilium et consilium impendatis; sententias vero quas contra inobedientes et rebelles rite tulerit, ratas et gratas habebimus easque faciemus, auctore Domino, usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari; vobis autem abbatibus, prioribus et decanis dicto monasterio Cluniacensi immediate subjectis, in virtute sancte obediencie injungimus, ut ad generale capitulum quod anno Domini millesimo quingentesimo primo, die dominica qua cantabitur in Dei ecclesia pro introitu misse *Jubilate*, apud Cluniacum imminet celebrandum, personaliter accedatis, refformationem ordinis audituris, nisi penas per statuta nostri ordinis contra non venientes inflictas, et alias per reverendissimum in Christo patrem dominum nostrum Cluniacensem abbatem, totiusque ordinis seu per duos diffinitores dicti capituli generalis proximi, in vos et alterum vestrum infligendas incurrere volueritis; vobis autem, Reverendo in Christo patri, domino visitatori,

vobiscum vocandi et conducendi alium religiosum ordinis nostri Cluniacensis, ad hoc propitium, licentiam et facultatem concedimus, omnibus visitoribus exhabundanti per presentes concedimus, potestatem, preceptorie et personaliter, citandi apud Cluniacum coram dicto domino abbate, seu altero vicariorum suorum, aut coram dominis diffinitoribus proximi futuri generalis capituli, omnes et singulos dicto nostro ordini subditos, secundum casuum exigentiam, prout eisdem visitoribus videbitur expedire. In cujus rei testimonium, sigilla dominorum claustralis Cluniacensis, Celsiniarum et de Medicino prioratuum nostrum condiffinitorum, in absentia aliorum nostrorum sigillorum, litteris presentibus duximus apponendum. Datum in camera diffinitorii generalis capituli, ordinis Cluniacensis, in Silvigniaco, celebrati die duodecima mensis maii anno Domini millesimo quingentesimo.

Per R. P. duos diffinitores prefatos.

DE PUTEO.

[*Original ; length 12½ inches, width 7½ inches ; MS. nouv. lat. 2267, No. 42 ; Bibl. Nat.*]

The foregoing General-Chapter decisions come down to 1529; those of latest date apparently, which have hitherto come to light, reach to 1627; but these last are general and superficial, for since the first days of the Reformation Abbatial Visitations seem in reality to have ceased, much more so any further Visitations in the following or 18th century. They existed from that time in France, and for pure form only Visitors were named for the different provinces. The tone of the enactment (given at p. 205) regarding Lutheran works, tends very much to explain the real cause.

It would not be asserting too much were it to be said, that the Bibliotheca Cluniacensis and the present work have exhausted the subject in respect of English Cluniac foundations, and very much so in regard to Visitations of the Order in Germany, unless the subject be further prosecuted with a view to leave the question beyond doubt.

CHAPTERS GENERAL OF THE ORDER OF CLUNI IN THE LIBRARY OF THE CHAMBER OF DEPUTIES, FROM 1254 TO 1768.

IN the library of the French National Assembly in the Palais-Bourbon at Paris, are thirty-three 4to volumes containing minutes of the proceedings, with the decisions and orders of the General Chapter of the Order of Cluni. The contents of some volumes only of this original and most valuable Collection refer to the Order's General Chapters. The following are those which deal there-with:—

Vol. VIII.	contains	those	from	1259	to	1311.
„ IX.	„	„		1312	„	1336.
„ X.	„	„		1337	„	1368.
„ XI.	„	„		1369	„	1392.
„ XII.	„	„		1393	„	1409.
„ XIII.	„	„		1410	„	1479.

From this date there is an apparent hiatus, and these omissions seem to extend through the century of the Reformation.

Vol. XIV.	contains	those	of	1633	to	1672.
„ XV.	„	„		1676	„	1725.
„ XVI.	„	„		1725	„	1758.

A second series is found in

Vol. XXII.	those from 1359 to 1314.
„ XXIII.	„ 1313 „ 1356.
„ XXIV.	„ 1676 „ 1757. ²²⁰

Of this Collection, two volumes are copies from the original, viz., Vols. XXII. and XXIII.

It is impossible, in a monastic point of view, to over-estimate the value of these unique MSS., which till now have remained unexplored, M. Léon Pajot, archiviste-paléographe, and late of the École-des-Chartes, having brought the same to our notice.

To this gentleman is also due the transcript of different Visitation-Records in this Volume.

From these manuscripts and other sources, we glean that from the latter half of the 16th century, Visitations of German foundations were rare. Every year two visitors continued to be nominated for England also, but quite as a matter of form, for no visitations were ever made. In this way we find that for the Province of England, in that and the following century, still even enduring “by name,” two visitors continued to be recorded as sent “in provinciis Angliæ et Scotiæ,” viz., Dominus Busselin, claustral-prior of Longueville, and Dominus Johannes Didier, claustral-prior of Nanteuil.

Towards the latter part of Cluni’s monastic existence Visitations were no longer detailed by Provinces and Priors in any country, as in previous centuries; they were reduced to general definitions.

The series of decrees and resolutions on which we now enter, is from the Library of the French Chamber of Deputies. The entries will be found fuller and more numerous in respect of the Province of Germany, than those relating to the Province of England.

²²⁰ The volumes are bound in calf, and stamped in gold with the arms of the Abbey of Cluni on the flaps of every volume; the dimensions of each Vol. are $10\frac{3}{4} \times 7\frac{1}{2}$ inches; the edges coloured red.

CAPITULUM GENERALE ORDINIS.

CLUNIACENSIS, ANNO 1259.

[*Bibl. de la Chambre des Députés.* B. 89, Vol. VIII.]

Caput tertium ; De visitatione Angliæ.

(Art. 1.) Sic diffiniunt; consulunt diffinitores quod prior de Lenton non redeat ad monasterium Lentonis [Lenton], propter inimicitias capitales quas ibi habet; sed dominus abbas de persona idonea predicto monasterio provideat, et dicto priori de Lenton de aliquo loco provideat, ubi maluerit dominus abbas, excepto regno Angliæ, propter personæ ipsius honestatem.

(Art. 2.) Item diffiniunt diffinitores, quod prior Levensis [Leves] vocetur, ut status prioratus sui valeat certificari, et ut respondeat de alienatione prioratus de Stanceville (*Stanesgate*, Essex), et vocetur iterum abbas Balmensis super obligatione monasterii Levensis responsurus; et dictis abbati et priori dominus abbas assignet diem et locum coram se, ut eorum causas audiat et diffiniat prout ubi melius videbitur expedire.

(Art. 3.) Item diffiniunt, quod prior Levensis puniat priorem de Acra (*Castle Acre*), quia vocatus ad capitulum non venit, nec pro se excusavit; et quia aliquando obligatum fuit sigillum conventus pro secularibus personis.

(Art. 4.) Item diffiniunt, quod priori de Brimol (*Bromholme*) propter ejus debilitatem et impotentiam, detur unus monachus ejusdem ecclesiæ utilis coadjutor.

(Art. 5.) Diffiniunt, quod abbas et conventus scribant marescallo Angliæ,^{220a} patrono de Thielfort [*Thetford*], quod de cætero non exigat sigillum dictæ ecclesiæ ad obligandum pro suis debitis, et liberet dictum sigillum ab obligationibus jam pro ipso factis.

Alia in regno Angliæ sunt in bono statu.

^{220a} Roger Bigod, Earl Marshal, 4th Earl of Norfolk; succeeded by his nephew, Roger, in 1270.

Caput septimum; De cameraria Alemanniæ.

(Art. 1.) Diffiniunt, quod dominus Amadeus, Montis Fulconis dominus, compellatur ad conditiones observandas, secundum quod continetur in instrumento, quando recepit ecclesiam de Mortua Aqua [*Morteau*].

(Art. 2us.) Deponendis monachis apud Altam Petram [*Haute Pierre*] ordinavit dominus abbas; et ratum habent diffinitores.

(Art. 3us.) Prior de Valleclusa arquatur et proclametur in capitulo de augmentatione debitorum, facta in ecclesia sua a triennio et citra.

(Art. 4us.) Domus de Alta Clica [*Altkirch*] in malo statu est in spiritualibus et temporalibus, et episcopus Basiliensis occupavit eam violenter; dominus abbas maturum apponat consilium.

(Art. 5us.) Domus Basiliensis [*Bâle*] est in malo statu in spritualibus et temporalibus; prior est in curia pro negotiis ecclesiæ suæ, et est major causa quia domus est in malo statu; diffiniunt quod quando prior venerit, et vocetur, et per eum de statu domus dominus abbas certificetur.

(Art. 6us.) Domus de Cella [*Cella*] procuratur non per monachum Cluniacensem, et male; diffiniunt ut secundum ordinationem visitatorum procurator domus amoveatur.

(Art. 7us.) Domus de Seliden [*Seldon*] quæ est domus monialium, non est in bono statu, quia non est ibi prior, neque aliquis monachus Cluniacensis.

(Art. 8us.) De Besenlon tradita (*sic*) est a priore St. Albani Basiliensis cuidam clerico seculari; injungatur camerario, ut quare hoc factum fuit, inquiret diligenter veritatem, et secundum quod invenerit, corrigat et castiget.

(Art. 9us.) Domus de Insula [*Ile St. Pierre*], et domus de Marroc sunt omnino destructæ; nec sunt ibi monachi nec priores, et ideo diffiniunt quod dominus abbas apponat consilium quam citius poterit, cum periculum sit in mora.

Caput octavum.

Inquisitio de Lothoringia.

(Art. 1us.) Domus de Vandopera (*Vendœuvre*) est in malo statu; prior cessit; diffiniunt diffinitores quod quam citius poterit dominus abbas ordinat de prædicta domo.

(Art. 2us.) In cameraria Alemanniæ et Lothoringiæ utuntur quasi communiter omnes monachi carnibus, et camisiis et linteaminibus lineis; diffiniunt quod super hoc graviter corripiantur, et servant super hoc statuta capituli generalis.

(Art. 3us.) Consulunt diffinitores quod in aliquibus domibus Alemanniæ, mittantur juvenes monachi nutriti in monasterio Cluniacensi, ad idiomata eorum addiscenda. Cetera sunt in sufficienti statu.

CAPITULUM GENERALE CLUNIACENSE,
ANNI 1260.

Caput quintum; Visitatio Alemanniæ et Lothoringiæ.

(Art. 1us.) Diffinierunt, quod ad prioratum de Portu mittantur duo monachi; item quod mittatur unus monachus apud Thiecor.

Item diffinierunt, quod prior de Domna Maria [*Danmarie*] compellatur quod faciat monachos suos addiscere, quia nesciunt legere, nec cantare, ut dicunt visitatores, et specialiter in prosequenti capitulo quod inde actum fuerit per visitatores referatur.

(Art. 2us.) Item diffinierunt, quod prior de Vandopera loquatur cum domino abbate super statu sui prioratus.

(Art. 3us.) In istis provinciis sunt multi monachi claustrales proprietarii, qui habent vaccas et boves et alia propria; diffinierunt, quod priores dictorum locorum recipiant proprium dictorum monachorum et convertant in utilitatem suorum prioratum, et dictis monachis ita

honeste provideant, quod non detur eis occasio proprium ulterius possidendi.

(Art. 4^m.) Item diffinierunt, quod dominus abbas apponat consilium in domo de Altaclica (*Altkirch*), quam detinet occupatam episcopus Basiliensis.

Cetera per visitatores fuerunt visitata. . . .

Caput undecimum ; Visitatores electi in dicto capitulo generali. . . .

In Bisuntina (*Besançon*), et Treverensi (*Treves*) provinciis, prior de Podio Ganagobie (*Ganagobie*), et decanus Romani Monasterii (*Romain-Moutier*). . . .

In Anglia, prior de Ticfort (*Thetford*), et magister Simon de Armentariis in Arvernensi cameraria.

Anno 1261.

Visitationes Alemaniarum et Lothoringiarum.

Apud Chaux (*Chaux-sur-Doubs*) mittatur unus monachus.

In domo de Alta Quinqua [*Altkirch*], quam comes Feretensis [*comte de Ferrette*] pro filio suo per vim detinet occupatam, apponat dominus abbas consilium quod viderit expedire, et multum expedit quod consilium apponatur.

Mittatur apud S^{tm} Albanum unus monachus pro subpriori.

Apud domum de Bosco mittatur unus monachus.

Prior de Vandopera spontanee cessit ; diffinimus quod provideat dominus abbas domui de priori.

Apud Froville mittatur unus monachus.

Apud domum de Insula mittantur quatuor monachi.

Prior de Villare aliqua alienavit ; diffinimus ut si alienata infra capitulum non revocavit, ipsum penitus amovendum.

Cartæ domus de Monrichere (*Montricher*) sunt in manu Bourchardi burgensis de belle [*Delle*], ut dicitur, obli-

gatæ; diffinimus ut camerarius Alemanîæ instet apud præpositum quod dictas cartas liberet, ut tenetur; cetera per visitatores expedita sunt. . . .

Visitatores anni sequentis.

In Bisuntina et Treves, prior de Dommarie (*Dan-marie*), et archidiaconus Cluniacensis. . . .

In Anglia, prior Montis Acuti [*Montacute*], et frater Jacobus de Valle, scholaris parisinus.

Anno 1264.

Visitatio Alemanîæ et Lothoringiæ.

Petrus de Villeta, monachus de Portu (*Port-sur-Saône*), qui accusavit fratrem suum de incesta coram visitatoribus, et in probatione defecit, veniat apud Cluniacum pœnum pro meritis suscepturus.

Habeat dominus abbas in memoria ea quæ dicta sunt de Guillelmo de Gonsens in relatione visitatorum; qui cum apud Cluniacum venerit, pœnam pro meritis non evadat.

Frater Rainerius inobediens visitatoribus in Alemania, excommunicatus ab omnibus evitetur.^{220b}

Item diffinimus, quod prior de Valleclusa (*Vaucluse*) teneat prioratum de Chaux, tanquam commendatum propter inobedientiam domini Lamberti de Gonsens, nisi alia de causa de dicto prioratu aliud fuerit ordinatum.

Item scribat dominus abbas episcopo Basiliensi, quod ipse teneat conventiones initas inter ipsos, super domibus de Insula et de Monte Richerio. . . .

Visitationes . . .

Visitatores in Anglia, Levensis (*Lewes*), et de Longua villa (*Longueville*) priores. . . .

In Bisuntina et Treverensi provinciis, de Vallibus et de Valleclusa priores.

^{220b} S. p. 123 *antea*.

Anno 1265.

Caput quartum ; Visitatio Alemanise et Lothoringiæ.

(Art. 1us.) Apud Altam Petram (*Haute Pierre*) mittatur unus subprior qui officium faciat subprioris : item scribat dominus abbas episcopo Basiliensi, quod ipse teneat conventiones habitas inter ipsos super domibus de Insula et de Monte Richerii, secundum quod anno præterito super hoc diffinitum.

Item apud Aquam Mortuam (*Morteau*) transmitantur duo monachi : item scribat dominus abbas et diffinitores domino comiti de Barro super domo de Relinges (*Rélanges*).

Dominus Haymerius de Montbeliard tenens domum Aquæ Mortuæ, eam deliberare debuit a debitis, quod non fecit ; scribat sibi dominus abbas quam citius faciat quod promisit.

(Art. 2us.) Quoniam frater Nicolaus, quondam prior de Luziaco, de dilapidatione et incontinentia apud bonos et graves turpiter est diffamatus, ac etiam licentia non petita nec obtenta, ivit ad curiam contra ordinis instituta, excommunicetur publice, et tanquam excommunicatus ab omnibus evitetur.^{220c}

(Art. 3us.) Unus subprior ad Romanum Monasterium transmittatur ; ex relatione visitorum intellexerunt diffinitores quod prior Romani Monasterii (*Romain-Moutier*), apud bonos et graves, erat de incontinentia diffamatus ; quæsierunt vero diffinitores a visitoribus a quibus erat ortum illa infamia, et ex quibus personis hæc habeant quæ contra dictum priorem referebant ; non nominaverunt aliquam personam gravem, nec aliquas personas quibus fides super his esset adhibenda : ulterius inquisierunt diffinitores a majoribus et fide dignioribus dictæ domus veritatem plenius de prædictis, nec invenerunt dictum priorem culpa[bi]lem, super his quæ visitores contra eum referebant : unde diffiniunt quod dicti visitores in capitulo proclamantur, et inde redarguantur. . . .

^{220c} S, foot-note p. 128.

Caput decimum ; Visitationes.

Visitatores in Anglia: de Longavilla et de Gassicuri (*Gassicourt*) priores. . . .

Visitatores in provincia Bisuntina et Treverensi, de Portu et de Grilongiis (*Relengiis*) priores.

Anno 1266.

Caput septimum ; Visitatio Alemannise et Lothoringiæ.

(Art. 1.) Scribat dominus abbas et conventus episcopo Basiliensi, ut pactiones quas habet cum eis teneat et observet: alioquin domino Papæ intimetur.

(Art. 2.) Imponebatur fratri Henrico, priori de Cella, et sacristæ Romani Monasterii, quod ipse vendiderat fructus anni futuri (*præteriti*] sacristanniæ Romani Monasterii, quod dictus Henricus diffitetur, obligans se quod si contrarium inventum fuerit, quod ipse regulariter puniatur.

(Art. 3.) Scribat dominus abbas duci Lothoringiæ et domino Lorbando de Alta Petra, ut exactiones quas faciunt in domo de Froville dimittant; alioquin apponat consilium quod viderit expedire.

(Art. 4.) Vadat camerarius Lothoringiæ ad dominam de Claromonte, et supplicet ei, ut exactiones quas incepit levare ab hominibus domus de Tecurt restituat, vel procuret quod dicta domina det litteras suas dictis hominibus; de cætero tala facere non attemptet.

(Art. 5.) Prior de Portu (*Port-sur-Saône*) obligavit domum suam in sex viginti libris, et invenerat dictam domum obligatam tantum in quadraginta libris, non sunt duo anni; de hoc faciat dominus abbas quod domui viderit expedire.

Caput octavum ;²²¹ Visitatio Angliæ.

(I.) Processum visitorum habitum in ecclesia Lewensi, super quadam factione seu conspiratione;

²²¹ The chapters and articles have been added by the original copyist.

diffinitores approbant et confirmant, sicut in scriptura visitationis Angliæ plenius et expressius continetur.

(II.) Item diffiniunt, quod Gallerus de Mallinges, quondam subprior Lewensis, Joannes de Northamton, Joannes de Hereford, Thomas de Wintonia, Rad. Poeke, Guillelmus de Cicestre, veniant ad claustrum Cluniacense puniendi ibidem, sine spe reversionis et promotionis, nisi post actam eorum pœnitentiam visum fuerit domino abbati vel diffinitoribus, quod cum eis misericorditer dispensetur.

Joannes vero Champenays, Joannes de Reddinges, Lucas de Hechurun, Ric. li Templers ad arbitrium domini abbatis collocentur in Anglia et puniantur, sine spe reversionis ad monasterium Lewense, et sine spe promotionis, nisi cum ipsis, sicut cum prædictis, aliis per dominum abbatem vel per diffinitores fuerit dispensatum. . . .

Caput nonum ; Visitatores. . . .

Visitatores in Alemania et Lotoringia, de Vallibus et de Condominia (*Contamines*) priores.

Anno 1269.

Diffinitiones visitationis Angliæ, factæ per Romani Monasterii et de Bermundesia (*Bermondsey*) priores. Cum, secundum relationem visitorum, prior de Lanthona (*Lenton*) dicatur esse diffamatus apud bonos et graves super incontinentia, delapidatione et mala administratione ; ordinant diffinitores quod per visitatores anni sequentis super præmissis fiat inquisitio, ut ad sequens generale capitulum referatur, nisi dominus abbas interim ex causa aliud duxerit ordinandum. . . .

Diffinitiones visitationis Lothoringiæ et Alemaniæ factæ per priores de Vallibus et de . . . Diffinitum est quod . . . ille qui tenebat quasdam decimas prioratus de Alta Clica ad certum tempus, teneat eas ad vitam suam, pro allevatione debitorum dictæ domus. quia prior dictæ domus promisit coram domino abbate et nobis diffinito-

ribus, quod de aliis redditibus dictæ domus poterit solvere residuum debitorum, et solvere pensionem annuam Theobaldo, filio comitis de Ferrata (*Ferrette*) debitam, et sustinere omnia alia onera dictæ domus.

Cum prior de Cella Villa Maris promiserit alio anno diffinitoribus, quod alleviaret domum suam de omnibus debitis usque ad summam quinquaginta marcharum, quod non fecit propter reædificationem quorundam molendinorum et aliorum ædificiorum, imo remanet nunc obligata in centum et quinque marchis et quadraginta libris turonensibus, promisit idem prior domino abbati et diffinitoribus, quod infra proximum generale capitulum diminueret dictum debitum in triginta marchis ad minus, nisi imperata causa superveniret quæ ipsum merito excusaret. Cætera sunt in bono statu.

Infrascripti visitatores mittantur hoc anno per provincias. . . . In Anglia, prior Lewensis, et assumat secum quem voluerit priorem. . . .

In Lothoringia et Alemania, de Condamina et de Relciis (*Relengûs*) priores.

Anno 1272.

Caput quintum ; Visitatio Alemaniæ et Lothoringiæ.

(Art. 1.) Apud Frigidum Fontem (*Froide Fontaine*) mittatur unus monachus.

(Art 2.) In ista cameraria aliqua inveniuntur corrigenda quæ non possunt corrigi propter guerras. . . . Infrascripti visitatores mittantur hoc anno per provincias. . . .

In Anglia, prior Lewensis, et assumet secum quem voluerit. . . .

In Alemania et Lothoringia, de Valleclusa et de Domna Mariæ (*Dammariæ*) priores.

Anno 1273.

Caput primum ; Visitatio Angliæ.

(I.) Omnes domus in spiritualibus sunt in bono statu ; quædam tamen creditoribus sunt obligatæ.

Caput sextum ; Visitatio Lothoringiæ et Alemanix.

(I.) Præcipiat dominus abbas priori de Relinges (*Rélanges*), quod monachis suis vestes non nisi regulares administret, et quod ipsos uti vestibus irregularibus non permittat.

(II.) Apud Chaus mittatur unus monachus sacerdos moraturus ibidem.

(III.) Apud Romanum Monasterium (*Romain Monthier*) monachi aliqui frocos non deferunt, et in dormitorio non usque quaque jacent regulariter.

Dicunt diffinitores quod prior modis omnibus corrigat et emendet ; hoc idem præcipiatur priori de Paterniaco (*Payerne*). Cetera sunt in bono statu. . . .

Caput nonum ; Infrascripti visitatores hoc anno mittantur per provincias.

(III.) In Anglia, prior Lewensis, et assumat secum socium quem voluerit eligendum.

(IV.) In Lothoringia et Alemannia, camerarius dictarum provinciarum, et assumat secum socium quem duxerit eligendum. . . .

Anno. 1274.

Cap. sextum ; Visitatio Alemanix et Lothoringiæ.

(I.) Quoniam frater Girardus apud Locum Dei (*Lieu Dieu*) de auctoritate propria nubentes benedixit, apud Cluniacum transmittatur, et ad arbitrium prioris claustralis, et illorum de ordine, pro tanto excessu regulariter puniatur, et sit in infirmaria usquequo beneficium absolutionis super suspensione, quam secundum canones propter hoc noscitur incurrisse, fuerit assecutus.

(II.) Apud Mostoretum (*Mousterot-lès-Estrabonne*) mittat prior S^{us} Marcelli (*St. Marcel*, à Châlon-sur-Saône) unum monachum cum illo qui moratur ibidem, si loci suppetunt facultates, alioquin revocetur solus monachus ad claustrum, proviso quod divina celebrantur ibidem.

(III.) Quoniam apud Relenges frater Guillelmus de Messiaco, Gualterus et Gandricus diffamati sunt de in-

continentia, prout visitatores referunt, ad Cluniacum transmittantur, et ad arbitrium illorum de ordine regulariter puniantur, et alii, loco illorum, apud Relenges transmittantur.

(IV.) Quoniam secundum relationem visitorum, Basiliensis episcopus qui domum St Albani Basiliensis per aliquot annos eam dimisit cum omnibus redditibus ejusdem, et solebat esse domus conventualis,²²² et suppetunt facultates ad sustentationem conventus, diffinimus quod domus ad statum prestinum redigatur, et ad antiquum numerum monachorum, nisi sit aliud canonicum quid obsistat.

(V.) Apud Paterniacum [*Payerne*] monachi frocos non deferunt, et in dormitorio regulariter non jacent; injunxerunt visitatores priori dicti loci quod prædicta corrigat et emendet, antequam descendat ad locum futuri visitorum, quod nisi fecerit, ad arbitrium domini abbatis puniatur, præcipue cum anno præterito istud idem fuerit diffinitum.

(VI.) Prior de Relengiis in capitulo proclametur; qui, licet in temporalibus bonus administrator extiterit, in corrigendis tamen excessibus subditorum negligens est et remissus.

(VII.) Frater Oddocus qui moratur apud Miges (*Miéges*), apud Cluniacum veniat, pænam ibi pro meritis recepturus; et disciplina recepta, ad eundem locum remittatur.

(VIII.) Mittat prior Paterniaci duos monachos apud Columbarium [*Colombier*] infra Assumptionem B. Virginis, moraturos cum eis qui ibidem morantur; quod nisi fecerit, ad arbitrium domini abbatis regulariter puniatur.

(IX.) Provideat dominus abbas domui Cellæ Villæ Maris de priore, cum frater Cono qui eam detinuit, inventus sit insufficiens ad regimen dictæ domus.

(X.) Si illi tres monachi non morantur apud Felpac [*Feldbach*], apud Insulam medii lacus (*Isle Ste. Pierre*), et apud Ottovillare (*Oron-la-Ville*),²²³ litteras dimissorias

²²² S. foot-note, p. 56, *antea*.

²²³ From the varied orthography of this foundation, occurring as Othon Villers, Octon Vilar, Auranvillars, &c., &c., we identify it unquestionably,

habuerint, apud Paterniacum recipiantur; et postquam recepti fuerint in ordines, ad prædicta loca remittantur.

(XI.) Monachus qui est apud Vendoperam, supra solitum numerum monachorum, mittatur apud Frigidum Fontem moraturus.

(XII.) Veniat prior de Tirembauc [*Thierbach*] ad præsentiam domini abbatis infra mensem post suspensionem litterarum, ut sciat dominus abbas veritatem negotii, et ordinet quod viderit expedire.

Cetera sunt in bono statu.

Caput decimum; Infrascripti visitatores hoc anno mittantur in Anglia, de Lantona (*Lenton*), et de Gassicuria (*Gassicourt*) priores; . . . in Lothoringia et Alemania prior S^u Albani Basiliensis, et archidiaconus Cluniacensis.

Caput undecimum; Quoniam frater Guillelmus de Bervadec, monachus de Vaneloc [*Wenlock*], fugitivus est et discurrit per nemora in societate armatorum, et paravit insidias priori suo cum societate sua, ad interficiendum eum; capiatur a quocumque poterit inveniri, et in arcta custodia teneatur, usque quo dominus abbas aliud duxerit disponendum; et scribat dominus abbas justiciariis regis Angliæ, ut ipsum capi faciant, et captum reddant camerario Angliæ, priori Lewensi.

Anno 1276.

Caput sextum; Visitatio Lothoringiæ et Alemaniæ, facta per de Vallibus et de Vandopera priores.

(I.) Apud Altam Petram [*Houte Pierre*] mittatur unus monachus; apud Romanum Monasterium mittantur duo monachi.

after long research, as Oron-la-Ville, in the Canton de Vaud. Situated on the river Broye, it was E.N.E. of Lausanne, the Bishop of which had (at one time, and perhaps still has) a summer residence at Lucens. This last place we take to be Luzinges (*Lucens* [*ger.* Lobsingen]) which the Bibl. Clun. (Col. 1744), (S. pp. 20, 52, 58), says was united with it, and a cell to Romain Moutier. The above conclusion is borne out by this fact, that, being in the Jura range, it was not very remote from a monastery with which these records connect it (S. pp. 61, 72, 73).

(II.) Mittat camerarius Alemaniae fratrem Corradum morantem apud Plauceum ad aliquem locum regularem et remotum, ubi agat prænitentiam de commissis, et super hoc litteram habeat domini abbatis camerarius supradictus.

(III.) Injungatur camerarius Alemaniae ut faciat quod de Histain [*Istein*], de Falpes [*Feldbach*], et de Seliden [*Seldon*], moniales sine licentia non exeant domos suas; et cum eas exire contigerit, velum et vestes deferant regulares.

Apud Altam Cliquam [*Altkirch*] mittatur unus monachus.

(IV.) In domo de Chaus [*Chaux-sur-Doubs*] est quidam procurator secularis, frater prioris dicti loci, qui coram ordinariis monachum dictae domustrahit in causam, et quia sustinebat et requirebat jura domus, expulit eum dictus procurator, et inhibuit ne sibi daretur præbenda monachalis. Secundum quod visitatores referunt, injungatur priori ut dictum procuratorem secularem amoveat, et negotia dictae domus faciat per monachum procurari, et quod excessus prædictos emendet. Cætera sunt in bono statu.

Caput octavum; [Visitatio Angliæ.] Facta per dominum T. priorem de Wanneloc (*Wenlock*); et dominum Arnulphum socium domini abbatis.

(I.) Mittat prior Lewensis duos monachos apud Ortonne [*Horton*; Monks Horton], qui ibi desunt.

(II.) Scribat dominus abbas domino regi Angliæ [*Edward I.*], et camerario suo, ut capiantur, si possit procurari, Isaac et Guillermus monachi fugitivi de Bretona [*Monk Bretton*], qui procuraverunt capi et retineri priorem de Pontefracto [*Pontefract*].

Cetera correxerunt visitatores secundum quod potuerunt.

Caput undecimum; Infrascripti visitatores mittantur per provincias.

(III.) In Anglia, prior Lewensis, et ille quem dominus abbas illuc duxerit destinandum.

. . . (X.) In Lothoringia et Alemania, S^u Albani Basiliensis, et de Donna Maria priores.

Anno 1280.

Caput sextum; Visitatio Alemaniae et Lothoringiae facta per S^u Marcelli Cabilonensis (*St. Marcel à Châlon-sur-Saône*), et de Alta Petra priores.

(I.) Apud Auranvillar [*Oron-la-Ville*] est unus monachus cum priore, qui non est sacerdos; mittatur ibidem unus qui sit sacerdos, cum eodem moraturus.

(II.) Quoniam moniales d'Estain [*Istein*], de Pharpar [*Feldbach*], et de Salidon [*Seldon*], exeunt septa monasterii in habitu seculari, contra diffinitiones alias factas in capitulo generali, nec per priores ipsarum debite corrigantur, priores praedicti super hoc in capitulo proclamantur.

Insuper in praedictis tribus monasteriis, non recipiantur aliquae moniales, donec ad talem numerum reducantur, quod in vestimentis in quibus usque nunc provisum non existit, sufficienter eis valeat provideri.

(III.) Item compellatur prior de Phapar [*Feldbach*] ad observationem compositionis factae per visitatores super provisione monialibus facienda, et mittantur tres monachi sacerdotes in dictis tribus monasteriis, qui sciant idioma illius terrae, pro confessionibus monialium audiendis.

Præsentem autem diffinitionem sigillo domini abbatis sigillatam dicti prioris secum portent.

(Art. 4.) Item puniat camerarius Alemaniae apud Romanum Monasterium fratres Bertoldum, Oulricum, Matheum qui morantur apud Cellam, secundum quod viderit puniendos, propter quod secundum relationem visitorum, priorem eligere sibi aptentaverunt.

Cetera sunt in bono statu.

Caput septimum.—(I.) Quoniam per relationem visitorum Angliæ, Hispaniæ, Lombardiæ, relatum est, quod domus in ipsis terris existentes sunt gravatae, desolatae, et destructae pro majori parte, et restauratione ac reparatione spirituali ac temporali indigent non modica, dominus abbas apponat consilium quod viderit expedire.

(II.) Scribat dominus abbas priori Caritatis [*Charité-sur-Loire*], quod apponat consilium in domibus de Caritate in Anglia existentibus, quod viderit melius expedire.

Caput decimum ; Infrascripti visitatores per provincias mittantur.

(III.) In Anglia, de Marcigniaco (*Marcigny*) et de Chantenay (*Chantenay*) priores.

. . . (VIII.) In Lothoringia et Alemania, S^u Albani Basiliensis, et Vandopera in Lothoringia priores.

Anno 1282.

Caput quintum ; Visitatio Alemaniae facta per camerarium ipsius terrae.

Cum domus S^u Nicolai de Salinis [*St. Nicholas of Salins*] tot oppressionibus et incommoditatibus sit oppressa, quod per se non posset aliquatenus relevari, provideat dominus abbas ut ipsa domus alicui prioratui contiguo per quem relevetur, si commode fieri poterit, uniatur.

Cum quidam monachus extraneus audiat confessiones monialium monasterii de Verbac [*Feldbach*] ; diffiniunt diffinitores ut removeatur, et illuc alius Cluniacensis ordinis transmittatur.

Cum domus Castri supra Salinis [*Château-sur-Salins*] destituta sit numero monachorum ; diffiniunt diffinitores ut prior de Gigniaco (*Gigny*) mittat illuc tres monachos moraturos cum aliis qui sunt ibi ; alioquin dominus abbas mittat.

Prior d'Estang [*Istein*], qui citatus per camerarium non venit, citetur iterum et puniatur de contumacia, nisi legitime se valeat excusare, et super diffamatione ipsius incontinentiae inquiratur ; quæ si reperta fuerit, ut domino abbati videbitur, puniatur.

Prior de Alta Cliqua [*Altkirch*] proclametur in capitulo, ex eo quod per biennium cessavit in solutione decimæ deputatæ subsidia terræ sanctæ, quia illo tempore ibi non fuerunt divina celebrata, cum esset propter hoc ecclesia interdicta.²²⁴

²²⁴ See foot note, p. 123.

Cum monachi St. Albani Basiliensis [*St Alban of Bde*] indigeant vestibibus, et conquerantur rationaliter de defectu vini et aliis necessitatibus suis; diffiniunt diffinitores ut abbas precipiat priori dicti loci, ut in necessariis provideat dictis monachis competenter; et cum ipsi monachi recreatione indigerint, eisdem benigne provideat dictus prior. Item, cum ipse prior contra statuta Cluniacensis ordinis receperit monachos alienos; diffiniunt diffinitores ut ejus professio pro nulla habeatur, et prohibeat eidem dominus abbas ne de cætero præsumat similia attemptare; quod si fecerit, domini abbatis arbitrio puniatur.

Item scribat dominus abbas regi Romanorum, ut cum Alemannus conversus domum de Tirenbac [*Thierbach*], Basiliensis diocesis, per violentiam detineat occupatam, nec velit in aliquo obedire, propter quod est excommunicationis sententia²²⁶ innodatus, ipsum compellat desistere a tanta injuria manifesta, et si apud Cluniacum adduci poterit, sic corrigatur ut cedat cæteris terrorem.

De visitatoribus; mittantur visitatores per provincias infrascripti . . . in Anglia de Congziaco et de Rimiliano priores . . . in Lothoringia et Alemania, de Riniaco et de Donna Maria priores.

Anno 1283.

Visitatio Alemanix et Lothoringix facta per camerarium, et priorem de Fronteniaco. Præcipiat dominus abbas priori S^u Marcelli, quod litteris apostolicis impetratis, utatur contra clericum tenentem domum de Crana, et contra ipsum, quantum potuerit, de jure procedat, cum propter ejus desidiam et negligentiam domus prædicta in spiritualibus et temporalibus destruat.

Cum prior de Auteclique [*Altkirch*] camerario Alemanix inobediens fuerit manifeste, et alias per diffinitores capituli generalis propter administrationem malam regimine dicti loci sententialiter privatus fuerit, et ad instantiam aliquorum bonorum de ordine; dominus abbas

²²⁶ See foot note, p. 123.

eumdem priorem dicto loco tunc restituerit, maxime cum promitteret dictum locum ad statum bonum reducere, cum secundum relationem visitorum ad præsens dictus locus patens sit ad desolationem perpetuam et ruinam; diffiniunt quod amoveatur a loco, et alius per dominum abbatem præficiatur in loco, qui faciat fructus ejus; nihilominus tamen scribat ei dominus abbas quod infra futurum instans festum beati Petri apud Cluniacum personaliter accedat, ibidem pro inobedientia prædicta ad arbitrium illorum de ordine puniendus.

Frater Johannes de Basilia in præsentia visitorum proprium et loculos se cognovit habere, ac ad resignationem eorumdem per visitatores instantèr monitus fuit, et cum nollet obtemperare eisdem, citatus fuit personaliter ad capitulum generale nec venerit; diffiniunt quod abjiciatur ab ordine tanquam sacrilegus et sacrorum canonum violator, et ad locum pristinum revertatur; et provideat camerarius, cum alterius religionis fuerit, quod de cætero loca ordinis non habitet, si deinceps tanquam vagus et profugus ignominiosus incedat.

Scribat dominus abbas abbati Riltiarum, quod solvat expensas factas apud Tullionem hoc anno a visitoribus qui visitaverunt Donnâ Mariam (*Dammarië*), quam tenet idem abbas,^{225a} et de cætero dictis visitoribus sine difficultate solvantur ibidem.

Quia frater Haymo, quondam prior de Relingiis, alienavit de possessionibus et de redditibus dicti prioratus usque ad valorem quinquaginta librarum turonensium, vel circiter, annui redditus; præcipiat dominus abbas priori dicti loci qui nunc est, sic male alienatam adjuvet proprietatem Ecclesiæ revocare, et dictus Haymo qui dictas fecit alienationes pro damno tam gravi illato Ecclesiæ, pœna debita puniatur. Cætera sunt in bono statu. . . .

Visitatio Angliæ; Facta per priorem Lewensem.

Cum frater Guillermus de Soram quondam prior domus de Castellacra [*Castle-Acre*] immediate subjectus priori Lewensi, contumax, rebellis et inobediens existat, et adhuc priori Lewensi de novo contumaciter se sibi

^{225a} Dunod II., p. 142, states *Dammarië* to have been subject to *Lanthenans*

opposuerit, muniendo dictam domum de Castellacra contra ipsum priorem, inducendo ibidem cohortem comitis de Varenna,²²⁶ et super hoc sufficienter monitus a priore Lewensi sibi non paruit; propter hoc dictus prior Lewensis attendens ejus contumaciam evidentem et perseverantem, cum a regimine dicti prioratus actualiter absolvit, et alium, scilicet, fratrem Benedictum de Cluniaco ibidem canonice instituerit in priorem, qui non potest intrare possessionem, nec libere ministrare, alio impediante, et tanta utente potentia comitis de Varenna; scribat dominus abbas dicto comiti, ut illi Guillermo sic rebeli et inobedienti non faveat, et impedimentum quod ad ejus instantiam posuit, removeat, et dominum Benedictum canonice institutum permittat dicti prioratus libera possessione²²⁷ gaudere; pœnas etiam rite latas per priorem Lewensem contra dictum rebellem, et evidenter contumacem, dominus abbas superioris autoritate confirmat. Cœtera sunt in bono statu.

Visitatores per provincias infrascripti.

In Anglia de Thieffort [*Thetford*], et de Rumiliaco priores.

In Lothoringia et Alemania, de Basilia, et de Frovilla priores.

Anno 1285.

Visitatio Angliæ facta per priorem Lewensem [*Lewes*], et subpriorem de Monte Acuto [*Montacute*]. Quia frater Guillermus de Valpone vadendo et iterum scribendo tenorem litterarum domini abbatis, immutavit et sic falsitatem commisit, pœnæ carcerali subjaceatur, nisi dominus abbas pœnam immutare voluerit, vel de ipso aliter ordinare. . . .

Visitatio Alemanix facta per de Frigido Fonte [*Froide Fontaine*] et de Alta Petra priores.

Apud Alteclique [*Altkirch*] mittantur duo monachi. . . .

²²⁶ 7th Earl of Warenne.

²²⁷ John of Avignon was at that date Prior of Lewes.

Mittantur per provincias visitatores infrascripti.

In Anglia, de Lewensi et Thieffort priores. . . .

In Alemanix et Lothoringia, camerarius, et prior de Monte Richerii [*Montricher*].

Anno 1286.

Visitatio Alemanix et Lothoringix.

Ordinato priore in prioratu de Basilia, præcipiat eidem dominus abbas, quod monachos suos non promotos, faciat secundum exigentiam gradus, ad sacros ordines promoveri.

Scribat dominus abbas præcipiendo priori de Velpach [*Feldbach*], ubi monachi et moniales degunt, quod non sine causa legitima et honesta eos vel eas permittat exire monasterium, ne effræna licentia vagandi sit occasio delinquendi, et si ex causa de licentia prioris exierint, assignato termino revertantur, alias ut fit de monachis in ordine regulariter puniantur.

Quia frater Galcherus qui morabatur apud Cellam, spiritu malo respectus injurias manus ac etiam violentas in priorem suum iniecit, ostia cellarii frangendo, dolia dirumpendo, vinum quod in eis erat effundendo, correptus a suo priori correptionem non recipiens, monachalem habitum factus vagus et profugus abiecit; diffinitores diffiniunt quod quicumque prior ordinis eum invenerit et capere potuerit, captum et detentum apud Cluniacum transmittat, regulariter puniendum.

Quia prior de Bosco, prout visitatores retulerunt, male in spiritualibus et temporalibus administrat, adeo quod ædificia corruunt, redditus depereunt, et est diversis creditoribus pro multis debitis obligatus, et a loci diocesano pro suis excessibus detentus, videlicet quia matrimonia jure inhibita celebrabat, propter quod tempore visitationis et alias etiam a dicto episcopo detinebatur; deffiniunt diffinitores eum sine gravi scandalo rerum jactura corporis periculo ibidem stare non possit, amoveatur a loco, et ordinet dominus abbas de dicto loco quod viderit ordinandum. . . .

Mittantur visitatores infrascripti.

. . . In Anglia, Lewensis et Lentona priores.

. . . In Alemania et Lothoringia, S^u Marcelli Cabilonensis, et de Alta Petra priores.

Anno 1287.

Visitatio Angliæ facta per Lewensem, et Sanctæ Catharinæ de Insula priores. Statum vero dictæ provincie, quia nihil certum continet, dominus abbas habet in scriptis. . . .

Visitatio Alemanie et Lothoringæ.

Prioratum de Loco Dei [*Lieu Dieu*] occupavit Guillelmus de Albano per vim, et autoritate propria injuriose et in præjudicium prioratus et dictæ domus detinens mobilia et possessiones, et priorem ibidem canonice institutum per dominum abbatem, de dicto prioratu fugavit; scribat dominus abbas cum diffinitoribus domino Johanni Cabilonensi, qui in dicta regione summe dominatur, ut dicti domicelli refrenet impetum, et compescat in tantum ut ecclesia Cluniacensis pacificam, et liberam possessionem dictæ domus recipiat, et prior qui fugatus est ibidem in pace et tranquillitate moretur.

In domo de Relangiis sunt sex monachi ebriosi, bellicosi, incontinentes, et inobedientes priori; quorum unus morbo laborat caduco; pronuntiant diffinitores quod a dicto loco amoveantur omnino, in loco isto vel alibi, ubi dominus abbas ordinaverit, regulariter puniendi, et loco illorum ad dictum locum alii sex transmittantur, proviso primo quod absolvantur et dispensetur cum eis; nam, ut visitatores referunt, excommunicati sunt, insuper irregulares, quia sic ligati immiscuerunt se divinis.

Quia Jacobus de Disiaco, Girardus de Sarreta, Johannes de Baver, Guillelmus de Voflans, Girardus de Steblans, Johannes de Bevas, monachi apud Romanum Monasterium commorantes, arcam dicti prioris violenter de ecclesia extraxerunt, et procuratorem dicti prioris gerentem negotia ejus in domo, quantum eis possibile

fuit per verba et minas coegerunt ne de receptis et redditibus priori responderet; insuper, cum jam ordinasset equos et summarium, ut adiret dominum abbatem Cluniacensem, summarium suum ceperunt, et contra voluntatem suam captum detinuerunt; claves etiam portæ domus de nocte ceperunt, et ad jussu prioris reddere noluerunt, et cum sint ibi tres claves sigilli conventus, quarum una ad custodiam prioris pertinet, alia ad custodiam subprioris, duas illas et tertiam nescitur qualiter, contra tamen voluntatem prioris non modico tempore penes se habuerunt, et quasdam litteras sigillaverunt; insuper adierunt dominum de Sabaudia cautelose et latenter, cum quo diu persistentes, quantum eis possibile fuit, ipsum dicto priori adversarium reddiderunt; congregaverunt insuper homines ecclesiæ cum eis conspirantes et perjurantes, ut modis omnibus quibus possent, nocerent priori ita ut finaliter venientes, ut videbatur, ut verberarent prioris familiam, janitori domus volenti eis prohibere ingressum, fregerunt brachium et aliis multis pœnis et injuriis affecerunt, et de novo post recessum prioris quatuor monachos, eo quod devoti erant et obedientes priori de domo per violentiam ejecerunt, vel quod fieri mandaverunt; insuper cum dominus abbas, tanquam summus pater et dominus solemnes personas nuncios de latere suo destinasset ad locum, dicti monachi pulsantes campanam ad congregationem armatorum, dictos nuncios nobilis abbatis non admittentes, uno terrore armorum quodam modo repellentes, non contenti his, unum de equis illorum ceperunt, et unum de servientibus eorum carceri manciparunt; unus etiam de predictis, Jacobus nomine, de loco isto cum licentia recedens, juravit se infra certum terminum ad locum istum reversurum, et extunc, spreto juramento non venit. Alius, Gerardus de Sarreta nomine, non petita nec data licentia, de loco isto, tanquam fugitivus, recessit; et sciendum quod tam isti quam alii supranominati autoritate domini abbatis pro manifestis offensis excommunicationis sententia sunt ligati; quam parvi pendentes, jam din est, sustinuerunt et adhuc animo sustinent indurato; pronuntiant diffinitores ut monachi supra

nominati, sicut jam excommunicati sunt a domino abbate ex causis prædictis, excommunicati per abbatias et prioratus ordinis publice nuntiantur; pronuntiant etiam ut ad quemcunque de ordine ipsi vel aliquis eorum pervenerit, et capti sub fida custodia apud Cluniacum transmittantur; pronuntiant etiam ut nullus eorum mittatur de cætero apud Romanum Monasterium ibidem moraturus; pronuntiant etiam ut nunquam de cætero ad prioratus vel administrationes ordinis admittantur; insuper pronuntiant ne aliquis de eorum genere usque ad quartum gradum recipiatur in monachum vel commissum.

Quia moniales de Vaspac [*Feldbach*], ecclesiæ Cluniacensi immediate subjectæ, priorem eis missum a domino abbate Cluniacensi recipere noluerunt, allegantes jus sibi esse eligendi priorem; pronuntiant diffinitores ut illum eundem qui missus fuit, vel alium quem dominus abbas mittere voluerit acceptare cogantur; diffiniunt etiam ut sigillum quod de novo sine auctoritate prioris fabricari fecerunt, omnino frangatur.

Legatur in provincia Alemanix et Lothoringix.

Mittantur visitatores per provincias . . . in Anglia de Theoforti [*Thetford*], et de Bougissant priores . . . in Alemania et Lothoringia, de Gigniaco [*Gigny*] et de Vandopera (*Vendœuvre*) priores.

Anno 1288.

Visitatio Angliæ.—Domus de Lantona (*Lenton*) debet mille et quadringentas marchas argenti; satis bene se habet in spiritualibus.

Domus de Monte Acuto (*Montacute*) satis bene se habet in spiritualibus; debet quadringentas marchas argenti.

Domus Lewensis (*Lewes*) satis bene se habet in spiritualibus; sunt ibi triginta novem monachi residentes, et non plures.

Cetera sunt in bono statu.

Visitatio Lothoringix.

In prioratu de Portu super Sagonam (*Port-sur-Saône*), ecclesia, dormitorium et cetera ædificia pro majori parte

corruerunt. Prior dicti loci nullam ibi facit residentiam; apponat dominus abbas consilium ut viderit faciendum.

Apud Donnam Mariam (*Dammariæ*), sunt tres monachi a divino servitio omnino cessantes, quia auctoritate legati et collectorum decimæ interdicta est ecclesia cum cimiterio propter solutionis defectum;²²⁸ advocatus dictæ domus totam temporalitatem saisivit; ordinet dominus abbas ut viderit expedire.

Dominus de Baufremonte facit quoddam stagnum in villa Laineville (*Lignéville*, [Vosges]),^{228a} et occupavit possessiones et prædia domus de Relinges, in quo gravata est et damnificata plurimum, nisi fiant restitutiones ad valorum; scribat dominus abbas et mittat nuncios ad dominum nobilem, ut dictam domum servet super prædictis indemnem, et ut pensiones plures assignatas inutiliter per rectores dictæ domus ab antiquo sibi placeat revocare. Cetera sunt in bono statu.

Alemania non fuit visitata propter guerras. Mittantur per provincias visitatores infrascripti. In Anglia de Renuliaci (? *Wenlock*) et de Pharlec (*Farleigh*) priores . . . In Alemania et Lothoringea; de Alta Petra et de Fulconismonte (*Montfaucon*) priores.

Anno 1290.

Visitatio Alemaniæ facta per de Valleclusa et de Portu priores.

Quia Frater Guido de Pontallia (*Pontarlier*), dum prioratu de Cella moraretur furtum commisit et alia multa perpetravit; diffiniunt diffinitores quod in Cluniaco detineatur carcerali custodiæ mancipandus.

Quia nonnulli priores duorum vel trium monachiorum, et alii non conventuales, conqueruntur de monachis suis quod sint inobedientes multoties et rebelles, et multa alia enormia committantur; præcipiunt diffinitores quod per camerarium provinciæ vel ejus mandato in propinquiore domo conventuali regulariter puniantur.

Quoniam moniales de Ysteim (*Istein*) super incontinentia sunt enormiter diffamatæ, maxime quædam

²²⁸ See p. 123.

^{228a} See p. 66.

Isabellis de Eneyvein nomine ; diffinitores præcipiunt de Basilia et de Cella prioribus, quod ad locum prædictum accedant, et corrigant regulariter quæ invenerunt corrigendæ.

Quia visitatores retulerunt priorem de Sardone diffamatum esse de quadam moniali, nomine Agnete de Lothinque super incontinentia, denuntiante Jacobo cellerario Sⁱ Albani Basiliensis, visitoribus predictis ; ordinant diffinitores, quod dominus abbas per litteras suas injungat priori de Monte Richerio et fratri Petro procuratori de Columberiis, quod super premissis diligenter inquirent veritatem, et si dictus denuntians prædicta probaverit, dicto priori certum terminum assignant infra quem debeat coram domino abbate apparere ; quod si probatum non fuerit, et fama contra eum laboret, sibi purgationem indicant, in qua si defecerit, eum modo quo supra citent, nihilominus citant et denuntiantem, si defecerit in probando.

Quia moniales de Falpac confessorem idoneum non habent, qui earum possit intelligere loquelam ; præcipiunt diffinitores quod ibidem confessor instituatur idoneus monachus Cluniacensis, qui earum confessiones possit intelligere competenter.

Item, quia redditus domus non sufficiant ad numerum monialium ibidem conversantium ; præcipiunt diffinitores quod nulla de cætero monialis recipiatur ibidem, donec earum numerus ad numerum viginti monialium sit reductus.

Prior de Ortonis Vilario (*Oron-la-Ville*) non facit residentiam in loco suo, ut debet, nec administrat monacho suo necessaria, ut debet, nec juvat eum ad celebrandum divina, et tenet canes venaticos ; præcipiunt diffinitores quod dictus prior in domo suo faciat residentiam ; provideat monacho, et canes expellat.

Prior de Villario Monachorum habet duos monachos ultra numerum consuetum ; præcipiunt diffinitores camerario terræ, quod ipse uni eorum assignet alibi in sua cameraria mansionem.

Quia domus Frigidi Fontis obligata est in centum et triginta quatuor libris stephanensium ; præcipiunt diffini-

tores dicto priori quod dicta domus intra triennium a dicto debito liberetur. Cætera sunt in bono statu, ut referunt visitatores.

Visitatio Angliæ facta per de Monte Acuto et de Bourgissant priores. Omnia sunt in bono statu spiritualiter; temporalia fere in omnibus locis male tractantur, et domus sunt multum debitis obligatæ.

Cum monachi prioratuum Hispaniæ, Alemaniæ, Angliæ et Lombardiæ propter longam locorum distantiam a moribus ecclesiæ Cluniacensis in multis discrepant, et dum accedunt apud Cluniacum grave videtur eisdem moribus Cluniaci conformare; diffinitores salubriter super hoc providentes, ordinant et statuunt quod de qualibet istarum provinciarum sex vel octo monachi, quos camerarii ipsarum minus perfectos viderint, apud Cluniacum mittantur moraturi, ut ibidem in observantiis regularibus instruantur, et totidem de monachis Cluniacensis ecclesiæ loco ipsorum honesti etiam et maturi ad easdem provincias transmittantur, ut instruant monachos in ipsis provinciis existentes, et revocentur et mutentur quoties dominus abbas viderit expedire.

Per provincias mittantur visitatores infrascripti.

In Anglia de S^a Margareta in Elincuria (*St. Marguerite d'Elincourt*, Picardy) et de Villalonga (*Longueville*), priores. In Alemania de Gigniaco (*Gigny*) et de Fins priores.

Anno 1291.

Visitatio Angliæ.—In domo S^u Pancratii Lewensis plura bona alienata et translata dicuntur in seculares personas; præcipiunt diffinitores priori dicti loci quod dictus prior cum adjutorio privilegiorum et litterarum ordinis prædicta studeat revocare; et quod decimam a comite de Varenna dicto prioratui ab antiquo debitam repetere similiter non obmittat; et quidquid super his egerit, futuris visitoribus intimare et notificare non differat cum venerint ad eundem.

In domo de Treforti (*Thetford*) personis secularibus præbendæ seu portiones sunt venditæ et collatæ; præcipiunt diffinitores priori, ut ad eas revocandas laboret et posse suum faciat in prædictis, et idem diffinitores præcipiunt aliis prioribus in Anglia, et alibi constitutis.

Quia domus de Bretonne (*Monk Bretton*), Eboracensis diocesis, a subjectione ordinis Cluniacensis se substraxit omnino; præcipiunt diffinitores priori Caritatis (*Charité-sur-Loire*) cui subesse immediate dinoscitur, quod talem domum ad suam et dicti ordinis subjectionem revocari procuret.

Quia de Bonestrable (*Barnstaple*) et S^u Jacobi Exoniensis (*St. James of Exeter*) prioratum priores, a subjectione ordinis Cluniacensis se subtrahunt quantum possunt, manualement obedientiam episcopis faciendo, eosque ad visitationem et præsentationem in præjudicium ordinis admittendo; præcipiunt diffinitores priori S^u Martini de Campis (*St. Martin-des-Champs*) cui subesse dicuntur, quod tales priores de tantis excessibus corripiat et castiget, et quod ad subjectionem ordinis prioratus et priores prædictos revocare non proponat. . . .

Visitatio Alemaniarum.—In villa de Paternis (*Payerne*), rex Alemaniarum altam jurisdictionem ad prioratum dicti loci spectantem dicitur occupasse; præcipiunt diffinitores priori quod agat et repetat diligenter, nec sit amodo negligens in prædictis.

In domo de Villariis Monachorum est unus monachus qui non potest ad sacerdotium (*priesthood*) promoveri; præcipiunt diffinitores camerario Alemanniarum quod mittat ibi unum monachum sacerdotem, vel talem qui sit habilis ad recipiendum ordinem supradictum, eidem monacho mansionem alibi, ubi sit major numerus monachorum assignando.

In domo de Isteim (*Istein*) sunt puellæ per moniales sine auctoritate prioris dicti loci receptæ; præcipiunt diffinitores quod de monasterio expellantur.

Quia prior de Sardone erat diffamatus anno præterito super incontinentia, propter quod indicta fuit sibi purgatio per diffinitores anni præteriti, nec potuit se purgare coram auditoribus sibi datis, et citatus etiam per visi-

tatores ad capitulum generale non venit, nec pro se misit aliquem deffensorem; diffiniunt diffinitores quod infra duos menses postquam per camerarium Alemanniæ vel per mandatum ejusdem hæc diffinitio fuerit notificata eidem, apud Cluniacum coram domino abbate vel illis de ordine compareat, pœnam pro contumacia recepturus; quem siquidem priorem diffinitores privant et remonent a prioratu prædicto, de quo prioratu dominus abbas ordinet, prout sibi videbitur ordinandum.

Domus de Bosco indiget non modicum reparatione; præcipiunt diffinitores priori dicti loci quod dictam domum non differat reparare.

In domo de Relangiis, dominus de Bafremonte frater prioris dicti loci, terras occupavit et possessiones hominum prioratus, faciendo in talibus quoddam stagnum; tamen paratus est recompensationem dare et reddere, si aliquos de ordine ad videnda et recipienda talia mitteretur; ordinant diffinitores quod dominus abbas prosecutionem hujusmodi negotii committat ibidem alicui probo viro.

Quia dominus Johannes de Cabilone promisit acquirere prioratui de Meges, quem tenet frater suus, quindecim modia vini, una cum quibusdam decimis circumstantibus nobilibus et vicinis detentis in parochia dicti loci; ordinant diffinitores quod dominus abbas priori de Alta Petra det suis litteris in mandatis, quod hujusmodi negotium diligenter et sollicite prosequatur.

Quia prior de Valpac recepit quasdam moniales, vel earum receptioni consensit in prioratu prædicto, contra statutum factum inibi ab antiquis; ordinant diffinitores quod tam prior quam moniales prædictæ hunc servant modum et teneant, videlicet quod expectent ad numerum sexdecim moniales quæ sunt ibi reduci, et adveniente caveant ne excedant eundem; præcipiunt etiam diffinitores priori quod de capitulo non recedat quoad usque domino abbati emendaverit id quod fecit; et quia Johannes monachus dicti loci, habitu monachali dimisso, ad ordinem fratrum minorum se transtulit, et postea ad ordinem Cluniacensem reversus, sine satisfactione est receptus; ordinant diffinitores quod, antequam de clauastro Cluniacensi exeat, pœnam habeat in talibus assuetam. . .

Per provincias mittantur visitatores infrascripti. . . .
In Anglia de Teffort et de Bourgelant priores. . . . In
Alemannia de Valle et de Alta Petra priores.

Anno 1292.

Visitatio Alemaniae.—Quia prior de Cella aliqua ornamenta ecclesiastica, privilegia, reliquias et libros usque ad æstimationem centum marcharum, extra locum suum propter guerras in tutiore custodia deposuit, ut dicit dictus prior, et vendidit ut dicunt monachi sui, quamdam curiam pro alia redimenda, et vendidit unam silvam, de quibus omnibus non potuerunt visitatores præsentare veritatem, utpote non accedentes ad locum propter guerras; diffiniunt diffinitores quod dominus abbas in recessu capituli injungat uni vel duobus prioribus vicinis de terra illa, quod personaliter accedant ad locum prædictum, qui de prædictis plenius referent veritatem.

Item cum in Cella fuerit mansio assignata Helio monacho; diffiniunt diffinitores ut dictus monachus in loco prædicto recipiatur.

Quia referunt visitatores, quod conventui de Pater-niaco non providetur de vestiario competenti, super quo excusat prior propter nimium numerum monachorum; diffiniunt diffinitores quod prior dicti loci per se vel per camerarium suum dicto conventui prædicto provideat, vel faciat provideri in vestiario, secundum facultates dicti loci.

Domus de Istain est in malo statu; apponat dominus abbas consilium quod viderit apponendum.

Quia domus de Portu supra Sagonam in ducentis octoginta libris obligata est; præcipiunt diffinitores priori dicti loci quod diminuat debitum, et possessiones obligatas studeat pro posse suo revocare.

Quia domus de Bosco est in malo statu in temporalibus et spiritualibus propter guerras; diffiniunt diffinitores quod dominus abbas apponat consilium quod viderit apponendum, et socius dicti prioris qui non est sacerdos, non differatur ad sacerdotium promoveri.

Quia alias fuit diffinitum quod dominus abbas mitteret de Vandopera et de Flodovilla priores, ad dominum de Bofremont pro recipienda re-compensatione terrarum et possessionum hominum prioratus de Relangiis, quas occupavit idem dominus pro stagno suo, quod fecit in terris et possessionibus prædictis, quia per absentiam prædicti domini recompensatio dictarum terrarum et possessionum haberi non potuit; diffiniunt diffinitores quod iterum mittantur priores prædicti ad prædictum dominum ad prædicta perficienda; et referant quod super his factum fuerit ad futurum generale capitulum. Cætera sunt in bono statu, ut dicunt visitatores. . . .

Visitatio Angliæ.—Quia prior de Castroacre (*Castle Acre*) quamdam pensionem annuam viginti solidorum shillingorum [*sterlingorum*] cuidam clerico assignavit, et constituit contra statuta apostolica; ordinant diffinitores quod dictam pensionem revocare studeat, si sine gravi scandalo hoc fieri potest.

Quia prior Lewensis per quatuor annos non fuit ad capitulum generale, licet se excusaverit anno isto et anno præterito legitime; præcipiunt diffinitores quod ad futurum generale capitulum venire non obmittat.

Quia Lewensis (*Lewes*) et de Lanthona (*Lenton*) prioratus, tot et tantis debitis obligantur, quod non est spes quod possint resurgere in futurum, nisi celeriter succurratur eisdem; ordinant diffinitores, quod dominus abbas apponat consilium quod viderit apponendum: cætera sunt in bono statu, ut dicunt visitatores.

. . . Per provincias mittantur visitatores infrascripti. . . . In Anglia de Norantona (*Northampton*), et de Sta Margeria in Campania prior. . . . In Alemania, de Vallibus (*Vaux*) et de Calce (*Chaux*) priores.

Anno 1293.

Visitatio Alemaniæ.—Quia prior de Cella recepit quemdam summam pecuniæ, videlicet viginti quatuor marchas, de quibusdam possessionibus venditis ab eodem, que quidem pecunia debebat converti in aliis redditibus emendis, quod non fecit; præcipiunt diffi-

nitores camerario Alemanniæ quod compellat dictum priorem quod infra capitulum generale, dicta pecunia in utilitatem dicti prioratus convertatur.

Quia prioratus de Valpacho (*Feldbach*) nimis est debitis oneratus; præcipiunt diffinitores priori dicti loci, quod de quinquaginta libris dictam domum exoneret annuatim, et super hoc visitatores singulis annis certos reddat.

Quia domus de Insula Medii Lacus (*Ile de St. Pierre*) adeo est in malo statu, prout referunt visitatores, quod non est spes quod per priorem dicti loci valeat relevari, nisi detur sibi sufficiens coadjutor; ordinet dominus abbas de sibi dando coadjutore vel alias, prout melius viderit expedire.

Quia domus de Valleclusa (*Vaucluse*) est pluribus debitis onerata; præcipiunt diffinitores priori dicti loci, quod annis singulis de quinquaginta libris exoneret dictam domum, et super hoc annuatim visitatores certos reddat, et in tuitione et deffensione jurium domus suæ et domorum refectione sit magis sollicitus et attentus quam hactenus consuevit.

Quia prior de Orthonis Villaris et de Luxingies non facit moram in loco suo, et contraxit mutuuum cum Judæis et pluribus aliis, propter quod advocatus loci posuit ad manum suam dictas domos et bona earumdem; puniat eum dominus abbas, prout viderit expedire.

Cum pluries fuerit diffinitum, quod conventiones et pactiones factæ inter dominum Johannem de Cabilone et dominum de Megiis procurarentur executioni demandari, quod nondum factum fuit; præcipiunt (*diffinitores*) de Vallibus et de Alta Petra prioribus, quod personaliter ad dominum Johannem accedant, ipsum requirentes quod pactiones prædictas faciat adimpleri et etiam sigillari.

Quia domus de Bosco priore caret; provideat dominus abbas dictæ domui de priore, et domino Nicolao quondam priori dicti loci competentem assignet alicubi mansionem; cetera sunt in bono statu. . . .

Visitatio Angliæ.—Quia ecclesia de Sancta Agatha, subjecta prioratui Lewensi, minatur ruinam; præcipiunt

diffinitores priori Lewensi quod super hoc congruum remedium apponi faciat a priori dicti loci.

Quia domus de Castellacre, subdita prioratui Lewensi, obligata est in mille marchis sterlingorum, et plures abnegationes factæ fuerunt a predecessore prioris dicti loci; præcipiunt diffinitores priori Lewensi, quod apponat vel apponi faciat a priore, qui nunc est, remedium in prædictis.

Quia visitatores camerarium Lewensem admoverunt, eo quod non fecerat domino abbati professionem expressam, cum copiam domini abbatis vel prædecessorum suorum non habuerit; præcipiunt diffinitores priori Lewensi quod ipsum reducat ad officium suum supra dictum.

Quia quidam monachus in castro Lewensi de mandato Regis Angliæ detinetur, pro eo quod venans in garena dicti Regis captus fuit; præcipiunt diffinitores quod per camerarium requiratur, et ut ipsum habeat, apponat opem et operam efficacem, ut prædictus monachus per ipsum de tanta temeritate puniatur.

Quia domus Lewensis est nimis in magna quantitate debitorum obligata, in tantum quod de ejus desolatione non immerito dubitatur; ordinant diffinitores quod dominus abbas de priore dictæ domus talem securitatem habeat, antequam de Cluniaco recedat, quod dictæ domui salubriter et utiliter consulatur.

Quia per litteras diffinitorum anni præteriti, virtute quarundam litterarum papalium fuit præceptum, et mandatum priori de Lanthona (*Lenton*), quod satisfaceret mercatoribus Lucanis de quadam pecuniæ summa, per prædecessorem suum in Romana curia existentem, habita et recepta, prout in dictis litteris plenius continetur; præcipiunt diffinitores dicto priori, quod infra futurum capitulum generale de dicta summa pecuniæ satisfaciat mercatoribus supradictis, et, nisi fecerit, quod veniat apud Cluniacum ad dictum capitulum de ibidem, donec ad plenum satisfecerit nullatenus recessurus; ordinant etiam diffinitores quod dominus abbas scribat meliori modo quo poterit domino regi Angliæ,^{228a} ne propter prædicta majestas regia contra ordinem moveatur.

^{228a} Edward I.

Quia intellexerunt diffinitores quod quidam priores in Anglia constituti, se et ecclesias suas obligant, et recognitiones faciunt ad secretarium domini regis Angliæ, suis conventibus minime requisitis; diffiniunt diffinitores et prohibent sub pœna amittendi beneficii, quod prædicta de cetero nunquam fiant sine suorum conventuum consilio et assensu; cetera sunt in bono statu, ut dicunt visitatores.

Per provincias mittantur visitatores infrascripti. . . In Alemannia de Alta Petra et de Fronteneio priores. In Anglia de Monte Acuto (*Montacute*) et de Romiliaco (*Wenlock*) priores.

Anno 1294.

Visitatio Angliæ.—Quia referunt visitatores, quod in domibus de Fellee (*Farleigh*) et de Castellacre (*Castleacre*), est monachorum numerus nimium diminutus; præcipiunt diffinitores priori Lewensi, cui subsunt dictæ domus, quod in dictis domibus ponat antiquum et consuetum numerum monachorum.

Quia prioratus Lewensis in maxima pecuniæ quantitate est obligatus, nec prior dicti loci solvit anno isto nisi quinquaginta marchas; diffiniunt diffinitores quod dominus abbas dicto priori scribat, ut in solutione debitorum suorum diligens sit et sollicitus; quod nisi fecerit, procedat dominus abbas contra ipsum secundum quod sibi videbitur procedendum; cætera sunt in bono statu, ut dicunt visitatores.

Visitatio Alemanniæ.—Quia prior de Vilario Monachorum (*Villars-les-Moines*) augmentavit debitum suum de sexaginta libris anno isto, propter defectum vini et bladi, ut asserit; præcipiunt sibi diffinitores, quod ipse diminuat debitum suum usque ad capitulum generale, in tantum quantum anno isto augmentavit, si sibi possibile fuerit, et quia habet unum monachum, quem non vestivit, ultra numerum consuetum, præcipiunt diffinitores camerario Alemanniæ quod illi monacho assignet in cameraria alibi mansionem.

Quia apud Paterniacum aliqui monachi utuntur

camisiis, nec dormitorium est regulare, prior dicti loci excusat camerarium quod non habet unde faciat, quia cameraria fuit taxata pro viginti duobus monachis, et pro quolibet monacho fuerunt taxati quadraginta solidi; modo sunt ibi triginta monachi cum priore; diffiniunt diffinitores quod prior dicti loci faciat dormitorium regulare, et quod monachi habeant stamineas.

Quia frater Simon de Paterniaco, monachus de Alta Quikla (*Altkirch*) de furto est diffamatus, et Jocelinus monachus Montis Richerii (*Montricher*) est de incontinentia, et de furto, et de aliis criminibus diffamatus; diffiniunt diffinitores, quod infra festum B. Johannis Baptistæ compareant apud Cluniacum, ad arbitrium illorum de ordine, se de prædicta infamia purgaturi; alioquin, nisi veniant, ex tunc in ordine non habeant mansionem.

Cum abbas Balmensis (*Balme les Messieurs*) hoc anno, et anno super præterito, non venerit ad capitulum generale, nec se excusaverit, ut deceret; ordinant diffinitores quod dominus abbas citet dictum abbatem coram se personaliter, super tanto contemptu, excessu, et inobedientia responsurum et satisfacturum de talibus, prout tenebitur et debebit. Cetera sunt in bono statu, ut dicunt visitatores. . . .

Per provincias mittantur visitatores infrascripti. . . . In Alemannia, de Romano Monasterio et de Columberia priores. In Anglia, de Lanthona (*Lenton*), et de Vanelot (*Wenlock*) priores.

Anno 1295.

Visitatio Alemanniæ.—Quia prior de Seldon (*Seldon*), post statutum de monachis et monialibus non faciendis, quamdam monialem fecit, ut visitatores retulerunt, et etiam visitatores statum domus propter prioris absentiam scire non potuerunt; præcipiunt diffinitores visitoribus hujus anni, quod regularant et referant qua auctoritate dictus prior prædictam recepit monialem, et de statu dictæ domus referant plenissime veritatem.

Quia anno prædicto fuit diffinitum, quod prior de

Vilario Monachorum de uno monacho per camerarium expediretur, quod non fecit; ordinant diffinitores quod unus monachus dictæ domus per priorem claustralem Cluniacensem apud Othonis Vilarium, ubi deficit unus monachus, mittatur moraturus.

Quia frater Johannes de S^{to} Albino, monachus de Alta Kikla (*Altkirch*) citatus per visitatores ad capitulum generale, priorem suum de incontinentia coram visitatoribus accusavit, et in crastinum dixit quod falso et malitiose hoc dixerat; præciunt diffinitores quod ad arbitrium prioris claustralis et illorum de ordine, cum præsens sit, super hoc puniatur, nisi se super hoc coram ipsis legitime se valeat excusare.

Quia frater Simon, monachus de Alta Kikla, propter manifestum furtum in prisione Basiliensis episcopi detinetur; præciunt diffinitores camerario Alemanniæ, quod dictum monachum requirat, et apud Cluniacum ad expensas camerariæ transmittat, perpetuo carceri mancipandum.

Quia propter inobedientiam Jacobi Oliverii et Uldrici de Paterniaco monachorum, ecclesia dicti loci fuit interdicta, pro eo quod pro excessibus eorundem mansiones eis extiterunt assignatæ, ad quas ire penitus recusarunt, et per tres menses et amplius propter ipsorum inobedientiam in dicto loco cessatum fuit penitus a divinis, licet dictus Uldricus infra mensem ad obedientiam venerit dicto Jacobo per tres menses in sua inobedientia perdurante; præciunt diffinitores priori dicti loci quod prædictos monachos apud Cluniacum transmittat, ut ad arbitrium prioris claustralis et illorum de ordine quilibet eorum secundum qualitatem et quantitatem delicti proprii puniatur, nisi dominus abbas et ipsius vices gerens aliter super prædictis duxerit ordinandum.

Quia per diffinitores anni præteriti fuit diffinitum, quod frater Jocelinus, monachus Montis Richerii, apud Cluniacum infra terminum sibi impositum veniret, se super infamia furti et incontinentia purgaturus, ad quem terminum minime comparuit; præciunt diffinitores quod nisi coram priore claustrali super prædictis se legitime purgaverit, ad arbitrium ipsius prioris claustralis et

illorum de ordine, cum præsens sit, de tantis excessibus puniatur.

Quia in domo de Meges non fit divinum officium competenter, prout visitatores retulerunt; præcipiunt diffinitores camerario Alemanniæ quod ad locum accedat, et super hoc apponat remedium quod viderit apponendum. Cætera sunt in bono statu, ut dicunt visitatores. . . .

Quia diffinitores visitationem Angliæ non receperunt, nihil super ea diffinire potuerunt. . . .

Per provincias mittantur visitatores infrascripti. In Alemannia, de Alta Petra et de Calce priores. . . . In Anglia, de Wanelok (*Wenlock*) et de Monte Acuto (*Montacute*) priores.

[*Inferius sed altera manu scribitur*] (at the end of the original roll).

In Alemannia, de Gigniaco (*Gigny*) et de Monte Rubco priores (*Rougemont*).

In Anglia, de Turpigniaco (*Turpigny*, Indre et Loire), et de B. Mariæ Senonensis (*Nôtre Dame de Sens*) priores.

Anno 1296.

Visitatio Alemanniæ.—Quia prior de Bosco socium monachum non habet, mittatur apud eum monachus moraturus.

Item apud Rubeum Montem, alius monachus similiter transmittatur.

Quia in domo de Vilario Monachorum est unus monachus ultra numerum consuetum; ordinant diffinitores quod unus monachus de dicto loco apud Altam Quiklam (*Allkirch*) ubi unus defecit, transmittatur.

Quia officialis Bizuntinus (*Besançon*) denunciavit visitatoribus Alemanniæ, visitatione sua jam expleta, quod frater Thomas, sacrista de Mortua Aqua (*Morteau*), et Stephanus monachus dicti loci, plurima matrimonia celebrarunt inter personas, ætatis minus legitimæ ad contrahendum; præcipiunt diffinitores quod prior de Alta Petra una cum priore de Mortua Aqua accedentes ad locum, super præmissis inquirent cum diligentia veritatem; quod si prædicta invenerint esse vera, taliter ipsos

puniant, quod pœna ipsorum sit cæteris in exemplum. Cætera sunt in bono statu, ut dicunt visitatores.

. . . Quia Anglia et Hispania non fuerunt visitatæ, nihil super eis diffinitores diffinire potuerunt. . . .

Per provincias mittantur visitatores infrascripti. . . .
In Alemannia de Gigniaco et de Ponte Dubio priores. . . .
In Anglia Beatæ Mariæ Senonensis et de Turpiniaco priores.

Anno 1297.

Propter guerram Anglia²²⁹ non fuit visitata. . . .

Visitatio Alemanniæ.

Quia Leodiensis episcopus, tenens domum de Meges, quasdam conventiones quas habuit cum domino abbate in receptione dicti prioratus non implevit, procuret dominus abbas quod erga predictum episcopum prædictæ conventiones effectui mancipientur.

Quia domus Romani Monasterii (*Romain-Moutier*) in mille trecentis libris lausanensium obligata existit, et erat eodem modo anno præterito in totidem obligata; ordinant diffinitores, quod prior sic se habeat in exsolutione debitorum, quod debitum attenuatum inveniatur in capitulo subsequenti.

Quia prior de Vallibus qui nunc est, plura de bonis dictæ domus alienata invenit et distracta; diffiniunt diffinitores, et sub virtute obedientiæ priori dictæ domus præcipiunt, quod ad jus et proprietatem dicti prioratus alienata revocet et reducat; et quia quidam de monachis dictæ domus quædam de bonis ad priorem pertinentibus detinent, non absque detrimento animarum ipsorum, præcipiunt diffinitores priori dictæ domus quod ad se revocet supradicta.

Quia prior de Vilariis Monachorum de bonis dictæ domus viginti quinque libratas terræ usque ad sex annos pignori obligavit, sine domini abbatidis licentia speciali; præcipiunt diffinitores quod dictus prior obligationem

²²⁹ Independent of Edward I.'s wars in Scotland against Baliol, he had been engaged in hostilities with France for some time, and in 1297 suffered a defeat. On the 22nd August of that year he embarked with a large fleet to Flanders, in order to prosecute the war against the French; and this is probably the war here referred to.

revocet, prout commodius poterit, supradictam, et quia adhuc dicta domus in sex viginti libris est obligata ultra obligationem prædictam; præcipiunt diffinitores ut tantum faciat dictus prior quod attenuatum reperiatur debitum ad aliud capitulum generale.

Quia domus Montis Richerii patitur in temporalibus et spiritualibus detrimentum, et nisi celere remedium apponatur, timendum est de totali ejus destructione; diffiniunt diffinitores quod dominus abbas apponat ibi remedium opportunum, ita quod dicta domus non destruat funditus, quod fieret, si opportunum non apponeretur remedium et maturum.

Priori domus Otthonis Villarii præcipiunt diffinitores quod circa alienationem librorum et aliarum rerum non per se, sed per prædecessorem suum factam, item circa exsolutionem debitorum dictæ domus sic se habeat, quod magis diligens et utilis dicto monasterio reputetur per diffinitores capituli subsequentis; parcitur enim ei quia alienationes et debita non contraxit prædicta, et quia speratur quod in melioratione dictæ domus fideliter laborabit.

In domo de Saldon (*Seldon*), quæ est multum temporaliter et spiritualiter destituta, ad relevandum statum dicti loci, et ad decorem ipsius domus, visitatores ordinauerunt et statuerunt aliqua, quibus diffinitoribus ostensis et traditis; iidem diffinitores comprobaverunt prædicta, et præceperunt in virtute obedientiæ inviolabiliter observari.

Quia domus de Tyrinbac (*Thierbach*) est, ut asseritur, in majori quantitate pecuniæ quam asserat prior, obligata; item quia, ut asseritur, missam non celebravit idem prior, decennium est elapsam; super quibus tamen visitatores plenam non potuerunt inquirere veritatem; diffiniunt diffinitores quod dominus abbas per aliquem de propinquioribus prioribus faciat negotium plenius indagari, et, inquisita plenius veritate, ordinet de prioratu, si rem invenerit ita esse; non enim creditur quod fructum debeat ibidem facere dictus prior, si res se habeat, ut superius est expressum.

Quia domus de Portu super Sagonam (*Port-sur-Saône*)

est in majori pecuniæ quantitate, quam esset anno præterito, obligata; præcipiunt diffinitores quod prior dictæ domus tantum faciat, quod attenuatum inveniatur debitum in capitulo subsequenti, alioquin in capitulo subsequenti opportunum remedium apponatur.

Et quia monachus quidam dicti loci, nomine Henricus, est de incontinentia multipliciter diffamatus; diffiniunt diffinitores, quod dictus monachus mittatur apud Cluniacum, pro tali ac tanta infamia puniendus, alio monacho loco sui ibidem substituto.

Item domus de Tiecort (*Thiaucourt*) ruinas multas in domibus sustinet, et usque modo modicum consilium prior prædictus apponit in prædictis; præcipiunt diffinitores priori dictæ domus quod aliter reædificet et reparet dictam domum, ita quod melior fiat de iis relatio in capitulo subsequenti, alioquin contra eum durius procedetur in capitulo supradicto.

Domus de Valpach (*Feldbach*) monialium est in septingentis libris, ut visitatores referunt, obligata; tamen inventum est quod prior adterminavit debitum supradictum, et certos redditus in exsolutionem dicti debiti assignavit; quos præcipiunt diffinitores in alios usus convertendos, et quod etiam monialibus dicti loci juxta facultates ecclesiæ necessaria ministrentur.

Et quia moniales dicti loci non obediunt priori dicti loci, ut deceret, item quia Deo non serviunt competenter; diffiniunt diffinitores quod ordinatio quæ per visitatores anni istius in domo de Seldone ad reformationem monialium dicti loci facta extitit, in dicta domo de Valpach observetur, et præcipiatur inviolabiliter observari.

Quia domus Insulæ medii lacus est debitis, non tantum per priorem qui nunc est, multipliciter obligata; præcipiunt diffinitores quod prædictam domum dictus prior usque ad sex annos quittam reddat et liberam ab omni onere debitorum, quod promisit facere dictus prior, et quolibet anno quantum exoneraverit dictam domum, visitoribus suæ provinciæ teneatur certissime declarare.

Item diffiniunt diffinitores quod frater Guillermus dicti loci, qui est de incontinentia diffamatus, de dicto loco

removeatur, alio ibidem loco sui substituto, apud Cluniacum remaneat puniendus.

Quia prioratus de Valleclusa est adeo debitis obligatus, quod tamen debitum prior qui nunc est non contraxit, nec speratur quod per dictum priorem dicta domus a debitis valeat relevari; ordinant diffinitores quod dominus abbas de dicta domo ordinet secundum quod viderit faciendum; misericorditer tamen se habeat dominus abbas erga dictum priorem, quia de malo statu domus et de prædictis debitis inculpabilis reperitur . . . Quia frater Stephanus Panarii priorem suum, videlicet priorem de Altaquicla, de duobus criminibus, scilicet de dilapidatione et de incontinentia enormiter diffamavit, quod probare non potuit ullo modo coram domino Johanne de Mariaco, a domino abbate super hoc auditore deputato, immo coram ipso per plures priores nostri ordinis probos et honestos legitime se purgavit, et a prædicto auditore super dictis criminibus fuit sententialiter absolutus, et immunis et innocens comprobatus, dictus frater Stephanus condemnatus fuit per eundem, ut ad arbitrium illorum de ordine super hoc puniatur, prout in litteris sigillo dicti auditoris sigillatis super prædicta sententia datis plenius continetur.

Visitatores enim hujus anni prædictum priorem bonum administratorem invenerunt, et conversationis et famæ laudabilis et honestæ.

Diffinitores prædictam sententiam a dicto auditore juste et rationabiliter latam approbant et confirmant, præcipiunt illis de ordine ut prædictus frater Stephanus super hoc per eosdem taliter puniatur, quod cæteris timor incutiatur, et sit deinceps aliis in exemplum, nec ad dictum locum moraturus de cætero transmittatur. . . .

Isti visitabunt provincias. In Anglia de Waneloc (*Wenlock*) et de Monte Acuto (*Montacute*) priores . . . In Alemannia, de Alta Petra (*Haute Pierre*) et de Calce (*Chaux*) priores.

Anno 1298.

De Alemannia.—Quia apud Relenges (*Rélanges*) sunt tres pueri cum paucis sacerdotibus; diffiniunt diffinitores

ut duo de pueris ad loca conventualia transmittantur; et loco eorum duo transmittantur apud Relengias sacerdotes.

Quia apud domum de Thiecourt (*Thiaucourt*) quidam monachus exivit de nocte, et sine habitu in villa per multa tempora moram traxit; ordinant diffinitores ut dictus monachus pro absolutione et satisfactione Cluniacum transmittatur.

Quia apud Hauteklike (*Altkirch*) quidam monachus nomine Regnaudus de Bouclans, est in provincia Alemanniæ de incontinentia diffamatus; ordinant diffinitores quod dictus monachus Cluniacum transmittatur pœnam pro meritis recepturus, post punitionem vero non ad illum locum mittatur, sed alibi moraturus, cum ibi non possit, sicut dicunt visitatores, sine scandalo remanere.

Quia prior de Walpac multa proponebat contra suas moniales in rotulis, et moniales multa e contrario contra ipsum; diffiniunt diffinitores ut dominus abbas mittat camerarium Alemanniæ qui cum quodam socio ad locum accedat, et de facto diligenter inquirant, et domino abbati referent quod invenerint infra instans festum beati Michaelis.

Item ibidem est quidam monachus de incontinentia diffamatus; ordinant diffinitores ut contra prædictum monachum procedatur, sicut de monacho de Altakikla immediate est superius diffinitum.

Quia prior de Tirembac (*Thierbach*) est debitis obligatus, et quædam blada ipsius pignori obligata; præcipiunt ei diffinitores quod debita sua in quantum poterit studeat levare.

Quia per visitatores Alemanniæ, priores de Donna Maria, et de Octovilliers, non fuerunt inventi, et propter hoc de statu dictarum domorum scire non potuimus veritatem; ordinant diffinitores, ut cum ad capitulum venerint nisi se domino abbati sufficienter excusaverint, pœna eis taxata per statuta ordinis infligatur.

Item, in eodem loco,²³⁰ anno præterito, erant triginta moniales, modo sint triginta . . .; inquirat dominus abbas de cujus licentia sit numerus augmentatus. Item

²³⁰ The house has been omitted.

tam per visitatores anni præteriti quam præsentis refertur, quod per priorem qui nunc est in dicto loco non potest locus congrue gubernari, nec a statu miserabili relevari; provideat dominus abbas dicto loco secundum quod sibi videbitur expedire.

Quia quidam sacerdos tenet domum Montis Richerii, qui promisit in traditione dictæ domus, per litteras communitatis de Friburg, facere facta domus, et eam ab debitorum onere relevare, quod non fecit; ordinant diffinitores ut per dominum abbatem dicta communitas requiratur, ut per eam dictus sacerdos ad implenda promissa cogatur.

Quia dominus Hildricus, quondam prior de Insula, et dominus Milo de Mortua Aqua, locis suis prædictis propter honestam causam, scilicet senium, cesserunt, in quorum cessione fuerunt eis pensiones misericorditer assignatæ, quæ eisdem non solvuntur ut deberent; diffiniunt diffinitores ut per dominum abbatem tenentes dicta loca cogantur ad solvendas pensiones prædictas.

Similiter quia procuratores domini Valentini episcopi, recipientes quondam cessionem fratris Oddonis, quondam prioris de Pomeriis, factam propter infirmitatem ejus, super hoc quod sequitur procuratorium habentes, dicto Oddoni assignaverunt quamdam domum prædictæ domui de Pomeriis subjectam, quousque esset taliter provisum; scribat dominus abbas et etiam diffinitores domino Valentino, ut factum procuratorum suorum dignetur misericorditer adimplere.

Quia domus de Loco Dei in sex libris . . . redditus quos habebat dicitur gravari per potentiam domini Johannis de Cabilone; super hoc scribat dominus abbas præfato nobili domino Johanni, secundum quod sibi videbitur expedire.

Quia domum de Portu super Sagonam frater Reginaldus, quondam prior dicti loci, dicit se dimisisse in sexcentis libris debiti obligatam, et frater Richardus, nunc prior dicti loci, dicit se dimisisse in sexcentis libris debiti obligatam, et frater Richardus nunc prior dicti loci invenit debita multo plura, scilicet nongentas decem et septem libras et quinque solidos, ut dicit; præcipiunt

diffinitores dicto Reginaldo, ut infra festum St. Johannis ad locum personaliter accedat, ut statum domni reddat talem qualem dixit se dimisisse.

. . . Visitatio Angliæ.—Quia Anglia hoc anno non sufficienter extitit visitata; ordinant diffinitores ut hoc anno diligentius visitetur.

Anno 1299.

Visitatio Angliæ.—Primo quia domus St. Pancratii Lewensis est maximis et incertis debitis obligata, propter quæ hospitalitas et eleemosina sunt plurimum diminuta, et consuetus numerus monachorum; diffiniunt diffinitores et præcipiunt priori, qui de novo positus est in hoc loco, quod in prædictis ad statum debitum reducendis laboret efficaciter juxta posse, et secundum quod loci suppetunt facultates.

Quia domus de Lanthona (*Lenton*) in manu Regis Angliæ detinetur, et administratur priori et conventui certam summam, minus sufficientem quam honestas status exigat prædictorum, cum etiam sit ibi Regi, et pluribus aliis creditoribus in multis debitis obligata; præcipiunt diffinitores priori dicti loci ut secundum quod possibile sibi fuerit, tam a manu regia amovenda, quam in debitis persolvendis apponat remedium opportunum.

Quia prioratus de Bermondesio (*Bermondsey*) est in malo statu, præcipue quo ad numerum monachorum, et quo ad ædificia, et quo ad debita, propter quorum multiplicitatem, status temporalium est incertus. . . .

Visitatio Alemanniæ. Primo, quia monachi de Frovilla camisias deferunt, vestesque alias irregulares; præcipiat dominus abbas priori dicti loci quod emat eis stamineas, et caveat ne vestibus irregularibus aliis utantur.

Quia dominus Hugo, quondam prior de Thiecourt, commorans apud Marmesse (*Haute-Marne*) quasdam litteras dicitur habere multum necessarias priori de Thiecourt, quas reddere recusat priori dicti loci; diffiniunt diffinitores quod decanus de Marmesse dictum monachum compellat, si res constiterit ita esse, ad restitutionem dictarum litterarum.

Item domus prædicta de Thiecourt (*Thiaucourt*) est in tantum debitis obligata, et in ædificiis ecclesiæ et aliis tot ruinas patitur et minatur, licet iste prior, qui nunc est ibi de novo positus, inculpabilis existit, et speratur quod per ipsum dicta domus nullatenus valeat relevari, apponat dominus abbas remedium quod fuerit apponendum.

Quia domus Ste Mariæ de Bosco (*St. Marie-aux-Bois*) propter inundationes agrorum non existit visitata; mandat dominus abbas de Frovilla et de Vandopera prioribus, quod personaliter et celeriter accedant ad locum, et visitent diligenter, et visitationem referant domino abbati vel visitatoribus anni præsentis.

Domus de Chardon est multipliciter debitis obligata, nec speratur quod per priorem, licet bonus sit, possit ibidem remedium adhiberi; definiunt diffinitores quod dominus abbas ordinet de dicta domo, prout viderit ordinandum, vel sciat a priore quod remedium apponere poterit in prædictis; item quia est ibi monachus qui de nostro ordine non existit, procuret dominus abbas quod de nostro ordine mittatur ibi monachus qui sciat illius patriæ idioma.

Quia domus de Walpac (*Feldbach*) est spiritualiter et temporaliter desolata, ac oppressa infinito onere debitorum, quod nisi celeriter remedium apponatur in magnum vituperium et decus ordinis redundabit; definiunt diffinitores quod dominus abbas ordinet de dicto prioratu, prout videret ordinandum, et de hoc habeat deliberationem et tractatum cum visitatoribus, si reperietur persona idonea per quam locus prædictus valeat relevari.

Quia in domo de Tirembac est unus monachus non sacerdos, qui propter ignorantiam et illiteraturam non potest ordinari, illo remoto, remittatur ibi loco illius unus monachus sacerdos; et quod prior dictæ domus ad exhonerationem debitorum studiose et efficaciter intendat.

Quia plura alienata sunt in domo de Insula Medii Lacus, domusque est honerata multiplici honore debitorum, et sub usuris, quod tamen non fecit iste prior; præcipiunt diffinitores priori dictæ domus quod debitum

prædictum attenuet, ita quod cognoscatur ejus diligentia in proximo capitulo generali.

Quia apud Villarium Monachorum est quidam monachus, nomine Jacobus, minus competens loco supradicto, et qui bene monasterium non sequitur nec frequentat; per camerarium Alemanix mutetur, et loco sui, ad prædictum locum melior transmittatur. Item quia certa vini portio ibi, et apud Mortuam Aquam minus sufficiens, et contra statuta ordinis ministratur monachis, prout in aliis prioribus ordinis fieri consuevit, et debet prædicta domus centum viginti libras et diu debuit, nec dictus prior attenuavit debitum; præcipiunt diffinitores quod prædictum debitum prior prædicti loci infra generale capitulum totaliter attenuat, quod eum non oporteat de negligentia redargui vel puniri.

Quia domus Montis Richerii (*Montricher*) est spiritualiter et temporaliter desolata, combustaque domus, quam quidam sacerdos tenet, ex causa tamen et concessione licita et permissa; scribat dominus abbas sacerdoti supradicto ut citius quam poterit apponat remedium in prædictis; constituatque ibidem dominus abbas unum procuratorem monachum qui jura et jurisdictiones ecclesix manu teneat et defendat, quia dictus sacerdos sic supplicat et requirit.

Quia prioratus Paterniaci (*Payerne*) est multiplicitate debitorum honore aggravatus, licet non sit culpa prioris moderni; item quia jurisdictiones dictæ villæ Rex Alemanix occupavit; item quia monachi dicti loci pro majori parte frocis et stamineis non utuntur; definiunt diffinitores quod dictus prior attenuet debitum ita quod ejus diligentia in proximo generali capitulo cognoscatur; jurisdictiones et jura occupata propere studeat celeriter revocare, compellatque camerarium dicti loci, si facultates suppetent, ad providendum monachis ibidem degentibus de stamineis et frocis; alioquin accepta cameraria hoc faciat idem priori.

Quia in domo de Calce unica lampas solum ardet de nocte; præcipiunt diffinitores quod prædicta lampas ardeat tam in die de cetero quam in nocte.

Quia in prioratu de Vallibus non tenetur silentium

nisi in ecclesia, cum locus camerarii consuevit esse ibi; definiunt diffinitores quod in prioratu prædicto silentium in quatuor locis principalibus de cetero teneatur; item quia ibi sola missa celebratur; definiunt diffinitores quod celebrentur die qualibet in perpetuum duæ missæ, cum ad hoc faciendum sit ibi sufficiens numerus monachorum.

Quia in prioratu de Cella quidam monachus nomine Yvo, læsit se a casu in digito, et requisivit priorem ut sibi ministraret necessaria, ut a læsione sanaretur, quod non fecit ut idem monachus asserebat, propter quod asserit suum digitum amisisse, dicto priore contrarium asserente et dicente sibi necessaria administrasse; definiunt diffinitores quod si reperiretur veritas, quæ adhuc ad plenum non est reperta, esset dictus prior graviter puniendus, de hoc camerarius Alemanniæ savissime se informet, et quam citius poterit, domino abbati referat veritatem.

Quia prioratus Romani Monasterii (*Romain-Moutier*) est in mille septingentis libris lauranensibus obligatus, et prior dictæ domus jam diu est, debuerit, secundum definitiones capituli generalis, attenuasse supradictum debitum, quod factum non est, licet causas aliquas excusationis prætendat; definiunt diffinitores quod infra proximum capitulum generale attenuatur debitum supradictum, quod si non fecerit dictus prior, de dicto prioratu erit aliter ordinandum.

Anno 1300.

Visitatio Alemanis et Lothoringis.

Quia domus de Bosco, et de Thiecourt, et de Monte Richerii, et de Serdone, sunt temporaliter et spiritualiter desolatæ, ita nisi celeriter apponatur remedium totaliter sunt amissæ; ordinant diffinitores anni præsentis priori S^u Albani Basiliensis, quum noverit facta dictarum domorum, ut apponat remedium quod fuerit apponendum.

Ceteræ domus Alemanniæ et Lothoringis, præter domus de Vallibus, S^u Albani Basiliensis, de Altequicq et Relingiis, sunt in tantis debitis obligatæ, quod nisi

priores diligentius attendant ad extenuationem debitorum earum melius quam hactenus fecerint, ipsæ penitus destruentur; ideo ordinant diffinitores quod visitatores Alemanniæ et Lothoringiæ anni sequentis et aliarum provinciarum, visitationem anni præsentis secum habeant et deportent, et de attenuatione debitorum et augmentatione inquirant a prioribus, præsentibus eorum conventibus et monachis, diligentius veritatem, ita quod ille prior qui ante instans Cluniacense generale capitulum, debitum suum non attenuaverit, aut eum sine manifesta et clara causa augmentaverit in dicto capitulo puniatur, taliter, quod alii simili exemplo perterriti a similibus compescantur. . . .

Visitatores Alemanniæ et Lothoringiæ, de S^{to} Albano Basiliensi et de Calce priores. . . .

. . . Visitatores Angliæ, de Monte Acuto et de Bertreca priores.

Anno 1301.

Visitatio Alemanniæ.

Quia in prioratu de Portu super Sagonam sunt monachi minus sufficientes ad faciendum et ordinandum divinum servitium, et quorum unus absens est in scholis; diffiniunt diffinitores quod dictus scholaris per priorem dicti loci celeriter revocetur, et loco alterius ipsorum monachorum minus sufficientium per camerarium unus monachus sufficiens pro prædictis ad dictum locum transmittatur; et cum ecclesia dicti loci sit male cooperta, et campanile sit destructum, ad quorum reparationem parochiani dictæ ecclesiæ tenentur; præcipiunt diffinitores quod prior dicti loci ipse ad hoc procuret compelli, ne de negligentia possit redargui vel puniri.

Quia in prioratu de Vandopera est defectus in libris, calice, et ornamentis ecclesiasticis, et est ibidem quidam monachus paraliticus, propter quæ divinum servitium minus sufficienter celebratur ibidem, item quia vitreæ ecclesiæ penitus sunt destructæ, multaque alienata sunt ad vitam de bonis dictæ ecclesiæ, priorque propter

decanatum quem tenet, non facit residentiam in eodem; præcipiat dominus abbas dicto priori quod ea quæ deficiunt in ecclesia suppleat, alienata revocet, monachumque paralticum mutet; provideatque ita dominus abbas quod dictus prior majorem moram solito contrahat in eodem.

Quia domus Beatæ Mariæ de Bosco est spiritualiter et temporaliter totaliter destituta, nec sint ibi prior nec monachi, fraterque Hugo, dictus Totus Mundus, prior quondam dictæ domus, dum deberet anno præterito a dicta domo removeri, proprio juramento firmaverit, quod, si permetteretur in loco, attenuaret debitum et remedium apponeret in præmissis; cujus contrarium fecit, debitum multipliciter augmentando, turpiterque veniens contra proprium juramentum; apponat dominus abbas remedium quod viderit apponendum; monachum de dilapidatione et perjurio puniendo; et super hoc cum camerario Alemanniæ se informet.

Quia domus de Serdone est spiritualiter et temporaliter destituta, nec sit prior ibidem, sitque quædam monialis de incontinentia diffamata, quæ hactenus correctionem ordinis recipere recusavit; ordinet dominus abbas in dicto loco de priore, dictaque monialis de dicta infamia puniatur secundum consuetudinem monialium ordinis in talibus observatam; quod si recusaverit correctionem, in carcere detrudatur.

Quia domus de Ysteim monialium, ubi non sunt nisi octo moniales, adeo est pauper, quod si multiplicetur numerus monialium, non haberent unde possent sustentari commode; diffiniunt diffinitores quod usque ad quinquennium sine licentia domini abbatis non recipiantur ibidem moniales.

Quia in domo de Altaquicla (*Altkirch*) divinum officium minus sufficienter propter monachos inhonestos et negligentes fit ibidem, ita quia in dicto loco et in majori parte Alemanniæ surgere ad matutinas renuunt, missasque celebrare cum debent et horas canonicas non sequuntur; diffiniunt diffinitores quod talibus qui fuerint assueti per priores et administratores, illa die non ministretur nisi panis et aqua, et hoc eisdem monachis per

obedientiam præcepimus observare ; quod si inobedientes fuerint, mittat eos camerarius apud Cluniacum puniendos. Et quia in dicta domo est quidam monachus Petrus nomine, dictus Picardus, de incontinentia diffamatus, qui jam in dicto loco propter dictam diffamationem sufficienter est correctus, propter diffamationem amoveatur a loco, et loco ipsius alter per camerarium subrogetur.

Quia frater Johannes de Columbaria commorans apud Valpech, publice et in præsentia plurium religiosorum et secularium personarum quamdam monialem bonæ famæ et honestæ conversationis turpiter diffamavit, prout referunt visitatores, quod eandem millesies cognoverat, et alia nefandissima quæ non licet dicere contra eam, licet est confessor dictarum monialium ; diffiniunt diffinitores, cum sit præsens, quod retineatur in Cluniaco ad arbitrium illorum de ordine gravissime puniendus, et quia in dicta cameraria est multipliciter diffamatus, in cameraria Alemanniæ non remittatur, in perpetuum moraturus.

Quia domus de Ottoni Villario est spiritualiter et temporaliter destituta, ita quod si non apponatur celeriter remedium, penitus destruetur, prout visitatores retulerunt ; diffiniunt diffinitores quod prior amoveatur et alius idoneus apponatur.

Quia domus Montis Richerii per monachos non poterat relevari, propter quod cuidam presbitero tradita fuit qui acquitare et facta dictæ domus facere tenetur ; et quia ibi nec divinum servitium, hospitalitas nec elemosina fiunt ibidem, nec servantur, domusque propter cooperaturam minantur ruinam, etsi conventionibus factis in traditione dictæ domus, promiserit prædicta se facturum.

Item quia quidam monachus, nomine Enricus de Cuffenay, ex causa tamen non injusta, ut dicitur, castellanum dicti loci cum quibusdam famulis suis ad dictum locum adduxit, qui occasione sumpta ex quibusdam verbis et verberibus interfecerunt quemdam monachum nomine Johannem de Montbart, et quia solus visitator fuit ibidem, nec ad plenum diffinitoribus constare potuit an dictus Enricus culpabilis extiterit de dicto homicidio ; diffiniunt diffinitores quod camerarius Alemanniæ inquirat diligenter an dictus monachus culpabilis fuerit de

prædictis; quod si culpabilem invenerit, mittat eum apud Cluniacum ad arbitrium illorum de ordine puniendum.

Item quidam monachus Robertus nomine, dictus Croichet, monachus Montis Richerii in domo de Altaquicla cum quibusdam vilibus et suspectis mulieribus infra septa dicti prioratus pernoctavit; diffiniunt diffinitores quod per camerarium Alemanniæ apud Cluniacum transmittatur ad arbitrium illorum de ordine puniendus.

Quia in domo de Paterniaco sunt quidam monachi inobedientes et rebelles, et de quibus, si remanerent, non esset honor et utilitas dictæ domus; præcipiunt diffinitores quod camerarius accedat ad locum, et illos a dicto loco amoveat, loco illorum alios subrogando.

Quia in Romano Monasterio sunt tres monachi, qui vocantur Henricus de Hillans, Petrus de Grichie et Bovo de Lojanna, qui priori de Paterniaco paraverunt insidias, equos et bona ipsius per violentiam acceperunt, ac alios equos sibi traditos per dominum priorem retinuerunt et vendiderunt; præcipiunt diffinitores camerario Alemanniæ et priori dicti loci, quod eos capiant et apud Cluniacum transmittant, pœnam pro meritis recepturos.

Quia apud Mortuam Aquam sunt domus et ædificia male cooperta, ecclesiæque in graduali et aliis libris et ornamentis ecclesiæ patitur defectum; præcipiunt diffinitores quod prior sic emendet et corrigat, quod visitatores anni sequentis omnia inveniant emendata.

Quia in domo Valleclusa est quidam monachus, nomine Petrus de Vergeiis, fugitivus de peccato ignominioso, ac aliis infinitis criminibus diffamatus; diffiniunt diffinitores quod camerarius Alemanniæ et ceteri priores ipsum capiant, et cum segura custodia apud Cluniacum mittant, perpetuo carceri pro meritis retrudendum.

Item de domo de Meges scribat dominus abbas domino Johanni de Cabilone, seu domino episcopo Leodiensi, quod elemosinam, hospitalitatem et jura ecclesiæ tenendo et recuperando opem et operam opponat, prout promisit, efficacem.

Quia in plerisque locis ordinis Cluniacensis, in elevatione sacratissimi corporis nostri Jesu Christi, cerei vel torchiæ minime accenduntur; statuunt diffinitores quod ubique in

ordine per sacristas, ubi supplent facultates, alioquin per priores locorum, dicti cerei seu torchiæ habeantur, et in prædicta elevatione accendantur.

Visitatio Angliæ.—Prioratus Lewensis (*Lewes*) est obligatus tam in lana quam in pecunia, circa estimationem viginti duorum millium marcharum argenti, ut procurator dicti prioratus ex parte prioris dicti loci diffinitoribus reportavit; et licet in spiritualibus dictus prioratus et alii in Anglia sint in sufficienti statu, in temporalibus tamen in malo statu, ut visitatores referunt, existere dignoscuntur; et ideo apponat dominus abbas consilium quod viderit expedire. . . .

Visitatores Alemanniæ et Lothoringiæ de Columbariis in Alemannia, et de Vandopera in Lothoringia priores. Visitatores Angliæ, de Vaneloch (*Wenlock*), et de Lentona (*Lenton*) priores.

Anno 1303.

Visitatio Alemanniæ.

Domus de Mortua Aqua patitur magnum defectum in libris et ornamentis ecclesiæ, ita quod nec divinum officium nec missa possint inibi celebrari; item ædificia dictæ domus indigent celeri reparatione; item domus est obligata in quatuordecim viginti libris, cum anno præterito non esset obligata nisi in centum quadraginta libris; ordinet dominus abbas de dicta domo nunc vacante, prout viderit faciendum.

Domus de Valleclusa temporaliter et spiritualiter in pluribus patitur detrimentum, quia ecclesia in omni sui parte talem minatur ruinam, quod monachi in ipsa non audent celebrare divina; item est in quadringentis libris debitis obligata, absque eo quod biblia in duobus voluminibus apud Bisuntium (*Besançon*) pro quinquaginta libris in pignore detinetur, et quia dicta domus vacat ad præsens ordinet de ipsa dominus abbas, prout viderit faciendum.

Quia apud Calcem supra Dubium (*Chaux-sur-Doubs*), in absentia prioris, non fit divinum officium competenter,

ex eo quod monachi dicti loci non possunt intrare ecclesiam quando volunt, cum quidam laicus in absentia prioris claves dictæ ecclesiæ custodiat; præcipiunt diffinitores quod prior dicti loci sic faciat quod monachi habere possint liberum introitum pro divinis inibi debite faciendis; et quia inter priorem dicti loci et fratrem Hugonem Dognons sæpe discordia suscitatur; præcipiunt diffinitores quod ipsi monacho alibi mansio assignetur, cum ibidem non possit sine periculo remanere.

Quia monachi de Portu supra Sagonam (*Port-sur-Saône*) non faciunt seu cantant divinum officium competenter, nec ipsum possunt facere in ecclesia, tempore pluviali, propter discooperturam campanilis ipsius ecclesiæ; præcipiunt diffinitores quod prior dicti loci procuret compelli et constringi parochianos dicti loci, qui ad hæc facienda tenentur, ut cooperiant ipsum campanile.

Item præcipiunt quod monachi dicti loci in ecclesia, cum poterunt, non extra, matutinas, missam et vespervas saltem cum rotunda nota quotidie decantent.

Dicta domus anno præterito erat in trecentis libris obligata, quia prior dictæ domus tempore suo multum attenuavit debitum: verum tamen hoc anno ipsum debitum est augmentatum de centum libris, propter penuriam vini et infirmitatem prioris ipsius loci; præcipiunt diffinitores dicto priori quod ipsum debitum attenuet juxta posse.

Quia prior de Relenges, licet usum venandi ratione sui prioratus habeat plures canes quam loco expediat tenet; præcipiunt diffinitores ut superfluitatem hujusmodi amoveat, et quia jam in alio anno quam isto propter defectum vini debitum suæ domus augmentavit, et sicut nunc tam de tempore suo quam prædecessorum suorum dicta domus in quater centum libris remanet obligata; præcipiunt diffinitores, ut dictum debitam, prout ei fuerit possibile, studeat attenuare.

Et quia propter negligentiam pulsationis matutinorum et aliarum horarum, divinum officium non fit ibi competenter; præcipiunt diffinitores dicto priori ut sic ordinet, et in brevi, ut defectus hujusmodi emendetur.

Domus Beatæ Mariæ de Bosco absque culpa prioris,

qui nunc est, est in omnibus spiritualiter desolata; apponat prior de Frovilla, cui dicta domus dicitur esse unita, consilium quod viderit apponendum.

Domus de Autequille (*Altkirch*) non consuevit habere nisi priorem et quinque vel sex monachos, prout referunt visitatores; nunc autem sunt ibi novem monachi residentes; provideat dominus abbas de dicto numero minuendo, ut fuerit faciendum.

Domus de Valpach (*Feldbach*) est in spiritualibus et temporalibus desolata; creditur quod prior de Autequille, avunculus prioris dictæ domus, si idem nepos vellet acquiescere, eidem posset apponere remedium; apponat dominus abbas super hoc consilium quod viderit apponendum.

Apud Insulam Medii Lacus sunt quinque monachi cum priore, quorum tres non sunt sacerdotes; et ideo, et propter alia multa, non fit ibi divinum officium competenter, nec est ibi aliquis qui curam habeat pulsandi ad horas; est dicta domus in quingentis libris obligata; super hoc provideat dominus abbas, prout viderit faciendum.

Et quia, anno præterito, fuit per diffinitores diffinitum contra dominum Guillelmum de Buxi, monachum dicti loci de incontinentia diffamatum, quod apud Cluniacum veniret pœnam pro meritis recepturus, et quod idem alibi mansio assignaretur, et idem dominus sic diffamatus adhuc in dicta domo commoratur contra diffinitionem supradictam; præcipiunt diffinitores quod dicta diffinitio debite executioni demandetur.

Domus de Othonis Villario et de Lugusenses sunt in spiritualibus et temporalibus destitutæ, et nisi celeriter remedium apponatur, verendum est quod in temporalibus incurrant irreparabile detrimentum; apponat dominus abbas remedium quod viderit apponendum (S. p. 228 *antea*).

Quia apud Romanum Monasterium, prout visitatores retulerunt, non fit hospitalitas competenter, ne jura, jurisdictiones, nec homines dictæ domus deffenduntur, et hoc creditur esse ob negligentiam procuratorum dicti loci; præcipiunt diffinitores quod tam per priorem quam

per procuratores prædictos defectus celeriter emendentur, cum propter gardam nobilium in qua ob hujusmodi defectum homines se ponunt, posset esse dictæ domui præjudicium in futurum.

Quia anno præterito per diffinitores rationabiliter fuit diffinitum, quod dominus abbas scriberet domino archiepiscopo Bizuntinensi, ut compelleret dominum Johannem de Cabilone ad certos redditus adquirendos domui de Meges, prout promisit, quod nundum fuit effectui mancipatum; scribat iterato dominus abbas eidem domino archiepiscopo, super hiis adimplendis.

Quia apud S^{um} Nicolaum de Salino est defectus in libris et ornamentis ecclesiasticis, nec est ibi calix; præciunt diffinitores priori dictæ domus ut in hiis studeat, et in brevi, apponere remedium opportunum.

Domus de Loco Dei est in malo statu propter defectum prioris qui nunc est; quod apponat consilium dominus abbas ut fuit anno præterito diffinitum.

Quia in domo de Vallibus, in locis principalibus silentium sufficienter non servatur, nec dormitorium regulare est in lectis; præciunt diffinitores hæc per priorem emendari. . . .

Visitatores . . . anno Domini millesimo trecentesimo tertio . . . In Anglia de Marcigniaco et de Narentone (*Norhampton*) priores; in Alemannia de Paterniaco et de Altaquicla priores.

Anno 1305.

Diffinitiones Alemanniæ.—Quia in domo de Villario Monachorum est quidam monachus, vocatus Henricus de Erleins, diffamatus publice et graviter de incontinentia, ita quod de dicta diffamatione contra priorem et ordinem grave scandalum est exortum, in tantum etiam quod manibus illius mulicris de qua diffamatus existit, incendium dicto prioratui de Villario comminatus fuit, insuper ad dictum prioratum cum multis complicitibus et diversis generibus armorum pluries accessit dictos prioratum et monachum, si se obtulisset opportunitas, offensurus; propterea grave imminet periculum prioratui et

monacho antedictis; præfatusque Henricus pluries suo priori inobediens extitit, et rebellis; diffiniunt diffinitores, ad diffamationem et scandalum, nec non magnum periculum prædicti prioratus et ordinis evitanda, ut camerarius celeriter dictum Henricum apud Cluniacum transmittat, super præmissis arbitrio dominorum de ordine puniendum, nullo unquam tempore in dicto prioratu de Vilario nec in cameraria mansionem habiturum.

Quia in domo de Isten (*Istein*) nullus appareat prior, nec apparuit ab anno et citra, propter quod dispendium patitur dicta domus, maxime cum sit obligata in sexaginta libris basiliensium, et dicatur non valere in annuis redditibus ultra triginta quinque libras dictæ monetæ; diffiniunt diffinitores quod dominus abbas, quanto celerius poterit, de dicta ordinet domo, prout utilitati et necessitati dietæ domus viderit expedire.

Quia domus de Valpach omnino spiritualiter et temporaliter destructioni est exposita, maximis debitis et importabilibus obligata, ædificia destructa et ruinæ exposita, a festo beatæ Catharinæ virginis et citra; et propter culpam prioris ejusdem loci, divina obsequia damnabiliter sunt substracta, necnon sublata hospitalitas et omnino elemosina defraudata, dictusque prior visitoribus anno isto inobediens fuerit et rebellis, super provisione debita monialibus in victualibus facienda; idemque prior cantilenas sæculares in dicto loco cum concantu et discantu de nocte, in dicto prioratu more nedum sæcularium, sed et histrionum, adjunctis sibi quibusdam sæcularibus, tam alta voce cantavit, quod intrinseci sæculares vocem illius prioris audientes, venerint ad dictum prioratum et lapides per fenestras, ubi dictus erat prior, multiplices jactaverint, ita quod dictus prior exiens de camera duos de prædictis sæcularibus letaliter vulneraverit, quorum licet unus ex illis duobus curatus fuerit, reliquus tamen adhuc in lecto remanet semivivus. Comes de Ferretis, fundator et patronus²³¹ dictæ domus, misit ad visitatores

²³¹ Feldbach (Velpach or Welpach), situated between Ferrette and Hirsingen, was founded in 1144 by Frederick I., Count of Ferrette, who reserved to himself, and to whichever of his descendants should hold the castle of Ferrette, the *avouerie* or guardianship of the same

contra dictum priorem denuntians multa mala, et inter cætera notificans quod nisi dictus prior amoveatur de dicta domo, propter graves suas culpas et insufficientiam, idem comes domum omnino destruet et etiam dissipabit; victualia vero unde vivere debebant moniales post discessum visitorum, vendidit et alienavit, multaque alia mala commisit, propter quæ res esset perniciose exemplo, si in administratione dictæ domus remaneret; diffiniunt diffinitores quod dominus abbas, amoto dicto priore, celeriter de dicto prioratu ordinet, prout viderit ordinandum; amotus vero prior, cum sit præsens in hoc capitulo, retineatur in claustrum iudicio illorum de ordine pro dictis excessibus et rebellionibus graviter puniendus.

Quia domus Sanctæ Mariæ de Bosco spiritualiter et temporaliter destructioni est exposita, nullusque monachus ibidem commoratur, neque ecclesiæ in divinis obsequiis deservitur, dictaque domus in quingentis libris turonensium parvorum est debitis obligata, et ruinæ in ædificiis exposita; diffiniunt diffinitores quod dominus abbas de dicta domo celeriter ordinet prout utilitati ipsius viderit expedire.

Quia frater Gilbertus, monachus et mansionarius de Vilario Monachorum, falsitatis crimen imposuit priori de Ticort (*Thiaucourt*), dicens et asserens quod idem prior habuit quamdam litteram albam sigillatam magno sigillo domini abbatis, in qua idem prior falso et adulterine scripsit seu scribi fecit confirmationem cujusdam alienationis factæ de quadam domo, pertinente ad dictum prioratum per eundem priorem, quæ omnia præfatus prior omnino negavit; dictus vero Gilbertus præfatam falsitatem se obtulit in visitorum præsentia probaturum; et ad eam probandam iidem visitatores ad præsens generale capitulum terminum peremptorium dicto Gilberto et dicto priori ad se deferendum assignaverunt, dictusque Gilbertus ad pœnam talionis se obligavit, si deficeret in probando: diffiniunt diffinitores quod tam præfatus prior quam dictus Gilbertus qui præsentem sunt in hoc

(Trouillat, I., 289). The above passage quite sets at rest the identity of this monastery, in contra-distinction to Feldbach recorded on (or near) the Lake of Constance.

capitulo, non discedant de claustro donec dictum negotium modo debito sit discussum; et si dictus prior de præfata convictus fuerit falsitate, graviter secundum domini abbatis arbitrium puniatur; dictus vero Gilbertus, si in probando id ad quod se obligavit, defecerit, pæna talionis, nisi eam dominus abbas misericorditer moderaverit, similiter puniatur; insuper quia dictus Gilbertus minas mortis intulit publice dicto priori, diffiniunt quod idem Gilbertus non discedat de claustro, donec de prædicta insolentia et illatione minarum, arbitrio dominorum de ordine sit punitus.

Quia frater Robertus, dictus Crochet, monachus et mansionarius de Relinges, fregit de nocte stabulum prioris dicti loci, duosque pullenos et unum runcinum de dicto stabulo, et sexaginta libras parvorum turonensium furtive subripuit et aufugit; dictus vero Robertus per diversas partes girovagus existit, ita quod per visitatores non potuit inveniri; diffiniunt diffinitores quod dictus Robertus qui in hoc capitulo dicitur esse præsens, non discedat de claustro, sed mox capiatur et incarceretur; si vero idem Robertus præsens non fuerit, diffiniunt diffinitores quod camerarius Alemanniæ, eum capiat seu capi faciat, et captum apud Cluniacum sub diligenti custodia transmittat, ibi carceri mancipandum, secundum quod alias de talibus similibus furtibus et latronibus existit diffinitum, et alias puniatur secundum consuetudines et ordinis instituta.

Quia apud Calcem super Dubium sunt duo monachi rixantes et dissidentes ad invicem, et se multoties publice coram sæcularibus et clericis verberando, ita quod propter eorum excessus scandalisatur populus, uterque ipsorum de quadam muliere sint publice diffamati, propter quod illæ contentiones et rixæ inter ipsos, ut publice dicitur, oriuntur, quorum unus vocatur Thomas de Castellione et alter Guichardus de Ponte Vallium; et se ad invicem et vicissim publice in scandalum totius ordinis se diffament; dictus vero Thomas præfato Guichardo revestito amictu et alba, volenti confiteri ab eodem Thoma, et post confessionem missam suam celebrare volenti, idem Thomas malitiose et superbe eidem denegavit suam confessionem

audire, ita quod dictum Guichardum propter malitiam dicti Thomæ confessionem suam audire temere dene-gantis, propter vitandum populi scandalum in præsentia præsentis populi oportuit devestire, et propositum cele-brandi omnino dimittere.

Idem etiam Thomas, camerario Alemanniæ volenti eum corrigere de præfatis excessibus, citandum eundem apud Paterniacum, inobediens extitit et rebellis, nec eidem obtemperare voluit, nec ad suam citationem venire; diffiniunt diffinitores quod dictus Thomas, qui in hoc capitulo dicitur esse præsens, non discedat de claustro, donec de prædictis excessibus iudicio dominorum de ordine regulariter sit punitus; si vero præsens non fuerit, per camerarium citatur personaliter apud Cluniacum puniendus; utrique vero, tam dicto Guichardo quam dicto Thomæ extra camerariam Alemanniæ per dominum abbatem mansio assignetur.

Quia in domo de Sardon, ubi conventus est monialium, eædem moniales singulis diebus missam non habent, et hospitalitas, necnon et elemosina contra morem solitum de novo defraudatæ fuerunt; moniales vero dicti loci nimis frequentant domum prioris, et in eadem domo interdum cum dicto priore, januis clausis, non sine suspitione morantur, et hoc quidem similiter fit per Johannem monachum, ibidem mansionarium; ac etiam in virgulto nimis inhoneste cum laicis et monachis conversantur præfatæ moniales, ac nimis indevote et leviter se gestant; post completorium, ut moris est, immediate ad dormitorium non accedunt, sed interdum usque ad mediam noctem vigilant in coquina; multasque insolentias et indevotiones alias committunt, ita quod non modicum dicta domus spirituali et temporali reformatione indiget; diffiniunt diffinitores quod prior dietæ domus procuret conventui monialium missam diebus singulis celebrari, et hospitalitas et elemosina per eum, prout consuetum est hactenus, et loci facultates suppetere poterunt, ad statum debitum reducantur; diffiniunt etiam diffinitores, et subpæna ex-communicationis præcipiunt, quod prior dicti loci et monachi cum monialibus maxime horis et locis suspectis non conversentur, sed si pro necessitate evidenti, vel ad

utilitatem ad invicem simul prior vel monachi et moniales aliqua loqui habeant vel tractare, in loco patenti et non clandestino, et locis non suspectis cum bona et honesta societate ea quæ loqui habebunt, tractent sine omni suspitione etiam et loquantur; prior vero dictas moniales compellat post completorium immediate intrare dormitorium, prout moris est, et eas ab ingressu virgulti horis indebitis, et cum suspectis personis arceat, et si necesse fuerit, dominus abbas ipsum juvet, et super præmissis faciat adjuvari; circa reformationem vero prædictorum et multorum aliorum per visitatores relatorum, maxime super clausura dicti loci, dominus abbas apponat remedium quod sibi videbiter opportunum.

Quia vero quædam monialis, dicta de Bercheim, ut ipsa ore proprio est confessa hoc anno, quod pudor est dicere, extitit imprægnata, in scandalum et confusionem nedum ordinis Cluniacensis, sed totius religionis, et execrabilem Dei offensam; diffiniunt diffinitores quod prior dicti loci cum consilio et auxilio domini abbatis, ipsam tam graviter pro detestabili scelere puniat, ut diurnæ ac publicæ pænitiæ submittat, prout ipsius gravis punitio sit ad laudem Dei, et cedat ceteris ad terrorem.

Quia in prioratu de Valleclusa curatus ejusdem loci quemdam monachum mansionarium dicti loci, vocatum Hugonem de Vaclusete, graviter cum poto [*tin-pot*] staneo percussit quinquies in capite, et etiam vulneravit; postmodum vero addendo pejora malis præcedentibus, idem curatus de nocte, hora matutinarum insidiens eidem monacho, armatus, cum multis suis complicibus intrans in dormitorium, et inveniens in lecto eundem monachum, inhumaniter verberavit, diversa eidem intulit gravia vulnera, crura ejus cum ensibus, et latus cum lancea, nec non et caput cum gladiis perforando; diffiniunt diffinitores quod si curatus est in administratione vel servitio Reverendi in Christo patris domini archiepiscopi Bisuntini, cum idem curatus tempore maleficiorum commissorum administrationem dicti domini archiepiscopi in dicto loco gereret, scribat dominus abbas affectuose præfato domino archiepiscopo et ejus vices gerenti, quod dictum curatum ab ejus adminis-

tratione et servitio, propter tantam offensam et injuriam ordinis, si placet, ob reverentiam Dei et ipsius ordinis, amoveat et repellat; contra vero, dictum curatum super præfatis excessibus et sceleribus, tanquam superiores et ordinarii, inquirent diligentius veritatem, qua reperta, eundem curatum pro qualitate tantorum scelerum graviter puniant et condemnent; quia vero curatus curam ecclesiæ de Valleclusa, et præbendam ab ordine pro beneficio recipit, licet pro tanta ingratitude posset ab eo omnino beneficium revocari, volentes tamen cum mansuetudine et mature procedere, diffiniunt diffinitores quod dominus abbas tenenti domum de Valleclusa, vel alii cui viderit expedire præcipiat, quod præbendam, quam dictus curatus, et alia bona seu beneficia a domo de Valleclusa recipit, retineat, nec eidem curato in aliquo respondeat, donec aliud ab eodem domino abbate receperit in mandatis.

Item, quia dominus Jacobus, dictus de Meges, quondam prior de Valleclusa, factus est prior postmodum de Pontisaliæ (*Pontarlier*) sub abbate Balmensi, resignato titulo Vallis Clusæ, idem dominus Jacobus bona dicti prioratus de Valleclusa transtulit ad prioratum Pontisaliæ, eundem prioratum de dictis bonis non sine magno dispendio spoliando, scilicet, octo boves aratores ad laborandum grangia dicti loci, et duo jumenta deputata ad victuram, cum uno juvenculo bove et una vacca, et duobus pullanis dictorum jumentorum, dicens idem Jacobus et asserens, quod dominus abbas dedit ei licentiam transferendi et secum portandi prædicta; quia non constat diffinitoribus de dicta excusatione, diffiniunt diffinitores quod si idem dominus abbas præfatam licentiam dederit, præmissa juxta licentiam in suo statu permaneant; alioquin præcipiat idem dominus abbas abbati Balmensi, cui est subditus dictus Jacobus, quod eum ad restituenda præmissa loco de Valleclusa compellat; verum quia idem prioratus est in novies centum et quinquaginta tribus libris parvorum turonensium obligatus, et ruinam non modicam ejusdem loci ædificia patiuntur; diffiniunt diffinitores quod dominus abbas in refectione ædificiorum et solutione debitorum per priorem dicti loci, vel illum

ad quem pertinet, celeriter remedium apponi faciat opportunum.

Quia in domo Ortonis Vilaris quidam monachus, vocatus Guillelmus de Bajooz, fregit arcam prioris ejusdem loci, dum idem prior suam missam celebrabat, ibique furtive subripuit sexaginta solidos albæ monetæ, et cum equo dicti prioris fugit; diffiniunt diffinitores quod camerarius Alemanniæ eum diligenter perquiri et perquisitum capi faciat, et captum apud Cluniacum transmittat, ibidem carceri mancipandum, et alias puniendum secundum consuetudines et ordinis instituta.

Diffinitiones Angliæ.

Quia frater Thomas, monachus et mansionarius Lewensis, quondam prior de Felleya (*Farleigh*) falso et fictitie, tempore quo erat prior dicti loci, obligavit per litteras suas et sigillum conventus dictam domum quibusdam dissimulatis et fictitiis creditoribus in summa centum et sexaginta duarum librarum sterlingorum, et litteras obligationis post depositam et dimissam administrationem dictæ domus penes se retinet, et eas priori qui nunc est de Felleya restituere contradicit, pro quibus litteris eidem domui de Felleya magnum periculum et dispendium de facto possit in posterum evenire, pro qua siquidem falsa fictione debitorum in excommunicationis sententiam noscitur incidisse; diffiniunt diffinitores quod prior Lewensis ipsum excommunicatum ex hoc denuntiet seu faciat denuntiari; eundem quoque Thomam ad restituendam et resignandam dictam litteram priori præfato de Felleya compellat, eo modo quo melius et utilius eum viderit compellendum, et ipsum pro excessu dissimulationis et fictionis, necnon et retentionis dictarum litterarum graviter puniat, prout justum fuerit et sibi videbitur expedire.

Quia in prioratu de Petrule (*Prittlewell*) subdito immediate prioratui Lewensi, deficiunt quatuor monachi de numero consueto; diffiniunt diffinitores quod prior Lewensis suppleat numerum in dicto prioratu, nisi sit aliqua causa rationalis quæ obsistat; alioquin ob negli-

gentiam prioris Lewensis (*Lewes*) per dominum abbatem præfatus numerus suppleatur.

Quia Michael de Londonio, Guielelmus de Lysybayo, Reginaldus de Crunhnain, Robertus de Strute, Richardus de Arpelle, et Johannes de Fulborne, monachi Lewenses, sunt de vitio incontinentiæ diffamati; item quia de conspiratione contra priorem suum sunt convicti; item quia protectionem archiepiscopi Cantuariensis in præjudicium privilegiorum ordinis advocarunt; item quia frater Reginaldus de Brunhnain de usuræ et proprietatis criminibus est convictus; diffiniunt diffinitores quod Robertus de Strete, qui nunc est in isto loco, retineatur et carceri mancipetur; ad cæteros vero capiendos et carceri mancipandos, camerirus et omnes priores Angliæ dent opem et operam efficaces, et ad id faciendum, si necesse fuerit, fiat contributio per omnes priores Angliæ, et ad talia proseguenda mutuum auxilium sibi præstent; dominusque abbas super hoc domino Regi scribat.

. . . Visitatores istius anni per totum ordinem. In Anglia, de Lantona et de Magobrio priores. . . . In Alemannia de Paterniaco et de Autegnicle priores.

Anno 1306.

Visitatio Alemanniæ.—Quia quidam monachus Henricus de Hillens nomine, de incontinentia multipliciter diffamatus, vadit girovagus sine mansione aliqua, discurrendo circumcirca, de quo in capitulo præterito extitit diffinitum quod caperetur et mitteretur apud Cluniacum ad arbitrium illorum de ordine puniendus; diffiniunt iterum diffinitores quod capiatur, et prout dictum est puniatur, et si præsens est quod retineatur.

Quia prior de Insula Medii Lacus est multipliciter debitis obligatus, ita quod non est spes quod per eum possit remedium adhiberi, tamen absque culpa sua prout visitatores retulerunt; diffiniunt diffinitores quod de consilio domini abbatis dictus prior apponat remedium quod poterit infra annum.

Quia in domo de Thierenbach (*Thierbach*) est quidam monachus Renaudus de Bonclens nomine, qui furatus

est tres calices argenteos, et duas capas sericas anno isto, abusus est etiam litteris apostolicis, et illo privilegio ordinis, quod vocatur non absque dolore cordis, falsarius publicus, meritricator manifestus, domino abbati inobediens et ordini, et multis aliis criminibus diffamatus; diffiniunt diffinitores quod capiatur per camerarium, et mittatur apud Cluniacum perpetuo carceri mancipandus.

Quia domus de Valleclusa, quam tenet dominus archiepiscopus Bizuntinus, minatur ruinam in templo et aliis ædificiis, et est quantum ad temporalia in statu valde debili; scribat et supplicet dicto archiepiscopo dominus abbas, ut sibi placeat apponere remedium in prædictis.

Quia domus Montis Richerii, quam tenet quidam sacerdos ad vitam, ruinam minatur in ædificiis, adeo quod templum et alia ædificia totaliter destruuntur, in quorum reparatione dictus sacerdos nullum vult apponere remedium, et prædicta domus divino servitio multipliciter defraudatur, multæ jurisdictiones domus per ipsius negligentiam amittuntur: diffiniunt diffinitores quod dominus abbas apponat super hoc remedium quod viderit apponendum.

Cum domus de Paterniaco sit obligata in duobus millibus libris lausanensibus et ducentis; præcipiunt diffinitores quod dictus prior dictum debitum attenuet modis omnibus, et de dicta attenuatione teneatur quolibet anno facere fidem coram visitatoribus, et diffinitoribus etiam capituli generalis.

Visitatio Angliæ.

Quia in domo Lewensi (*Lewes*) solebant esse sexaginta monachi, et ad præsens non sunt in dicta domo nisi triginta et tres, prout visitatores retulerunt; ordinant diffinitores quod prior dicti loci laboret ad dictum numerum adimplendum, secundum quod dictæ domus suppetent facultates.

Quia domus de Monte Acuto est obligata in trecentis septuaginta libris prout visitatores retulerunt; præcipiunt diffinitores quod prior dicti loci laboret et intendat ad dictum debitum minuendum.

Quia dominus Aymo de Chaves, qui se dicebat priorem de Tifordio (*Thetford*), quatuor viginti libras sterlingorum a quodam mercatore de Londonia mutuo recepit, de qua pecunia dominus rex Angliæ visitoribus specialem fecit mentionem; ordinant diffinitores quod dominus Aymo, antequam recedat, cum domino abbati ac diffinitoribus loquatur super hujusmodi contractu, et ad sciendum qualiter poterit dicto mercatori satisfieri de debito supradicto.

Quia domus de Stangat (*Stanesgate*) est spiritualiter et temporaliter destructa; ordinant diffinitores quod prior Lewensis, cui subest mediate, per dispositionem prioris dicti loci, vel alias apponat remedium quod viderit apponendum.

Quia in regno Angliæ sunt Thomas de Blachigallec, Guillelmus Helebri, Reginaldus de Brumano, Richardus de Aipellei, Johanna Soleborne et quidam alii ordinis Cluniacensis monachi, imo verius demoniaci, qui spretis et vilipensis omnino excommunicationum et aggravationum sententiis in eos pro diversis criminibus et excessibus per dominum B. abbatem Cluniacensem,²⁸² et per visitatores etiam dicti ordinis in dicto regno hactenus pro visitando et corrigendo transmissos, et per priorem Lewensem, camerarium pro dicto ordine in toto regno Angliæ institutum, jamdudum canonice promulgatis; jugo reverentiæ subjectionis et obedientiæ posposito et rejecto, claustrumque totaliter alhorrendo per curias principum et potentium, palam et publice discurrere non verentur, nunc his, nunc aliis potentibus de abbate Cluniacensi visitoribus ordinis prædicti, et prioribus Lewensibus ad alliciendos et attrahendos pro parte sua et contra ordinem potentes hujusmodi, sinistra et inaudita dicendo, insuper ad concitandas et commovendas communitates regni Angliæ contra ordinem supradictum, hæc et consimilia ubilibet publicando, et ad loca dicti ordinis in Anglia constituta eidem ordini substrahenda cum diversis diversimodi laborando, et in tot et in tantis committendo in ordinem, et damnabiliter conspirando, quod longum est enarrare; diffiniunt diffinitores dictos

²⁸² Bertrand du Columbier.

malevolos et malignos, sæpe et sæpius amonitos ut redirent ad ecclesiæ gremium, et ad dicti ordinis obedientiam, quod tamen plures expectati facere renuerunt, quin imo iniquitatem iniquitati de die in diem, et de hora in horam, damnabiliter et damnose adjungunt, carceri mancipandos; diffiniunt diffinitores etiam prædicti, ut super hoc serenissimo principi domino regi Angliæ, amico et fundatori dicti ordinis præcipuo rescribatur, videlicet, quod malefactores hujusmodi et coadjutores eorum reprimat, in capiendo eosdem, dictum ordinem, et illos de dicto ordine adjuvando, vim etiam et violentiam removendo sua potentia et virtute. Item ordinant et diffiniunt diffinitores, quod ad prædictos malefactores capiendos, tam camerarius Angliæ quam omnes alii priores Angliæ dent opem et operam efficaces, et ut ad id faciendum, si necesse fuerit, fiat contributio per omnes priores Angliæ, et ad talia proseguenda mutuum auxilium sibi præstent.

Cum sanctissimus pater dominus Clemens, divina providentia papa quintus, ad supplicationem, requisitionem et instantiam domini B. abbatis Cluniacensis, nomine super hoc supplicantis, condescenderit et concesserit gratiose, quod reverendus in Christo pater dominus Raimundus, Dei gratia S^{us} Mariæ Novæ²³³ diaconus cardinalis, protector dicti ordinis tam in capite quam in membris, et defensor existat, quibus sui gratia idem dominus cardinalis consensit, priorque sancti Pancratii Lewensis, de dicti domini abbatis conscientia et assensu, eo quod qui ad onus eligitur a mercede repelli non debet, de ratione et jure nec debet quis etiam propriis stipendiis militare, eidem domino cardinali, pro labore protectionis et deffensionis hujusmodi, nomine dicti domini abbatis, et ordinis Cluniacensis pro isto anno instanti mille

²³³ This was Raymond de Fargis, Cardinal of S. Maria Nova, one of the titular churches at Rome. He was nephew of Pope Clement V., and appears to have had charge of the interests of the Cluniacs in England at that time. We learn from Rymer that he was also Dean of Salisbury, Archdeacon of Leicester, and held the living of Leek and other benefices. He is identified by many entries in Rymer, amongst others, (writing from Avignon), he informs Edward III. of the election of Pope Clement VI., on the death of his uncle.

florenos de Florentia puri auri promiserit, et pro futuris aliis annis quingentas libras parvorum turonensium bonæ monetæ, quæ curret vel valorem ejusdem assedendos et assedendas super domibus et locis dicti ordinis, mediate et immediate ecclesiæ Cluniacensi subjectis, maxime super illis domibus atque locis, quæ tenent et hactenus tenuerunt sæculares personæ, approbant et confirmant diffinitores promissionem et ordinationem prædictas; diffinientes ulterius et volentes, quod super domibus, prioratibus, et locis dicti ordinis, præsertim super illis quæ et quos sæculares personæ tenent et hactenus tennerunt, ut superius est præmissum, dicta pensio per abbatem prædictum, priorem majorem claustralem Cluniacensem, et etiam per de Caritate, de Sancto Pancratio Lewensi, de Silviniaco, et de Carolo loco priores, melius per se vel per alios viderint faciendum; diffinientes ulterius quod interim per se aut per alios, ne dictus dominus cardinalis careat diutius pensione prædicta, abbas et priores prædicti similiter tam se ipsos quam alias totius ordinis Cluniacensis personas, administrationes in dicto ordine obtinentes, taxare possint et valeant ad integrandum pensionem prædictam, quousque super certis locis et domibus ordinis, ut est dictum, hujusmodi pensio fuerit integraliter assedata, et quod possint, nomine capituli generalis, in istos et alios de toto ordine animadvertere, si in hiis aut in aliquibus de prædictis, aut contra ea invenirentur inobedientes aut rebelles; super quibus omnibus eorum concientias onerant diffinitores prælibati.

Anno 1308.

Diffinitio Angliæ.—Propter quasi omnes monachos non professos in Anglia debita obedientia et reverentia superioribus subtrahitur, ac jam plures domus se ordinariis submiserunt, quæ totaliter a subjectione ordinis sunt substractæ; ordinant diffinitores quod dominus abbas vel vadat in Angliam ad monachos profitendos, quam cito commode poterit, vel dum visitavit Picardiam per multa tempora, scribat ante prioribus de Anglia quod

ad locum mari propinquum mittant monachos non professors, ut profiteantur ibidem.

Visitatio Alemanie.

Cum domus de Portu super Sagonam sit in sexcentis libris parvorum turonensium obligata, non de facto prioris qui nunc est, sed prædecessorum suorum; diffiniunt diffinitores quod prior dictæ domus debitum attenuet quantum poterit, sicut diminuit jam in parte, cumque dictus prior quemdam personatum et quamdam parvam decimam cuidam clerico concesserit ad vitam, pro utilitate dictæ domus, ut asserit dictus prior; diffiniunt diffinitores quod visitatores anni sequentis inquirent super hoc plenius veritatem; et si utilitati dictæ domus viderit expedire, prædicta approbent et confirmant.

Cum domus de Relenges sit uno monacho ultra consuetum numerum onerata; diffiniunt diffinitores quod camerarius Allemannie dictam domum de dicto monacho exoneret, cum ad id obtulerit se facultas, et cum anno præterito fuerit diffinitum quod prior dictæ domus debitum attenuarit, quod non potuit facere propter defectum vini, et propter quædam molendina et ædificia dictæ domui utilia, quæ construxit; diffiniunt diffinitores quod prior dictæ domus apponat remedium in attenuando debito dictæ domus quod potuit, et debebit, infra futurum proximum capitulum generale.

Quoniam prioratus de Thiecourt non erat nisi in viginti libras parvorum turonensium anno præterito obligatus, et modo debet quater viginti libras dictæ monetæ, et dictus prior excusat se propter quoddam molendinum de novo constructum, promisit tamen dictus prior attenuare dictum debitum de medietate ipsius debiti, infra proximum futurum capitulum generale; super hoc visitatores anni sequentis inquirent et referant veritatem, si fecerit quod promisit.

Cum apud Seldon sit quidam monachus Johannes de Columbaria nomine, de quo pluries fuit diffinitum, et maxime anno præterito, suis exigentibus excessibus ne

in cameraria Allemanniæ et Lothoringiæ haberet de cetero mansionem, sed per dominum abbatem sibi extra camerariam assignaretur mansio; et dictus Johannes pessima addens pejoribus, equum prioris Cellæ de circello vulneravit, et a capitulo præterito circa, despiciens visitatorum officium, incedit per patriam sine habitu monachali, celebrans missarum solemnias, girovagus, ut dicitur; diffiniunt diffinitores quod dicta diffinitio per dictum dominum abbatem impleatur, et quod dictus monachus Cluniacum veniat pro suis excessibus, ad arbitrium illorum de ordine puniendus, maxime cum citatus fuerit per visitatores anni præsentis apud Cluniacum, qui venire et obedire renuit et contempsit.

Quia in domo de Ystein (*Istein*) non apparet aliquis verus prior, et nequeat dicta domus nisi per unionem gubernari; ordinet dominus abbas de dicta domo prout melius viderit ordinandum; tamen supplicant moniales dictæ domus dicto domino abbati, ut dominum Jacobum, procuratorem domus ipsius, si sibi placuerit, priorem eis conferat, cum sit probus.

Cum domus S^{ti} Nicolai de Salinis (*St. Nicholas of Salins*) sit obligata in quindecim libris bonæ monetæ, divinumque officium minus bene fiat ibidem propter defectum librorum, et calicis, et ornamentorum, item quia redditus ipsius adeo attenuantur, quod prior non possit facta sua facere; apponat dominus abbas in dicta domo remedium quod fuerit apponendum.

Cum anno præterito fuerit diffinitum, quod dominus Jacobus Olivieri de Paterniaco per dominum abbatem caperetur et adduceretur apud Cluniacum, carceri perpetuo mancipandus, quod non est factum; diffiniunt diffinitores quod per camerarium Alemanniæ et Lothoringiæ, et omnes priores dictarum provinciarum et monachos dictus Jacobus capiatur, et apud Cluniacum adducatur, carceri perpetuo mancipandus, et sub pœna amissionis beneficii ad hoc faciendum pro viribus et pro posse alter alterum non expectet, maxime cum postea villam de Chadon, subditam prioratui de Paterniaco, violenter cum armis et de nocte fregerit, et de bonis suis omnibus vel quasi spoliaverit.

Cum domus Insulæ Medii Lacus sit in quingentis albæ monetæ et centum parvorum turonensium obligata, nec potest per priorem dictæ domus apponi remedium in prædictis, prior autem de Alta Petra, avunculus ipsius prioris promiserit domum prædictam acquittare infra annum, ita quod nihil debebit nisi sibi: ordinant diffinitores quod dicta conventio teneatur, dum tamen domino abbati placeat conventiones et pactiones inter ipsum et dictum priorem initas observare.

Cum domus de Bunez (?) sit cuidam clerico sæculari ad vitam obligata, quæ subest domui Romani Monasterii per priorem dictæ domus, et de consensu prioris Romani Monasterii, qui quidem clericus est in possessione positus, cum tamen conventiones confirmatæ non fuerint hinc et inde, nec etiam constet quod dictæ conventiones cedant in commodum dictæ domus; mittat dominus abbas camerarium Alemanniæ ad dictum locum alio sibi adjuncto, per quos domino abbati veritas referatur, qui super id ordinet, quod sibi videbitur expedire. . . .

Isti visitabunt provincias.—In Anglia de Lanthona (*Lenton*) et de Noranthona (*Northampton*) priores.—In Allemania de Alta Petra et de Villariis Monachorum priores.

Anno 1310.

Diffinitio Angliæ.—Quia multitudo magna est in Anglia monachorum qui professi non sunt, licet multum vellent esse; diffiniunt diffinitores quod domino abbati placeat, quod, si non potest ire in Angliam, tam cito quam cito Picardiam visitabit, mandet camerario Angliæ quod ad certum locum non professos monachos sibi mittat quos poterit, et ibi professionem recipient, prout petunt.

Diffinitio Alemanniæ et Lothoringiæ.—Quia in domo de Relingiis est unus monachus ultra numerum consuetum; diffiniunt diffinitores quod ille ultra numerum amoveatur, et ad alium locum per camerarium transmittatur.

Quia in domo de Insula est quidam monachus, Petrus

Gebennensis nomine, diffamatus de incontinentia et multis aliis criminibus irretitus, nec non quemdam socium suum de ense vulneravit, inobediens visitoribus, vocaliter et realiter rebellis; diffiniunt diffinitores quod per camerarium apud Cluniacum transmittatur, pœnam pro meritis recepturus, non obstante absolutione aliqua obtenta per ipsum a dicto camerario, cum tacita veritate et falsitate impetrata fuerit; et cum in domo prædicta sit quidam monachus, Thomas nomine, minus sufficiens et idoneus, et de quo est scandalum, et etiam timetur, nec potest ibi commodè remanere; diffiniunt diffinitores quod ad alium locum strictiorem per camerarium transmittatur; et licet nobis relatum fuerit per visitatores dictam domum ita spiritualibus et temporalibus pati læsionem, invenimus a quam pluribus fide dignis, domum in statu longe meliori quam fuerit temporibus retroactis, quare noluerunt diffinitores aliquid aliud diffinire, maxime cum prior et ejus avunculus promiserint se apponere bonum remedium de præmissis.

Quia in domo de Valleclusa, quam tenet dominus archiepiscopus Bisuntinus, non est consuetus numerus monachorum, jurisdictiones et jura dictæ domus minus bene deffenduntur, necessaria monachis non bene ministrantur, et quam plures alii defectus sint ibidem; scribat dominus abbas domino archiepiscopo ut in prædictis defectibus apponat remedium opportunum.

Quia domus de Thiecor est quam plurimis debitis obligata, et in malo statu, nec possit apponi bonum remedium per istum priorem; ordinet dominus abbas de dicta domo prout viderit ordinandum.

Quia domus de Altapetra, in qua de novo institutus fuit prior, est in octingentis libris parvorum turonensium obligata, et quam plures defectus sint in ædificiis, nec non possessiones alienatæ; diffiniunt diffinitores quod dictus prior in attenuatione debiti, et in recuperatione possessionum, et in refectione domus apponet remedium et consilium opportunum.

Quia prior de Rubeo Monte inobediens fuit visitoribus et rebellis, quia citatus noluit comparere visitoribus, nec quemdam monachum sibi missum recipere, nec

ad capitulum voluit comparere, prout monachus retulit qui ipsum citavit, ut visitatores referunt; diffiniunt diffinitores ut dictus prior apud Cluniacum citetur de inobedientia puniendus, nisi legitime se valeat excusare.

Quia in domo de Loco Dei est defectus librorum et calicis, et divinum officium non bene fit ibidem, tecta et ædificia male sunt cooperta; diffiniunt diffinitores quod prior in prædictis defectibus in brevi apponat remedium et consilium opportunum.

Quia prior de Vallibus misit Johannem de Belloforti apud Villarium Monachorum, et equum sibi tradidit cum expensis, et idem Johannes sprete obedientia a festo S^{ci} Martini hiemalis usque ad præsens capitulum, fuerit per patriam vagabundus, licet durante sua girovagatione quamdam litteram a domino abbate impetraverit, quæ sibi in aliquo non profuit; diffiniunt diffinitores quod dictus Johannes remaneat in claustro Cluniacensi ad arbitrium illorum de ordine puniendus, et equum priori de Vallibus restituat indilate.

Anno 1311.

Diffinitiones Alemanniæ.—In prioratu de Loco Dei monachus non moratur, et hoc est, ut asserit prior dicti loci, quia locus quasi destructioni expositus fuerat, propter quod bonæ memoriæ dominus Bertrandus abbas ad statum hujus loci reparandum, dictum locum sine monacho esse voluit et concessit; præcipiunt diffinitores quod prior dicti loci camerarium Alemanniæ infra festum Assumptionis B. Mariæ Virginis, super hiis per litteras dicti domini abbatis informet, alioquin ad dictum locum dictus camerarius unum monachum transmittat.

Circa solutionem octingintarum librarum, in quibus domus de Alta Petra per visitatores esse dicitur obligata, quam anno præterito prior attenuare promisit, quod non fecit; ordinant diffinitores quod nisi infra generale capitulum aliter attenuaverit debitum, quod per diffinitores futuri capituli corrigatur; et quia multa alienavit ad vitam de quibus non reddidit diffinitoribus sufficientem

rationem, et propter hoc fuit ab eis increpatus, quas alienationes promisit coram diffinitoribus infra annum revocare; ordinant diffinitores quod hoc, nisi prout promisit fecerit, similiter per diffinitores subsequenteris capituli canonice puniatur.

Apud Montem Richerii, propter priorem qui nunc residet, fit divinum officium negligenter; luminare ecclesiæ more solito non fit ibi; ordinant diffinitores quod prior resideat, vel prædicta omnia faciat emendari, ita quod rumor de cætero non veniat ad generale capitulum de præmissis; et quia quidam lapis pretiosissimus, ut dicitur, est ibi amissus, circa recuperationem ipsius prior dicti loci det opus et operam.

Scribat dominus abbas nobili viro domino de Arbel qui aliquos redditus domus Villarii dicitur occupasse; quod dictos redditus restituat prioratui supradicto, cum aliter non possit apponi remedium in prædictis.

Apud Insulam Medii Lacus mittatur unus monachus qui deficit ibidem; prior de Bougissent debet solvere infra certum terminum omnia debita dicti loci per compositionem quamdam, per piæ recordationis dominum Bertrandum Cluniacensem quondam abbatem [*factam*]; petat dominus abbas litteras compositionis prædictæ, ut eam in suis registris reponi faciat, et hoc faciat fieri antequam dictus prior recedat de capitulo generali.

Ad reparationem domorum de Velpach, et ad divinum officium diligentius solito faciendum, prior dicti loci majorem quam hactenus posuerit, apponat intentum, et moniales ad cantandum, dum missa cantabitur, scientes cantare, compellat; et nescientes cantare docibiles addiscere faciat ad cantandum.

Quia in domo S^ui Albani Basiliensis sunt duodecim monachi, quorum non sunt nisi quatuor sacerdotes; præcipiunt diffinitores priori dicti loci, quod infra proximum futurum capitulum generale, faciat ordinari illos qui ad sacros ordines poterunt promoveri.

Moniales diffamatas de incontinentia prior de Seldon nullatenus impunitas ad misericordiam recipiat; punitionem et receptionem vagantium et fugitivarum non faciat sine camerarii licentia speciali.

Domos male coopertas de Thirembach [*Thierbach*] prior cooperiri faciat infra capitulum generale, et debitum attenuet juxta posse.

Quia bonorum spiritualium et temporalium confert elemosina incrementum, quæ apud Relenges esse dicitur diminutæ, ne quod Christus non haberet, fiscus tolleret; reducat prior dicti loci dictam elemosinam ad statum hactenus consuetum; circa solutionem debitorum et conservationem et recuperationem jurium dictæ domus, apponat diligentiam efficacem; circa recuperationem quarumdam litterarum de centum libris cuidam presbitero sit sollicitus et intentus.

Ad attenuationem debitorum domus de Calce supra Dubium; prior dicti loci infra proximum generale capitulum apponat plus solito opus et operam efficacem, quod nisi fecerit, per diffinitores subsequents generalis capituli puniatur.

Elemosina et hospitalitas male fiunt apud Mieges; præcipiunt diffinitores priori dicti loci quod prædicta faciat emendari.

Quia domus de Thiecourt (*Thiancourt*) est multis debitis obligata, præter tamen culpam prioris qui nunc regit eam; sciatur dominus abbas, antequam recedat dictus prior, quod remedium poterit apponere in debitis persolvendis, injungatque dicto priori ut in residentia et in conversatione honesta et in divino servitio faciendo, sic se habeat, quod dominus dictæ villæ de eo non habeat materiam conquerendi.

Quia dominus Jacobus de Balmis non habet mansionem; diffiniunt diffinitores quod per camerarium Alemanniæ, vel per dominum abbatem, antequam de præsentis capitulo recedat, sibi mansio assignetur.

Frater Cono, qui pro priore Paterniaci se gerit, plurima bona dicti prioratus, mobilia et immobilia, pretiosa alienavit; thesaurum ecclesiæ a monasterio abspertavit, et quid de eo factum fuerit ignoratur; per quosdam monachos nostri ordinis inobedientes, clavem sigilli conventus tenentes, multas alienationes illicitas et contractus damnosos et præjudiciabiles, sigillo fecit conventus sub nomine conventus, fraudulenter et illicite sigillari.

Denique monasterium ad id devenit, quod non speratur nec creditur quod perpetuis possit temporibus adjicere ut resurgat; et monasterium illud, in quo pollere solet religio et vigere, cultusque divinus fieri laudabiliter et devote, ad tantam miseriam et calamitatis opprobrium devenit, quod visu est nefandissimum, horribileque auditu; propter quod ordinant diffinitores quod, pendente quæstione quæ pendet in Romana curia inter ipsum Cononem et Petrum priorem dictæ domus, per dominum abbatem ponatur ibidem de Romano Monasterio procurator, qui alienationes et contractus illicitos non permittat fieri; nec litteras damnosas et præjudiciabiles conventus sigillo sigillari; et circa divinum officium curiosius et diligentius faciat intendi, cui quod præmissa et præmissa tangentia, diffinitores mandant præcipiunt et ordinant obediri.

Anno 1312.

Visitatio Alemanniæ et Lothoringiæ.²³⁴

Apud Vandoperam in Lothoringia, sunt modo tres monachi cum priore, quorum unus est ultra numerum consuetum; domus est obligata . . . et tantumdem debetur priori; habet necessaria usque ad novos fructus et ultra; cetera sunt in bono statu.

Apud Frovillam sunt quatuor monachi cum priore, quorum unus debet ire apud Boscum;²³⁵ tres nondum sunt sacerdotes, nec debent esse ab antiquo ibi nisi duo, prout asserit dictus prior, priore de Vandopera et sociis suis testificantibus illud idem; domus est obligata in quatuor viginti et decem libris tullensibus. Prior acquisivit aliquas possessiones hoc anno et aliqua ædificia necessaria construxit; quare non potuit debitum minorare sicut vellet; necessaria habet usque ad novos fructus, vino excepto, et ideo oportuit tam pro vino emendo, quam pro vineis excolendis debitum contrahi usque ad triginta libras tullenses; cetera sunt in bono statu.

²³⁴ It would appear that the Visitation of this year has been inserted in place of the General Chapter decisions.

²³⁵ Boscus and Frovilla were incorporated or joined together.

Apud Relinges sunt sex monachi cum priore ; eleemossina datur ibi sicut est consuetum, excepto quod mulieribus in puerperio jacentibus non datur, sicut aliqui priores istius prædecessores dare solebant. De fossatis de quibus dominus Hebaldus de Roseriis anno præterito injuriabatur, adhuc nihil fecit, sed injuriatur sicut prius ; litteræ de centum libris quas quidam sacerdos habebat, sunt redditæ ; jus venandi quod dicta domus habet in nemoribus in circuitu ipsius non exercetur.

Apud Portum sunt duo monachi cum priore ; in ecclesia non ardet nisi una lampas, et etiam luminare de cera non est ibi sufficiens propter tenues redditus sacristæ dicti loci ; domus est obligata in septingentis libris ; habet necessaria usque ad novos fructus, vino excepto, et ideo oportet debitum contrahi circa quadraginta libras pro vino emendo ; litteræ domini comitis Burgundiæ, et domini de Crava de feodis duorum nobilium de Contrafort, quas prior de Columbaria ad duas ecclesias domino de Befroimont, anno præterito reddidit et vendidit pro centum libris turonensibus, tempore illo quo prior erat de Portu, adhuc sunt penes dictum dominum de Befroimont, (et) rehaberentur pro centum libris, sicut nobis dixerunt prior et monachi de Portu : cetera sunt in bono statu.

Apud Seldon, sunt quatuor decim moniales cum priore et unus monachus ; divinum officium bene fit ibi, excepto quod non habent missam, nisi quater in hebdomada, de quo moniales conqueruntur. Monachus se excusat quod non potest omni die celebrare ; prior vero dicit quod sibi non sit redditus sufficiens qui possit duos sacerdotes cum tot monialibus sustentare, sed si diffinitores et dominus abbas vellent sibi numerum monialium ad duo decim moniales restringere, libenter haberet secundum monachum, et sic posset omni die ibidem celebrari ; domus est obligata in . . . et quindecim libris basiliensibus ; habet necessaria usque ad novos fructus, et cætera sunt in bono statu.

Apud Cellam sunt sex monachi cum priore, quorum unus est in Anglia, de licentia domini abbatis Cluniacensis, et non debent ibi esse nisi quinque, ut asserunt

prior et monachi, et etiam alii convicini; divinum officium bene fit ibi; prior ædificat bene; domus est obligata in quatuor viginti libris; rura et jura et jurisdictiones bene per priorem deffenduntur; habet necessaria usque ad Nativitatem Domini; cætera sunt in bono statu.

Apud Basileam (*Bâle*) sunt 12 monachi cum priore, quorum duo pluries ab ordine recesserunt; unus qui vocatur Willelmus pluries recessit, et hac vice septies; et quidam alter a Crisseio nunc altera vice, ut testificantur socii dicti loci. Domus est obligata in ducentis libris basiliensibus, et propter sterilitatem anni, tam pro vino emendo, quam pro operatione vinearum, oportet debitum contrahi usque ad summam centum et viginti librarum, et sic habebit necessaria usque ad novos fructus: cætera sunt in bono statu.

Apud Ystein sunt sex moniales cum priore; dominus Henricus prior, qui recessit anno præterito, exportavit a dicta domo unum antiphonarium, et unum missale cum uno volumine valentia viginti libras, nec jussu visitorum reddidit ad terminum sibi a dictis visitoribus assignatum; domus est obligata in decem libris; habet necessaria usque ad fructus novos pro monachis et priore non omnia; vix habent redditus ad triginta libratas terræ; cætera sunt in bono statu.

Apud Alteklicque sunt sex monachi cum priore, et de novo misit duos ad capellam de Rapolstein²³⁶ ad reformandum locum; non deberent esse nisi quinque monachi, ut dicunt prior et monachi; domus est obligata in ducentis libris propter quædam ædificia necessaria quæ ædificavit; et propter sterilitatem anni augmentavit debitum, et maxime propter guerras; habet necessaria usque ad novos fructus; hospitalitas et eleemosina bene fiunt ibi; et cætera sunt in bono statu.

Apud Walpachum (*Feldbach*), sunt viginti et quatuor moniales et duo monachi cum priore; divinum officium negligenter fit; ibidem moniales sunt inobedientes diffinitioni, quia nolunt cantare, dum missa celebratur; moniales faciunt partem inter ipsas; et est ibi rixa et discordia propter partem; pars Gathoari noluit obedire priori de

²³⁶ Rappolstein (*Ribeaupierre*) near Ribeauville; Haut-Rhin.

Alteklicque in visitando, sed eidem mala verba et contumelissa dixit, excommunicatum et perjurum vocando, quod negavit et negat, quod non probaverunt. Prior unam stupam pro infirmis duobus ædificavit, et pro parte tecta recooperuit; domus est obligata in quater centum libris.

Apud Tyrembach est unus monachus cum priore; diffinitionem anni præteriti sufficienter est executus; domus est obligata in nonaginta libris, sicut dicit prior; cetera sunt in bono statu.

Domus de Thiecort (*Thiancourt*) non fuit visitata propter quemdam militem de terra, qui omni anno visitatoribus infert insidias, et minatur copias ipsorum accipere, ut priores de terra dicunt.

Apud Insulam Medii Lacus sunt quatuor monachi cum priore, et debent esse quinque; divinum officium non bene fit, quia ibi sunt monachi missi qui parum vel nihil sciunt; jura, jurisdictiones et nemora male custodiuntur et deffenduntur; domus est obligata in centum libris bernensibus, ut dicit prior, frater Milo. Prior de Bougissant debet solvere omnia debita infra certum terminum [*quem*] ignoramus; et anno præterito fuit diffinitum quod dictus prior dominum abbatem certum faceret de termino et solutione debitorum; monachi sunt ibi de novo missi; et nihil sciunt de statu domus; prior dicit quod nihil obligavit hoc anno; conventus sui dicunt contrarium.

Apud Othonis Villarium, non est monachus cum priore, quia quidam nomine Vincentius qui ibidem morabatur, et qui bis vel ter per gentes comitissæ de Friburg in lupanari deprehensus est, ut ipsa comitissa tenenti locum camerarii per litteras suas demandavit; qui, viginti florenis acceptis a priore pro expensis suis, ut alibi, propter infamiam mansionem suam procuraret, reversus apud Orthonis Villarium quamdam grangiam et quoddam molendinum igne combussit, ut dicit prior, qui postea eum insecutus, apud Vilarium Monachorum eundem invenit, et factum coram tenente locum camerarii exposuit, qui dicto priori respondit:—Monachus tuus est; si talis est, ut asseris, accipe eum tanquam monachum tuum, et facias quod tibi videris expedire—;

qui prior dictum monachum a loco secum duxit captivatum, et cum apud Lussingen (*Lucens*) venissent, nesciente priore, se a dicto loco, ut dicit monachus, abiit et recessit. Divinum officium, hospitalitas et eleemosina non bene fiunt ibi; prior dicit quod domus non est in aliquo obligata; possessiones de Lussingen et de Ponte de Barges tenent advocati dictorum locorum pro majori parte, et dicunt quod libenter redderent, si unus monachus in quolibet loco residentiam faceret, ut solebat.

Apud Montem Richerii, sunt tres monachi cum priore et debent esse quinque, ut dicunt priores vicini; bene ædificatur ibidem, sed prior non facit ibi residentiam; divinum officium negligenter fit ibi; lapis qui anno præterito fuerat amissus, est inventus; et luminare in ecclesia sufficienter est emendatum; cetera sunt in bono statu. Quia monachus nomine Radulphus est ibi de incontinentia diffamatus, est in periculo sui corporis, propter potentiam amicorum cujusdam mulieris. . . .

Apud Vilariam Monachorum sunt tres monachi cum priore; competenter regit et spiritualiter et temporaliter; domus est obligata in quater viginti libris; cætera sunt in bono statu.

Apud Rubeum Montem sunt duo monachi cum priore, quorum unus non est sacerdos, et est inobediens visitatoribus et priori, de recipiendo ordines; item vestimentis et calceamentis male gentes priores, ut dicit, inordinate se portant; domus est obligata in quinquaginta libris; et cætera sunt in bono statu.

Apud Paterniacum, sunt duodecim monachi in claustro; et quinque obedientes domino abbati sunt extra; est unus nomine Petrus de Friburgo, qui anno præterito fuit de obedientibus et hoc anno conversus per juramentum suum ad fratrem Cononem de Verdes; moratur itaque solitarius apud Chaindon, ubi nemora destruit, nec dictus Cono, nec subprior possunt ipsum, prout dicunt, reducere ad claustrum. Domus male regitur et spiritualiter et temporaliter destruitur, jura et jurisdictiones et nemora male custodiuntur. Item burgenses Paterniaci pascua prioratus sibi appropriarunt, et ad septem annos personis aliis vendiderunt; domus

est obligata in quatuor millibus libris; sicut nobis monachi inobedientes retulerunt. Thesaurus ecclesiæ, imago beatæ Mariæ Virginis argentea, privilegia, reliquiæ, et aliæ litteræ dicti loci per dictum Cononem sunt extra ipsam ecclesiam apportata et distracta, de voluntate et consensu subprioris et monachorum inobedientium, licet ubi ea posuerint vel deposuerint, nesciant et ignorent; biblia est in villa in manibus Lombardorum pro viginti libris lausannensibus et usuris, a Nativitate Domini, et uno anno præterito obligata. Cum autem ad dictum locum venimus post prandium, dictus Cono nobis præsentavit intrare statim capitulum, ad visitationis officium, si nobis placeret, exercendum, quia dicebat se esse alibi die crastina occupatum; die vero crastina, capitulum intravimus, hora et tempore competenti, dictus Cono non comparuit, nec nobis per se vel per alium aliquid ministravit, sed quamdiu in Paterniaco fuimus, oportuit nos propriis sumptibus vivere, et cibum et necessaria procurare. Ibidem non fit eleemosina nec hospitalitas; nec servatur silentium nec otium [*nec*] ullus ordo; item prior Romani Monasterii unum de conmonachis suis, Henricum nomine, ad celebrandum in capella Paterniaci mittebat; qui cum venisset supra pontem villæ, a familia dicti Cononis in aquam projectus est; et super ipsum, ut submergeretur, projiciebant lapides; tandem de adiutorio quarumdam mulierum pannos abluentium evasit; cætera sunt in bono statu.

Item apud Bacins non fuit missa celebrata in undecim annis, nec divinum officium factum, ut nobis dicit prior Romani Monasterii, qui Paterniaci procurator est.

Apud Romanum Monasterium sunt viginti duo monachi cum priore; divinum officium bene fit ibi; prior ædificat bene; jura et jurisdictiones bene defendit; domus est obligata in octingentis libris; et cætera sunt in bono statu.

Apud Mortuam Aquam, quam tenet dominus abbas Balmensis (*Balme-les-Messieurs*), sunt quinque monachi; divinum officium bene fit ibi; jura et jurisdictiones bene per ipsum dominum abbatem deffenduntur; domus est obligata in ducentis libris; cætera sunt in bono statu.

Apud Vallem Clusam sunt duo monachi et duo priores, quorum unus Johannes nomine, non facit ibi residentiam, nec etiam utilis est in loco, ut fere omnes de terra testantur; alter vero Jacobus nomine de Domino Prato, facit ibidem residentiam, et propter multa debita quæ a diversis creditoribus repetuntur, qui tempore domini archiepiscopi Bisuntini, bonæ memoriæ, tacebant, modo incipiunt cum damnis et interesse ea quasi lupi rapaces repetere et requirere; quare dictus Jacobus esset in loco utilis, ut omnes de terra nobiles, religiosi, clerici, et etiam homines talliabiles dictæ domus testificantur, et maxime propter monasterium pro majori parte passum est ruinam, et propter domicilium quod in parte ruinam minatur, reædificanda et reparanda; domus est in claris debitis in quater centum turon. obligata, et quia Lombardus petit octingentas a tempore domini Hugonis debitas, et dicit se habere litteras ab ipso, et etiam litteras fide jussorias a comite de Rocha; cætera sunt in bono statu; duo monachi deficiunt.

Apud Frigidum Fontem sunt monachi duo cum priore; redditus acquirit; incessanter ædificat; hospitalitas et eleemosina bene fiunt ibi; domus est obligata in centum et decem libris, et cætera sunt in bono statu.

Apud Calcem super Dubium sunt duo monachi cum priore; divinum officium, hospitalitas et eleemosina bene fiunt ibi; domus est obligata in novies viginti libris, et propter defectum vini, opera vinearum et quædam officia necessaria, oportet debitum contrahi ad summam quadraginta librarum, et habet necessaria usque ad fructus novos.

Apud Altam Petram sunt sex monachi cum priore; divinum officium, hospitalitas et eleemosina bene fiunt ibi; domus est obligata in septingentis libris præter culpam prioris qui nunc est, et quia dictus prior, quando domus circa Nativitatem Domini fuit sibi commissa, non invenit vinum, nec bladum, sed nihil omnino; oportet contrahi debitum tam pro vino emendo quam pro quibusdam ædificiis necessariis et operibus vinearum, ad summam ducentarum librarum; item invenimus de red-

ditibus dictæ domus alienatos ad vitam dictarum personarum per prædecessores istius prioris usque ad summam trecentarum libratarum terræ: cætera sunt in bono statu.

In Loco Dei nec est prior residens, nec monachus; divinum officium ibi negligitur, excepto quod quidam sacerdos sæcularis ibidem aliquando celebrat; tecta sunt male cooperta; hospitalitas et eleemosina non fiunt ibi; domus in nullo est obligata.

Apud S^{um} Nicolaum Salinensem est unus monachus scolaris in villa, cum magistro scholarum villæ; cui prior dat decem libras de jussu et voluntate prioris de Vallibus, dum camerarii locum tenebat, qui monachus adhuc puer est; et per hoc divinum officium et missa ibidem negligitur; monasterium, nisi in proximo consilium apponatur, ruinam patietur; domus in nullo est obligata; misimus unum monachum de Vallibus loco illius qui sacerdos non existit. Prior promisit visitoribus ecclesiam reædificare.

Apud Mieges sunt duo monachi cum priore, jura et jurisdictiones sufficienter deffenduntur, licet non faciat prior residentiam, domus in nullo est obligata; et habet necessaria usque ad novos fructus; cætera sunt in bono statu.

Apud Valles sunt decem et octo monachi cum priore, quorum duo sunt a capitulo generali citra missi, de quo prior conqueritur; divinum officium, hospitalitas et eleemosina bene fiunt ibi; domus est obligata in trecentis libris; obligatio quæ facta erat cuidam mulieri de quinque modiis et triginta quartis bladi, est revocata. Prior de Monte Rotundo, subjectus prioratui de Vallibus, litigat de jure patronatus ecclesiæ Montis Rotundi cum quodam monacho nomine Roberto, ipsis citatis ad capitulum generale super commissione eisdem facta; procurator dicti Roberti priori de Monte Rotundo ad capitulum venienti accepit et rapuit suum equum et cum equo recessit, sicut nobis retulit; et oportuit priorem alium equum ab alio recipere; item est ibi quidam monachus nomine Guillelmus de Sancto Mayolo, qui de furto est diffamatus et reprehensus, et recognovit in præsentia visitorum; cætera sunt in bono statu.

Apud Frontenay est unus monachus cum priore, nec faciunt ibi residentiam propter inimicos capitales, de licentia domini abbatis, ut dicit prior: residentiam faciunt apud Allay (? *Arsais*); domus in nullo est obligata; necessaria habet usque ad novos fructus; cetera sunt in bono statu.

Anno 1313.

Diffinitiones Angliæ.—Domus de Lantona est in mille et quadringentis marchis diversis creditoribus obligata; diversa maneria dictæ domus, quædam ad tempus, quædam ad vitam hominum alienata sunt et distracta, et creditur quod contractio debiti et alienatio dictorum maneriorum per prædecessorem istius prioris fuit facta; scribat dominus abbas priori dictæ domus, quod ad recuperationem maneriorum et attenuationem debitorum sit pervigil et intentus; increpetque et corrigat prædecessorem istius, qui tamen contraxit onera debitorum, et tot alienationes commisit.

Dominus Martinus, prior de Tyfort (*Thetford*) exegit a monachis dictæ domus corporale juramentum, in præjudicium et damnum ordinis et hujus monasterii, ut asserunt monachi dicti loci; et ut creditur quod non detegant aliqua de malis et enormitatibus ipsius prioris; item idem prior a monachis dicti loci corporale juramentum recepit, et obedientiam manualement cum osculo, prout a monachis ordinis abbati Cluniacensi fieri consuevit; item monasterium dictum pluribus creditoribus in summa mille marcharum esse noscitur obligatum; nescitur tamen si ob culpam hujus prioris vel prædecessoris, quia fuit insufficienter reportatum, multæque alienationes sunt factæ in prioratu prædicto; monachisque dictæ domus, nec sine eorum scandalo, per homines laicos ministratar; pronuntiant diffinitores juramenta præstita ipsi priori, obedientiamque præstari abbati cum osculo consuevit, nullius existere firmitatis, pro iis et aliis dictum priorem ad futurum proximum capitulum citantes, pœnam pro demeritis recepturum.

Quia priores Angliæ, immediate subjecti huic monasterio Cluniacensi, jam multis ab annis præteritis elapsis,

interpellatione temporis contra eos faciente, nec non citatione personali contra eos facta, et diffinitione super hoc in capitulo generali quod si non venirent, procederetur acerrime contra eos, quinque annis jam elapsis ad capitulum non venerint, nec sufficienter se excusaverint, quod cedit in opprobrium ordinis et contemptum, nec non in spem subtractionis subjectionis hujus monasterii et ordinis, et ob hoc excommunicati fuerint per dominum abbatem, quod excommunicationis vinculum contempserunt et adhuc contemnunt animo indurato; ordinant diffinitores quod nisi infra kalendas Novembris apud Cluniacum venerint, suam innocentiam ostensuri, et suam contumeliam purgaturi, quod dominus abbas de eorum prioratibus, elapso dicto termino, possit libere ordinare.

Diffinitiones Alemanniæ.—Quoniam apud Tirambach sunt reperta debita sexaginta et decem librarum; diffiniunt diffinitores quod prior ejusdem loci persolvat et attenuet debita citra capitulum generale, si ultionem ordinis voluerit evitare.

In prioratu de Velpach sunt viginti quatuor moniales et duo monachi cum priore; moniales se negligenter habent in divino officio faciendo, nec obediunt diffinitoribus capituli generalis, et est domus obligata in trecentis libris basiliensibus, licet esset anno præterito in quatercentum libris ejusdem monetæ obligata; quare diffiniunt diffinitores quod dominus abbas inducat abbatem Balmensem, ut circa prædicta corrigenda et emendanda vellet laborare, et consilium apponere opportunum; et quod etiam dominus abbas scribat domino comiti Ferretensi, ut sibi placeat, quod divinum servitium per dictas moniales fiat ibidem, et priorem dicti loci manuteneat et deffendat contra rebelles et inobedientes moniales dicti loci.

Quoniam apud Sanctum Nicolaum de Salinis sunt ædificia corrupta et quæ celeri reparatione indigent; diffiniunt diffinitores quod prior dicti loci circa reparationem et refectionem apponat celeriter remedium opportunum. Item cum sit ibi unus puer monachus loco unius socii monachi, qui ita cito non potest ad sacerdotium promoveri; diffiniunt diffinitores quod loco ipsius

mittatur unus monachus sacerdos maturus, et eidem puero alibi mansio assignetur.

Ad requisitionem Basiliensis prioris, dominus abbas de domo Insule Medii Lacus anno præterito in fratrem dicti prioris Basiliensis ordinavit, quæ erat temporaliter destituta et oppressa maxime onere debitorum; ordinant diffinitores quod cum paucum adhuc sit appositum remedium in præmissis, quod dictus prior Basiliensis, qui ad hoc consentit, de dicta domo dispensetur; et priori et monachis provideat ita quod infra triennium dictus prior sufficientem statum dimittat, bonamque et sufficientem reddat rationem de negotiis dictæ domus.

Domus de Loco Dei non fuit visitata; ordinant diffinitores quod per visitatores anni sequentis visitetur.

Radulphus, monachus Montis Richerii est de incontinentia diffamatus, qui ut dicitur, in Cluniaco existit, contra quem fuit de consimili vitio alias diffinitum; diffiniunt diffinitores quod dictus monachus Cluniaco retineatur, pœnam pro demeritis recepturus, et eidem sibi alibi mansio assignetur.

Domus de Paterniaco (*Payerne*) est spiritualiter et temporaliter destituta per illum qui se gerit pro priore dictæ domus; privilegia, calices, cappæ, cruces et omnia bona ecclesiæ sunt vendita et distracta, nec speratur quod per aliquem possit apponi remedium ad reparationem dictæ domus; quoad præsens, requirunt diffinitores quod dominus abbas juvet priorem ad prosecutionem negotii in curia Romana, jam quasi in proximo consummati; exorteturque ut moneat priores hic existentes, ut juvent priorem prædictum ad prædictum negotium prosequendum.

Circa attenuationem debitorum domus Romani Monasterii, det prior dictæ domus opem et operam efficaces.

Prior de Calce supra Dubium (*Chaux-sur-Doubs*), et Stephanus monachus dictæ domus, se de incontinentia detulerunt ad invicem; ordinant diffinitores quod prior Basiliensis inquirat de præmissis, et inquestam factam suo sigillo inclusam priori claustrali Cluniacensi remittat.

Circa attenuationem debitorum domus de Portu supra Sagonam, prior dictæ domus det opus et operam efficaces.

Domus de Tycort est spiritualibus et temporalibus bonis destituta, non per culpam prioris qui nunc est; et ideo ordinant diffinitores quod sciat dominus abbas statum ipsius domus, et utrum possit apponi remedium per dictum priorem; alias apponat dominus abbas remedium quod viderit apponendum.

Super attenuationem debitorum domus de Frovilla, prior dicti loci sit diligens et attentus, et etiam super reparationem pinnaculi ecclesiæ det operam efficacem.

Quoniam apud domum de Relingiis est quidam monachus Johannes nomine, qui quemdam de hominibus dictæ ecclesiæ cepit, propter cujus captionem ecclesia multa damna passa est; ordinant diffinitores quod removeatur de illo loco, et alibi sibi mansio extra suam provinciam assignetur; et primo mittatur apud Cluniacum coram illis de ordine, pœnam suis pro demeritis recepturus; et quia jus venandi quod domus habet in suis nemoribus non exercetur; ordinant diffinitores quod prior dictæ domus per aliquos servientes exerceat, et usum dictæ domus super hoc conservet, et conservari faciat in futurum. . . .

Visitatores . . . in Alemannia, de S^{to} Albano Basiensi, et de Alta Petra priores. . . . In Anglia, de Alariaco et de S^{to} Georgio de Didonia [*St. Georges de Didonne*; Charente-Inférieure] priores. . . .

[In actis capituli 1314, citatur decretum hujus anni pro solutione pensionis 500fl. domino Raymundo T.T.S. Potentianæ, presbytero cardinali,²³⁷ protectori ordinis, ut videtur, quod tamen decretum in actis non extat.]

Anno 1314.

Diffinitiones Angliæ.—Cum in domo de Orthona (*Monks-Horton*), subjecta immediate priori Lewensi, fuerint visitatores irreverenter recepti, nec fuerint eis expense, nec conductus usque ad domum Lewensem,

²³⁷ We assume this individual, from the date, to be the same person with the Cardinal named at p. 281, there called cardinal-deacon. Ralph, Cardinal of St. Potentiana, occurs in 1380, to whom Richard II. gives licence to appoint agents for the archdeaconry of Bath, but too late to be identified with the above entry.

prout consuetum est ministrare, priorque dicti loci super missione cujusdam monachi mittendi apud Putruellam (*Prittlewell*) de mandato visitorum, loco alterius sibi missi, fuerit inobediens et rebellis, visitoribusque responderit timide et superbe, citatusque per dictos visitatores ad capitulum generale super præmissis respondurus, non venerit; diffinitores præciunt priori Lewensi, ut dictum priorem apud Cluniacum mittat infra festum proximum S^u Michaelis, pœnam pro demeritis recepturum.

Et cum sacrista dicti prioratus de Orthona (*Horton*) sit ita tenuis redditibus, quod luminare nec alia ornamenta ecclesiæ possunt fieri competenter, nec in dicta domo sufficienter provideatur infirmis; diffiniunt diffinitores quod prior Lewensis ad dictum locum accedat, et prædicta taliter faciat emendari, quod visitatores anni futuri inveniant emendata.

Domus Lewensis (*Lewes*) per predecessores prioris qui nunc est, erat in quatuor millibus marchis sterlingorum obligata, de quibus restant adhuc solvenda duo millia librarum sterlingorum, dicteque domus erant ruinosæ; prior vero qui nunc est, dictas domos reparavit; quasdam etiam de novo construxit; immo quoddam manerium tempore sui predecessoris per sententiam amissum recuperavit, decimumque denarium omnium reddituum in pecunia comitis Varenne,²³⁸ cum emendis hominum suorum dicte domus, quas percipiebat dictus comes sibi reddi, recuperavit; multaque alia bona dictæ domui acquisivit, de quibus est merito commendandus, prout referunt visitatores; præciunt tamen diffinitores dicto priori, ut circa attenuationem debitorum sit sollicitus et attentus.

Cum prior de Petruella (*Prittlewell*) sit in civitate Londonensi de incontinentia diffamatus, et visitatores non potuerint super veritatem facti ad plenum informari; præciunt diffinitores priori Lewensi, cui subest immediate, ut super hoc inquirat plenius veritatem, et si dictum priorem culpabilem invenerit, eundem puniat secundum regularia ordinis instituta.

²³⁸ John, 3rd (and last) Earl of Warenne and Surrey; ob. 1347.

Quia in domo de Narenthona (*Northampton*) non providetur infirmis competenter, propter defectum reddituum dicte infirmarie dicti loci; eleemosina etiam non fit prout fieri consuevit, quia officium eleemosine per priorem Oddonem a triginta annis et citra fuit in viginti quinque quarteriis bladi defraudatum; præcipiunt diffinitores priori Caritatensi (*Charité-sur-Loire*), cui immediate subest, ut predicta faciat diligenter emendari.

In domo de Fellea (*Farleigh*), non providetur sufficienter de cervisia, nec in pictantia, nec in generali, item, domus est obligata in sex viginti marchis sterlingorum; præcipiunt diffinitores priori Lewensi, cui subest immediate, quod attente præmissa faciat emendari.

Quia prior de Malo Passu (*Malpas*), qui subest immediate priori Montis Acuti, in dicta domo minus bene administrat, ut datum fuit intelligi visitoribus per suppriorum Montis Acuti (*Montacute*); ordinant diffinitores quod prior Lewensis de statu dicte domus inquirat diligenter, et quæ corrigenda invenerit, corrigat et emendet.

Quia propter longam moram quam faciunt priores Angliæ citra mare, bona dictæ provinciæ extra ipsam provinciam in immensum consumentes, domus eisdem commisse quam plurima detrimenta patiuntur, ex hoc etiam monachi et laici de Anglia murmurant sepe et sepius obloquendo; ordinant diffinitores quod dicti priores Angliæ venientes ad capitulum generale, ultra tres menses sine causa rationabili, manifesta et honesta, citra mare non morentur.

Quia in domo de Tiphordio (*Thetford*) quatuor monachi de conventu dicti loci quemdam domicellum prioris ante altare occiderunt et fugerunt; præcipiunt diffinitores camerario (*abbot's commissary, or vicar-general*), prioribus, administratoribus et monachis totius provinciæ Anglicanæ, quod circa captionem et punitionem dictorum monachorum laborent efficaciter et attente, ita quod alter alterum non expectet, invocato etiam, si necesse fuerit brachio seculari, et capti tradantur camerario puniendi.

Item quia prior dicti loci non est professus nec sacerdos; diffiniunt diffinitores quod prior dictus infra annum

profiteatur, et ad sacerdotium ordinetur, alioquin post lapsum anni, domus Thyfordii tanquam vacans alteri monacho sacerdoti et professo per dominum abbatem committatur; et quia prioratus de Vánqueford (*Wangford*) eidem priori subjectus, plus debito dicitur vacasse; præcipiunt diffinitores priori de Thifordio (*Thetford*), ut ipse infra tempus a jure statutum, de persona idonea provideat dicto loco; alioquin ex tunc, dominus abbas de dicto prioratu in personam idoneam studeat ordinare.

Quia propter insufficientiam et inhonestatem multorum monachorum de Angliā, multa scandala frequenter oriuntur; diffiniunt diffinitores ut nulli recipiantur in monachos, nisi bene moriginati, et ex legitimo matrimonio procreati.

Cum in Angliā sit magnus defectus professorum; provideat dominus abbas quam citius commode poterit de remedio opportuno.

Quia hospitalitas quoad communes homines patrie, et religiosos transeuntes in domibus Angliæ, male observatur, propter quod ordo noster indignationem patriæ incurrit, prout inferunt visitatores; præcipiunt diffinitores prioribus dictæ provinciæ, ut in domibus sibi commissis, hospites recipiant, secundum quod domorum sibi commissarum suppetunt facultates.

Quia dominus Johannes de Corevilla, missus apud Lanthonam (*Lenton*) per visitatores Angliæ anni præteriti, et procuratores dicti loci ipsum recipeæ recusarunt, et ob hoc fuerint citati per visitatores anni præsentis ad generale capitulum Cluniacense, ipsique non venerunt, nec miserunt, nec se per se vel per alium sufficienter excusarunt; præcipiunt diffinitores camerario Angliæ, ut ipsos procuratores sic puniat, ut pœna eorum sit ceteris in exemplum. . . .

In Alemannia.—Quia Guillermus de Fontibus, monachus de Paterniaco, et Jacobus Calce, monachus Insule Medii Lacus, de mandato domini abbatis citati fuerunt Cluniacum, ut coram priore claustrali in media Quadragesima comparerent, qui nec venerunt, nec se aliquallyter excusaverunt; ordinant diffinitores quod dominus abbas scribat domino comiti Sabaudie, ut pater prior Paterniaci

per potentiam suam juvare dignetur ad mittendum dictos monachos ad Cluniacum puniendos.

Cum priores de Balmis (*Pays de Vaud*), et de Ortonis Villario anno isto a quibusdam malefactoribus [h]omicidio proditutionaliter et crudeliter fuerint interfecti; præcipiunt diffinitores prioribus de Paterniaco et de Romano Monasterio et aliis prioribus ultra . . .²³⁹ nostri ordinis constitutis, quod ipsi et quilibet ipsorum factum hujusmodi nefandum ubique et coram quibus viderint expedire, prout melius et sanius poterint, prosequantur; et in hiis exequendis alter alteri præbeat consilium, auxilium, et juvamen.

Stephanus de Larriaco, monachus, tanquam vagus, discurrit per loca plurima absque certa mansione, item fama plurimorum magnorum referente, R.P.D. abbati Cluniacensi posuit insidias ultra Sagonam visitanti; ordinant diffinitores quod infra festum Nativitatis Johannis Baptistæ veniat apud Cluniacum, se super hiis omnibus purgaturus, alioquin tanquam fugitivus et violenter suspectus de dictis insidiis, per camerarium et priores provincie Alemanie capiatur, et captus apud Cluniacum adducatur.

Dominus Guillelmus, archidiaconus Lincolnensis, tenet domum de Bevaiz, domui Romani Monasterii immediate subjectam, in spiritualibus et temporalibus minus sufficienter gubernatam; et cum eam detinet contra statuta ordinis et absque assensu D. abbatis Cluniacensis, quod facere non debet, neque potest; præcipiunt diffinitores priori Romani Monasterii quod dictam domum pro viribus studeat revocare.

Item diffiniunt diffinitores quod moniales Cluniacensis ordinis²⁴⁰ camisias novas non faciant, nec in antiquis camisiis diverticulant, nisi de suorum superiorum licentia speciali.

Item præcipiunt diffinitores quod moniales comedant, et jaceant in communi, nisi causa infirmitatis vel recrea-

²³⁹ Left blank in text. Probably the "Priors beyond the Jura range, or the Saône."

²⁴⁰ Those of Feldbach, Seldon, Istein, etc., more particularly alluded to.

tionis, vel alia justa causa seorsum oporteat comedere, et tunc de licentia speciali.

Item quod nulla monialis dicti ordinis, in locis quibus exire consueverunt moniales, per villam in qua moratur sola incedat, sed cum necesse fuerit aliquam incedere, aliam vite honeste et laudabilis secum ducat; et tunc a superiore suo petita licentia et obtenta.

Item ordinant diffinitores quod inter moniales dicti ordinis sit una presidens priorissa, que alias corrigat atque regat, cui alii obedire more solito in ordine teneantur, nec propter hoc intendimus juris priorum monialium in aliquo derogare.

In Alemannia diffinitio.

Dictus frater Cono de Verdes monachus, irreverenter et in opprobrium ordinis et contemptum, in prioratum Paterniaci tanquam prior se intrusit, ipsumque prioratum de facto per plures annos contra obedientiam ordinis tenuit, et ibi mala malis accumulans, durante dicta intrusione, privilegia ecclesie, calices, libros et alia ecclesie ornamenta deportavit, et sacro sancto corpore Jesu Christi Salvatoris nostri, super altare nudo posito, pixidem argenteam in qua reponebatur, ausu sacrilego extra ecclesiam et prioratum asportavit, crucem argenteam ipsius ecclesie excorians, temeritate sacrilega rapuit, et in hoc furtum commisit.

Item quamdam imaginem pulchram beate Marie de ecclesia extrahens pignori obligavit; item dicta intrusione durante, dictum monasterium ita spiritualiter est collapsum, quod religionis bonum et honestatis divini cultus debitum, operaque caritatis et elemosine que vigere et florere in dicto monasterio hactenus solebant, dicti Cononis tempore, proh! dolor, evanuerunt omnino; item domus ipsa Paterniaci, edificia, maneria, grangie, jura et jurisdictiones ipsius, per ejus incuriam et malitiam exinanitionis detrimentum devenerunt, quod vix creditur, ut futuris temporibus possit adici ut resurgat; et ulterius ipsam domum de facto in circa III^m libris diversis creditoribus dampnabiliter obligavit. Quid

plura?—Vix posset explicari sermone alienationes, occupationes jurium et bonorum dicte domus, que durante intrusionis ipsius tempore sunt facte ibidem et temere attemptate.

Propter que, per reverendum in Christo patrem dominum abbatem, in provincia Alemanniæ visitationis officium exercentem, tunc in Paterniaci et Romani Monasterii capitulis presentibus pluribus, fuit citatus personaliter apud Cluniacum in generali capitulo Cluniacensi anno Domini M^oCCC^oXIIII^o, dominica qua cantatur *Jubilate*, penam pro suis demeritis recepturus, ad quod capitulum, nec misit, nec se excusare curavit.

Unde diffiniunt diffinitores quod idem Cono, maleficus, apostata, sacrilegus, fur, dilapidator et rebellis, cum sit jam a canone et per statuta ordinis excommunicatus, ab omnibus de ordine tanquam excommunicatus citetur et publice vituperetur; et si aliququaliter possit capi, arto cacere detrudatur, panem angustie et aquam doloris comedens ibidem et bibens; præcipiuntque diffinitores personis, sicut prioribus et aliis potentibus hoc facere de ordine nostro, quatenus dictum maleficum, auctoritate qua fungantur ipsi diffinitores, et auctoritate dicti reverendi patris domini abbatis, capiant et capi ubique procurent, captumque ad expensas ordinis apud Cluniacum tute mittant; inhibentes singulis personis nostri ordinis cujuscumque status conditionis existentibus, ne dicto Cononi consilium, auxilium, favorem seu gratiam prestant; nec ipsum in locis sibi commissis et ordinis quoquomodo receptent, si velint penas consimiles evitare, quas sibi adherentes in criminibus predictis, ac in receptatores ipsius, infligimus et proferimus in hiis scriptis.

Visitatores . . . anni Domini millesimi trecentesimo decimo quarti. . . In Alemannia et Lothoringia, de Villariorum Monachorum et de Alta Cliva priores.

In Anglia, de Pontefracto (*Pontefract*), et de Mendam (*Mendham*) priores.

[A tergo rotuli leguntur interdum breves notæ, quæ

summam continent libellorum, seu rerum quæ diffinitorum examini destinabantur, in hunc modum :—

Item memoriale Thyfordii.

Item memoriale quod suppriori et rectores ordinis in Anglia, officia alia habentes, talia officia non habebunt in futurum.]²⁴¹

[On the back of the roll occasional memoranda are sometimes found, in respect of matters to be examined and looked into, ex. gr., Mem. as to Thetford.—Mem. Pluralists, Sub-priors, and others in England, holding other appointments, are for the future to be deprived of that power.]

Anno 1315.

Diffinitiones Angliæ.—Ille qui tenet domus de Vanquefort (*Wangford*), et qui pro priore se gerit, non est professus; diffiniunt diffinitores quod scribatur prioratui de Thyfordio (*Thetford*) cum ille non professus jus in prioratu non habeat, ordinet de prioratu prædicto.

Quia domus de Thyfordio (*Thetford*) est spiritualiter et temporaliter destituta, et hoc, propter culpam Martini quondam prioris dicti loci, qui alias extitit a dicto prioratu per diffinitores amotus; item, quia monachus dicti loci Londonensi in prisione tenebatur; scribat dominus abbas priori de novo creato ibidem, quod in præmissis reponendis ad statum debitum et salubrem, monacho rehabendo apponat remedium opportunum.

Apud Lantonam (*Lenton*) ubi est defectus evidens monachorum qui sint in observantiis ordinis Cluniacensis instructi, vel eas vellent exequi, ut deceret; mittantur quatuor sufficientes et religiosæ personæ ad statum spirituales in dicto monasterio reformandum; et quia camerariæ dicti loci suppetunt facultates, ad vestiarius regulare monachis dicti loci ministrandum, prout in Cluniaco et in aliis locis solemnibus ordinis ministratur, et per aliqua tempora fratribus dicti monasterii per camerarium fuerit pro vestiario abusive pecunia ministrata; inhibent diffinitores priori dicti loci per obedi-

²⁴¹ These foregoing resolutions and decisions are in different hands, and not arranged in chapters.

tiam ne futuris temporibus pro præmissis pecuniam ministrari permittat, quod in locis nostri (*ordinis*) in dicta provincia constitutis præcipimus observari; domus prædicta, prout apparet per relationem visitorum est in MVII^cXXXIII. libris, et insuper in centum et quinque libris sterlingorum in annuis pensionibus obligata, de tempore prædecessorum istius prioris qui nunc est, licet in pluri esset obligata tempore quo recepit. Apponat prior remedium quod apponere poterit in præmissis; quod de domibus principalibus dicti monasterii, quæ ruinosæ sunt omnino præter dormitorium quod recepit, fieri præcipiunt atque mandant.

Diffinitio Alemanniæ.—Quia in prioratu de Vilario Monachorum est unus monachus ultra numerum consuetum, ut visitatores retulerunt; diffiniunt diffinitores quod dictus prior exoneretur de uno monacho per camerarium Alemanniæ, nisi propter culpam dicti prioris dictus monachus sit ibidem.

Domus de Romano Monasterio est in multis debitis obligata, propter factum prædecessoris prioris qui nunc est, ut referunt visitatores; diffiniunt diffinitores quod ad attenuationem dicti debiti dictus prior vigilet et intendat.

Cum domus de Valleclusa sit in quadrigentis libris, ut referunt visitatores, obligata; diffiniunt diffinitores quod circa diminutionem dicti debiti sit prior pervigil et attentus.

Quia domui de Frigido Fonte, et priori, irrogantur multæ injuriæ, et multa gravamina inferuntur per comitem Montis Beliard (Montbéliard); diffinitores diffiniunt quod placeat domino abbati scribere præfato comiti, quod desistat ab injuriis supradictis.

Quia comes junior de Friburgo (*Friburg*) per potentiam suam blada et vina in domo de Cella capi facit per gentes suas; diffiniunt diffinitores, quatenus placeat domino abbati, quod scribat domino comiti quod prædicta restituat, et a gravaminibus supradictis desistat.

Quia in domo de Ystein est unus monachus cum priore et septem monialibus; nec consuevit ibi monachus esse cum priore, cum facultates dicti loci ad hoc

non suppetant, nec prior morari debeat solus; diffiniunt diffinitores quod super hoc ordinet dominus abbas, et faciat quod viderit faciendum.

Cum domus de Portu super Sagonam sit in quadringentis (*libris*) obligata; sine culpa prioris qui nunc est; diffiniunt diffinitores quatenus ad prædicti debiti attenuationem sit sollicitus et attentus.

Quia domus de Thiecurt est in quingentis libris obligata, ut referunt visitatores; diffiniunt diffinitores quatenus circa attenuationem prædicti debiti, idem prior laboret efficaciter et intendat.

Domus de Relengiis est in quingentis libris absque culpa prioris, qui nunc est, obligata; diffiniunt diffinitores quatenus in præfato debito solvendo, prædicti loci prior præbeat operam efficacem.

Item apud Rubeum Montem est quidam monachus, nomine Bono, qui priori suo est inobediens, et de incontinentia diffamatus, et sine licentia indecenter inter sæculares per patriam discurrit; diffiniunt diffinitores quod per camerarium Alemanniæ mittatur dictus monachus apud Cluniacum pœnam pro demeritis recepturus.

Quia domus de Alta Petra est obligata in sexcentis libris, absque culpa prioris qui nunc est; diffiniunt diffinitores quod dictus prior circa attenuationem dicti debiti vigilet et laboret.

Quia domus de Vallibus cum suis ædificiis, excepta duntaxat ecclesia dicti loci, fuit incendio, casu fortuito et de novo, prout visitatores referunt combusta, adeo quod nova reparatione indigent, quod absque magnis sumptibus fieri non potest; propter quod supplicant diffinitores domino abbati, quatenus sibi placeat, exhortare in Domino priores camerariæ totius Alemanniæ et Lothoringiæ, ut dicto priori in tam pio casu manus suas porrigant adjutrices.

Quoniam quidam monachus, Cono de Verdes nomine, qui domum de Paterniaco injuste et indebite tenuit occupatam, prout alias sæpius exstitit diffinitum, de dicta domo de Paterniaco unum crucifixum argenteum, ceteraque vasa argentea cum magna parte reliquiarum, ac omnia ornamenta dictæ ecclesiæ, ausu temerario et sacri-

lego extraxit, ac secum etiam asportavit; et adhuc in sua malitia perseverans penes se detinet supradicta; idcirco supplicant diffinitores domino abbati quatenus sibi placeat, curialiter scribere comiti Sabaudiae, et aliis magnatibus quos prior dicti loci sibi duxerit nominandos, quod dictum camerarium juvent ad capiendum.

Et quia in dicto loco de Paterniaco sunt duo monachi super officio sacristae contendentes; diffiniunt diffinitores quod Johannes de Chadenago, qui in praefati officii possessione existit, prout prior dicti loci cum quibusdam aliis asseruit coram diffinitoribus viva voce, in possessione dicti officii custodiatur per priorem dicti loci, salvo jure cujuscumque alterius, ad quod allegaturus ad instans Cluniacense capitulum veniat, si sua crediderit interesse quod de dicti prioris voluntate processit.

Item cum praedictus Cono de Verdes, exigentibus suis demeritis, excommunicatus saepissime fuerit, et adhuc sit in sua malitia perseverans; diffiniunt diffinitores quatenus per totam camerariam Alemanniae et Lothoringiae bis in missa excommunicatus nominetur.²⁴²

Et quia visitatores Alemanniae in Lothoringiam ad visitationis officium exercendum, propter insidias et metum domini Stephani de Larrias, monachi nostri ordinis, qui in illis partibus vagabundus existit, et personis insidiatur ordinis, prout dicti visitatores referunt, ausi non fuerunt accedere; idcirco diffiniunt diffinitores quod per camerarium Alemaniae praefatus monachus citetur personaliter apud Cluniacum coram illis de ordine, ut infra instans festum Nativitatis B. Mariae compareat, coram ipsis se super praemissis purgaturus.

Et quia Johannes . . . miles, in dictis partibus similiter personis ordinis insidiatur annis singulis, ac etiam incessanter, prout visitatores referunt; idcirco placeat domino abbati super hoc providere de remedio opportuno, cum diffinitores ignorent quare praedictus miles in tanta malitia perseverat.

Quoniam in proprietate et censiva prioratus de Alta Clica (*Altkirch*) fratres minores (*Friars minors* [*Franciscans*]), praedicatores (*Friars-preachers* [*Dominicans*]), et

²⁴² S. p. 128 n.

Augustinenses (*Augustinians*) contra viam juris domos possidere nituntur, et jam de facto possident; ac etiam in capella prioris dicti loci non modica est jactura; idcirco supplicant diffinitores domino abbati, quatenus sibi placeat, scribere comiti Ferretensi (*Comte de Ferrette*) quod super prædictis ad statum debitum reducendis, priori de Alta Clica præstet auxilium et juvamen. . . .

Visitatores . . . in Alemannia de Vallibus et de Valpac (*Feldbach*) priores.—In Anglia de S^u Theobaldo, et de Tyfordo priores (*Thetford*).

Anno 1316.

Diffinitiones Alemanniæ.—Circa census recuperandos prioratus S^u Nicolai Salinensis, qui in parte sunt amissi, prior dicti loci circa ipsos recuperandos sit sollicitus et attentus, et plus solito faciat residentiam in suo prioratu; et cum tota ecclesia et etiam [*ædificia*] minentur ruinam et insimul corruant, nisi celeriter occurratur; præcipiunt diffinitores priori dicti loci, quod circa attenuationem ecclesiæ et prioratus apponat remedian, quod apponi poterit, juxta dictæ ecclesiæ facultates.

In prioratu de Alta Petra sunt sex monachi sacerdotes (*choir monks*) qui tantummodo unam missam celebrant in die; præcipiunt diffinitores priori dicti loci, ut missam matutinalem qualibet die faciat per monachos suos celebrare, et officium mortuorum cantent seu dicant, diebus quibus est in ordine consuetum.

Quoniam prioratus de Calce super Dubium (*Chaux-sur-Doubs*) est in quadringentis libris obligatus, et alias est multipliciter dilapidatus, et potissime in receptione unius clerici, cui contulit pro quinquaginta libris unam præbendam monachalem, in damnum ejusdem prioratus non modicum et gravamen; statuunt diffinitores quod dictus prior remaneat in Cluniaco; et quod dominus abbas sciat causam tantorum debitorum, et apponat remedium quod viderit utiliter apponendum.

Prioratus de Portu super Sagonam est magnis, præter culpam prioris qui nunc est, debitis obligatus; præcipiunt diffinitores quod circa attenuationem

dicti prioratus prout bene incepit, sit pervigil et attentus.

Cum domus de Relingiis secundum relationem visitorum, per dominum abbatem positorum (et non per diffinitores), nec juratorum, sit, ut dicitur, in malo statu temporali, quoad debita et alienationes multiplices et denudationem ipsius domus, priore dictæ domus legitime vocato, et se in omnibus prædictis opponente; et domus de Thiecort sit eodem modo bonis temporalibus, secundum eorundem relationem, multipliciter destituta et multis debitis obligata, priore dictæ domus contrarium asserente; præcipiunt diffinitores visitoribus Alemanniæ ut inquirent de prædictis cum diligentia veritatem.

Cum domus de Frovilla sit in centum libris tullen-sibus obligata, et per factum prioris Gaufredi in CCC resalibus bladi; statuunt diffinitores quod in attenuatione debitorum studeat dictus prior cum diligentia laborare, quantum poterit et debebit.

Quoniam in prioratu S^u Albani Basiliensis est quidam monachus, Johannes de S^o Albino, qui moratur continue in civitate Bisuntina (*Besânçon*); præcipiunt diffinitores camerario Alemanniæ, ut præcipiat dicto monacho ut celeriter ad suam mansionem revertatur, cum sit ibi defectus maximus sacerdotum; et quia prædictus prior redditus eleemosinariæ tenet ad manum suam, et ob hoc pauperes Christi sua eleemosina defraudantur; præcipiunt diffinitores prædicto priori ut eleemosinam faciat, prout fuit hactenus consuetum.

Quia domus de Verpaco (*Feldbach*) est per comitem Ferratarum (*Ferrette*) multipliciter oppressa et gravata, eo quod ipse accipiat blada, vina et alia bona, pro libito voluntatis, et conetur ponere moniales in dicto prioratu; ordinant diffinitores quod de Sancto Albano Basiliensi et de Altaclica priores per dominum abbatem apud dictum comitem transmittantur, cum consilio et auxilio domini abbatis Balmensis (*abbot of Balme-les-Messieurs*), agent in prædictis quod viderint utiliter peragendum; et illud idem pro prioratu de Altaclica apud prædictum comitem studeant pro posse suo utiliter laborare.

Quoniam domus de Valleclusa est in divinis propter

negligentiam prioris et monachorum, et etiam in eleemosina multipliciter defraudata; et quia prior ejusdem loci super fictione falsorum debitorum est quamplurimum diffamatus; præcipiunt diffinitores camerario Alemanniæ, ut ad prædictam domum celeriter condescendat, et cum juramento inquirat diligenter veritatem, et reperta veritate, emendet per se quod poterit emendare, quod non poterit, referat domino abbati, ut ipse dominus abbas apponat remedium opportunum.

Et super captione bonorum, et violentia, et fractione eidem ecclesiæ illatæ, supplicet dominus abbas potentibus ejusdem terræ, ut misericorditer velint eidem ecclesiæ in prædictis subvenire; et camerarius Alemanniæ eosdem placare studeat, prout utilius sibi videbitur expedire.

Item quidam monachus, nomine Guillelmus de Bornay, non est utilis in loco; per dominum abbatem alibi sibi mansio assignetur, et alius loco ipsius idoneus subrogetur.

Cum prioratus Romani Monasterii sit in duobus millibus et nonagintis lausanensibus libris debitis obligatus; diffinitores præcipiunt priori dicti loci, quod circa attenuationem dicti debiti sit sollicitus et attentus, et altare S^{ci} Gregorii in ecclesia existens quasi penitus destructum, reædificet sine mora.

Et quia in prioratu de Paterniaco maximus est defectus in servitio divino, in eleemosina, in silentio, in frocis non portandis, in luminari dormitorii, tecta sint male cooperta, nemora male custodiuntur, et quasi omnia devastantur, jura et jurisdictiones prioratus male deffenduntur, decimæ et aliæ obventiones seu redditus annui, indebite a laicis occupantur, et propter absentiam prioris, qui in Monte Pessulano (*Montpellier*) scholaris commoratur, et mille centum libratae terræ dictæ domus sint tam ad vitam hominum quam ad tempus obligatæ, et domus de Becins est ad viginti annos penitus obligata; præcipiunt diffinitores priori ejusdem domus, ut revertatur ad domum suam infra festum S^{ci} Johannis Baptistæ, et circa predicta recuperanda studeat celeriter opponere remedium opportunum.

Et cum plures thesauri ecclesiæ, cruces, calices, libri, capæ, privilegia deaurata, nisi celeriter succurrantur, et etiam redimantur, quod est Deo execrabile; præcipiunt diffinitores priori prædicto ut ipse ad dominum abbatem

veniat infra dictum festum S. Johannis Baptistæ, et causas tantorum obligationum et debitorum redditurus, et alias eidem domui per dominum abbatem, prout utilius videbitur, celeriter succurratur, cum ista res celeritatem non modicam desideret et affectet; et quia nec bladum, nec vinum est in eadem domo, de quibus conventus dictæ domus sustentari possit, nec habent alibi victualia de quibus possint sustentari; præcipiunt diffinitores priori ut in prædictis subveniat conventui, prout est hactenus fieri consuetum; et quia in dicto prioratu est quidam monachus Johannes Maleti nomine, qui lethaliter quemdam hominem vulneravit; diffinitores diffiniunt priori Paterniaci, ut prædictus monachus in aliquo prioratu sibi subjecto mansionarius transmittatur, nec amplius quacumque causa, propter scandalum et periculum evitandum, ad prioratum Paterniaci (*Payerne*), nec ad villam aliquam revertatur.

In domo Insulæ Medii Lacus fit officium negligenter; dicta domus est obligata in centum quadraginta libris lausanensibus, et redditus ejusdem domus usque ad valorem quantitatis prædictæ, sunt ex alia parte ad vitam hominis et ad certum tempus alienati; præcipiunt diffinitores priori dictæ domus, ut in expensis necessariis sic se temperet quod de cetero posset onera incumbencia supportare, et debita solvere supradicta, circa quorum attenuationem apponat diligentiam efficacem; et quod divinum officium tam per se quam per socios suos faciat fieri, deinceps omni negligentia postposita et remota.

Quia prioratus de Cella²⁴³ est obligatus in ducentis libris basiliensibus; item ibi sunt grangiæ et domus quæ minantur ruinam; item quia duæ stolæ quæ bene valent XVIII. libras turonenses sunt et diu fuerunt, non per

²⁴³ Cella, sive Sanctus Ulricus, is recorded uniformly in the Black Forest. This district having undergone changes since those days, it may be now identified as St. Ulric, in the Grand-Duchy of Baden. The exact date of its foundation is uncertain; one of the community, Winetherus, was a witness in 1105, and the confirmation of an exchange in 1146, by which the Bishop of Bâle ceded to the monks of Cluni St. Ulric (or Cella) for other places in Breisgau, ran thus:—Locus ille qui *Cella* dicitur . . . qui situs est in Nigra Silva in pago Brisgowe, traditus est Cluniacensi monasterio . . . (Trouillat, II., 17 [1145]; do. V., 104.) Having eventually become a priory of Austin canons, it was given to the Jesuit fathers of Friburg in 1621 by the Archduke Leopold of Austria.

priorem qui nunc est, nec pro facto ecclesiæ, pignori obligatæ, sed pro quodam burgense de Friburgo, quæ sunt in periculo admittendi nisi breviter redimantur; diffinitores præcipiunt priori dicti loci ut circa attenuationem debiti supradicti, reparationem et retentionem domorum et grangiarum, recuperationemque stolarum prædictarum, det opus et operam efficaces, ne de negligentia vel inobedientia in futuro capitulo reprehendi valeat vel puniri.

Visitatores . . . de anno Domini millesimo trecentesimo sexto decimo . . . in Anglia, de Volta et de Calvomonte priores.—In Alemannia Basiliensis et de Alta Petra priores.

Anno 1317.

Diffinitiones Angliæ.—Quia domus Lewensis est debitis obligata propter captionem indebitam prioris dicti loci, et etiam propter defectum bladorum et victualium aliorum, quæ ipsum priorem emere oportuit et oportet, sit etiam pluribus pensionibus onerata; præcipiunt diffinitores dicto priori ut circa attenuationem dictorum debitorum et exonerationem pensionum sit, prout fuerit possibile, pervigil et attentus.

Cum Guillelmus, dictus Advernaz, prior quondam prioratus de Patruele (*Prittlewell*), fuerit per priorem Lewensem, superiorem suum, suis demeritis exigentibus privatus, multa gravia et enormia crimina per visitatores refertur commisisse, et habitum monasticum postmodum dimisisse, et mala malis accumulando in diffamationem personarum ordinis Cluniacensis plurima nisus est, et quotidie nititur procurare; præcipiunt diffinitores camerario Angliæ, ut ipsum fratrem Guillelmum capi faciat, et usque ad tempus per probos ordinis illarum partium moderandum, et condignam satisfactionem carceri mancipari; et idem præcipiunt fieri de fratre Roberto Destrete, quondam superiore dicti loci, qui dimisit habitum, et commisit plurimas falsitates.

Et quia frater Petrus Talagomi, monachus de Patruele (*Prittlewell*), furtive recepit una die a quodam episcopo ignorante, ordines subdiaconatus et diaconatus; præcipiunt diffinitores quod per dictum camerarium de hoc

regulariter puniatur, nec ministrare in ordine diaconatus permittatur, donec secum fuerit misericorditer dispensatum.

Visitatores Angliæ retulerunt, quod quidam miles quoddam manerium prioratus Montis Acuti (*Montacute*), cum suis juribus et redditibus tyrannice et sacrilege occupavit, et adhuc detinet injuste et indebite occupatum, et licet prior dicti loci, et visitatores, et prior Lewensis circa hoc laboraverint, parum tamen aut nihil profecerunt; juvet D. abbas dictum priorem, ut viderit faciendum, quia nisi remedium celeriter apponatur, verendum est ne plures alii nobiles ad consimilia consurgant contra alios ordinis prioratus.

Et quia frater Walterus de Welham, prior de Hobie (*Holme*),²⁴⁴ subditus ipsi prioratui Montis Acuti, de hiis culpabilis asseratur, et partem horum confessus fuisset coram pluribus; dicatur etiam super hiis diffamatus, et ad plenum super hoc non fuerit inquisitum per visitatores; præcipiunt diffinitores camerario Angliæ, quod super hiis plenius veritatem inquirat, et secundum quod ipsum culpabilem invenerit, puniat; vel si sibi videbitur, citet apud Cluniacum eundem Walterum, ad arbitrium illorum de ordine de hiis quæ contra ipsum idem camerarius invenerit, secundum inquestam ipsis per dictum camerarium transmittendum, ut citius poterit, puniendum.

Quia frater Hugo de S^a Margareta, supprior de Narentona (*Northampton*), mandata visitorum noluit executioni demandare, litteras ei per ipsos visitatores transmissas retinuit; præcipiunt diffinitores camerario Angliæ ut ipsum de hiis puniat, prout viderit puniendum.

Præcipiunt diffinitores priori de Teffort (*Thetford*), ut circa attenuationem debitorum dictæ domus, prout sibi fuerit possibile, sit sollicitus et attentus. Paucæ domus de Anglia, prout visitatores referunt, sunt in bono statu. . . .

Diffinitio Alemanniæ.—Quia domus de Alta Petra est obligata in CCCC libris lausanensibus, non per priorem qui nunc est; præcipiunt diffinitores priori quod circa attenuationem debiti laboret quantum poterit et det operam efficacem.

²⁴⁴ A cell to Montacute.

Quia domus de Paterniaco est in tribus millibus libris lausanensibus obligata, non per priorem qui nunc est; præcipiunt diffinitores priori quod circa attenuationem debiti pro posse suo laboret; item cum plures redditus dicti loci sint obligati tam de tempore prioris qui nunc est, quam prædecessorum suorum, ad tempus et ad vitam hominum, usque ad quingentas libratas terræ vel circa; præcipiunt diffinitores quod circa recuperationem dictorum reddituum, ut celerius poterit, dictus prior det operam efficacem, ne de negligentia valeat reprehendi.

Item cum cuidam monacho, Jacobo Oliverii nomine, fuerit mansio assignata apud Insulam Medii Lacus, et ipse contemnit ibidem morari, sed potius in villa Paterniaci cum parentibus sæcularibus; præcipiunt ei diffinitores in virtute obedientiæ, quod vadat ad mansionem sibi assignatam, et quod de cætero non moretur in villa Paterniaci ultra unum diem, nec sit alibi vagabundus, si pœnas vult effugere regulares, et cum asseratur esse excommunicatus; præcipiunt ei diffinitores quod antequam recedat de hoc monasterio, petat humiliter et prosequatur devote se absolvi, nec interim communioni aliorum se immiscere præsumat.

Quia in domo de Instans (*Istein*) ubi sunt septem moniales, non est prior nec monachus, qui celebret eis divinum officium et ministret eis sacramenta ecclesiastica, et careant regimine et gubernatore qui ministret eis necessaria, quamvis dominus abbas per modum unionis priori de Tiecort dictam domum commiserit gubernandam; qui quidem prioratus de Tiecort distat a dicta domo plus quam duas magnas dietas, et ob hoc nequeat dictus prior sufficienter intendere regimini et gubernationi domus et præfatarum monialium temporibus opportunis; adversus ordinationem seu unionem præfatam reclamant ex causis prædictis et quibusdam aliis, et se reputent desolatas, et ex his vagationes et aliæ insolertiæ possent verisimiliter provenire; diffiniunt diffinitores quod D. abbas celeriter et salubriter iterato super his provideat de alio utiliori remedio opportuno.

Cum in prioratu de Vallibus sint duo monachi ultra numerum consuetum et antiquum, prout constat per

relationem visitorum anni præsentis, et alias fuerit diffinitum quod de duobus monachis prædictis exonerari debent a priori præfato; quæ quidem diffinitio non fuit debite executioni demandata; diffiniunt diffinitores quod duobus monachis, scilicet Radulpho de Basiaco et Richardo de Casterleto qui sunt ibi inutiles, ut referunt visitatores, et prior etiam de iis conqueritur, mansio alibi per dominum abbatem assignetur.

Quia prior de Insula Medii Lacus est novus in loco, et non potuit perfecte respondere visitoribus de statu dictæ domus; præcipiunt diffinitores visitoribus anni futuri quod diligenter de statu dictæ domus spiritualiter et temporaliter inquirent, et ad proximum capitulum veritatem reportent.

In domo de Velpaco (*Feldbach*) sunt duo monachi cum priore, et est ibi unus monachus qui nescit linguam patriæ, nec intelligere possunt moniales in confessionibus suis, et est brigosus et rixosus, et inutilis dicto loco; præcipiunt diffinitores camerario Alemanniæ quod dicto monacho alibi assignet mansionem, et alium loco ipsius idoneum ad dictum locum, ut citius poterit, ad majus periculum [*evitandum*] transmittat.

Quia domus de Tiecort est in novies centum libris diversis creditoribus quasi importabiliter obligata, ædificia dictæ domus gravem et undique minantur ruinam, ita quod nisi super hiis bonum et celere apponatur remedium, eidem domui imminet non modicum detrimentum; diffiniunt diffinitores quod prior dictæ domus qui novus est, circa attenuationem dictorum debitorum, et qualitatem facultatum ejusdem domus se reddat diligentem, sollicitum et attentum; et visitatores futuri anni diligentiam seu negligentiam per dictum priorem appositam explicite referant ad sequens capitulum generale.

Quia in domo St. Nicolai de Salinis (*St. Nicholas of Salins*) non facit prior residentiam, et moratur ibi unus monachus solus; præcipiunt diffinitores, quod ibi resideat prior, nisi habeat licentiam a domino abbate de non residendo; provideat tamen dominus abbas, quod juxta statuta ordinis in dicta domo non moretur solus monachus, nisi justa causa hoc viderit expedire, et circa

reparationem ruinæ ecclesiæ dicti loci, prior det operam efficacem.

Quia domus Romani Monasterii est usque ad summam duorum millium et octingentarum librarum monetæ lausan. diversis creditoribus obligata, ac de redditibus ejusdem domus, sint ad vitam diversarum personarum, usque ad summam septingentarum librarum ejusdem monetæ annui redditus, absque tamen culpa prioris qui nunc est, alienati; diffiniunt diffinitores quod dictus prior circa attenuationem debitorum et recuperationem reddituum prædictorum sit pervigil et intentus.

Quia prior de Portu super Sagonam (*Port-sur-Saône*) est in quingentis libris parvorum turonensium obligatus diversis creditoribus, ut referunt visitatores, et prior confitetur; præcipiunt diffinitores dicto priori, ut circa attenuationem prædictorum debitorum, quantum poterit, laboret et det operam efficacem, et ad hoc ut magis se reddat super hoc sollicitum, sciant visitatores anni futuri, qualiter super attenuatione dictorum debitorum se habuerit, et super hoc ad proximum capitulum referant veritatem.

Quia in prioratu de Calce supra Dubium (*Chaux-sur-Doubs*), ubi sunt duo monachi præter priorem, qui debet ibi morari, et propter prioris absentiam qui cum abbate Balmensi moratur, a duobus sociis debiliter et negligenter divina officia exercentur; dictaque domus sit in ducentis et quinquaginta libris parvorum turonensium debitis obligata; diffiniunt diffinitores, quod vel dictus prior, nisi de domini abbatis licentia sit absens, ad dictam domum redeat moraturus, vel si ex justa causa, vel licentia D. abbatis sit absens, ita in utroque casu provideat et procuret quod in dicta domo continue divina officia modo debito celebrentur; sitque circa attenuationem debiti sollicitus et attentus.

Quia domus de Frigido Fonte est in centum et viginti libris creditoribus obligata, præter culpam ipsius, ut dicunt visitatores; diffiniunt diffinitores et præcipiunt dicto priori, ut circa attenuationem debiti se reddat sollicitum et attentum. . . .

Visitatores . . . In Alemannia de Verpacho, et de Altaclica priores. . .

Anno 1321.

Diffinitio Alemanniæ et Lothoringiæ.—In prioratu S. Nicolai de Salinis est ibi solus monachus, nec facit residentiam prior dicti loci ibidem, propter quod non fit servitium divinum, ut deceret, nec fit ibidem elemosina, nec hospitalitas custoditur; diffiniunt diffinitores, quod de cætero ibidem faciat dictus prior residentiam, et super dictos defectus emendet et corrigat pro posse; debet dictus prior quinquaginta florenos ex una parte, et septem libras turonensium ex altera: præcipiunt diffinitores dicto priori quod dicta debita solvat et attenuet juxta posse, et quod factum fuerit ad capitulum subsequens, referre non omittant visitatores; portam dicti prioratus clausam invenerunt nec intrare potuerunt, et necesse habuerunt propter defectum dicti prioris in villa pernoctare, multosque alios defectus habuerunt; diffiniunt diffinitores quod propter hujusmodi defectus dictus prior ad arbitrium illorum de ordine puniatur.

De prioratu de Paterniaco, qui in multis modis indiget reparatione et reformatione, dominus abbas ordinet [*et*] faciat, prout jam cepit ordinare et sibi visum fuerit bonum esse; et de statu dictæ ecclesiæ, ubi non fuerit plenarie informatus per suos procuratores qui ibidem fuerunt, et per relationem visitorum anni istius se informet; domus est in quinque millibus et sex viginti tribus libris lausan. obligata.

Quia alias fuit diffinitum quod in prioratu de Alta Petra singulis diebus celebrarentur duæ missæ, cum ibi sint quinque monachi cum priore, et dicti monachi dictam diffinitionem non observant, licet aliquo tempore eandem observaverint; præcipiunt diffinitores priori dicti loci, quod dictam diffinitionem faciat observari; et si quos monachos super hoc rebelles et inobedientes invenerit, ipsos apud Cluniacum mittat, de inobedientia ad arbitrium illorum de ordine puniendos; quibus monachis præcipiunt diffinitores ut dicto priori obediant in hac parte.

Prioratus de Insula est in septingentis libris bernensium, tam de tempore prioris qui nunc est, quam de tempore prædecessorum suorum pluribus creditoribus obligatus; et est major pars reddituum dictæ domus pro prædictis debitis persolvendis usque ad certum tempus dictis creditoribus obligata; præcipiunt diffinitores priori dicti loci, ut circa attenuationem hujusmodi debiti sit diligens et attentus, et de cetero alias alienationes facere non attentet.

Domus de Cella est obligata in quadringentis et sexaginta libris turorensium; item prior dicti loci obligavit cuidam creditori centum equos oneratos de blado pro pecunia supradicta persolvenda, nec propter hoc de dictis aliquid est deminutum; item triginta equi onerati de blado de tempore prædecessorum, modo quo supra sunt obligati; et quia in anno præterito fuit diffinitum quod dictus prior dicta debita solveret et alienationes prædictas revocaret, quod non fecit; præcipiunt diffinitores dicto priori, quod dictam diffinitionem executioni studeat infra annum demandare, et super hoc visitatores anni futuri diligenter inquirent, et quod factum fuerit capitulo subsequenti referant diligenter; item inhibeant diffinitores dicto priori ut de cetero alias alienationes facere non attentet.

Item in domo de Ystein (*Istein*) sunt septem moniales cum priore, quæ male et pessime servitium divinum faciunt ad horas canonicas; ibi non pulsatur, nec dictæ horæ raro, vel nunquam, dicuntur nec cantantur; quia plus sunt in civitate Basiliensi per vicos et plateas discurrentes, sine habitu et sine licentia prioris, quam in claustro; nec per annum fuit ibidem missa celebrata, nisi quater; excusat se prior ex eo quod dictæ moniales calicem, missale, et vestimenta sacerdotalia impignorarunt (*pawned* or *pledged* them), nec sibi volunt in aliquo obedire;—Quod plura? ordo nec religio ibidem in aliquo observatur, prout referunt visitatores; domus debet viginti quater libras, nec habet in redditibus nisi triginta; petit dictus prior quod sibi mansio alibi assignetur; diffiniunt diffinitores quod super istis per dominum abbatem remedium apponatur.

Domus de Valpac (*Feldbach*) debet ducentas quadraginta libras turonensium; præcipiunt diffinitores priori dicti [*loci*], ut circa attenuationem hujusmodi debiti sit diligens et attentus; moniales dicti loci cessant a divinis officiis quando volunt, licet in anno præterito fuisset diffinitum quod de cetero a divinis officiis non cessarent; cui diffinitioni obedire omnino contempserunt et contemnunt; diffiniunt diffinitores quod per camerarium dictæ provinciæ de tanta inobedientia secundum statuta regularia puniantur, et dicta diffinitio de cetero observetur; item est ibidem quædam monialis, Taneta de Scharensmians nomine, quæ contra ordinationem et inhibitionem domini abbatis, et prioris dicti loci voluntatem, quoddam caminum in quadam camera in claustro dicti loci de novo ædificavit et construxit: diffiniunt diffinitores quod per dominum abbatem dicta monialis per sententiam excommunicationis et suspensionis, vel per alias pœnas, prout sibi visum fuerit expedire, compellatur, ut dictum caminum per dictam monialem ædificatum removeatur, et omnino destruat.

In prioratu de Frigido Fonte est quidam monachus, Petrus nomine, multum villosus et brigosus; et timetur quod si ibidem remaneret, ne majus periculum veniret; diffiniunt diffinitores quod dicto monacho alibi mansio assignetur, et loco ipsius alius subrogetur; debet prior centum octoginta libras turonensium, præcipiunt diffinitores dicto priori ut dictum debitum solvat et attenuet juxta posse.

Quia in anno præterito fuit diffinitum quod dominus abbas se informaret utrum prior de Valleclusa quosdam homines de Valleclusa taliabiles ad voluntatem dictæ ecclesiæ a dicta tallia seu servitute liberasset, pro quibusdam redeventiis dictæ ecclesiæ singulis annis persolvendis, dictus prior, quamvis de dicta liberatione fuisset aliquantum tractatum, inter dictum priorem et homines supradictos non fecit, nec facere intendit, ut referunt visitatores qui se super hoc diligenter informaverunt.

Quia in prioratu de Portu super Sagonam est quidam monachus, dictus Johannes Licorne, qui se absentat et equitat quando vult, absque licentia sui prioris, propter

quod officium divinum non fit ibidem, ut deberet; et etiam dictus monachus suo priori inobediens et rebellis, habet proprium et ducit mercaturas, dicens quod ordo nunquam de suo proprio gaudebit; præcipiunt diffinitores quod ab hujusmodi mercaturis faciendis cesset de cætero, penitus et omnino, ut proprium suum quod dicitur habere, in manibus prioris claustralis reportet et resignet, et de sua inobedientia et rebellione per priorem claustralem vel per illos de ordine ad eorum arbitrium puniatur; domus debet ter centum libras; præcipiunt eidem priori diffinitores, ut dictum debitum solvat et attenuet juxta posse; homines dictæ villæ sustinent quod curatus ipsorum debet celebrare dominicis diebus et festivis missam suam cum nota, et monachi sine nota; et plus dicunt quod ipsi debent sepeliri in Galilea,²⁴⁵ in cæmeterio, et in claustro, sine licentia prioris et sacristæ; et quia defendendo dictus prior est negligens et remissus, ut referunt visitatores; præcipiunt sibi diffinitores ut istam causam defendat et sustineat, ita quod per ipsius negligentiam dicta ecclesia non cedatur.

Domus Romani Monasterii est obligata in quater millibus et quadringentis libris sine usuris, et in anno præterito erant mille cum ducentis libris cum usuris, quia quædam usuræ sunt remotæ, et attenuavit debitum circa capitulum de trecentis libris, in quibus dicta ecclesia erat ultra dictam summam obligata; diffiniunt diffinitores quod juxta attenuationem dicti debiti dictus prior, prout jam incepit facere, sit diligens et attentus, ita quod de sua diligentia sit merito commendandus.

In prioratu de Meges sunt duo monachi cum priore; prior debet octoviginti libras turonensium; attenuet debitum dictus prior juxta posse, et circa reparationem domus, quæ reparatione indigent, sit diligens et intentus.

In prioratu de Relingiis est unus monachus ultra numerum consuetum, prout referunt visitatores; diffiniunt diffinitores quod per priorem claustralem vel per

²⁴⁵ The Galilee or ante-church [die westliche Büsservorhalle der Kirche] in which, before being taken into the church, the corpse was sprinkled with holy-water. "Et defunctus in Galilæa tumulari meruit," says Ducange (quoting Chron. Hug. Flav.).

camerarium Alemanniæ uni de monachis alibi mansio assignetur; de vestiario dictorum monachorum, de quo est quæstio inter monachos et priorem, visitatores anni futuri inquirant diligenter, et dictos monachos ad concordiam reducant, vel alias referant ad subsequens capitulum generale.

De Frovilla, de Vandopera in Lothoringia, de Thiecort (*Thiancourt*) et B. Maria de Bosco prioratus, per commissarios domini abbatis fuerunt visitati. Cætera sunt in bono statu, ut referunt visitatores. . . .

Diffinitiones Angliæ.—Cum prior de Lanthona (*Lenton*) supplicaverit humiliter diffinitoribus capituli præsentis, ut ipsi quamdam diffinitionem in ea contenta factam per diffinitores anni præteriti contra eum viderent, et ejus excusationibus et defensionibus auditis, quibus per instrumenta publica dicebat se legitime probaturum; per quas appareret ipsum non fuisse vere contumacem aut inobedientem ordini vel diffinitoribus capituli generalis, et per consequens ipsam diffinitionem et processum in ea contentum, nullum pronuntiarent, et si in aliquo tenebat, quatenus de facto processerat, de facto revocarent cum sufficienter purgaret dictas contumacias, si contumaciæ dici debeant, per suas excusationes legitimas antedictas; visis autem per diffinitores ipsa diffinitione, excusationibus, defensionibus, litteris excellentissimi principis domini Eduardi regis Angliæ magnifici, quibus et merito fides indubia adhibetur, aliisque instrumentis publicis per ipsum priorem ad præmissa probanda productis; et demum inspecta et diligenter audita relatione visitorum ordinis anni præteriti, dictas excusationes et defensiones esse legitimas testificante, ipsum priorem, qui etiam in præsentia diffinitorum suas excusationes juravit veras esse, habent ipsi diffinitores pro legitime excusato prædictam diffinitionem, processum, et pœnas prædictæ diffinitionis ex præsumpta contumacia et inobedientia facta contra eum, scilicet, in quantum de jure tenebant, et de facto processerunt ex causis prætactis, et quibusdam aliis per ipsos diffinitores pensatis, deliberatione provida revocantes, reducentesque priorem prædictum ad statum in quo erat ante tempus diffinitionis editæ in nuper præ-

dicto capitulo generali, hoc adjecto, quod dictus prior non fuit adeo diligens, ut debuit, in excusatione suæ absentiae de capitulo generali novissime præterito, officiique visitoris, sibi per diffinitores injuncti, facti vel non facti, notificatione legitime faciendis. Ordinant diffinitores quod prior præfatus Cluniacensi monasterio resideat ad arbitrium illorum de ordine super hujusmodo [*delicto*] regulariter puniendus; ut autem status dictæ domus sciatur plenius, diffiniunt diffinitores quod relatio visitorum Angliæ anni præteriti in hoc capitulo promulgetur, cum in grave detrimentum studiorum scholarium Cluniacensium Parisius in theologia facultate quodam certo numero personarum studentium ad certas pensiones certorum locorum ordinis per certas personas ipsius ordinis mittendorum, pro illuminatione totius ordinis salutari sub disciplina scolastica decorantur. . . .

Visitatores indecenter ac etiam irreverenter recepti fuerunt in prioratu de Narenthona (*Northampton*), prout iidem visitatores referunt, nam prior dicti loci de expensis necessariis de loco ad locum noluit providere, secundum quod fieri est consuetum, propter canonica monitione præmissa; dicti visitatores dictum priorem monnerunt, ut sibi de expensis necessariis provideret, quod facere penitus recusavit, unde dicti visitatores canonica monitione, ut præfertur, præmissa, in ipsum sententiam excommunicationis, et in scriptis contulerunt, petentes per diffinitores dictam sententiam confirmari et inviolabiliter observari ac etiam puniri de inobedientia et contemptu; quare diffinitores attendentes quod si crimina remanerent impunita, et quod nihil prodesset humilibus humilitas, si contumacibus contumacia non obsesset, diffiniunt quod dicta sententia excommunicationis in dictum priorem per dictos visitatores promulgata usque ad condignam satisfactionem inviolabiliter observetur, et per subpriorem dicti loci singulis diebus in capitulo publicetur.

In prioratu de Tyfordio (*Thetford*), prout referunt visitatores, est quidam monachus qui dicitur Johannes de Paritus, sacrista dicti loci, qui a tribus annis citra recepit

fructus, proventus, et obventiones dicti officii, qui in reparatione ædificiorum ipsius officii, et capitoli (*capituli*) et ecclesiæ, se habuit quam plurimum negligenter; propter quam negligentiam prædicta ædificia minantur ruinam, nisi celeriter remedium apponatur; de qua negligentia prior suus ipsum corrigere non est ausus, pro eo quod dictus Johannes asserit dictum officium sibi esse collatum ad vitam, et per dominum abbatem sibi confirmatum; qui etiam falsitatem circa sigillum conventus commisit, et sub dicto sigillo dictum officium suum in multa summa pecuniæ obligavit, et multa bona dicti officii ad loca incognita deportavit, et, ut fertur, non constitutus in sacris, missam et alia sacra celebravit officia; qui etiam, cum quodam alio monacho, nomine Henrico, litteras diffamatorias contra priorem de Tyfordio ad dominum abbatem destinavit, et multa alia enormia cum dicto Henrico commisit, mala malis accumulando, prout in relatione dictorum visitorum eorundem sigillis sigillata plenius continetur; quare iidem visitatores citaverunt eos, ut infra mensem a tempore dictæ citationis in Cluniaco coram illis de ordine comparerent, recepturi illud quod illi de ordine ducerent ordinandum; quare diffinitores diffiniunt quod illi de ordine dictos monachos si venerint, taliter eos puniant quod sit cæteris exemplum; alioquin si dicti monachi non venerint infra festum Assumptionis B. Mariæ, scribant major et claustralis priores camerario Angliæ, quod dictos monachos sub fida custodia apud Cluniacum mittat, secundum regularia instituta puniendos; item, ut referunt visitatores, dicta domus de Tyfordio est in VI.º libris sterlingorum obligata; unde diffinitores diffiniunt quod dictus prior circa attenuationem dicti debiti in quantum poterit invigilet et laboret, ita quod de diligentia non immerito valeat commendari.

Quia secundum relationes visitorum, frater Arnandus est multipliciter de incontinentia diffamatus, potissime de quadam, nomine Nuleta, apud Lanthonam (*Lenton*) commorante, quam dicitur deflorasse; quod audiens prior dicti loci, ipsum legitime monuit quod a dicta muliere recederet, et dictum fratrem Arnandum

eamdem mulierem compulit abjurare; post quam abjurationem idem frater Arnandus, tanquam canis ad vomitum, ad eam pluries est reversus; item idem Arnandus de dormitorio et de tota clausura dictæ domus post circuitionem pluries exivit, et ut creditur, ad peccandum, et plura alia enormia et religioni contraria, de quibus magnum scandalum in Anglia, et potissime in regia curia, et in curia comitis de Varenna, et comitis marescalli (*earl-marshal*), est exortum; diffiniunt diffinitores quod dictus Arnandus, si præsens est, per illos de ordine taliter puniatur, quod de cætero similia non attentet, alioquin veniat apud Cluniacum infra mensem, ad arbitrium illorum de ordine puniendus, nec de cætero ad partes redeat Anglicanas, sed alibi eidem mansio assignetur.

Item referunt visitatores quod prior de Bromo (*Bromholme*). . . .

Province of Germany, 1324.

Radulphus de Colombariis, gerens vitam enormiter dissolutam, quin etiam priorem de Cella lethaliter vulneravit in capite, capiatur et apud Cluniacum adducatur pœna debita puniendus, ut metu pœnæ ipsius ceteri terreantur.

Domus monialium in provincia Alemanniæ in divinis officiis patiuntur defectum, ex hoc quod nomiales in missa non cantant cum nota; morantur ibidem cum monialibus seculares aliquæ domicellæ non receptæ, ratione quarum, inhonestates aliquæ committantur. Habent etiam moniales stuphas, et cameras proprias, de quibus potest mala suspicio exoriri.

Province of Germany, 1325.

The priory of Altkirch²⁴⁶ suffered greatly in this year

²⁴⁶ Altkirch priory, which has been noticed previously, was founded by Frederick, first Count of Ferrette, in 1105, and given by him to the abbey of Cluni. The church had been long previously founded and dedicated to the honour of St. Christopher, but after the death of its first prior, Morand, who was held in great reverence by the monks of

“propter oppressiones multas ipsi domui factas per Hispanum, ducem Austriæ.”

Anno 1329.

In domo de Cella . . . . brachium B^u Vobrici deauratum cum lapidibus pretiosis, et duæ cruces deauratæ cum lapidibus pretiosis ornatæ, cum pluribus aliis ornamentis pretiosis, per priorem ante multos annos sunt de domo extractæ.

Moniales de Valpaco (*Feldbach*), quando placet eis, cessant a divinis; sunt incorrigibiles, et contra statuta ordinis faciunt testamenta; et quædam earum occupant plura loca in dormitorio, et refectorio, et contra voluntatem prioris per cameras comedunt cum laicis et secularibus personis.

Anno 1358.

(*Altkirch*) Major pars monachorum non deferunt habitus regulares, videlicet, cucullas, sed scapularia parva; et plures ipsorum vestes deferunt coloratas.

(*Morteau*) Henricus Gailliardi quemdam puellam anno præsentis in ecclesia arripuit, et post modum eam defloravit; tenet etiam aliam concubinam in civitate Bisuntina (*Besançon*), in qua vinum vendit, et hinc inde exivit carius, ut vendat monetam, quam falsam, extra civitatem Bisuntinam fabricatam, ad civitatem Bisuntinam detulit. Ludit palam cum taxillis (*dice*); recognovit etiam publice coram testibus, uxorem fratris sui se carnaliter cognovisse; etiam et abusus est per tempora multa privilegiis apostolicis.

Cluni, and looked upon as a leading star of the order, Altkirch priory became then known for all future time as that of St. Morand (Sanctus Morandus). It was given in 1621 to the Jesuit fathers of Friburg by the Archduke Leopold of Austria. (*Cf.* Trouillat, I., 218; *id.*, V., 104; Pignot, Ordre de Cluni, II., 290.)

[*Bibl. de la Chambre, B. 89, v. X.*]

Anno 1370.

Domus de Cella (*Cella*, in the Black Forest) multum est gravata per guerras et ejus redditus desolati. Quidam nobiles dictæ domus vicini, habentes priorem in odio capitali, ipsum credentes invenire in dicta domo, manu armata et hostili clausuras ipsius domus fregerunt, et quia ipsum non invenerunt, monachos ibi existentes ceperunt, et captos secum duxerunt, et in fundum cujusdam turris carceri mancipaverunt.

[*Bibl. de la Chambre, B. 89, v. XI.*]

Anno 1379.

In domo de Altkliche (*Altkirch*), est prior cum tribus monachis; locus, propter guerras domini de Conchiaco²⁴⁷ est crematus et prope destructus.

Anno 1701.

[P. 66.]—Visitatores in provincia Polonie. R. D. Ludovicus Moreau, prior collegii Cluniacensis Parisiensis. —R. D. Charonnier, prior de Alvarado.

[*Chambre des Députés, Vols. 1X. and XXIV.*]

It must be observed that the entries in the Bourbon Collection, now brought to a close, are in MS. as far as the year 1576, and from that date to 1757 in print only. They will be more than sufficient to illustrate, what has hitherto been a mystery, the mode, namely, in which Cluni, and by inference other religious orders, dealt with the Visitations of subordinate monasteries. The fore-

²⁴⁷ Enguerrand de Coucy (son-in-law of Edward III.) laid waste the territory of Alsace in 1375.

going extracts, however, comprise but a very small portion of this unique Collection in respect of other matters. The importance, therefore, of such Evidences is obvious, and ought to be the prelude to further investigation. How far it may be possible to obtain access to these Records we have some misgivings, for the Library of the Corps Législatif being closed to the public, difficulty may attend research.

But who, we may ask, after reading these several Reports and Resolutions, forming an endless list of crimes and misdemeanours, which (be it remembered) were never intended to see the light, can for a single moment wonder at the Reformation, or secession from the Romish Church in 1517, or in any way pretend to deny or palliate the state into which religious foundations had sunk in this and every other country at the time of that event? History has handed down to us their state; the foregoing records go distinctly to prove and verify the same. There are some who pretend to deny both, though after such a tissue of excesses and abominations as the foregoing disclose, reading more like extracts from the Newgate Calendar, what other result could ensue but that Reformation? To give the Church of those days its due, this inevitable consequence was endeavoured to be staved off for a time; the Council of Constance, about 100 years before, must have seen it coming, and did what it thought best; reforms were endeavoured to be carried out, as the reforming Visitation of 1417, recorded in this volume, proves; still, the disease was then at the root of all monastic institutions, and that the Reformation sprung from among members of the only then existing Church in Christendom, must have been a sufficient and satisfactory reflection to all Protestant seceders of those days, as it still should be to those of the present age. But though the Reformers wrought a good and salutary work in that day, what are their degenerate followers of the present time, in England at least, endeavouring to accomplish?—In many cases to bring things back to their unreformed and original state.

But apart from this, much as it is the fashion to

romance and sentimentalize about ruined monasteries, and though the sites are pointed out to us of a dormitory, a cloister, or a refectory, and so forth, does it ever occur to anyone to ask whether such a place existed as a dungeon or prison for disobedient and worthless monks? Do those somewhat more learned on such matters ever ask to have them pointed out? We know of "cells" dependent upon abbeys, but does it enter the mind of general sightseers to ask whether "cells" for solitary confinement ever existed in these *beau-ideal* places of religion, in which the shortcomings of monks and nuns are never for an instant contemplated? Perhaps it is the most consoling part of their history to have discovered, that though monastic crimes were kept close and unrevealed, the presiding authorities of convents knew well how to deal with criminal excesses, and this is manifest, when we read of monks and priors being sent to Cluni in order to undergo punishment, in many cases perpetual imprisonment. Still, having in view the vast extent of Cluni's European affiliations, some very capacious place of detention must have there existed. Of the exact locality of such a place, or its site among the conventual buildings, we appear to have no sufficient record, and much less of any such prison in the monasteries of Cluni's different Provinces. The statutes of the Cluniac order are vague on the subject of the prison's site. There may have existed various places for imprisonment, and of various kinds. Du Cange speaks of the "*Vade in pace*" as the place of perpetual confinement, from which the culprit never returned, the "*oubliette*" (so to say) of the monastery and cloister.

RECORD EVIDENCES.

1143-1541.

HAUTE PIERRE	1143	ROMAIN-MOU-	
" " "	1143	TIER	1359
MORTEAU	1188	LIEU DIEU	1366
PADERBORN	1273	ST. ALBAN OF	
SELDON	1298	BALE	1459
SEQUEL TO VISI-		ST. ALBAN OF	
TATION REPORT	1303	BALE	1469
VAUX-SUR-PO-		SALINS	1500
LIGNY	1325	FELDBACH	1500
ST. ALBAN OF		"	1509
BALE	1349	"	1517
THIERBACH	1351	ST. ALBAN OF	
ROMAIN-MOU-		BALE	1517
TIER	1358	VAUX-SUR-PO-	
PAYERNE	1358	LIGNY	1539
		MORTEAU	1541

HAUTE PIERRE, 1143.

[*Gift of the Church of Dommartin (Doubs. c. de Pontarlier) to the Priory of Haute-Pierre, by Humbert, Archbishop of Besançon.*]

Humbertus, Dei gratia, Bisuntine (*Besançon*) sedis alumpnus et archiepiscopus, Hugoni venerabili priori de Alta Petra (*Haute Pierre*), suisque successoribus canonice promovendis geste rei notitiam in perpetuum, officii nobis commissi sollicitudo nos vigili cura pungit et ammonet omnibus christianis, precipue tamen religionis, in veritate testimonii munimenta in posterum relinquere. Ea propter, quod factum est in presentia nostra,

litteris sigillo impressis testificamur, et futuris cognoscendum relinquimus. Landricus siquidem archidiaconus de Varas, de preterito excessu compunctus, ad nos veniens, recognovit quod ecclesiam de Domno Martino (*Dommartin*, Doubs, c. de Pontarlier), injuste et violenter monachis de Alta Petra austulisset (*sic*) et male habuisset; et ob hoc predictam ecclesiam in manu nostra guerpivit, et eam priori de Alta Petra suisque successoribus libere possidendam in perpetuum concessit. Nos igitur, ecclesiam quam diximus ecclesie de Alta Petra monachisque ibidem Deo famulantibus jure perpetuo tenendam concedimus, et privilegii nostri testimonio sanctimus; si qua igitur ecclesia secularisve persona hujus constitutionis paginam sciens, hanc ecclesiam videlicet de Domno Martino ecclesie de Alta Petra auferre temptaverit, excommunicationi subiaceat, et districti judicis sententiam subeat. Actum est in presentia nostra, anno Dominice incarnationis M^oC^oXL^oIII^o. Testes, sunt Taurelius archidiaconus de Salins,²⁴⁸ Guillelmus de Arguel,²⁴⁹ Stephanus de Focherens, canonici; Lambertus item canonicus; Stephanus decanus de Vinnas;²⁵⁰ Petrus Malignus de Nos; Bernardius de Munihesaya. Feliciter.

[Original; length 10 $\frac{1}{2}$ inches; width 9 $\frac{1}{2}$ inches. "Collection Bourgogne," Vol. LXXX., No. 233, Bibl. Nat.]

HAUTE PIERRE, ABOUT 1143.

[*Gift of the Church of Vennes (Doubs, c. de Pierrefontaine) to Haute-Pierre by Humbert, Archbishop of Besançon, about 1143.*]

Humbertus Dei gratia, Bisuntine sedis humilis minister, Lamberto, venerabili priori de Alta Petra, suisque successoribus canonice substituendis rei geste notitiam in perpetuum. Episcopalis officii sollicitudo non modica

²⁴⁸ Salins (Jura, arr. de Poligny).

²⁴⁹ Arguel (Doubs, c. de Besançon).

²⁵⁰ Vennes (Doubs, c. de Pierrefontaine).

nos instanti punit aculeo, quatenus justis et maxime ecclesiarum petitionibus benignum prebeamus assensum. Ea propter, venerande prior Lamberte, tuis et fratrum tuorum multis supplicationibus emollitus, plurimum tamen amore loci ductus tibi et ecclesie, cui Deo auctore presides, donamus et jure perpetuo tenendam concedimus ecclesiam de Venna (*Vennes*, Doubs, c. de Pierrefontaine), in honore Sancti Johannis evangeliste consecratam, et sigilli nostri testimonio eam cum suis appendiciis tibi, et per te tuis successoribus, confirmamus; et ne quis postea ulterius te vel ecclesiam tuam inquietare presumat, anathematis sententia prohibemus. Testes sunt, Petrus abbas Sancti Vincentii;²⁵¹ Guichardus, prior sancti Pauli (*of Besançon*); Viulencus archidiaconus; magister Stephanus; data est ecclesia ista, salvo jure nostro, et ministrorum nostrorum.

[*Original; on a square panel of parchment, 8½ inches by 8½ inches. "Collection Bourgogne," Vol. LXXX. No. 224, B.N.*]

MORTEAU, 1188.

[*Confirmation by the Abbot of Cluni of tithes and rents, payable to Morteau, with the feudal services due to that priory from its tenants.*]²⁵²

Ad succedentium memoriam et presentium utilitatem conservandam et augendam, presidium literarum inventum esse nemo sapiens qui dubitet. Ipsarum proinde annotatione presentibus et futuris notum esse volumus, quod frater Hugo, prior de Mortua Aqua (*Morteau*, Doubs) Cluniacensis, veniens multa precum instantia nobis et conventui institit, ut quasdam pactiones quas pro bono pacis mutuo contraxerat cum hominibus ad eandem domum pertinentibus, queque subscripte sunt, auctoritate sigilli nostri, et sacri conventus Cluniacensis, roboraremus et ratas haberemus. Hoc ipsum humiliter petierunt Dodo,

²⁵¹ Saint Vincent, Benedictine abbey at Besançon.

²⁵² This is a remarkable epitome of the services and obligations of tenants due under the feudal system to the lord of the soil.

Stephanus, et Girardus de Mortua Aqua, et Narduinus de Fuians, quos homines de Mortua Aqua, et ceteros ad jurisdictionem ejusdem ecclesie pertinentes, voce sua ad hoc petendum et statuendum miserat. Nos igitur, eorum justis postulationibus favorabilem prebentes assensum, que subscripta sunt concedimus, confirmamus, et in posterum firmiter observanda esse sanctimus.

Hec sunt ergo conventiones inter priorem de Mortua Aqua et homines ejus. Prior habet taschiam et decimam in omni terra de Mortua Aqua, et de Essun que admansata non est; de omnibus pratis que homines tenent a Priore, et de Chasellis (*Chazelles*, Jura, c. de St. Amour) que tenent ab illo, habet prior censum secundum quod antiquitus institutum est; et debent ei homines sui omnes consuetudines quas nunc usque debuerunt, preter talliam. Ut enim tallia eis remitteretur, hec de novo ad solitam pensionem addiderunt; de uno quoque bove, quem quilibet eorum habuerit, dabit annuatim priori III. solidos stephanensium; si loco bovis, vaccam aut equum aut equam posuerit ad arandum, tantum dabit pro eo quantum pro bove daret. Si foris domum suam, bovem qui suus sit proprius alicui commendaverit, dabit pro eo quantum daret, si esset in ejus propria carruca. Si ab extraneo bovem acceperit, qui suus non sit, de statuto censu dimidium solvet. Si homo noster alicui bovem suum ad crescentiam dederit, secundum quod emolumentum inde habuit, de censu (*dimidium*) solvet . . . Homo qui bobus caret III. solidos dabit. Qui bovem unum et III. vaccas habuerit VI. solidos dabit. Qui bovem nullum habuerit et IIII. vaccas possederit, VI. solidos dabit. Si boves duos habuerit, jam extunc pro vaccis suis nichil dabit. Hoc communiter debetur priori per totam terram sanctuarii. Vallis de Mortua Aqua, et villa de Essun debent priori ter in anno corveiam²⁶³ boum; in pratorum sectione quicumque hoc agere novit, debet priorem uno die juvare; illi videlicet de Mortua Aqua, de Essun, de Avoldreia (*Avoudrey*, Doubs, c. et de Vercel), et de Villari. In valle

²⁶³ The work, or forced labour, the feudal tenant was bound to perform.

de Mortua Aqua et de Essun, recipiet prior decimas suas prout et visum fuerit ad carrum vel ad navigium, vel in domibus, vel in finagis; et quicumque bladum suum de campo detulerit, deferet ei decimam, nisi collo suo ob nimiam paupertatem deferat. Si in valle de Mortua Aqua, vel de Essun, homo obierit, qui ad panem et conductum suum non habeat heredem suum, sed heres ejus jam ab eo separatus est, monachorum erit quicquid homo ille possidebat. Si proximus repetere voluerit terram defuncti, levius eam debet ei prior concedere quam alteri. Nemini de Valle Mortua Aqua licet extra vallem maritare filiam suam de terra vallis illius, quod si fecerit, prior in dominium suum deducet terram quam pater filie dederat, et, cui voluerit, illam dabit; ita tamen quod si mulier maritata heredem habuerit, si heres redire voluerit, et maritare in Valle de Mortua Aqua, terram suam recuperare poterit, si tamen sectam servitutis non habuerit. Si homo de valle terram suam vendere voluerit, prius eam submonebit priori. Si prior emere voluerit, levius emet, sin autem homo ille vendet ex tunc terram suam cui voluerit, tantummodo de valle illa sit. Similiter fiet de domo. Si autem, nesciente priore, quis terram suam vendiderit, prior eam in suum dominium transferet. Si aliquis hominibus de terra sanctuarii aliquid violenter abstulerit, non ideo aliquid de censu constituto perdet prior. Si aliquis celaverit bestiam que censum debeat, et postea probatum fuerit, censum reddet, et pro forisfacto V. solidos solvet. Si quis malefactor forisfactum fecerit in terra sanctuarii, et illud emendari non potuerit infra Bisuntinum archiepiscopatum, et propter emendationem forisfacti illius, necesse fuerit Romam mittere, vel alibi, consilio nostrorum qui sanioris consilii sunt, mittetur, et tunc omnes in commune, unusquisque pro facultate sua, providebunt et persolvent expensas. Homines de Grandi Fonte (*Grand Fontaine*, Doubs, c. de Pierrefontaine), et de Fuians (*Fuans*, Doubs, c. de Pierrefontaine), de tribus mansis debent *moisons*, arietes, denarios, et menaidas juxta consuetudinem antiquam, preter denarios quos debent modo pro bobus suis. Si homines sanctuarii forisfactum vel injuriam intu-

lerint priori vel familie ejus, tanquam domino suo, ad honorem ejus ei emendabit, secundum terre consuetudinem. Si quis census constitutum non reddiderit, et opportuerit non reddentem vadiari, et ille vades excusserit, pro excussione habebit prior legem statutam. *Leges de Mortua Aqua prioris et de Essona, sunt, de adultero LX. sol.; de adultera tantumdem, de latrone, et proditore quicquid habent; de duello victo LX. sol.; de homicidio, placitum ad misericordiam prioris; de sanguine IX. sol.; de communi clamore III. sol.; pro debito domus non poterunt a modo vadiari homines sanctuarii; in omni terra sanctuarii que nondum est admansata, si contigerit eam excoli, habebit prior taschiam et decimam. Si prior venerit hora hospitandi ad domum alicujus hominum suorum, et hospitari voluerit, semel in anno hospitium prestat ei homo suus tanquam domino suo. Nos autem, auctoritate Dei, et beatorum apostolorum Petri et Pauli, et nostra, et sacri conventus Cluniacensis, prohibemus et sub pena excommunicationis interdicimus, ne quis omnino prior vel monachus aliquis de censu isto aliquid ad censare presumat, vel aliquo titulo ab ecclesia alienare. Actum anno incarnati verbi M^oC^oLXXX^o octavo.*

[Original; seal in green wax appended by silken cord; length 20½ inches; width 17 inches; "Collection de Bourgogne," Vol. 81, No. 275, B.N.]

PADERBORN, 1273.

[Union of Paderborn with Cluni; manner in which that foundation was received and adopted into the Order.]

Reverendo in Christo patri ac domino suo Yvoni abbati, priori, totique capitulo Cluniacensi, H. Dei gratia abbas, prior, totumque collegium cenobii sanctorum apostolorum Petri et Pauli in Patherburno salutem, et orationes devotas in Christo cum officiosa promptitudine obsequendi. Cum adversarius noster, dyabolus, querat quem devoret, rugiens tanquam leo, jamque Levyathan, ille coluber tortuosus numerum infinitum promiscui sexus et etatis

captivum, devorandumque suis teneat in maxillis, servorum Dei auxilia sunt querenda, quatenus eorum meritis exoratus altissimus Leviatan predictum capiat hamo suo circuloque, naribus ejus strictis, formidinem dentium ejus jubeat non subire, perforatisque maxillis ejus educat de carcere oris sui predam pene inconsolabiliter desperatam; unde cum a primis fundatoribus nostris de congregatione vestra in monasterio nostro monachi primitus fuerint instituti, Nos, Levyatan predicti fugientes impetum ac rugitum ad vos declinavimus, reverentissimos patres nostros, et quod in principio foundationis nostre Cluniacensis ecclesie nobis extiterit alma parens, nos venientes filios uteri sui, novit quare gremium suum nobis non potuit esse clausum; hac de causa, domine Yvo, Cluniacensis ecclesie venerabilis abba, assumpsistis nos sub umbra alarumstrarum, protegendos a facie Leviatan persequentis; vos, utique aquila illa grandis una cum filiis vestris quorum oculos non reverberat, imo recipit solis justicie lux et ardor; aquila magnarum alarum in sublimatione sanctitatis longo membrorum ductu in porrectione lati ordinis, et diffusi plenarie plumis et varietate, quia varia dona spiritus possidetis quo a patre luminis in nomine dilecti filii misso in vos, ut irriguum superius et inferius vobis daret positis firmatisque radicibus, germinastis et crevistis in vineam latiore, que Deo incrementum dante magnifico, prosperabitur semper fructu nec unquam siccabitur; et si eam tetigerit ventus, urens ipso spiritu tamquam Dei filius vos agente studiat, vos isti vinee complantare, nosque antiquos filios vestros vobis noviter recreare, et vestris exemplis in Deum provocare, quemadmodum ad volandum provocat aquila pullos suos, unde decrevit devotio vestra inter vestram Cluniacensem et nostram ecclesiam Patherburnensem, esse societatis et fraternitatis perpetue firmitatem, prestita nobis communione omnium bonorum quamcumque deinceps in vigiliis, jejuniis, orationibus, elemosinis et in missis, seu alio modo apud vos fuerit celebrata concessistis, et nobis in ecclesia vestra principali et in omnibus ecclesiis sub ordine Cluniacensi contentis, omni anno, pro fratribus nostris vivis septem missas, et totidem pro

deffunctis; itemque singulis annis, idibus junii, pro fratribus nostris deffunctis in ecclesia vestra Cluniacense in vigiliis, atque missis, plenum officium facere mortuorum. Preterea si quos miserimus ad vos, de congregatione nostra regulariter vestitos, recipientur per annum vel biennium seu amplius moraturi, et de observantia ordinis informandi, secundum quod continet instrumentum sigillorum vestrorum munimine roboratum. Nos vero, ad universa et singula premissorum vobis vestrisque successoribus nos et nostros successores in hiis litteris obligamus, unde presentem paginam sigillis nostris roboravimus in memoriam predictorum. Datum Patherburni, anno Domini M^oCC^oLXX^o tertio in dominica benedicta.

[On a membrane, with seal originally appended; length 9½ inches; width 8 inches. M.S. lat. 11,834, No. 10; B.N.]

The above record shows how Paderborn became associated with the Order of Cluni in 1273. Would anyone, however, after this panegyric, have thought that Cluni herself could have undergone change? Nevertheless, a few centuries later Cluni no longer remained the great Benedictine attraction of that age. After having attained to an unequalled pitch of celebrity and influence, which she maintained as the model of monachism for many centuries, she lost her spiritual supremacy under her commendatory abbots, and was constrained to embrace successively, in the time of Richelieu and Mazarin, the reformed rules of St. Maur and of St. Vanne. She was forced to unite herself with these then new institutes, the congregations of both being imposed upon her in succession in the middle of the 17th century.

SELDON, 1298.

[*Special Visitation report on the nunnery of Seldon.*]

Viris religiosis venerabilibus dominis de Alta Petra et de Altheklicie prioribus, Allemannie et Lothorengie visitatoribus, prior Sancti Egidii (*St. Gilles*), et frater Johannes, custos, omnimodum reverentiam cum honore. Noveritis quod nos de mandato vestro, anno Domini

M^oCC^oL[XXXX]^oVIII^o, feria sexta, ante Palmas, fuimus personaliter causa visitandi apud domum de Seldun [*words omitted in text*], quod est monialibus presentibus priore et conventu; inquisitis diligenter et rimatis omnibus que inquiri poterant et debebant, subpena excommunicationis ab eisdem, tam super spirituali quam temporali, invenimus siquidem quod dicta domus tenetur ducentas libras argenti monete ibidem usualis, minus viginti libras, et quod edificia dicte domus in tantum sunt diruta, quod vix dicte moniales a pluvia et grandine defenduntur, nec eadem, propter suam evidentem pauper-tatem et defectum, possunt quomodolibet emendare. Et hec vobis veredica relatione referimus per presentes. Datum ut supra.

[*On a panel of parchment, 7½ inches in length, and 4 inches in depth; remains of seal appendent on parchment label. M.S. Nouv. lat. 2270, No. 87, B. N.*]

THIANCOURT, 1303.

[*Sequel to a Visitation Report of 1303, in regard, amongst other matters, to Gilbert, a monk of Thiancourt, engaged in commercial transactions (S. p. 94, antea).*] (*Fragment of a General Chapter's Resolution, 1303-1304.*)

Visitatio Alemannie.

Quoniam quidam monachus, Johannes nomine, dictus Malechar, apud Altam Kiklam (*Altkirch*) commorans, quod[d]am hostium muratum per priorem ejusdem loci pro utilitate dicti loci et ordinis fregit et disruptit, in despectum ordinis et sui prioris; diffiniunt diffinitores, quod mittatur apud Paterniacum, pro meritis per priorem dicti loci puniendus; quo punito, remit[t]atur ad mansionem sibi assignatam prius per camerarium Alemannie, de expresso precepto domini abbatis, prout in litteris dicti domini abbatis continetur.

Quoniam apud domum Insule Medii Lacus est quedam alienatio in tractatu facienda, prout visitatores referunt, sine qua dictus prior non potest sua honera supportare, nec tamen potest fieri sine magna ecclesie lesione; videat dominus abbas et ordinet quid sit super hoc faciendum.

Quoniam prior de Istein resignavit, et in eadem domo sint octo moniales singulis diebus missam non habentes, et est domus in quadraginta et V. libris obligata; apponat dominus abbas remedium quod fuerit apponendum.

Quoniam apud Thiecort (*Thiancourt*) est quidam monachus, Gilbertus nomine, exercens publice mercimonia, secundum visitatores retulerunt; diffiniunt diffinitores quod per priorem et camerarium Alemannie mercimonia ejus capiantur, et in usus predictæ ecclesiæ, in cujus vituperium exercet mercimonia, applicentur; et quod sibi per dictum camerarium alibi mansio assignetur.

Item, cum prior Vallis Cluse invenerit domum suam in undecim C. libris obligatam, minus vinginti, prout referunt visitatores, de quibus solvit CCC^{tas} et decem libras; precipiunt diffinitores eidem priori quod in residuo debiti apponet remedium in diminuendo quod solvit et debet; et in ecclesia et edificiis reparandis apponet remedium infra capitulum generale; et quia in dicta domo est quidam monachus, nomine Hugo, qui nostram religionem intravit excommunicatus, et ad sacros ordines fecit se promoveri, ad dictum abbatem transmittatur, et per dictum dominum abbatem super hoc consilium apponatur.

Et quia in domo Mortue Aque, quam tenet dominus abbas Balmensis, sunt septies vinginti librate terre ad vitam hominum alienate, et in multis ornamentis defectum multiplicem patiatur; ordinant diffinitores quod infra sequens capitulum generale, congruum remedium per dictum dominum abbatem apponatur.

Item, quia visitatores Alemannie referunt domum Loci Dei esse spiritualiter et temporaliter destructam, et sit contentio inter duos, quis eorum sit verus prior; videat dominus abbas quid sit super hoc faciendum. Etenim dicti visitatores dicunt quod nisi dicta domus uniatur prioratui de Vallibus, vix, ut credunt, poterit relevari. Diffiniunt diffinitores quod illi domui vel alteri uniatur, secundum quod melius dicto domino abbati videbitur expedire.

Item, quod domus Rubei Montis habet unum monachum, nomine Jacobum Deffeira, publicum mercatorem;

ordinant diffinitores quod per priorem suum vel camerarium Alemannie sua mercatura capiatur, et in usus diote domus convertatur, et quod eidem per camerarium predictum sibi alibi mansio assignetur.

Item, quoniam in domo de Portu super Sagonam est quidam monachus, Albertus nomine, de incontinentia diffamatus; diffiniunt diffinitores quod de dicta domo removeatur, et alibi sibi per camerarium Alemannie mansio assignetur; et cum sit presens, ad arbitrium illorum de ordine puniatur.

Quia domus Romani Monasterii ²⁶⁴ est in mille libris et XL. lausan. diversis creditoribus obligata, non de facto prioris qui nunc est, sed predecessoris sui; et prout referunt visitatores, prior Sancti Albani Basiliensis, quondam prior dicti loci, debebat ipsam diminuere in quadringentis libris, prout asserit prior dicte domus; et cum discordia super premissis orta esset inter dictos priores, et de assensu priorum predictorum, arbitri electi seu amicabiles compositores essent, ac etiam arbitrium per arbitros predictos pronunciatum seu prolatum, quod quidem arbitrium prior Basiliensis tenere recusat; diffiniunt diffinitores quod dictus prior Basiliensis, qui dicit se ad dominum abbatem appellasse, dictam appellationem prosequatur, alioquin dictam pronunciationem precipiunt observari.

Cum bona [de Walpach (*Feldbach*) ²⁶⁵ non sufficiant pro tringinta monialibus, et velint se ad numerum XXIII. restringere; ordinant diffinitores quod ad dictum numerum restringantur, cum ad ipsum eas contingerit devenire, et hoc futuris temporibus observetur.

Domus de Paterniaco est in duabus millibus et quadringentis lib. lausann. obligata, sed in mille centum invenit obligatam; debitum autem usque ad dictum numerum augmentavit propter diversas et varias questiones, labores, expensas et tribulationes importabiles, quibus fuit multipliciter implicata; hinc est quod diffi-

²⁶⁴ S. p. 348.

²⁶⁵ The priory of Feldbach (or Welpach) was made over in 1661 to the Jesuits of Ensisheim, from whom (about 1773) it seems, like Froide Fontaine, to have passed to the Royal College of Colmar. Such was also the fate of the parish church of Feldbach (Trouillat, V., 100).

nitores ejus dilligentiam attendentes diffiniunt in hunc modum, videlicet, quod dictus prior solvat de dicto debito ducentas libras lausan. anno isto, et trecentas annis singulis sequentibus, continue computandas, quousque de dicto debito fuerit satisfactum; quod si deficeret in predictis, domini abbatis munimine se supponit.

[*Original parchment document, fragment of a roll; 12½ inches by 7 inches. M.S. Nouv. acq. lat. 2271, No. 49; B.N.*]

THIERBACH, 1303.

[*Charge against a Monk of St. Victor of Geneva; (at the end of a Visitation Report of Provence in 1303).*]

Brother P. de Bussiney, questioned:—

Interrogetur frater P. de Bussiney [*Bussigny, near Lausanne (c. de Vaud)*] quondam procurator de Columberia [*Colombier, near Neuchâtel*], visitator eo tempore in Alemannia super diffamatione vicii prenotati contra predictum fratrem Jordanum; qui respondit:—Quod in visitatione sua, dum visitabat in Alemannia, bene sunt tres anni elapsi, invenit ipsum in prioratu qui vocatur Tyerenbac (*Thierbach*), ubi morabatur cum priore; et ipse frater Jordanus quemdam juvenem irretivit multis sermonibus, et ipsum fecit cubare totum nudum in lecto suo, dicens eidem juveni, quod si ipse vellet aquiescere verbis et factis ipsius, daret sibi unam bonam robam, et quedam alia conferret ei: Juvenis autem respondit et dixit ei, quod vellet sibi facere; predictus Jordanus dixit quod vellet ipsum cognoscere carnaliter duobus modis; qui deosculans et amplectens juvenem, dictus juvenis vix nudus effugit ab ipso, et ista retulit priori et familie domus; dictus vero visitator dixit priori loci illius, quod ipsum mitteret ad sequens capitulum generale; qui Jordanus non venit ad capitulum.

[*At the end of a roll, impressed with seal; length 126 inches; width 10 inches. M.S. Nouv. acq. lat. 2271, No. 46 (end), Bibl. Nat.*]

VAUX-SUR-POLIGNY, 1325.

[*Excuse for absence from a Chapter-General.*]

Reverendissimo in Christo patri ac domino, domino abbati Cluniacensi, et reverendis patribus dominis diffinitoribus, totum ipsum ordinem Cluniacensem representantibus. Noverint reverendissime paternitates vestre, quod ego Petrus Oleris, humilis prior prioratus seu monasterii beate Marie virginis de Vallibus supra Poliniacum ejusdem ordinis, Bisuntinensis diocesis, adeo in presentiarum sum impeditus, tum propter nonnulla impedimenta magna dicti mei prioratus concernentia, tum etiam propter disturbia viarum et pericula itinerum, quod, hoc anno, absque magno detrimento dicti prioratus mei, ac etiam persone mee, personaliter in capitulo generali dicti ordinis comparere non possim. Quapropter suppliciter rogo, quatinus presentem meam excusationem pro hoc anno millesimo quingentesimo vicesimo quinto gratenter accipiat. Quam ut facilius recipere dignemini ad me excusandum, venerabiles et religiosos viros fratres Guydonem Motin, decretorum doctorem, acta in universitate Dolaria (*Dôle*) ordinarie regentem, Jacobum Albi, decanum de Marmissa, et quemlibet eorum in solidum, procuratores meos speciales constitui. Et quam quidem excusationem meam in manibus notarii, et in presentia testium infrascriptorum, mediante juramento, per me, tactis sacrosanctis litteris corporaliter prestito, affirmavi fore veram et justam, prout etiam dictis procuratoribus meis, et eorum cuilibet dedi et do presentium per tenorem, in animam meam fore veram. Acta fuerunt hec Dole, Bisuntinensis diocesis, die vicesima quarta mensis februarii, anno a nativitate Domini, millesimo quingentesimo vicesimo quinto, presentibus honestis viris Anthonio Merceret de Fronteneyo, et Claudio Fusier de Dola, Bisuntinensis diocesis, testibus ad premissa vocatis.

Ita est,
DUCHAMP.

[*Original ; on a panel of parchment 9 inches by 6 inches,
M.S. lat., 2,272, No. 87 ; Bibl. Nat.*]

Y Y

ST. ALBAN OF BÂLE, 1349.

[*Excuse from the Prior of St. Alban of Bâle, for absence from the General Chapter of the Order, 1349.*]

Reverendo in Christo patri, ac domino suo gratioso domino Hugoni, Dei gratia abbati Cluniacensi, sacroque conventui ejusdem loci, necnon venerabilibus et religiosis viris dominis diffinitoribus generalis capituli, Frater Johannes, humilis prior domus Sancti Albani extra muros Basiliæ, necnon vicarius reverendi in Christo patris ac domini, domini Johannis, Dei gratia episcopi Basiliensis, in spiritualibus et temporalibus generalis, reverentia et obedientia in omnibus tam debitam quam devotam. Cum propter debilitatem corpoream et viarum discrimina pronunc capitulo generali Cluniacensi, quod die dominica qua cantatur *Jubilate* apud Cluniacum, auctore domino, imminet celebrandum, nequeam, prout vellem personaliter interesse, paternitatem vestram venerandam cum omni humilitate et devotione, deprecor suppliciter et exoro, quatinus absentia mea ex causa premissa, habere dignemini excusatam; nam salubria monita et precepta que per vos in dicto capitulo ordinabuntur et fient, paratus sum recipere et servare, et quantum in me est, recipi facere, et servari cum omni reverentia et obedientia, sicut decet; et ut excusationi mee superscripte possitis fidem credulam adhibere, venerabilibus et religiosis viris, fratribus, Symoni priori in Altkilck, et Wilhelmo de Phalmis, provisorii in Columberia domorum, exhibitoribus presentium, et utrique ipsorum in solidum, do in hiis scriptis plenum, sufficiens et speciale mandatum, meo nomine, in animam meam jurandi super impedimentis et excusatione prelibatis, in forma qua super hujusmodi jurari debet, si opus fuerit et consuevit, necnon omnia alia et singula faciendi, que certa premissa fuerint optima. Datum et actum Basilee, in domo sancti Albani vestra predicta, sub sigillo meo anno Domini millesimo CCC^oXL. nono, die lune post dominicam qua cantabatur in ecclesia Dei *Quasi nostro geniti*.

[*Original on parchment; length 10½ inches; width 7½ inches; Nouv. lat., 2,272, No. 82; B.N.*]

THIERBACH, 1351.

[*Excuse for absence from a Chapter-General.*]

Reverendo in Christo patri ac domino, domino Hugoni, Dei gratia abbati monasterii Cluniacensis, et diffinitoribus capitulum generale ibidem habentibus, frater Burkardus, humilis prior in Thierembach, Basiliensis diocesis, in omnibus semper obedientiam tam debitam quam devotam. Noverit vestra paternitas reverenda, me propter debilitatem corporis interesse capitulo generali, prout digne deberem, non posse; quare vestre paternitati supplico presentibus humiliter et devote, quatinus me apud vestram paternitatem excusatum habere dignemini propter Deum; scientes nichilominus per virtutem Dei me ratum et firmum habiturum quidquid per vos ordinatum et decretum fuerit per omnia in predicto capitulo generali; dans latori presentium, ex certa scientia, liberam potestatem in animam meam jurandi predicta omnia sic vera esse, prout specificatum est supra. In cujus rei evidens testimonium sigillum meum duxi presentibus apponendum. Datum anno Domini M^oCCC^o die veneris ante festum beati Georgii martyris.

[*On a panel of parchment; seal label appendant; 8½ inches by 3½ inches; Nouv. acq. lat., 2,272, No. 35; Bibl. Nat.*]

ROMAIN-MOUTIER, 1358.

[*State of Romain Moutier in 1358, or report handed in to the Cluniac Visitor in that year, from the prior and convent of the same.*]²⁵⁶

Relatio prioratus Romani Monasterii facta more solito per conventum dicti loci visitoribus ad hoc deputatis, anno videlicet millesimo CCC^oL^{mo} octavo. Referunt

²⁵⁶ Romainmôtier. The word Môtier or Moutier [ol. Moustier] signifies both a church and a monastery, for no "monastery" was without a "church," therefore in the first sense is equivalent to "Münster" in

quod dictus prioratus per priorem modernum spiritualiter et temporaliter bene et laudabiliter regitur. Ibidem est numerus monachorum solitus ab antiquo, qui sunt vite laudabilis et conversationis honeste, et deferunt se in habitu et vestibus licite, prout decet. Ibi fit divinum officium continue, sollempniter et devote. Hospitalitas etiam potissime conservatur. Item prior jurisdictionem tam spiritualement quam temporalem viriliter et incessanter prosequitur ac conservat; ceterum a duobus annis citra quandam villam que vocatur Voufflens Villa (*Wofflens*)²⁵⁷ cum mero et justo imperio, omnique jurisdictione, necnon cum suis juribus, et perpetuo alienatam per suos predecessores, fere jam sexaginta annis elapsis, pretio mille ducentorum et viginti florenorum, totaliter reheredit et rehabuit, et ipsam cum juribus suis universis tenet ad manus suas, interveniente vero super hoc auxilio, consilio, et favore reverendi patris ac domini, domini abbatis Balmensis (*Baume les Messieurs*); tamen revera pro rehemptione premissa et solutione complenda, mutuo accepit per formam depositi quingentos florenos, quod debitum attenuavit hoc anno de centum florenis auri. Cetera vero debita suorum predecessorum attenuavit de centum et sexaginta florenis auri, debitis apud Orbam (*Orbe*) pro lucro, quorum percipiebant creditores annuatim octo modios frumenti; verum etiam quandam questionem de novo sibi motam per dominum Petrum, dominum Montis Richerii super jurisdictione et mero imperio hominum prioratus predicti, in villa de Pampignye, viriliter prosecutus fuit cum maximis missionibus et expensis, videlicet coram domino comite Varmucensi, dominoque Voaudi (*Vaud*), ac etiam incessanter prosequitur et instantissime causam eandem nondum finitam; et pro certo, nisi fuisset causa litigium supradictum, nitebatur et pro-

German; both being a corruption from the Latin Monasterium (*monastère*; monastery]. Although the text reads as if the name were Romanum Monasterium, it implies Romani Monasterium, or the Monastery of St. Romain, the celebrated hermit of the 6th century.

²⁵⁷ Or Wufflens, not far from Romain-Moutier, in Vaud. This name (in German Wolfingen) signifies the "country of wolves;" from Wolf.

ponebat in effectu debita memorata in summa majori attenuare. Edificia dicti prioratus et membrorum in potissimo statu sunt, ac etiam conservantur per priorem modernum, qui quidem, inter cetera, cum suo conventu in choro, refectorio et aliis locis solitis et licitis continue conversatur. Datum sub sigillo nostro dicti conventus, qui predicta in verbo veritatis unanimiter retulimus et confitemur esse vera, die decima, mensis aprilis, anno Domini ut supra, millesimo CCC^{mo}L^{mo} octavo.

[Original parchment document ; length 13½ inches ; depth 4½ inches ; M.S., lat. nouv. acq., 2,271, No. 80 ; Bibl. Nat.]

PAYERNE, 1358.

[*Report of the Prior and Convent of Payerne to the Cluniac Visitors in 1358.*]

Relatio prioratus Paterniaci anni quinquagesimi octavi, facta per conventum visitoribus. Referunt quod dictus prioratus Paterniaci per priorem modernum spiritualiter et temporaliter, bene et laudabiliter regitur ; divinum officium ibidem fit solempniter et continue ; ibi est numerus monachorum solitus ; quibus debite et incessanter per dictum priorem necessaria ministrantur ; hospitalitas potissime conversatur. Idem dictus prior dictos suos monachos facit in vestibus et aliis in ordine consueto licite deferre et honeste ; ceterum jurisdictionem ecclesie viriliter prosequitur erga dominum comitem Sabaudie ;²⁶⁸ et alios dominos patrie et loci. Idem prioratus extitit, et est obligatus per predecessores prioris moderni, in decem millibus libris lausanensium ; que debita prior nititur efficaciter attenuare et revocare juxta posse, utpote cum idem litteras remissivas et alias redemptionis non habeat, sed ipsas detinet et usurpat predecessor suus. Verum ex quo fuit prior, onera dicti

²⁶⁸ Amadeus VI., Count of Savoy, surnamed the "Green count," (*Comte Vert*) ; acquired possession of Piedmont in 1382, and ob. 1382. The 8th Count was created Duke, by the Emperor Sigismund, in 1417.

prioratus attenuavit de viginti modiis frumenti, solitis persolvi anno quolibet apud Balmas, quibusdam creditoribus quibus venditi fuerant, per ipsius predecesso-rem, pretio ducentarum et quinquaginta librarum. Item decimam vini de Pulie (*Pully*),²⁵⁹ quam fere totam sibi appropriaverat capitulum cathedralis ecclesie Lau-sanensis, cum magnis viribus et missionibus recuperavit; residuum dicte decime soliti fuerant, jam dictum est, cives lausanenses solvere in Lausanna, qui locus distat ab alio bene per dimidiam leucam, quod fiebat in magnum dicti prioris prejudicium et gravamen. Nunc vero, anno nuper elapso, dictam decimam procuravit cum effectu dictus prior in loco Puliaci, superius nomi-nato, persolvi. Preterea idem prior debita dicti prioratus de Pluiz, nec est mirum, non potuit attenuare, propter onera dicto prioratui incumbentia a tempore quo fuit prior, quod sequitur:—Primo quia precepto domini Cluniacensis, qui vixit, et mandato prosequi executioni, demandari diffinitionem per diffinitores sacri capituli generalis Cluniacensis celebrati merito et editam contra dominum Petrum Mistralis, ac etiam dicti prioratus collationem insecutam, non parcendo laboribus et expensis, tradidit et realiter deliberavit pro antedictis missis et expansionibus, reverendo patri in Christo ac domino episcopo Lausanensi quinquagintos (*sic*) florenos florenorum boni auri et ponderis, per ipsum dominum episcopum traditos mutuo pro premissis exequendis, ut extitit visum et computatum, presente reverendo patre domino abbate Balmensi. Item, quia quasi fere omnia edificia dicti prioratus et ipsius membrorum invenit dilapidata et destructa, que jam pro majori parte reparavit, et maxime apud Pulie fecit quandam grangiam novam et ibidem curtinas muri in magna altitudine; que premissa sibi costiterunt septies viginti florenos auri. Preterea reparavit et fecit campanas, berfredum, et cam-panale ecclesie Sancti Petri Columbariensis, et fecit co-operiri omnia tecta tam dicte ecclesie quam domus. Pro quibus faciendis tradidit et liberavit ducentos et quinqu-

²⁵⁹ Not far from Lausanne and the lake of Geneva.

ginta florenos; verum etiam solvit pro retentis sui predecessoris, subcollectore decime principalis procuratore; ratione visitatorum; episcopo Gebennensi; nec non etiam subcollectore subsidii domini Cluniacensis; pro quibus quidem dictum prioratum et ejus membra cum adeptus fuit possessionem, invenit ecclesiastico suppositum interdicto usque ad summam ducentorum florenorum auri. Clausum vinearum siquidem de Viz, et alias vineas dicti prioratus, que per longum tempus exculte non fuerant, omnino fecit reparari et excoli; tradidit etiam et solvit pro prosecutione litigii, seu cause quam habet, et viriliter prosequitur in curia Romana contra suum predecessorem ducentos florenos. Datum sub sigillo nostro dicti conventus, qui predicta referimus et confitemur esse vera, die nona mensis Aprilis, anno Domini millesimo CCC^o quinquagesimo octavo.

[*Original document; remains of seal on parchment label; length 11½ inches, width 10¾ inches; MS., nouv. acq., lat. 2,271, No. 79; B.N.*]

ROMAIN-MOUTIER, 1359.

[*Excuse from the Prior of Romain-Moutier for his absence from the Chapter-General.*]

Reverendo in Christo patri ac domino, domino Andruyno digna Dei vocatione Cluniacensi abbati, necnon et dominis diffinitoribus sacri capituli generalis Cluniacensis, frater Berthaudus Alamandi, prior humilis domus vestre Romani Monasterii, reverentiam tam debitam quam devotam, et obedientiam usque ad mortem. Cum ad instans sacrum capitulum generale, quod apud Cluniacum per vos, auctore Domino, eminet celebrandum in proxima dominica, qua cantabitur in Dei ecclesia *Jubilate*, nequeam, ut teneor et affecto personaliter interesse, longa infirmitate gravatus, reverendam paternitatem vestram humiliter rogo per presentes, quatinus absentiam meam quoad presens, habere vobis placeat excusatam, et quamvis infirmitas nostra, qua fere per totam quadragesimam graviter laboravi, sit satis notoria,

ut tamen vobis constet ad plenum, do potestatem jurandi in animam meam domino Bartholomeo de Chastenay, priori Rubei Montis [*Rougemont*] predicta fore vera; paratus tamen ordinationes, diffinitiones et statuta, que per vos in dicto capitulo fuerint ordinata, rata et grata habere, et ea firmiter et inviolabiliter observare, ac si in dicto capitulo presens essem. Vestram venerandam paternitatem conservet Altissimus feliciter et longo. Datum sub sigillo meo, octava die mensis maii, anno Domini M^oCCC^oL^{mo} nono.

[*Original on parchment; length 8½ inches; depth 3½ inches; M.S. Nouv. lat. 2,272, No. 47; B.N.*]

LIEU DIEU, 1366.

[*Document, being an exchange of land between Jacquart du Pont, and the Prior of Lieu Dieu, enabling the exact geographical site or locality of that priory to be established.*] (1366.)

Nous officialx de la court de Besançon, faisons savoir à tous, que par devant Jehan de Saint Albin, clerc, notoire et jurey de nostre dicte court de Besançon, nostre comand especial, auquel quant à ce nous avons commis nostre puissance en droit pour ce personnelment estaubliz, Jacquart du Pont demorant à Abbans la Ville [*Abbans la Ville, or Abbans Dessus et Dessous* (Doubs, c. de Quingey)], ay bailliez et delivrez perpetuellement pour lui et pour ses hoirs à Monss^r Hugue dit du Bois de Lielle, priour du priorey du Leuf Dex, pour lui et pour ses successeurs, par maniere d'eschange une piece de vigne, ensamble le fond et les appartenances d'ycelle seant en Eschandellate, touchant d'une part à Prenat, filz fut de Perrin de Chitres d'Abbans, et d'autre part à Viullin, filz fut de Perrin Sairclat d'Abbans, quittement et franchement, encontre une piece de terre seant en Essomlenelle, toichant à chemin communx, et d'autre part audit Jacquart; et laquelle piece de vigne li diz Jacquart ay promis, pour lui et pour ses hoirs, par son sairement pour ce donney sur

saintes euvangiles, et sur l'obligation de touz ses biens, moubles et non moubles presanz et advenir, audit monseigneur Hugue, et a successors garantir, maintenir, deffandre, appaisier contre toutes genz asses propres misses et despanz et que contre la tenour desquelx chouses nons officiaux dessusdiz es prieres et requestes dudit Jacquart, avons fait mettre le seel de nostre dite court de Besançon en ces presentes lettres, que furent faites et donnees presanz enqui Henry Champion de Quingey [Doubs, arr. de Besançon], et plusours autres tesmoins à ce appelez et requis, le mardi apres le die-mange que l'on chante en sainte englise *Reminiscere*, l'an de grace milz troiz cenx sexante et six.

J. DE SANCTO ALBINO.

[Original parchment document; length 9½ inches;
depth 4¼ inches; M.S. Nouv. lat. 2,266, No. 13;
B.N.]

ST. ALBAN OF BÂLE, AND FELDBACH, 1459.

[From the Abbot of Cluni's Vicar-General in the Province of Germany, in reference to the Nunnery of Feldbach.]

Obedientiam que moram nescit, celse vestre paternitati presentium cum his et aliis scriptis transmittio nuntium, humiliter cogitans quatinus eundem nuntium benigne vestra suscipiat clementia, et ad ea que coram reverendissima vestra paternitate nomine meo pertractare habet; michi utique ingenter incumbencia, ac vestris prioratibus in Alemannia, et signanter prioratui vestro de Velpaco [Feldbach] valde necessaria, benevolum animum paternumque affectum prebeatis, eaque desideranti fine compleatis, ut sentiat reverenda vestra paternitas exinde non parvum fructum processu temporis turgescere; exhinc Altissimo vestram reverendissimam paternitatem commendans, protectioni alarumstrarum me submitto. Datum Basilee in domo vestra Sancti Albani, sub sigillo meo, quarta die mensis octobris, anno (etc.) L. nono.

z z

Vestre Reveritudinis humilis et devotus frater, Johannes Brand, prior Sancti Albani Basiliensis, vicarius in Alemannia.

(*In dorso.*) Reverendissimo et in Christo prestantissimo patri, ac domino, domino Johanni de Borbonio,²⁶⁰ digno Aniciensi episcopo, ac famose ecclesie Cluniacensis abbati, religiosissimo patri ac domino suo metuendissimo.

[*Original; on paper; length 12 inches; depth 9 inches;*
 "Collection de Bourgogne," Vol. 85, No. 525;
 B.N.]

ST. ALBAN OF BÂLE, 1469.

[*Notarial instrument, certifying Amadeus (Prior of Regensburg in the canton of Zürich), and Peter (Sacrist of St. Alban of Bâle) to have been respectively constituted Prior and Sub-Prior of the last-named monastery.*]

(F. 1^a) In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen. Anno a nativitate Domini millesimo quatercentesimo sexagesimo nono, indictione tertia, die vero veneris decima quinta mensis decembris, infra horam quintam et sextam post meridiem, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Pauli, divina providentia pape secundi, anno sexto, venerabilis et religiosus in Christo pater dominus Amadeus Mistralis de Crisiando, prior monasterii in Rugensperg [*Regensburg*], Constanciensis, et elemosinarius monasterii Paterniaci [*Payerne*], Lausanensis diocesis, ordinis Cluniacensis, coram religiosis fratribus Morando Schot, priore domus sancti Johannis in Rosessheim²⁶¹ [*Rosheim*], Petro Müller custode; Conrado Sporlin, Petro Coetnoner, et Anthonio Knobloch, monasterii Sancti Albani Basiliensis, prefati Cluniacensis ordinis monachis professis, in mei notarii publici testiumque infrascriptorum, ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum pre-

²⁶⁰ Jean de Bourbon, Bishop of Puy-en-Velay (1456).

²⁶¹ Bas-Rhin, arr. of Schlestadt.

sentia, personaliter constitutus proposuit quomodo post diutinam ipsius monasterii Sancti Albani prioratus sive prepositure vacantiam, atque multiplicia discrimina quibus ipsum monasterium fuit irretitum, adeo quod conventus ipsius monasterii fuit jam longo tempore a divinis suspensum, singularesque persone ipsius monasterii excommunicationis sententia innodate, atque in ipsum monasterium interdicti sententia lata; adeoque quod divinus ibidem cultus omnino cessaret, subdictisque ipsius monasterii ecclesiastica denegarentur sacramenta, et redditus ac decime, bonaque ad ipsum monasterium pertinentia, per creditores auctoritate tam spiritualium quam secularium judiciorum attraherentur, et non minus subdicti quam prefati (F. 1^b) fratres ipsius monasterii professi hincinde, tanquam oves sine pastore aberrantes ad alienas caulas, ita quod hii pro refectione ad alia monasteria, et illi pro sacramentis ecclesiasticis ad alias parrochiales ecclesias cogerentur se transferre. Hoc tamen reverendissimus in Christo pater et dominus gratiosissimus, Johannes,³⁶¹ Dei et apostolice sedis gratia episcopus, et prudentissimi viri magistri civium et consules inclite civitatis Basiliensis, clamore valido percepissent prelati permoti, volentes oves dispersas ad proprias revocare caulas, et ipsis fratribus et monasterio de opportuno remedio providere; convocatis fratribus ipsius monasterii et sciscitantes ab eis quisnam inter eos habilis ad supportandum onus regiminis et administrationis ipsius monasterii existeret, et neminem, proh dolor! inter eos invenientes, de consensu ipsorum fratrum reverendissimus pater, dominus Johannes episcopus, et prudentissimi viri de consulatu civitatis Basiliensis, ipsi domino Amadeo Mistralis litteras scripserunt supplicationis, quatinus ad eos venire, et cum eis modo quo ipsi monasterio in talibus necessitatibus subveniretur, tractare vellet. Quorum precibus annuens venisset, cum ipsis negotia ipsius monasterii tractasset, tantumque apud

³⁶¹ John de Venningen, instituted to the bishopric of Bâle in 1458. He was in great favour with Pope Celestine III., who brought him to the special notice of the Emperor Frederick III. He died 1478 (Trouillat, V., 534).

eum egissent, ut ipse onus regiminis et administrationis prefati monasterii, licet indignus, ut asseruit, acceptasset. Sed quia sibi grave foret, cum titulum canonicum non haberet, hujusmodi onus subire quo adipiscendo necessario nuncios tam ad prefatum sanctissimum dominum nostrum apostolicum, quam ad reverendissimum patrem dominum abbatem Cluniacensem mittere haberet, ex quibus sumptus et expense magne sibi accrescerent; quod si etiam medio tempore aliquis, aut de facto (F. 2^a) aut alias, in hujusmodi prioratu se introduceret, et possessionem hujusmodi usurparet, quocumque hoc titulo fieret, suas expensas et fatigam gratis fecisset; et ex hoc infamiam, dampna et expensas irreparabiles sustineret. Propterea, prefatos fratres ibidem astantes serius requisivit, quod si ipsi eum in gubernatorem et administratorem prefati monasterii habere vellent, prout hec sibi per sua scripta innotuerint, quod ex tunc, ipsi omnes et singuli fratres supradicti pollicitarent et promitterent ut nullum preter eum, usque ad festum nativitatis sancti Johannis Baptiste, quocumque titulo insignito pro priore sive preposito aut administratore recipere, aut ei assentire vel possessionem ipsius prioratus tradere vellent; sed si a quoquam quavis auctoritate requirerentur, eidem non consentire, sed ab hujusmodi requisitionibus ad sanctam sedem apostolicam vel alias, prout expedire videretur appellare, aut suo nomine a requisitoribus hujusmodi appellantibus, realiter et cum effectu adherere. Quod cum omnibus et singulis supradictis fratribus placuisset, et cum pro administratore recepissent singulariter singuli, per fidem suam in meis manibus solemniter stipulatam et receptam, nomine promissionis et juramenti quod ordini et religioni suis prestiterint, etiam realiter promiserunt et obedientiam sibi fecerunt. Quo facto, prefatus venerabilis pater dominus Amadeus, adhuc ibidem coram eis et me atque infrascriptis testibus presens, ut asseruit (F. 2^b) se habere pro expeditione dicti negotii et aliorum sibi incumbentium negotiorum a loco Basiliensi absentare; qua propter etiam necessarium foret aliquem ex fratribus dicti monasterii sancti Albani loco suo relinquere, ut divinus ibidem cultus minime

negligeretur, sed serius expediretur, qui hujusmodi divinis intenderet officiis; ideo ipsos fratres, videlicet Morandum Schot, Petrum Müller, Conradum Sporlin, Petrum Coetnoner, et Anthonium Knobloch, prefati monasterii et ordinis professos exhortatus fuit, ut inter se quempiam quem ad hoc aptiorem et utiliorem ipsi monasterio et conventui cognoscerent, in subpriorem eligere vellent. Qui, ut sic exhortati, seorsum cedentes singulariter singuli nemine discrepante, unanimi voce religiosum fratrem Petrum Muller (*Müller*), ipsius monasterii custodem, pro subpriore ipsius monasterii, ut et tanquam habilem et ydoneum nominaverunt et deputarunt. Quem etiam prefatus dominus Amadeus, prelibatis fratribus presentibus et audientibus, prefecit sibi curam tam in conventu quam in choro fideliter et legaliter exercendam committendo. Et rursum atque incontinenti omnibus melioribus modo, via, jure cum stilo et forma quibus melius et efficacius fieri potuit et debuit, fecit, constituit, creavit, deputavit et solempniter ordinavit suos viros certos, legitimos et indubitatos procuratores, actores, factores negotiorumque suorum gestores, ac nuncios speciales et generales, ita tamen quod specialitas generalitati non deroget nec e contra, videlicet venerabiles et religiosos in Christo patres et dominos Anthonium de Curre, decanum ordinis sancti Anthonii in diocesi Constantiensi, Sitarum (F. 3^a) preceptorem,²⁶³ et Andream Schmuctcomendatorem²⁶⁴ domus ordinis Theuthonicorum (*Teutonic Order*)²⁶⁵ Basilee, ibidem presentes, et onus sive officium procurationis hujusmodi in se sponte suscipientes, et quemlibet eorum in solidum, ita tamen quod non sit melior conditio occupantis, neque deterius subsequentis,

²⁶³ Preceptor, or superior of a preceptory, among the Knights of the Teutonic Order, and the Templars.

²⁶⁴ Commendator; Commander; one of the principal officers among the military religious orders, whether of the Knights-Templars, or of the Teutonic Order; head of a so-called commandery, of which, one seems to have existed at Bâle.

²⁶⁵ At the date of this record, the Knights of the Teutonic Order had become amalgamated (since 1237) with the Brethren of the Sword of Livonia. This military religious order followed the same rule with the Templars, and was first founded by Frederick, Duke of Suabia, in

sed quicquid per unum ipsorum inceptum fuerit, per alterum id prosecui valeat mediari et finire, ad regendum, gubernandum, administrandum, prefati monasterii et conventus sancti Albani quecumque negotia ac pertractandum, quascumque causas spirituales et temporales, presentes et futuras ipsi monasterio et conventui incumbentes, emergentes, incidentes, dependentes, et ipsis connexas, quocumque vocabulo intitulentur, contra quascumque personas ecclesiasticas et seculares, de moribus, disciplinis, consuetudinibus, et regiminibus investigandis et inquirendis; inobedientes, excedentes, contraditores et rebelles, prout facti qualitas exigit et ordo dictaverit rationis, corrigendum et disciplinandum. Et pro premissis omnibus et singulis, tam coram prefato reverendissimo patre domino Johanne episcopo, ejus vicario officiali generali, aut prefatis prudentissimis consulibus civitatis Basiliensis, aut ipsorum deputatis, et quibuscumque aliis iudicibus et commissariis delegatis, subdelegatis, ordinariis et extraordinariis comparandum, agendum et placitandum, ipsumque dominum Amadeum constituentem, et ejus jura in omnibus et per omnia defendendum, libellum sive libellos et quascumque petitiones, summationes dandum et exhibendum, darique et exhiberi videndum et audiendum, jurandum et deliberandum, jurarique et deliberari videndum, de calumpnia vitanda et veritate dicenda, cum omnibus et singulis clausulis, in et sub calumpnie juramento contractis, et cujuslibet alterius generis licitum et honestum juramentum (F. 3^b) in animam dicti domini constituentis prestandum, et ex adverso prestari videndum et audiendum, ponendum et articulandum ponique et articulari videndum contra libellum, necnon positiones et articulos et contra quemcunque ex adverso productu dicendum et excipien-

1190. The order, dedicated to the Virgin Mary, was confirmed by Pope Celestine III. The grand-master had his seat at Marienburg at the time of its chief domination, after the capture of Jerusalem by the Saracens, and the return of the Knights to Germany. Its services from that time in promoting Christianity, and the conversion of the heathen, were not surpassed by any other. The Order subdued and christianized all that part of Europe, since known as Prussia, although it took them nearly half a century to effect it.

dum, et sic deinceps, si opus fuerit, procedendum ad omnes et singulos actus et terminos substanciales et accidentales, tam de usu, jure, observantia, more, stilo et consuetudine sacri pallacii apostolici, quam aliarum quarumcumque curiarum, spiritualium et secularium observari solitos, procedendum et procedi videndum, concludendum et renunciandum, atque concludi et renunciari videndum sententiam, sive sententias, tam interlocutorias quam diffinitivas; ferri petendum et obtinendum ab ea seu eis, et quocumque alio gravamine illato vel inferendo et a quibuscumque etiam aliis processibus apostolicis vel ordinariis, et eorum requisitionibus, penis et sententiis in eisdem latis, vel ferendis, provocandis et appellandis appellationibus, primo, secundo, tertio; ac instantanter, instantius et instantissime petendum et obtinendum causam et causas appellationis et appellationum hujusmodi prosequendum, intimandum, et insinuandum, et notificandum; expensas et dampna taxari petendum, et obtinendum, beneficium absolutionis simpliciter vel ad cautelam a quibuscumque sentenciis latis vel ferendis, petendum, impetrandum, et obtinendum, unum quoque vel plures, procuratorem seu procuratores loco sui substituendum, et eum vel eos revocandum; et onus sive officium procuracionis hujusmodi in se reassumendum totiens, quotiens necessarium fuerit et videbitur expedire; et generaliter omnia (F. 4^a) alia et singula dicendi, gerendi, exercendi et procurandi, que in premissis necessaria fuerint seu quomodolibet opportuna, etiam si majora essent presentibus expressatis. Et quod ipsemet constituens faceret seu facere posset, si premissis omnibus et singulis presens et personaliter interesset. Promisit insuper idem dominus constituens, per fidem suam, loco juramenti, quam ordini et religioni suis stipulavit, in manibus mei notarii publici infrascripti, tanquam publice et autentice persone, solempni stipulatione interveniente, se ratum, gratum, atque firmum perpetuo habiturum totum id et quicquid per suos procuratores aut alium eorum substituendumque ab eis vel eorum altero actum, factum, dictum, gestum, procuratumve fuerit in premissis seu aliquo premissorum, sub ypotheca et obligatione omnium

bonorum monasterii sui et suorum presentium et futurorum ; de et super quibus omnibus et singulis premissis idem dominus Amadeus constituens sibi a me notario publico infrascripto unum vel plura, publicum seu publica fieri atque confici voluit et requisivit, instrumentum et instrumenta. Acta fuerunt hec in striba domus fratrum ordinis Theutonicorum (*Teutonic Order*) Basilee, anno Domini, indicione, die, mense, hora et pontificatu quibus supra, presentibus ibidem honorabilibus ac prudentibus et discretis viris, dominis Ludovico Sicher, capellano et organista in ecclesia Basiliensi, necnon Johanne Gemy, et Henrico Meyger, civibus et consulibus Basiliensis civitatis, testibus ad premissa vocatis (F. 4^b) pariter et rogatis.

Ceterum sub anno Domini, indicione et pontificatu quibus supra, die vero lune, decima octava mensis decembris, hora nona ante meridiem, in monasterio Sancti Albani Basiliensis, ordinis Cluniacensis, in striba refectorii conventus ibidem, in mei notarii publici, et testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum, presentia, personaliter constitutus venerabilis religiosus frater Andreas Schmutt, commendator fratrum Hospitalis Sancte Marie Jerosolimitane Thethonicorum domus Basilee, procurarie et nomine procuratorio quo supra, et coram religiosis fratribus et dominis Petro Müller subprior, Petro Toctuoner, Anthonio Knobloch, et Georgio Locher, conventualibus dicti monasterii, proposuit quomodo post obitum quondam bone memorie religiosi fratris domini Johannis Brand, monasterium ipsum, conventus atque fratres tantis fuerint involuti debitis, ita ut monasterium ipsum, conventus et singulares ejusdem persone non solum suspensionis, excommunicationis et interdicti sententia innodati, verum etiam census, redditus, decime, proventus, jura et obventiones, ymo etiam immobilia bona pro ipsis debitis obligatis, et ad ipsum monasterium et conventum spectantibus, per creditores multiffarios judiciis spiritualibus et temporalibus arrestati, et aliqui ex eis attracti fuerint, et non minus ipse conventus ad tantam venerit tribulationem, ut nisi fuisset opportuno succursum

remedio, fuisset desolatus, et fratres ipsius fuissent in exilium tracti, prout hec (F. 5^a) omnia eis omnibus nota essent, hoc pie attendissent Reverendissimus in Christo pater et dominus Johannes, episcopus Basiliensis, ac magistri civium et consules inclite civitatis Basiliensis predicti, et de remedio cogitaverint opportuno; ad humiles et instantes preces et informationem ipsorum fratrum ibidem presentium, venerabili et religioso domino Amadeo, suo principali predicto, qui, ut ipsis videretur talis esset qui ad regimen et curam ipsius monasterii habendam valentissimus haberetur, litteras supplicatorias scripserint, ut ad hunc locum Basiliensem venire et negotia ipsius monasterii cum eis tractare, et regimen ac administrationem ipsius monasterii acceptare dignaretur. Qui cum hujusmodi scripta venissent supplicatores, prefatum Reverendissimum patrem dominum Johannem episcopum, et consules civitatis Basiliensis una cum suis fratribus accessissent, et scrutatis hincinde proventibus et debitis sive obligationibus, tantum cum eo egerint quod ipse administrationem hujusmodi acceptasset; sed quare canonicatum, alias titulum, non haberet, infra hinc et festum Nativitatis Sancti Johannis Baptiste ageret, ut sibi titulum canonicatum super hoc acquireret, quiaque etiam medio tempore se residentiam in ipso prioratu, aliis suorum prioratus et elemosinarii officiorum negotiis impeditus minime facere posset prout expediret; unde necessarium censuisset aliquem ex ipsis fratribus ipsi prioratui substituere, prout ipsorum fratrum consilio et unanimi electione egisset, et prefatum fratrem Müller substituisset; cui etiam et sibi omnes pariter et singuli obedientiam fecissent, hoc sub voto religionis (F. 5^b) ordini suo prefato, et per fidem facere promittendo; deinde simili voto et fide singulariter singuli se nulli alteri preterquam prefato domino Amadeo, tamquam suo superiori atque administratori, obedientiam facere, neque alicui alteri infra hinc ad festum nativitatis Sancti Johannis Baptiste proxime futurum quacumque auctoritate litteras ostenderit, assentire, etiam si aliqui provisionis litteras a sancta sede apostolica, vel alia quavis auctoritate impetratas ostenderint, non curare neque eos

admittere, si quibusvis appellationibus in contrarium pro parte ipsius domini Amadei, medio tempore, a quibuscunque processibus et sentenciis interponendis adherere sigillatim omnes supradicti promisissent. Solus prefatus frater, Georgius Locher, hujusmodi facti non interfuisset, quamvis de gremio ipsius conventus ipse existeret. Quapropter eundem fratrem Georgium ibidem presentem instanter, ut etiam similem assensum, obedientiam, consensum et promissionem preberet, et faceret quo supra nomine, monuit et requisivit; ad cujus quidem seriosam monitionem et requisitionem prefatus frater Georgius Locher, in medio ipsorum reverenter assurgens, se hujusmodi pristinam conventionem factam nescivisse, cum fratres ipsi hoc ipsum celare noluisent, asseruit, et propterea sibi indignare non velle rogavit, quocumque modo sibi possibili ipse commodum, utilitatem et honorem ipsius monasterii et conventus promoveri posset, ad hoc omnino rotis omnibus et totis viribus conaretur. Et quare res hujusmodi per prefatum reverendum patrem dominum episcopum Basiliensem, suum gratiosissimum dominum (F. 6^a), atque consules Basilienses ita tractata et concordata pro bono, utilitate et pace ipsius monasterii, erat ut audiret, ideo ad bonum et commodum ipsius monasterii promovendum ipse etiam tanquam obediens filius in ipsum dominum Amadeum administratorem consensit, et ipsum pro suo superiore recognovit, et eidem domino Amadeo, atque prefato fratri Petro subpriori, in omnibus licitis et honestis obedientiam facere, et etiam quibuscunque appellationibus pro parte ipsius domini Amadei, a quibuscunque gravaminibus sibi et monasterio atque conventui illatis et requisitionibus fiendis interponendum adherere, sub voto religioni prefati prestitito per fidem suam in manibus mei notarii publici infrascripti solempniter stipulatam et receptam realiter promisit; presentibus ibidem religiosis in Christo fratribus domino Morando Schoet, priore domus Sancti Johannis Brissetzheim, et Michaelae converso et celerario ejusdem monasterii et ordinis ejusdem, ac honorabilibus et discretis viris domino Ludovico Sicher, presbytero, capellano et organista ecclesie, Henrico Meiger consule, et Johanne

Ulrico Munchensem, layco et cive Basiliensi, aliisque pluribus laycis ipsius monasterii famulis et servitoribus, ad premissa vocatis pariter et rogatis.

Et ego Johannes Knebel, clericus Basiliensis, publicus imperiali auctoritate notarius, quia premissis omnibus et singulis una cum prenominatis testibus presens interfui, eaque omnia et singula, dum sic ut premittitur fierent et agerentur, vidi et audiui, ideoque hoc presens publicum (F. 6^b) instrumentum, per alium, me aliis occupato negotiis, fideliter scriptum exinde confeci et publicavi, signoque et nominibus meis solitis et consuetis signavi, in fidem et testimonium omnium et singulorum, rogatus et requisitus.

JOHANNES KNEBEL.

Collatio fit per nos notarios publicos subscriptos,
Bonefidei ; RosSETI.

[*Original, on paper, six leaves stitched together ; 12½ inches by 8 inches. "Collection de Bourgogne," Vol. 84, No. 539 ; Bibl. Nat.*]

SALINS, 1500.

[*Document addressed to the founder of the College of St. Jérôme of Dôle, in respect of its association with the priory of Château-sur-Salins.*]

Nos diffinitores capituli generalis sacri ordinis Cluniacensis, anni presentis millesimi quingentesimi, auctoritate apostolica electi et deputati, venerabili et carissimo in Christo fratri nostro, domino Anthonio de Ruppe (*de la Roche*), decretorum doctori, priori majori Cluniacensi, et de Caritate (*la Charité*), ac administratori perpetuo collegii Sancti Jheronimi (*college of Saint Jerome of Dôle*, s. p. 51) in universitate et studio Dolano erecti et fundati, salutem in Domino. Inter cetera que pastoralis nostro incumbunt officio, hec precipua reputamus, ut nedum nova conquirere et deperdita bona recuperare, sed etiam subditis nostris talia molientibus opem et con-

silium ferre debeamus. Sane cum pro fundatione dicti collegii, in honorem Sancti Jheronimi in universitate Dolona, Bisuntinensis diocesis, per vos nuper magnis sumptibus edificati, certum numerum religiosorum ibidem tam Deo servientium quam litteris vaccantium instituere cupiatis, ac pro perpetua eorumdem manutentione prioratum beate Marie de Castro supra Salinas (*Notre D me de Chateau sur Salins*) ordinis nostri Cluniacensis, ad quorum mensam pertinere dicebant antea, una cum juribus et redditibus muriarum seu salinarum eidem prioratui spectantibus, propter ingruentes neccessitates dicti conventus, et alias misere ypothecatis seu potius alienatis redemeritis a certis personis creditoribus, eundemque prioratum, ut sic redemptum, una cum pertinentiis suis uniri dicto collegio canonice feceritis, et quin imo propter immensam redemptionis prefate summam, unde per vos tam pro ipsius redemptionis parte quam pro arreragiis ypothece prefate principalis, et aliis redditibus ypothecatis et venditis, summam octo milium trecentum francorum jam persolvistis, ante gaudentiam dicti prioratus beate Marie de Castro supra Salinas, ipse prioratus ejusque redditus nichillominus adhuc prefatis creditoribus pro summa dicte redemptionis adhuc restante, que summa restans ascendit ad sex mille francos vel circa, remaneat obligatus in tantum, quod prefati creditores usque ad integram solutionem quolibet anno fructum dictarum muriarum, seu summan valentium annuatim circa novem centum francos, inde precipiunt, in grande vestrum ecclesieque seu prioratus Beate Marie et collegii prefati prejudicium; vos igitur, cupientes dictam ypothecam tam vobis onerosam, ut que annuatim ad decem pro centum ascendit, ad alios transferre creditores, qui summam prefatam restantem sunt solvere parati, et obligationem ypothecamve principalem ad se pro minori profectu recipere, supplicastis nobis quatinus id vobis de auctoritate nostra qua in hac parte fungimur, licerit ad dictos fructus et redditus usque ad integram redemptionem aliis de novo creditoribus taliter obligare; nos igitur, fervens vestrum in hac parte desiderium in Christo,

fovere cupientes prefatam licentiam, vobis concedimus dictosque fructus muriarum et salinarum ac aliarum pertinentium dicti prioratus pro summa restanti et principalis redemptionis aliis quibuscumque creditoribus obligare et transferre ipsos que alienare cum gratia tamen reachati perpetui facultatem et potestatem donamus, ac auctoritatem nostram omnimodam qua in hac parte fungimur, vobis per presentes impartimur, in cujus rei testimonium sigilla dominorum claustralis Cluniacensis, Celsiniarum, de Medicino et Sancti Laurentii de Bersigolio prioratum priorum, nostrum condiffinitorum in absentia aliorum nostrorum sigillorum litteris presentibus duximus apponenda. Datum in camera diffinitorii generalis capituli ordinis nostri Cluniacensis in Silvigniaco celebrati, die duodecima mensis maii anno predicto Domini millesimo quingentesimo.

Per R. P. dominos diffinitores generales,

DE PUTEO.

[*Original, on paper; length 12½ inches; depth 8¼ inches; M.S. nouv. lat., 2,267, No. 43; B.N.*]

FELDBACH, 1500.

[*From the Prior to the "Diffinitors" of the Chapter-General, in exculpation of himself.*]

Sincera et humili recommendatione ad vota Reverentie vestre semper previa, Reverendissime pater, visitatione pridie per ejusdem Reverentie vestre visitatores ad me monasteriumque meum, et illius personas visitandos destinatos facta, fui per eosdem ad comparendum coram eximiis dominis meis diffinitoribus, et quibusdam articulis contra me obyciendis respondendum ore vocatus et citatus. Et quanquam possem eisdem articulis contra omnem rei veritatem fictis ita respondere, et audita per R. V. vel suos diffinitores responsione, non dubitarem ipsa Reverendissima paternitas vestra summam exinde reciperet com-

placentiam, meque redderet excusatum, tamen propter senium meum quo gravior, necnon et corporis mei invalescentiam apud R. P. V. seu ejusdem diffinitores nunc temporis comparere nequeo; ne igitur R. V. P. reputet me subterfugia querere et in accusatis culpabilem, R. P. V. humiliori quo potero modo rogito si ipsa R. P. vestre hiis et aliis ad eandem R. P. missis scriptis, fidem prebere noluerit, sed omnino me habere incusatum, ut causam inquisitionis cum suis dependentibus, Reverendo patri domino episcopo Basiliensi, uti vicario generali et venerabili domino preposito ecclesie Sancti Petri Basiliensi tanquam conservatori nostri ordinis tam conjunctim quam divisim committere. Tunc coram eisdem super accusatis, si que sint, jure me defendam ita et taliter, ut ipsa R. P. V. videbit hujusmodi de me factam inquisitionem fore nullam, et in odium et damnum meum confectam, meque hactenus circa monasterium meum illiusque personas et bona tam probe et honeste rexisse, ut hii mei emuli qui eandem incusationem fecerint, nullam prorsus habuerint in me causam eandem faciendi. Nam R. P. V. mandatis pro posse obtemperare, ut debeo, sum et ero semper parato paratior. Que, ut opto, longis valeat temporibus felix, et prospera michique et ejusdem indigno servitori et cappellano nullo tempore abjecto precipiat. Datum Jovis post *Quasimodo* anno etc. nono. R. P. V.

Humilimus servitor et capellanus,
fr. CONRADUS HÜTTLIN, prior Veltpacensis.

[Endorsed]

Reverendissimo in Christo patri et domino,
domino Jacobo de Ambrosio,²⁶⁶ insignis monasterii Cluniacensis abbati dignissimo et [effaced]
mots reverendissimo.

[Original paper document, 12 $\frac{5}{8}$ inches; depth 11 $\frac{1}{8}$ inches;
Nouv. lat. 2,272, No. 68; B.N.]

²⁶⁶ Jacques d'Amboise, 43rd Abbot of Cluni.

FELDBACH, 1509.

[*Letter having reference to the exonerating explanation and excuse of the Prior of Feldbach, to which it is appended.*]

Voluntario complacenti affectu promisso, reverende in Christo pater, domine ac amice charissime.—Accepimus relatione venerabili nostri dilecti ac devoti domini Conradi Hütlin, prepositi monasterii Velpacensis nobis familiaritate quadam juncti, nobisque a Romana Cesarea Majestate nostri clementissimi domini, predicti monasterii tutoris ac defensoris in sua Majestatis defensione teneri commissum, quod jam sicut etiam antea crebris vicibus contigit, coram vobis in Cluniaco comparere citatus ac requisitus; et quanquam his omnibus obedire summo affectet conatu, sit tamen ei id impotentia corporis sui et gravescente senio, sicut nobis certo constat, impossibile, quemadmodum etiam visitatores propria in persona videre ac certiores redditi sunt, a quibus paternitati vestre id, sicut non dubitamus, non occultatum sit; et hac ratione in quindecim annis tam longinquum iter nusquam equitare potuit. Nihilominus tempore quo requisitus, et predicta ratione defectu corporis, quo comparere non potuit, in eum tanquam inobedientem processeritis, in prejudicium et notabile dampnum suum quod hactenus dicto monasterio, postquam id innumerabilibus aliis gravaminibus paupertatibusque ponderatum sit, non in mediocri nocimentum tendat. Quod quidem ei (sicut timet) rursus venturo fato contingere posset, quare (F. 1^b) dictus dominus Conradus ex parte sue prelature et debite obedientie, quibus Romane Cesaree Majestati, ac inclite domini Austrie, conjunctus una cum aliis prelatis, huic patrie attinens de his relationem nobis facere cogitur, supradicta quodam modo precavendo. Post hæc, loco et nomine predictæ Cesaree Majestatis, paternitatem petimus cum voluntario complacendi affectu, paternitas vestra non velit predictum prepositum, indicatis rationibus sue absentie, non inobedientem estimare, sed etiam

satis et efficaciter excusatum purgatumque habere; nam id nulla alia via aut modo quod audistis, factum est. Ideo contra eum non procedere, aut si dampnum aliquod adjungere velitis. Cum itaque eum prepositus de Frigido Fonte,²⁶⁷ qui eum, sicut nos accepimus, coram paternitate vestra quibusdam modis inculpaverit, aut quisquis justas expostulationes in eum in presentia aut in futurum habere duceret, a quibus liquido intelligere poteritis, non esse sui animi adversus eas aliquid doti et fraudis moliri, que non compareat, poteritis domino nostro episcopo Basiliensi, vel spiritali suo conservatori inter partes, in causa, aut amice, aut juste, tractando comittere. Volumus insuper cum dicto preposito Velt-pacensi tantum (F. 2^a) loqui, ut dictam amicabilem aut justam tractationem sine repugnatione aliqua assumet, et quicquid si injunctum fuerit (ut decet) exequatur. Et cum hoc factum fuerit, intelligetis incusationem prepositi de Frigido Fonte cassam, et vacuum extitisse, et eum tali modo merito non provocasse. Bone spei ac fiducie paternitas vestra isto exhibere loco Cesaree Majestatis ex parte dicti prepositi de Veltbach, dicti monasterii tutoris et defensoris, merito salurabitur et contenta erit, et ultra hoc neque eum nec suum monasterium nullo pacto perturbare aut gravare. De quibus loco Cesaree Majestatis fiduciam in paternitate vestra ponimus, et per nos summo studio refundere conabimur, etiam si id non fieret, et P. V. rursus conaretur contra dictum prepositum, quoniam comparere non potuit, procedere in prejudicium suum, per quod dictum monasterium cum dampno in detrimentum induceretur, non possemus id ex parte obligationis nostræ cum nobis id monasterium, sicut

²⁶⁷ The final history of Froide Fontaine (near Delle in Alsace) partakes of things human. Founded in 1105 by Ermentrude, widow of Thierry, 1st Count of Montbéliard, it was given in 1621 by the Archduke Leopold of Austria to the College of the Jesuits of Ensisheim, which he had founded, and these held it until their suppression in 1772. Afterwards it passed in due course to the Royal College of Colmar (Trouillat, *Histoire de Bâle*, V., 108). In 1492 the Emperor Maximilian had ratified or confirmed its foundation-charter on condition that the convent should celebrate a perpetual anniversary on the day of St. Maximilian (*id.*, V., 644).

promittitur ; in Cesarea Majestate defensione cum qua in pace et unitate, sicut possumus, ex quo obligamur, defendimus, tollerare aut admittere ; nam hujusmodi (F. 2^b) illicita gravamina procavere compelleremur, et non decenti licita ac honesta exhibitione defendere, quicquid id sit quod futurum foret, quod non fieri mallems ; sperantes paternitatem vestram in causa laboraturam, ut omnes hæ que hinc oriri possent controversie precaveantur, bono et animo et intentione paternitati vestre hæc renunciare non dedignati sumus. Date sabbato post Pasce anno domini D.G. [1509.]

Volfgangus comes in Furstemberg et in Bor,²⁶⁸ divi Romanorum regis marscallus, supremus capitaneus, ac ballivus, necnon ejusdem curie cancellarius, locum tenens et consiliaris regionis Alsatie in Ensisheim congregati [*Ensisheim* (H^t Rhin, arr. of Colmar)].

[*Addressed.*] Reverendo religioque patri, domino Jacobo de Ambosio,²⁶⁹ digno abbati monasterii Cluniacensis, necnon dominis prioribus diffinitoribus capituli generalis, conjunctim vel divisim, dominis nostris predilectis.

[*On paper ; two leaves ; 11½ by 8½ inches ; " Collection de Bourgogne," Vol. 84, No. 526 ; Bibl. Nat.*]

The records have now reached the era of the great religious schism and of the Reformation. It is interesting, therefore, and no less instructive to contemplate events going on at that very time, by the side of documents, emanating from the Faith, then, so to say, on its trial in this the first half of the sixteenth century, and in that very same part of Europe.

²⁶⁸ Furstensberg, a town in Baden, was formerly the capital of the State of the same name in Suabia, between Constance and the Black Forest. The Danube takes its rise in the same district. The Principality appears to have been governed at this date (1509) by Wolfgang, Count of Furstenberg, and Landgrave of Baar and Stuhlingen. He was son of Conrad VI. and Elisabeth, countess of Lupfen, a knight of the Golden Fleece, chancellor to Maximilian I., and ambassador from that Emperor to the Court of the Archduke Philippe-le-Beau (King of Spain). He married Elizabeth de Solms.

²⁶⁹ Jacques d'Amboise, Abbot of Cluni.

It was in 1516 (one year prior to the date of the following record) that Zwingli began the Reformation in German Switzerland. He had been at one time a monk in the Benedictine Abbey of Einsiedeln. In 1519 he publicly preached at Zürich the tenets of his reformed faith, and with such success that the people not only with one accord embraced its doctrine, but the local authorities took him under their special protection. The reformed religion had many partisans elsewhere, and Berne, Bâle, Schaffhausen, St. Gall, Bienne, Coire, and generally towns possessed of schools, whose aim was that of solid instruction, adopted the Reformation, namely, the Abolition of the Mass, the Adoration of Saints, the Celibacy of Priests, and all other Roman Catholic doctrines. The same ideas and opinions prevailed elsewhere, under Martin Luther at Wittenberg. By a Papal Bull of 1521 all writings against Roman Catholic worship were ordered to be burned, and on pain of death the new doctrines were forbidden to be preached. A sect, however, at that time, viz., the Anabaptists, tended very much to scandalize the Reformation of Zwingli and others, by preaching doctrines, somewhat similar to those of the Socialists and Communists of these days, despising all rule, either spiritual or temporal. But this schism in the Church was productive in addition of discord and animosity of the most disastrous kind; neither were substantial reforms adopted everywhere with complete success. In some districts, in which the Roman Catholics and those of the Reformed faith were pretty evenly divided, it was no uncommon occurrence to see people change from one religion to another, even several times in the same year. This was notably the case in the territory of Baden. Some towns showed little vacillation, such as Berne and Zürich, and we may add Geneva. The Abbey of Wettingen (or Belthingen) renounced Catholic Worship, and adopted the Reformed faith, as did also that of Toggenburg. The Abbot of Saint-Gall decreed the abolition of the mass, with the adoration of Saints, and dying nearly about the same time, the greater part of that renowned abbey was given

over to charitable uses among the poor. Rapperswyl,²⁷⁰ another monastery, also seceded from the Church of Rome. Such were some of the occurrences from 1527 to 1530. It was in 1536 that the celebrated French ecclesiastic Calvin, made his appearance on the scene at Geneva, and with the success that is historically known. But the ball was set going—Religious discord continued to occupy and divide this part of Europe for a long period, and before 1560, wars of religion began to desolate both Germany and France.

The great upholders of the Reformation and doctrines of Luther, were the German Sovereigns:—Frederick, John, and John-Frederick, successively Electors of Saxony; George, Margrave of Brandenburg; Philipp, Landgrave of Hesse; Ernest, Duke of Lüneburg; and Wolfgang, Prince of Anhalt; of whom the Elector of Saxony and Landgrave of Hesse were conspicuous in the Treaty of Schmalkalden.

(*Cf.* Monnard, *Histoire de la Suisse*).

FELDBACH, 1517.

[*From Christopher d'Utenheim,*²⁷¹ *Bishop of Bâle, on the subject of nominating a prior to the nunnery of Feldbach.*]

Amicabili salute premissa, reverende pater et amice dilecte, vacante nuper per mortem ultimi possessoris prioratu Velpach in nostra Basiliensi dyocesi sito, nos nunc ad humiles preces religiosi fratris Petri Brüder,

²⁷⁰ In the canton of St. Gall, and close to the lake of Zürich.

²⁷¹ Christophorus d'Utenheim (or d'Uthenheim) seems to have been the last Bishop of Bâle of the pre-Reformation period; on that account we may recapitulate what is known of him. He assisted in chief (as the Bishop's substitute) at the interment at Bâle of the Emperor Maximilian in 1519, an event of much importance at the time, and very fully recorded in the "*Ceremoniale Basiliensis Episcopatus*." By his sanction the remains of Saint Ursanne were disinterred in 1500, and part of them placed as relics in the church of the monastery of that name, a cell to Montier-Grandval (Trouillat, 120, 651, 675).

monasterii S. Albani Basiliensis subprioris, propter curtisanorum et alia evitanda pericula, eidem, antedictum prioratum nomine paternitatis vestre contulimus, moti certe ipsius vite et morum honestate, tum etiam doctrina et religione, ea quidem sub spe quod in hoc rem gratam dilectioni vestre faceremus. Nescimus tamen an eadem nostra collatio dilectioni vestre accepta habeatur. Intelleximus interim pro alio quoque a dominis regentibus in Ensisheim (*Ensisheim*)²⁷² laboratum, eosdem autem repudium passos, attento quod ipse pro quo laborarunt, nondum professus, juvenis et de illegitimo thoro natus; quod quidem, in dilectione vestra quamplurimum commendamus. Ceterum nostro certe iudicio, ille cui nomine paternitatis vestre contulimus ad prioratum de quo loquimur, non indignus a nobis censetur, nec obstare credimus, quod non in Cluniaco professus, quodque obedientiam coram dilectione vestra non fecerit, cum tamen eadem ab ipso dicto fratre, priori suo S. Albani Basiliensi, vestre dilectionis vice dudum facta sit, utcunque res se habeat, dilectionis vestre voluntatem et sententiam hac in re preferri volumus; que quidquam voluerit faciat, sive nostram collationem factam ratificet, vel si maluerit, casset atque annihilaret, malleus tamen ob ordinis Cluniacensis honorem et utilitatem, loca undequaque Cluniacensi ordini pertinentia cum idoneis viris esse provisa. Quod ne fiat dilectio vestra, indubitanter opportune efficere poterit, et cum nos nunc serio fessi et nostris occupati negotiis simus, hortamur et cupimus, ut dilectio vestra, de cura, hactenus a nobis circa commodum et honorem ordinis Cluniacensis concernentia, pro virili habita, nos exonerari dignetur; ubi autem in re alia dilectioni vestre (que fortunate valeat) totique ordini Cluniacensi gratificari poterimus, prompti

²⁷² Ensisheim in Alsace, is a *chef-lieu* in the canton of the same name (Haut-Rhin). The church was dedicated to St. Martin of Tours. It was given to the university of Friburg in Breisgau by the Archduke Albert of Austria, and the grant was established by the episcopal authority of Gaspard, the Bishop of Bâle, in 1498. In 1614 the Archduke Leopold of Austria built a college at Ensisheim for the Jesuits, and the establishment continued until the suppression of the Order in 1772 (Trouillat, V., 94, 108).

inveniemur. Datum decimo septimo martii, anno Domini M^oD^oXVII^o.

CHRISTOPHORUS, Dei gratia episcopus Basiliensis.

[*Endorsed.*] Reverendo in Christo patri et domino G. ordinis Cluniacensis abbati, et amico dignissimo.

[*On paper; 11½ by 8½ inches; MS. Nouv. acq. lat. 2,268, No. 19; B.N.*]

VAUX-SUR-POLIGNY, 1539.

[*Excuse for non-attendance at a General-Chapter.*]

Reverendissimis patribus et dominis, dominis auditoribus excusationum presentis capituli generalis Clugnyacensis, et ceteris dominis et presentibus diffinitoribus, frater Petrus Choux, humilis religiosus, prior prioratus Beate Marie de Vallibus, ordinis Clugniacensis predicti, reverentiam cum honore et obedientia. Noverint reverendissime vestre paternitates, quod cum proprii corporis debilitate et infirmitate, et unius maxime tibie fractionem, ut non solum pedibus absque stultantaculis, (*sic*) sed vix equum incedere possim, adeo im presentiarum me esse detentum, ut ad hoc vestrum capitulum generale proficisse nequeam, prout vellem et interesse optarem; qua propter vestras paternitates humiliter expostulo et oro, quatinus absentiam meam ex causis hujusmodi excusatam habere dignemini; paratus sum etenim vestra salubria monita, ordinationes et precepta que per vos in dicto capitulo ordinabuntur et fient, recipere et servare, recipi et observari facere, prout decet et expedit. Et quod hec vera mea excusatio talis est, ut premissum est, vobis teste conscientia assero, et in veritatis signum et testimonium hanc meam excusationem nostri sigilli appensione, et una cum notarii subscripti signo manuali communiti curavimus, in dicto nostro prioratu de Vallibus, die vigesima quarta mensis aprilis hujus anni Domini millesimi quingentesimi trigesimi noni.

Ex ordinatione predicti domini prioris signavi.

GIROD, notarius.

[*Original paper document; seal pendent on label, intact; 10 inches long, 6½ deep; Nouv. lat. 2,272, No. 98; B.N.*]

MORTEAU, 1541.

[From the Grand-Prior of Cluni, to the Rector of the College of St. Jerome of Dôle, on the disposal of the moveable or personal property of the Priory of Morteau, reverting of right to the parent-house.]

Nous Christoffe Coquille, docteur en theologie, grant prieur de l'abbaye et ordre de Cluny, vicaire general né et specialement ordonné en spirituel et temporel de monseigneur Reverendissime Jehan, cardinale de la sainte eglise de Rome, dict de Lorraine, abbé et seigneur dudit Cluny, et de tout ledit ordre, a venerable et religieux don Philibert Peissenot, docteur en droit, recteur du college Saint Hierosme de Dole dudit ordre, salut. Comme puy nagueires ayons esté adverty feu de bonne memoire (*Antoine de Vergy*), l'arcevesque de Besançon estre allé ces jours passez de vie à trespas, lequel tenoit le prioré conventuel de Mortau dudit ordre de Cluny et diocese dudit Besançon; duquel la despoille et biens dudit prioré demeurez aprez son trespas, sont et appartiennent par droiet de despoille audicte sieur R^{me}, à cause de sadite abbaye de Cluny; pour ce est que nous à plain certioiez de voz zele, scavoir, diligence et bonne experience, vous avons commis et député, commettons et deputons par ces presentes, en mandant que incontinent vous vous transportez audit prieuré de Mortau et illec appelez les gens de la justice de ce lieu ou ceulx que bien verrez, facez faire inventaire desdits biens meubles, debtz et autres biens delaissez par ledit feu seigneur oudit prioré, et ailleurs à cause d'icelluy prioré, membres et deppendances; et iceulx biens faictes amener et rendre en ladite abbaye de Cluny ou vendre et adenerer sur le lieu, ainsi que verrez pour le plus usé et proffict dudict seigneur reverendissime, de ce faie circonstances et deppendances vous avons donné et donnons plain pouvoir, puissance et mandement special par cesdites presentes, faictes et passées soulz nostre seel oudict Cluny, et icelles faict signer par lé notaire, soubscript, secretaire de ladite

abbaye de Cluny, le vingt quatriesme jour du mois de
jung, mil cinq cens quarante et ung ; presens venerables
et religieuses personnes don Bertrand de Solignac, soub-
chambrier de ladite abbaye, et don Claude Richevillain,
religieux dudict Cluny, tesmoins.

Par mondit seigneur legrant prieur vicaire general
CHASTELLIER.

[*Original ; seal [Coquille] on parchment label ; 10½
by 8½ inches ; Nouv. lat. 2,268, No. 41 ; Bibl. Nat.*]

INDEX, AND GLOSSARY.

PERSONS, PLACES, SUBJECTS.

The letter "n" after page, signifies "note"; "mon." signifies "monastery."

A.

Aaron (St.) (Abbot), 191, 192, 192 <i>n</i>. Abbans-la-Ville, 352. Abbot (of Cluni) 1. Bernon, 44 <i>n</i>, 45. 4. St. Mayeul, 31 <i>n</i>. 5. St. Odilon, 27 <i>n</i>, 29 <i>n</i>, 31 <i>n</i>, 185. 6. St. Hugues, 21, 25 <i>n</i>, 27 <i>n</i>, 31 <i>n</i>. 7. Pons de Melgeul, 18 <i>n</i>. 17. Hugh V., 187 <i>n</i>. 25. Yves de Poison, 338. 28. Bertrand du Colombier, 44 <i>n</i>, 45. 30. Raymond de Bonne, 48. 31. Pierre de Chastelux, 47. 33. Hugues Fabri, 346. 34. Androin de la Roche, 351. 40. Robert de Chaude-solle, 118, 145, 153, 167, 200.	42. Jean de Bourbon, 354. 43. Jacques d'Amboise, 366, 368. Abbot of Cluni (Vicar-General of), 303. S. Camerarius. Abdinghof (mon.) (Paderborn), 152, 152 <i>n</i>, 153, 158, 165, 166, 167, 194, 195, 196, 197. Abominarium, 169 <i>n</i>. Abundantia (mon.), 78 <i>n</i>. Adelhaide (Empress), 27 <i>n</i>, 29 <i>n</i>, 30 <i>n</i>, 40 <i>n</i>, 114. Advocatus, 28 <i>n</i>. S. Avoué. Agatha (Ste.), (mon.) 247. Agenda, 169 <i>n</i>. Alban (St.) of Bâle (mon.), 21, 27, 32, 47, 53, 64, 69, 78, 91, 102, 105, 179, 180, 182, 183, 190, 233, 263, 293, 300, 301, 313, 333, 348, 353, 357, 358. Agincourt (Azincourt) (battle of), (1415), 116. Albert (Archduke of Austria) (1498), 372 <i>n</i>.

- Aleum, herring, 133.**
Alemannia, 88, *passim*.
 — (Rex), 248.
Alleluarium, 169 n.
Altkirch (mon.), 20, 20 n, 25,
 25 n, 39, 49, 52, 64, 70, 80,
 90, 91, 98, 105, 113, 130, 219,
 221, 233, 235, 240, 249, 252,
 257, 262, 264, 269, 306, 311,
 313, 328, 328 n, 329, 330.
Alta Petra (mon.), 12, 12 n,
 21, 24, 28, 38, 43, 48, 60, 64,
 87, 96, 97, 101, 118, 219,
 223, 235, 244, 247, 256, 296,
 301, 310, 312, 317, 321, 333.
Altare (summum) high altar,
 140.
Amadeus VI. (Count of Savoy),
 349 n.
Amandus (St.), 118.
Anhalt (Wolfgang, Prince of),
 (1529), 371.
Aniciensis, of or belonging to
 Puy-en-Velay, 364.
Anne (St.), 174 n.
Anniversarium, list of hymns
 used in celebrating anni-
 versaries, 169 n.
Ante-church, 324.
Anthony (Order of St.), 357.
Antiphonarium, antiphonal,
 book of antiphones (or
 anthems) for the whole
 year, 169 n, 292.
Apostolarium, 169 n.
Aquitaine (William, D. of),
 44 n.
Arca, case, chest, money-box,
 277.
Arca, pyx, for the consecrated
 eucharist; (tabernacle), 237.
Archduke, S. Albert, Leopold,
 Frederick, Philipp.
Argentina, Strasburg (Argen-
 toratum).
Argentiniensis, (Argentora-
 tensis), of or belonging to
 Strasburg, 124, 178.
Aribo (archbishop), 127 n.
Arles (sur le Tech), 9.
Armarius, 137.
Augustin (canons regular of
 the order of St.), 315 n.
Augustinian, 313.
Auranvillars (mon.), 228 n,
 231.
Aurora (mon.), 90, 90 n.
Austin canons, 315 n.
Austria (Hispanus, duke of),
 329.
 — (Archduke Leopold of),
 329.
 — (Archduke Albert of),
 (1498), 372 n.
 — (Frederick, Archduke of),
 99.
 — (Frederick, Archduke of),
 116.
 — (Margaret of), 11 n, 27 n.
 — (House of), S. Habsburg.
Autriche (Alfred d'), 66 n.
Avallon, 37, 37 n,
Avignon (John of), 235 n.
Avocatus, 28, 61, 61 n, 81.
Avoudray, 336.
Avoué, 28 n, 61, 61 n, 81, 133,
 240.
Avouerie, 11 n, 61 n.

B.

- Baar (Landgrave of), 369 n.**
Bacins (mon.), 295.
Baculus (pastoralis), 138, 153,
 166, 177, 177 n.
Baden (Grand Duchy of), 18 n,
 92 n, 315 n, 369 n, 370.
Bâle (Basle), 6, 21, 21 n, 28 n,
 102, 126, 179, 315 n.

- Bâle (bishop of), 369.
 — (diocese of), 88, 89 *passim*.
 Balme (mon.) (Balme - les -
 Messieurs), 9, 13, 13 *n*, 44,
 44 *n*, 45, 52, 56, 250, 276,
 295, 313, 320, 350, 353.
 — (mon.), (- les - Dames)
 (Palma), 45 *n*, 46 *n*.
 — (mon.) (Pays de Vaud),
 29 *n*, 44 *n*, 50, 51 *n* (*bis*), 58,
 110, 110 *n*, 305.
 Balmensis, 276.
 Banagium, 105.
 Bannens (mon.), 37, 37 *n*.
 Baptistarium, 169 *n*.
 Barnstaple (mon.), 208, 243.
 Basilea (Bâle, Basle), 23, 38,
 98, 126, 179, 182, 183, 234,
 235, *passim*.
 Basiliensis, of or belonging to
 Bâle, 21, 47, 124, 179, 182,
 204, 221 *passim*.
 Baufremont, 66, 239, 246.
 Baulmes (mon.), S. Balme
 (Pays de Vaud).
 Beaulieu (mon.), 9.
 Befremont, 66.
 Benedict (St.) (rule of), 131,
 132.
 Benedict (on the Po.) (mon.), 9.
 Benedictine rule, 131.
 Benedictio, blessing, 138.
 Benedictionale, 169 *n*.
 Berbezit (mon.), 211 *n*.
 Bermondsey (mon.), 225, 259.
 Berne, 6, 38, 370.
 Bernensis, of Berne, 322.
 Bernon (abbot), 44 *n*, 45.
 Bertha (Queen of Burgundy),
 29 *n*, 30 *n*, 51 *n*; (her
 foundation charter), 30 *n*.
 — (Queen of France), 32 *n*.
 — (Countess of Neuchâtel),
 32 *n*.
 Besançon (diocese of, etc.), 2,
 12 *n*, 15 *n*, 27 *n*, 28 *n*, 54, 55,
 89, 221, 222, 252, 267, 270,
 279, 296, 313, 333, 335,
 364, *passim*.
 Beverley, 229.
 Bibliothèque de l'Arsenal, 203,
 206.
 — Nationale, 206, *passim*.
 — (du Palais Bourbon), 206,
 214, 215, 217.
 Bieler See, 25 *n*.
 Bienne, 25 *n*, 77, 77 *n*.
 Biessheim (mon.), 178, 178 *n*,
 179, 199, 204.
 Bigod (E. of Norfolk), 218 *n*.
 Bisuntium, Besançon, 92, 275.
 Bisuntinensis, of Besançon,
 122, *passim*.
 Black Forest, 47 *n*, 315 *n*.
 Bois (mon.) (St. Marie aux-),
 17 *n*, 34. S. Boscus.
 Boleslaus (King), 185, 187,
 188, 200.
 Boleslav. S. Boleslaus.
 Bonnevant (mon.), 46 *n*, 56,
 150.
 Bordo, 38.
 Boscus (mon.), 14, 14 *n*, 17,
 17 *n*, 41, 63, 67, 83, 209,
 212, 221, 236, 244, 245, 247,
 252, 262, 264, 268, 272.
 Bota, boot, 161.
 Bougissant, 288.
 Bourbon (Palais), 2, 330.
 — (Jean de), 330, 354.
 Bourgissant, 242, 245.
 Bourgogne (Petite), 3, 11 *n*,
 29.
 — (Haute; Basse), 2, 3.
 — (Transjurane), 2, 27 *n*.
 — (Cisjurane), 2.
 Bozoczin, 190.
 Brandenburg (George, Mar-
 grave of), 371.
 Breisach, 179.
 — (Alt-; Neu-), 179 *n*.
 Breisgau, 315 *n*.

- Breitenau (mon.), 147 *n*, 195.
 Bretton (Monk-) (mon.), 208, 203 *n*, 230, 243.
 Breviarium, 169 *n*.
 Breviary, 169 *n*.
 Bromholme (mon.), 213.
 Bugessen (mon.). S. Biessheim.
 Burg-Hasungen (mon.), 127 *n*, 194.
 Burgundy. S. Bourgogne.
 — (Trans-; Cisjurane-). S. Bourgogne.
 — (Kings of), 2, 3, 27 *n*, 29 *n*, 30 *n*. S. Rudolph.
 — (Gondemar, King of), 29 *n*.
 Burgundy (Bertha, Queen of), 29 *n*, 30, 31 *n*.
 — (Hugh, D. of), 65 *n*.
 — (Hugh, D. of), 186.
 — (Raimond, Count of), 27 *n*.
 — (Otto V., Count of), 65 *n*.
 — (William, Count of), 25 *n*.
 — (William, Count of), 71 *n*.
 — (Hugh, D. of [1075]), 86.
 — (Charles - le - Téméraire, D. of), 110 *n*.
 Bursfeld (congregation of, reformed rule of), 147 *n*, 148 *n*, 178 *n*.
 Büssesheim (mon.), 178 *n*.
 Butterum (Butur, Butyrum), butter (*beurre*), 133.

C.

- Cabilonensis, of Châlon-sur-Saône, 237.
 Calcia, stocking; stockings (*chausse*), 161.
 Calendarium, 169 *n*.
 Caliga, sort of sandal, leathern boot-stocking, 161.
 Calix (calices), chalice; communion-cup, 2, 270, 279, 300.
 Calvin (reformer), 6, 37, 369, 370.
 Calvusmons (mon.) (*Chau-mont*), 316.
 Cameraria, province, (ecclesiastical province)
 Camerarius, commissary, vicar-general (acting as the abbot's lieutenant in the provinces), 28, 28 *n*, 79, 97, 100, 101, 143, 230, 231, 232 *passim*.
 Campanel, clock-tower, turret, belfry, 263.
 Campanile, belfry, bell-tower, 263.
 Cancionale, 169 *n*.
 Cantatorium, 169 *n*.
 Cantilena, female singer, or vocalist, 271.
 Canonicus, regular, canonical, conformable to established rule, according to rule
 — titulus, 355.
 Canonicæ (horæ), canonical hours (of prayer), 139.
 Canons, regular (of St. Augustine), 315 *n*.
 Cantor, 100, 137.
 Cantuariensis, of Canterbury, 278.
 Capa (cappa), cope, 300.
 Capitulum, chapter, *passim*. S. Chapter.
 Caputium, capucium (*capuchon*), hood or cowl, 161.
 Carceris pœna, imprisonment, 142.
 Cardinalis-diaconus, cardinal-deacon, 281, 301 *n*.
 — presbiter, cardinal-priest, 301.

- Carniprivium, 111, 111 *n*.
 Carus Locus (mon.) (*Cherlieu*), 282.
 Casa Dei (mon.) (*Chaise Dieu*), 110 *n*.
 Caseus, cheese (*fromage*), 133.
 Casimir I. (King of Poland), 185, 186, 187, 188, 189, 191, 192, 201.
 Castle Acre (mon.), 212, 218, 234, 246, 248, 249.
 Casula, chasuble, 140.
 Cathedra-ticum, 70, 70 *n*.
 Catherine (Ste.) (mon.) (de l'Isle), 237.
 Celerarius, cellarer, 101, 135, 143, 157, 161.
 Cella (mon.) (St. Ulrich), 18, 18 *n*, 23, 40, 40 *n*, 63, 68, 78, 78 *n*, 99, 211, 218, 231, 236, 241, 245, 246, 259, 283, 291, 309, 315, 315 *n*, 321, 328, 328 *n*, 329, 336.
 Cella Ville Maris (mon.), 226, 228.
 Censiva, estate; assessed yearly revenue, 311.
 Ceremoniale, 371 *n*.
 Cervisia, malt liquor, beer, 133.
 Chaise-Dieu (mon.), 110 *n*.
 Châlou-sur-Saône. S. Marcel (St.).
 Châlons (Jean de), 258.
 Chapelle-sous-Rougemont, 50.
 Chapter-General, 7, 8, 9, 145, 200, 205, 206, 207, 216 *passim*.
 Charité-sur-Loire (mon.), 8, 232, 243, 282, 302, 363.
 Charlemagne (Emperor), 3.
 Charles-le-Chauve (King), 3, 15 *n*, 35 *n*, 46 *n*, 51 *n*, 57 *n*.
 Charles-le-Gros (Emperor), 29 *n*.
 Charlieu (mon.), 9.
 Château-sur-Salins (mon.), 50, 51 *n*, 56, 363, 364.
 Chaux-sur-Doubs (mon.), 15, 15 *n*, 19, 24, 34, 42, 48, 56, 59, 64, 81, 95, 97, 108, 200, 202, 221, 222, 230, 246, 256, 263, 267, 273, 296, 289, 300, 312, 320.
 Choir-monk, (sacerdos), 136.
 Chorum, choir, 137.
 Cicestre, 225.
 Cisterciensis, of Citeaux, Cistercian, 147, 155, 157, 163, 164, 164 *n*, 165, 175.
 Clairvaux (mon.), 65 *n*, 81.
 Clamor generalis, 172.
 Claude (St.-de Joux) (mon.), 44 *n*.
 Claustal-Prior, 8 *passim*.
 Clement (St.) of Iburg (mon.), 153, 153 *n*.
 Cluni (Cluny), 3, 3 *n*, *passim*.
 — (Abbots of). S. Abbots.
 — (Chapter-General of the Order of), 1, 200, 205. S. Chapter.
 — (embraced the rule of St. Vanne), 340.
 Cluniac foundations (in Poland), 189, 192 *n*, 198, 201, 202.
 — (in England) (Visitation of), 218, 326.
 — Order (protector of, in England) (1314), 281.
 Cluniacensis, of Cluny, *passim*.
 Cluniacum, Cluni, Cluny, 88, *passim*.
 Coburg-Gotha, 127 *n*.
 Collectare, 169 *n*.
 College (of St. Jérôme of Dôle), 374.
 — (Royal- of Colmar), 368 *n*.
 — (Jesuits' - at Ensisheim), 372.
 Colmar, 29 *n*, 37 *n*.

- Colmar (St. Peter's of), 37 *n*.
 — (Royal College of), 368 *n*.
 Cologne, 153 *n*, 156.
 — (Diocese of), 89, 167, 198.
 Colombe (St.), 87 *n*.
 Colombier (mon.), 18, 18 *n*, 31, 40, 40 *n*, 58, 64, 75, 77, 104, 228, 241, 250, 265, 341, 350.
 Colonia, 153 *n*.
 Coloniensis, of Cologne, 121, 122, 124.
 Columbaria (mon.), 104, 265, 283.
 Commander (of the Teutonic Order), 357, 357 *n*.
 Commandery, 357 *n*.
 Commendator, 357.
 Completorium, compline; the last of the canonical hours for prayer, 274.
 Compredon (mon.), 9.
 Conduct (safe), 124.
 Conductus, 301.
 Conductus (salvus), 124.
 Confessionale, 169 *n*.
 Congregation (of Bursfeld), 147 *n*, 148 *n*.
 — (of St. Maur), 340.
 — (of St. Vanne), 340. S. St. Vanne.
 Conrad (King of Burgundy), 3 *n*, 29 *n*, 31 *n*.
 Constance (city), 116, 117, 121, 124, 126, 147, 167, 185, 194, 198, 200.
 — (diocese of), 26 *n*, 55, 88, 89, 118.
 — (council of), 114, 115, 126, 147, 167, 185, 194, 200, 203.
 — (Cluniac Visitors sent from)
 Constantiensis, of Constance, 47, 354.
 Consuetudinum (liber), 158, 159, 160, 169 *n*, 171, 172, 189.
 Consuetudinarium (ritual; rubric), 139, 169, 169 *n*.
 Consuetudines, 139, 158, 159, 160.
 Consul, one of the city council; municipal magistrate; one of the municipal council, 360, 362.
 Consulatus, city council, 355.
 Consules, city council, magistrates of the city, city magistrates, 360.
 Contamines (mon.), 37, 37 *n*, 226.
 Conventual, 56 *n*, 149.
 Conventualis (prioratus-), 179.
 Conversa, lay-sister, 38, 69.
 Conversus, lay-brother, 69.
 Coucy (Enguerrand de), 330, 330 *n*.
 Council of Bâle, 1.
 — of Constance, 1, 115, 117, 126, 167. S. Constance.
 Cracow, 187, 190, 200, 202.
 Cripta, crypt, 137.
 Crux (cruces) cross; crucifix, 300.
 Croatia, 126.
 Cubile, bed, 161.
 Cuculla, (*cuculle*), cowl; garment with hood (or cowl) reaching to the heels (*frock*), 161.
 Curia (comitis Marescalli) (Earl Marshall's court; Marshalsea, or Knight Marshall's court, 327.
 — Regia, 327.
 — Romana, 183, 290, 309, 351.
 Curialiter, courteously; deferentially; civilly, 311.
 Custos, sacrist, 354.

D.

- Dalmatica, dalmatic, 140.
 Dannemarie (mon.), 14, 14 *n*,
 17, 24, 34, 41, 41 *n*, 59, 63,
 68 *n*, 66, 66 *n*, 82, 220, 240,
 257.
 Definitio, resolution, decision,
 decree, order, 48, *passim*.
 Defunctorum (officium), mass
 for the dead; requiem mass,
 130, 140.
 — (Memoria-), 130, 140.
 — (Commemoratio-), com-
 memoration of the dead,
 170.
 Delle (in Alsace), 91, 221, 368.
 Desiré (St.), 46 *n*, 50, 50 *n*,
 56, 56 *n*.
 Didonne (St. Georges de-)
 (mon.), 301, 312.
 Diet, 31 *n*.
 Diffinire, Diffinio, to decide,
 decree; resolve; order,
passim.
 Diffinitio, resolution, decision,
 decree, order, *passim*.
 Diffinitores, 205, 206 *n*.
 Diocesanus, diocesan; dio-
 cesan-bishop, 236.
 Diocese. S. Bâle, Besançon,
 Coire, Cologne, Constance,
 Lausanne, Mayence, Pader-
 born, Strasburg, Toul,
 Trèves.
 Diurnale, 169 *n*.
 Dôle (mon.), 46 *n*, 50, 56, 57
n, 343, 363, 368.
 Dolla (Dôle), 50 (*bis*).
 Dominicale, 169 *n*.
 Dominicans (convent of), 116.
 Dominicans, 311.
 Dommartin, 333, 334.
 Donna Maria (mon.), 14, 14 *n*,
 17, 24, 34, 41, 59, 63, 66 *n*,
 82, 220.
 Doubs (river), 27, 81, 88,
passim.

E.

- Earthquake, 183, 183 *n*, 200.
 — (shocks of), 183 *n*.
 Ebdomadarius (Hebdoma-
 darius); hebdomadary, a
 choir-monk whose week it
 is to officiate, 134, 139, 140.
 Eduensis, of or belonging to
 Autun, 155, 175.
 Edward I. (King), 248, 253,
 Edward II. (King), 325.
 Edward VI. (King), 110 *n*.
 Egidius (St.), 104, 340.
 Einsiedeln (mon.), 370.
 Elector (of Saxony) (Frede-
 rick), 371.
 — (of Saxony) (John), 371.
 — (of Saxony) (John-Frede-
 rick), 371 *bis*.
 Elector (of Saxony) (Frede-
 rick - Augustus), (1697),
 191 *n*.
 Eleemosinarius, almoner, 100,
 134, 162, 354.
 Elincourt Sainte-Marguerite
 d' (mon.), 211 *n*.
 Elisabeth (Ste.), of Hungary,
 127 *n*.
 Emortuale, 169 *n*.
 Emperor (of Germany), S.
 Frederick, Maximilian, Otho,
 Otto, Henry, Sigismund,
 22 *n*, 44 *n*.
 Enchiridium, ritual, 169 *n*.
 Ensisheim (mon.), 204 *bis*, 368,
 369, 370.
 Epistolarium, 169 *n*.

Equitatura, horse, or any animal for riding, 145, 163.	Excommunication, 123, 128 n, 146, 233, <i>passim</i> .
Evangelarium, 169 n.	Exeter (St. James-without), (mon.), 208, 243.
Exorcismorum (liber), 169 n.	

F.

Facultas (Facultates), means; resources; income; ability to support or maintain; revenue; yearly revenue or income, 102, 108, 137, 161, 174, 259, 274.	Frederick Augustus (Elector of Saxony), (1697) 191.
Farleigh (mon.), 249, 277, 302.	— (Count of Ferrette), 271 n.
Feldbach (mon.), 21, 21 n, 22 n, 25, 32, 39, 47, 53, 60 n, 91, 111, 113, 203, 204, 211, 228, 230, 231, 232, 236, 241, 244, 245, 255, 257, 269, 271 n, 288, 292, 298, 312, 313, 315, 323, 329, 333, 343, 353, 365, 366, 369.	— (1st Count of Ferrette) 328 n.
Ferculum, repast, 133.	Freebooters, 165, 258.
Ferrette, 22 n, 23 n, 111, 221, 225, 226, 271 n, 299, 312, 313, 328.	Friars minors, 210, 312, 313.
Ficus, fig, 133.	Friars preachers, 312, 313.
Figéac (mon.), 9.	Friburg (in Breisgau), 20 n, 31 n, 60, 79, 79 n, 98, 309, 315, 329, 372 n.
Flechdorf (mon.), 165, 165 n, 197.	Frienisberg (mon), 90, 90 n.
Fons Reinardi, S. Reinhardsbunn.	Frigidus Fons (mon.), 15, 21, 24, 28 n, 39, 47, 53, 60, 60 n, 63, 68, 81, 91, 226, 246, 296, 309, 323, 368, 368 n.
Franche Comté, 2, 3, 28 n.	S. Froide Fontaine.
Franciscans, 311, 312.	Frocus, 60 n, 61, 65.
Fratres Minores, 210, 311, 312, 313.	Froide Fontaine (mon.), 15 n, 24, 28 n, 39, 47, 53, 60, 60 n, 65, 65 n, 81, 91, 92, 137, 161, 174, 235, 241, 259, 296, 309, 320, 323, 335, 367, 368, 368 n.
Frederick I. (Emperor), 40 n, 57 n.	Froideville (Jura), 33, 33 n.
Frederick III. (Emperor of Germany), (1458), 354 n.	Frodevilla (mon.), 33, 62, 111, 111 n.
Frederick (Duke of Austria), (1324), 99, 99 n.	Frontenay (mon.), 28, 36, 49, 55, 63, 75, 103, 297.
Frederick (Elector of Saxony), (1517), 371.	Froville, 14, 17, 41, 49, 52, 55, 58, 84, 93, 105, 107, 221, 301, 313, 325.
	Fructueux (St.)(mon.), 174 n.
	Fruentum, corn, grain, 133.
	Fuans, 337.
	Furstenberg (Wolfgang, Count of), 368, 368 n, 376 n.

G.

- Gall (St.) (mon. of Benedictines), 6, 369, 370.
 Galicia, 137.
 Galilee (or ante-church), 324, 324 *n*.
 Ganagobie (mon.), 211 *n*, 221.
 Gassicourt (mon.), 224, 229.
 Geneva, 6, 344, 370, 371.
 Gigniacum (mon.), 81, 242.
 Gigny (mon.), 9, 44 *n*, 46 *n*, 81, 232, 239, 242, 252, 253.
 Gilles (St.), 104, 340.
 Glanfeuil (mon.), 45 *n*, 46 *n*.
 Gnesen, 190, 190 *n*.
 Gondemar (King of the Franks), 3.
 Gotha (Saxe), 127 *n*.
 Göttingen, 147 *n*.
 Gradual psalms, 139, 139 *n*.
 Graduale, book of hymns arranged in metre (Du Cange); (*gradual*), 266.
 — 169 *n*.
 Gramont (Grammont) (Antoine de), 27 *n*.
 Grande Fontaine, 337.
 Grandisonum, 110, 110 *n*.
 Grandson, 110, 110 *n*.
 Grandval (mon), 78, 78 *n*.
 Granvell (Cardinal de), 12 *n*.
 Gratiarum (pulsus), 162.
 Gregory (St. of Nazianze), 140.
 Gruyères (Comte de) 19 *n*, 40, 40 *n*.
 Guiche (Philibert de), 27 *n*.

H.

- Habsburg (Rudolph of), 73, 73 *n*, 75, 75 *n*, 209 *n*.
 Haimardus (St.), 127 *n*, 133.
 Hardhausen (mon.), 164, 164 *n*, 167, 195.
 Hasungen (mon.), 126, 127, 127 *n*, 128, 132, 143, 147, 194, 196.
 Haute Pierre (mon.), 43, 48, 54, 60, 87, 96, 97, 229, 256, 333, 334. S. Alta Petra.
 Helmarshausen (mon.), 147, 147 *n*, 195.
 Helvetia, 2, 3, 11.
 Henry II. (Emperor), 29 *n*.
 — IV. (Emperor), 123, 127 *n*.
 Herdehusen (mon.), 153, 164, 167, 195.
 Hereford, 225.
 Hesse, 147 *n*.
 — (Landgrave of), 371.
 Hesse (Philipp, Landgrave of), 371 *his*.
 Hettenheim (mon.), 37 *n*.
 Hildesheim (mon.), 147 *n*.
 Histrion, actor, player; stage-player, strolling-player, 271.
 Hochburgund, 37 *n*.
 Holme (mon.), 317.
 Homillarum, 169 *n*.
 Horæ (canonicæ), 129, 137, 169 *n*.
 Horarium, 169 *n*.
 Horton (Monks-Horton) (mon.), 230, 301, 302.
 Hospitalis (Teutonicorum), 360.
 Hostia, host, 140.
 Hungary (King of), 119, 124.
 Hungary (Ste. Elisabeth of), 127 *n*.
 Huss, 116, 117.
 Hymnarium, 169 *n*.

I, J.

- Jactura**, harm ; evil ; misfortune ; damage, 312.
Iburg (mon.), 154, 154 *n*, 163, 166, 174, 198.
Idioma, language ; way of talking, 260.
Jerôme (St. of Dôle), 50, 51 *n*, 56, 56 *n*, 57 *n*, 363.
Ile St. Pierre (mon.), 228. **S. Insula**.
Imier (St.), 89.
Inclinatio (ante et retro). **S. Retro**.
Inclinationes, 140, 159.
Infirmarius, infirmarer, 143.
Infulatus, 203, 203 *n*.
Insula Medii Lacus (mon.), 25, 25 *n*, 33, 37, 47, 53, 71, 71 *n*, 77, 90, 102, 108, 211, 218, 221, 228, 247, 255, 258, 269, 278, 285, 287, 293, 300, 315, 319, 321, 341.
 — (St. Catherine de), 237.
Indulgences (sale of) 6, 6 *n*.
Interdict, 104, 123, 123 *n*.
John III. (King of Poland), 191 *n*.
John (Pope) XXII., 115, 116, 119 *n*.
Joüe or Joux, or
Jouhe (mon.), 44 *n*, 46 *n*, 50, 51, 56.
Istein (mon.), 18, 18 *n*, 23, 32, 38, 49, 55, 60, 68, 68 *n*, 79, 79 *n*, 92, 92 *n*, 102, 209, 230, 231, 232, 240, 243, 245, 264, 271, 234, 292, 309, 309 *n*, 318, 319, 321, 341.
Juramentum (corporale), corporal oath, solemn oath, oath made by touching the Gospels, or the Cross, relics, or sacred objects (*i.e.*, by corporal or bodily contact).
Jussa-Montier (mon.), 46 *n*, 50, 56, 57 *n*.
Jussanum (mon.) 44 *n*, 46 *n*, 50.

K.

- Kaltenbrum** (mon.), 91. **S. Froide Fontaine**.
Kleinburgund. **S. Bourgogne** (petite).
Knight of the Golden Fleece, 368 *n*.
Knights Templars, 357 *n*.
Knights of the Teutonic Order, 357, 357 *n*, 358.
Krakau (Poland), 202.

L.

- Lac St. Point** (mon.), 37 *n*.
Lacticinium, any unctuous substance made from milk, 133.
Lacus Domini Walterii (mon.), 52, 58, 77.
Landgrave (of Thuringia), 127 *n*.
Landgrave (of Hesse), 144.
 — (of Hesse), 147 *n*.
 — (Philipp- of Hesse, 1529), 371.
 — (Louis,- of Hesse, 1417), 151 *n*.
 — (of Baar and Stuhlingen), 369 *n*.

- Lantenans (mon.), 50, 56, 57 *n*,
234 *n*, 236 *n*.
Lauds, 124 *n*, 137, 139, 140,
169 *n*.
Laurentius (S. de Bersigolio),
(mon.), 365.
Lausanne (diocese of), 88, 89,
passim.
Lausannensis, of Lausanne,
19, 32, 46, *passim*.
Lauterburg, 176, 176 *n*, 198.
Lauthein (St.) (mon.), 46 *n*,
50, 56, 57 *n*.
Lay-brother, 136. S. Conversus.
Lectionarium, 169 *n*.
Legatus, Papal legate, 240.
Legenda, 169 *n*.
Legendary, 169 *n*.
Lenton (mon.), 213, 218, 225,
223, 237, 246, 248, 259, 267,
297, 306, 325, 327, 364.
Leo IX. (Pope) 4 *n*.
Leodiensis, of Liege (dio. of
Cologne), 253, 266.
Leopold (Archduke of Austria)
(1621), 315 *n*.
Lewes (mon.) (St. Pancras of),
8, 207, 212, 213, 218, 222,
224, 226, 227, 229, 230, 234,
235, 236, 237, 239, 242, 243,
246, 249, 259, 267, 277, 279,
282, 301, 302, 303, 316, 381.
—— Castle, 212, 248.
—— (Prior of, exacting hom-
age from the brethren).
Library (National, of France),
1, *passim*.
—— (of French Chamber of
Deputies), 1, 2, 207, 216,
217, 218.
—— (of the Arsenal at Paris),
203, 205, 207.
Librata terre, librate (of land),
292, 297, 314.
Lieu Dieu (mon.), 13, 19, 34,
48, 54, 62, 64, 102, 237, 227,
270, 352, 360.
Lignéville, 240.
Lingenensis (episcopus), of
Langres, 85.
Loculus, coffin; stool (Du
Cange), 234.
Locus Dei (mon.), 13, 19, 26,
34, 48, 54, 62, 64, 102, 237,
258, 270, 286, 287, 297, 300,
333, 352.
Lombardy, 231, 242.
Longueville (mon.), 217, 222,
242.
Lons le Saunier (mon.), 44 *n*,
46, 50, 56.
Lörrach, 183, 183 *n*.
Lorraine, 3, 11, 11 *n*, 12 *n*, 15 *n*,
27 *n*, 28, 57 *n*, 220 *n*, *passim*.
—— (Ferri, Duke of), 83, 83 *n*,
93 *n*.
Lothaire (Emperor), 3.
—— (King of Italy), 29 *n*.
Lothoringia, Lorraine, *passim*.
Louis le Germanique, 3, 12 *n*,
15 *n*, 46 *n*, 51 *n*, 57 *n*.
Louis le Debonnaire, 57 *n*.
Louis le Pieux, 57 *n*.
Louis VI. (Count of Thuringia),
127 *n*.
—— II. (Count of Thuringia),
127 *n*.
—— II. (Landgrave of Hesse),
150, 151 *n*.
Lublin, 139, 189, 190 *n*, 202,
203.
Lucca, 213, 248.
Lucens (mon.), 58, 229 *n*, 247.
Ludwig der Deutsche, 3, 57 *n*.
Lumbardus, 47, 66, 110, 110 *n*,
295, 296.
Luminare, the lights, or entire
lighting of a church, 130,
140, 291.
Lüneburg (Ernest, Duke of,
1529), 371.
Lupanare, wolf hunting, 293.
Luther, 6, 6 *n*, 205, 370, 371.
Lutheranism, 205, 370.

- Missa (major),** high mass, 141, 142.
 — (matutinalis [Matutinæ], morning mass, 134, 312.
 — (animarum), requiem mass for the dead.
Missale, 169 *n*.
Modernus, present, now existing, *passim*.
Mogilno, 190.
Moguntinensis, of or belonging to Mayence, 126, 133, *passim*.
Moguntinum, Mayence, 119.
Moissac (mon.), 9.
Monk-Bretton (mon.), 243. *S.* Bretton.
Moizac (mon.), 9.
Monachia, monastery, 240.
Moneta, *S.* Stephanensis, Tulensis, Bernensis, Metensis, Viennensis, Basiliensis.
Monks-Horton (mon.), 230, 301, 302.
Monks (worthless, in England), 304.
 — (punishment of), 331, 332.
 — (fugitive) (vagabond), 229, 230.
 — (reformed rule for the observance of), 126, 190.
 — of the clerical order; ordained-; choir monks, 136, 136 *n*.
Mons Rotundus (mon.), 297.*
 — Rubeus, 52, 52 *n*, 58. *S.* Rougemont.
 — Sancti Johannis (mon.), 58.
 — Beligardi, 66. *S.* Montbéliard.
 — Fulconis, Montfauçon, 101.
 — Richerii (mon.) (Montricher), 32, 33, 48, 54, 59, 61, 64, 72, 84, 96, 105, 108, 109, 118, 119 *n*, 121, 122, 124, 125, 130, 155, 164, 221, 236, 241, 249, 250, 254, 258, 262, 265, 279, 287, 294, 300.
Montacute (mon.), 222, 235, 239, 242, 249, 252, 256, 263, 279, 303, 317.
Montbéliard, 23, 23 *n*, 66, 223, 309.
 — (Théodoric, comte de), 178 *n*.
 — (Thierri, comte de), 368 *n*.
Montfauçon, 42, 101, 240.
Montigny (mon.)
Montpellier, 314.
Mont St. Jean (mon.), 58.
Montricher (mon.), 236, 241, 249, 250, 300. *S.* Mons Richerii.
Montrond. S. Mons Rotundus.
Morand (St.) (S. Morandus) (mon.), 49, 55, 329 *n*. *S.* Altkirch.
Morteau (Mortua Aqua) (mon.), 15 *n*, 26, 27, 27 *n*, 36, 42, 42 *n*, 74, 74 *n*, 87, 96, 101, 108, 113, 219, 223, 252, 267, 295, 329, 333, 335, 336, 337, 338, 342, 374.
Mortua Aqua (mon.). S. Morteau.
Mortuorum (officium), mass for the dead, requiem mass, 312.
Mouterot (mon.), 46 *n*, 50, 227.
Moutier, monastery, 347 *n*.
Moutier-en-Bresse (mon.), 46 *n*, 50, 56.
Moutier-Haute-Pierre, 54. *S.* Alta Petra, Haute Pierre.
Moustierneuf (mon.), 9.
Münchenwyler (mon.), 98.
Mutuum, loan, (borrowing); (mutuum, coactum, forced loan), 212.

* A cell to Vaux-sur-Poligny.

N.

Nanteuil (mon.), 217.	Nocturnale (for the night office), 169 <i>n</i> .
Nantua (mon.), 9.	Noiretable, 211 <i>n</i> .
Nassau (Adolph of), 209 <i>n</i> .	Nordheim (Henry, count of), 148 <i>n</i> .
Necrologium, 169 <i>n</i> .	Norfolk (E. of), 218 <i>n</i> .
Neuchâtel, 3, 32 <i>n</i> , 40 <i>n</i> , 80.	Northampton (mon.), 225, 246, 270, 285, 303, 317, 326.
Nicholas (St., of Salins) (Mon.), 270. S. Salins.	Nota (cum-), with chant; sung, 69, 328.
Nicolaus (St. de Salinis), 26, 26 <i>n</i> , 48, 54.	— (sine-), low mass; (celebrating, in low voice), 69, 324.
Nieder Hessen, 147 <i>n</i> .	— (rotunda).
Nigra Silva, Black Forest, 18 <i>n</i> , 47, 315, 369.	Nuns (incorrigible) (in 1321), 328.
Nigro Stabulo (Prioratus de-), 211.	

O.

Obedientia (manualis), obeisance by kissing the hand; homage by kissing the hand, 280, 297, 301.	Oron, 58.
Obituarium, part of the ritual for the burial of the dead; the funeral rite or service, 169 <i>n</i> .	Osnaburg (Osnabrück), 89, 114, 153 <i>n</i> , 155, 155 <i>n</i> , 166, 167.
Obsequale, form to be observed in celebrating mass for the dead, 169 <i>n</i> .	Osnaburgensis, of Osnaburg, 155, 164, 166, 167.
Obedientarius, 60.	Othonis Villars (Auranvillars, Ocenvillars, Orthonis vill), (mon.), 33, 50, 72, 108, 211, 211 <i>n</i> , 257, 293.
Orbe, 348.	Otto Villaris (Otto Villaris, Otto Villars) (mon.), 20, 25, 38, 52, 56, 61, 96, 100, 223, 241, 247, 254, 265, 269, 277, 305. S. Oron-la-Ville.
Order of Cluni (Protector of, in England), 281, 301.	Otto I. (Otho) (Emperor), 29 <i>n</i> , 176.
Olera, vegetables, 133.	— II., 29 <i>n</i> .
Organista, organist, 360.	— III., 29 <i>n</i> , 176 <i>n</i> , 185, 186.
Oron-la-Ville (mon.), 211 <i>n</i> , 228 <i>n</i> , 241, 247, 254, 257, 265, 277, 293, 365.	

P.

Paderborn (mon.), 152, 152 <i>n</i> , 153, 163, 164, 167, 193, 195, 196, 197, 333, 337, 343.	born, 124, 130, 154, 155, 157, 158, 162, 164, 166, 167, 175, 207, 228.
Paderbrunnensis, of Pader-	Paisley (mon.), 9.

- Pancras (St. of Lewes) (mon.), 9. S. Lewes.
 Pantaléon (St. of Cologne), 154 *n*.
 Paray (mon.), 9.
 Paris, 102, 187, 188, 203, 205.
 Parisius, Paris, 102, 187, 188, 205.
 Parisiensis, of Paris.
 Pascha, 42, *passim*.
 Passionale, 169 *n*.
 Pastoralis (baculus), 177, 177 *n*.
 Paterniacum (Payerne; ger. Peterlingen) (mon.), 9, 16, 20, 26, 27, 40, 62, 104, 110, 243, 249, 266, 270, 274, 279, 284, 289, 295, 310.
 Payerne (mon.), 9, 16, 20, 26, 29, 29 *n*, 37, 37 *n*, 46, 51 *n*, 52, 58, 60, 62, 72, 77, 100, 108, 209, 228, 243, 245, 249, 266, 300, 305, 306, 307, 310, 311, 314, 319, 321, 333, 343, 349.
 — (particulars of its foundation), 29 *n*.
 Pedagogus, tutor, teacher, usher, 174.
 Pellicea, 161.
 Pena carceris, imprisonment, 142.
 Perroix (mon.), 110 *n*.
 Perrui (mon.), 110 *n*.
 Peruis (mon.), 110 *n*.
 Petersinsel, S. Pierre.
 Peter the Venerable, 3 *n*, 44 *n*.
 Peterlingen (mon.). S. Payerne.
 Philip, Philipp (Phillippe), (Landgrave of Hesse), 147 *n*, 371.
 — (le Beau) (Archduke of Austria, King of Spain), 51 *n*, 369 *n*.
 Picardy, 242, 282, 285.
 Pietantia (pittantia), pittance, 134, 148, 162.
 Pierre (Ile de St.) (Petersinsel), 25 *n*. S. Insula.
 Pierrefontaine, 334, 335, 337.
 Pignor, pawn, pledge, gage; (mortgage), 257, 267, 296.
 Pilgrims, 178 *n*, 179.
 Pixis, pyx (in which the Host is kept), 140.
 Plebanus, curate, 179.
 Plotzko, Plosko (Plock), 189, 190, 190 *n*, 202, 203.
 Podgoza (Podgorze), 187 *n*, 190.
 Poland, 185, 187, 188, 190, 191 *n*, 192, 202.
 Polish Foundations (Visitation of, in 1418), 185, 191.
 — (Visitation of, in 1701), 330.
 Poligny (mon.), 26, 26 *n*, 27 *n*, 28 *n*, 35, 50, 51, 56, 57 *n*, 189, 190, 192, 294, 333.
 Pomaria (mon.), 258.
 Pommeraye (la) (mon.), 258.
 Pons de Barges (mon.), 294, 334.
 Pont-Saint-Esprit (mon.), 9.
 Pontarlier (mon.) (St. Étienne de), 46 *n*, 240, 276.
 Pontefract (mon.), 230, 306.
 Pontificale, pontifical; book of rites to be observed by bishops; ritual (or part of it) dealing with the duties of the Episcopal office, 169 *n*.
 Pope Adrian IV., 57 *n*.
 — Adrian VI., 5.
 — Alexander IV., 50 *n*, 51 *n*.
 — Alexander VI., 51 *n*, 57.
 — Benedict VIII., 115, 188 *n*, 202.
 — Benedict IX., 188 *n*, 189, 202.

- Pope Benedict XIII., 115.
 — Celestine III., 22 *n*, 357
   n.
 — Clement V., 110 *n*, 281.
 — Clement VI., 281 *n*.
 — Eugene III., 3 *n*, 4 *n*,
   22 *n*.
 — Gregory IV., 22 *n*.
 — Gregory VII., 3, 4, 26,
   27, 123, 127 *n*.
 — Gregory IX., 206.
 — Gregory XII., 144.
 — Innocent II., 3 *n*, 4 *n*,
   11 *n*.
 — Innocent IV., 78 *n*.
 — Innocent VIII., 25 *n*, 71
   n.
 — Honorius III., 22 *n*.
 — Leo IX., 3, 3 *n*, 4 *n*.
 — John XXII., 115, 116,
   117, 119, 144.
 — Martin V., 115, 117, 119,
   121, 184.
 — Nicolas IV., 207.
 — Paul II., 354.
 — Paschal II., 57 *n*, 60 *n*.
 — Urban II., 12 *n*, 15, 44,
   57 *n*.
 Port-sur-Saône (mon.), 13, 13
   n, 16, 24, 34, 42, 49, 55, 59,
   66, 95, 103, 106, 220, 222,
   239, 245, 254, 258, 263, 268,
   282, 300, 310, 312, 320, 323,
   342.
 Portus super Sagonam. S.
   Port.
 Posen, 189, 190, 190 *n*, 203.
 Posnania, 189, 190, 190 *n*.
 Potentiana (Cardinalis de
   Sta.), 301.
 Prebenda, commons; rations;
   ration; portion of food, daily
   portion of provisions, 39,
   208, 312.
 — (monachalis), monk's
   daily allowance.
- Preceptor, 357.
 Preceptory, 357 *n*.
 Prepositura, 190, 190 *n*, 355.
 Presbiter, 136, 136 *n*.
 Prima, prime, 131, 137, 138.
 Prince (of the Empire), 31
   n.
 Prior (Grand), 8, 363, 374.
 — (Major), 363.
 — (Claustral), 8.
 Priors (English, receiving
   obeissance), 297.
 — (English, their non-
   attendance at the General
   Chapter), 298.
 — (English, stopping abroad
   without excuse), 302.
 Prittlewell (mon.), 277, 302,
   316, *bis*.
 Privisint (mon.), 97, 97 *n*, 98,
   101, 101 *n*.
 Processionale, 169 *n*.
 Procurator, agent, 284, 290,
   295, 321.
 Professus (monachus), pro-
   fessed monk, 354, *passim*.
 Professio, religious profession,
   154.
 Proprium, property; estate,
   anything owned, 324.
 Prosarium, 169 *n*.
 Protestantism, 6.
 Psalmi (familiares), the ordi-
   nary psalms, recited at
   matins and vespers, 139.
 — (prostrati), psalms recited
   on *Quadragesima*, 139, 139
   n.
 — (penitentiales), the seven
   penitential psalms, 139,
   139 *n*.
 — (graduale); the gradual
   psalms, 139, 139 *n*.
 Psalterium, 139, 139 *n*.
 Psalter, 169 *n*.
 Pullenus, colt, foal.

R.

- Radom (Pol.), 190, 190 *n*, 202.
 Rami Palmarum, 42.
 Rapperswyl (mon.), 371.
 Rappoltswiler. S. Ribeauville.
 Raymond (cardinal of Maria Nova), 281, 281 *n*.
 — (protector of the order of Cluni), 281 *n*.
 Reading, 215.
 Refectorium, refectory, 142, 161, 162, 163 *passim*.
 Reformation, 5, 7 *n*, 12 *n*, 127 *n*, 331, 332, 369, 370, 371.
 Reformed (rule of St. Vanne; of St. Maur; of Bursfeld). S. St. Maur: St. Vanne; Bursfeld.
 — (order of St. Odilon), 29 *n*.
 Reformers, S. Zwingli, Melancthon, Luther, Calvin.
 Reforming (Cluniac-Visitors, in 1417), 39, 119.
 Regula, rule (conventual, monastic), 132, 146, 169 *n*. S. Rule.
 Regensberg (mon.), 354.
 Reginherisbrunnen, S. Reinardsbrunn.
 Reinardi (Fons) (mon.), 127 *n*.
 Reinhardsbrunn (mon.), 127 *n*.
 Reinharzborn, S. Fons Reinardi.
 Reinhausen (mon.), 148 *n*.
 Rélanges (mon.), 13, 16, 24, 34, 42, 49, 55, 59, 66, 82, 94, 101, 106, 226, 227, 228, 237, 244, 256, 263, 273, 285, 289, 291, 301, 310, 313.
 Relanges (mon.), 13, 16, 24, 34. S. Rélanges.
 Reliquiæ, relics, 130, 140.
 Renensis, of the Rhine (Rhenish), 182.
 Renum, Rhine, 126, 179.
 Resale, measure, so-called, of corn; (sextarium), 313.
 Retro (ante et-) (Inclinationes-), low bows made on entering and leaving the choir, (enjoined by the statutes of Cluni), 140, 140 *n*.
 Reuss (river), 3.
 Rhine, 126, 179, 190, 194, 195, 197, 199.
 Ribeauville (mon.)
 Richerii (Mons-) (mon.), 25, 25 *n*, 48, 61, 72, 223. S. Montricher.
 Richèza. S. Rixa.
 Richsa, S. Rixa.
 Rieux, 24 *n*.
 Rituale, 169 *n*.
 Ritual, 169 *n*, 171.
 Rixa (Queen of Poland), 137, 183, 186.
 Robbers (bands of), 229.
 Robert (de Chaudesolle) (abbot of Cluni), 119, 119 *n*, 122. S. Abbot.
 Roche (Androin de la). S. Abbot.
 — (Antoine de la), 363.
 Romain Moutier (mon.), 11, 11 *n*, 19, 26, 27, 28, 28 *n*, 37 *n*, 58, 60, 64, 74, 76, 101, 108, 169, 223, 229, 231, 237, 239, 250, 253, 259, 266, 269, 290, 295, 300, 305, 309, 314, 320, 327 *n*, 333, 343, 347, 371.
 Romanorum Rex, 233.
 Romanum Monasterium, 307 *n*, S. Romain Moutier.
 Rosheim (mon.), 354.

- Rothenbach (mon.), 26 *n*.
 Rotundus (Mons) (mon.). S. Montrond.
 Rougemont (Vaud; Alsace) (mon.), 19, 19 *n*, 24, 32, 40 *n*, 52, 58, 61, 73, 87, 90, 102, 106, 108, 252, 310, 342.
 Rousseau, 25 *n*.
 Rubeus Mons. S. Rougemont.
 Rudolph (of Habsburg), 73, 73 *n*.
 — I. (King of Burgundy), 3, 11 *n*, 45 *n*.
 — II. (King of Burgundy), 3, 27, 29 *n*.
 Rudolph III. (King of Burgundy), 26 *n*, 27 *n*, 29 *n*.
 Rule (of St. Benedict), 132, 146, 155, 156, 157.
 — (reformed, of St. Vanne), 15 *n*, 27 *n*, 340.
 — (reformed, of St. Maur), 340.
 — (of Bursfeld), 147 *bis*, 178 *n*.
 Ruggisberg (mon.), 25, 25 *n*, 26 *n*, 48, 59.
 Runcinus, hack, horse for all work, 61.
 Russia, 191.
 Ruthenos, 189, 202.

S.

- Sabaudia (Savoy), 304, 311, 349, 349 *n*.
 — (Comes de), 304, 311.
 — (Amadeus VI., Comes de), 349 *n*.
 Sacerdos, choir-monk; ordained, in holy orders, 69, 138.
 Sacerdotium, priesthood, 243.
 Sacramentarium, sacramentary; book of sacramental rites; part of ritual dealing therewith, 169 *n*.
 Sacrista, sacrist, 100, 354.
 Sacrarium, rules for certain sacramental rites, such as consecration of or blessing the holy water, the Pascal candle, the consecration of the paten which receives the host, 169 *n*.
 Safe-conduct, 119, 124, 125, 126, 128.
 Sagona (Saône), 305 *passim*.
 Salcense monasterium, 176, 177, 178. S. Seltz.
 Salem (mon.). S. Salemium, Salomonis villa.
 Saletium (mon.), 176 *n*. S. Seltz.
 Salins (St. Nicholas of) (mon.), 26, 48, 74, 87, 102, 104, 108, 232, 284, 297, 299, 312, 319, 321, 333.
 — (Château sur), 232, 363, 364, 368.
 Salomonis villa (mon.).
 Salvus conductus, safe-conduct, 124.
 Sanctuarius, land or property of the church; conventual lands or estate, 338.
 Sarmatia, 191, 191 *n*.
 Sarmaticus, 191.
 Sauxillanges (mon.), 9 *n*, 118, 194, 200.
 Savoy, 349.
 — (Philibert, Duke of), 11 *n*.
 — (Amadeus, Count of), 349 *n*.
 Saxony (Egbert, Marquis of), 148 *n*.

Saxony (Frederick, Elector of), 371.
 — (John, Elector of), 371.
 — (John Frederick, Elector of), 371 *bis*.
 Scey-en-Varaix (Doubs), 46 *n*, 50, 56.
 Schaffhausen, 6, 116, 370.
 Schlestadt, 354 *n*.
 Schmalkalden (Fulda), 371.
 Scholarius, probationist; novice; novitiate; especially one brought up to monastic life
 Scorta, escort (attached to safe-conduct), 177.
 Seldon (mon.), 18, 18 *n*, 23, 33, 40, 47, 63, 68, 68 *n*, 93, 98, 105, 169, 200, 218, 231, 250, 254, 262, 264, 274, 283, 288, 333, 340, 343.
 Seledense monasterium, 18. S. Seldon.
 Sellense monasterium, 40 *n*.
 Selsa (mon), 176 *n*.
 Seltz (mon.), 176, 176 *n*, 177, 198, 199.
 Senonensis, of Sens, 252, 253.
 Sens, 252.
 Sifridus (Archbishop), 151.
 Sigeberg (mon.), 174, 174 *n*, 198.
 Sigefrid, 137 *n*.
 Sigismund (Emperor), 11, 113, 114, 116, 117, 119, 124, 349 *n*.
 Silva (Nigra), Black Forest, 47 *n*.
 Silvigny (mon.), 211 *n*.
 Silviniacum (mon.), 282.
 Skawina, 187 *n*.

Socius (Socii, pl.), community; or one of the community, brethren, fraternity, or religious of the convent, 292, 315.
 Sotulare (par sotularium) (sotulares, pl.), sort of sandal; a shoe fastened with thongs, 133.
 — (corrigiati), sort of riding-boots.
 Souvigny (mon.), 9, 211 *n*, 282.
 Spain, 231, 243, 253.
 — (King of), 369 *n*.
 Spire (diocese of), 89, 118 *n*, 198.
 Spirensis, of Spire
 Spire (diocese of), 118 *n*, 176, 176 *n*.
 Stamin, linsey-wolsey shirt, 39 *n*, 135.
 Staminea, 59, 59 *n*, 61, 135.
 Stanesgate (mon.), 212, 218, 280.
 Stein, 91.
 Stephanensis (moneta), 35, 35 *n*.
 Stuba (Stupa), stove, 204.
 Strasburg (diocese of), 89, 118 *n*, 124, 176, 198.
 Stratlingen (Count of), 29 *n*.
 Stuhlingen, 369 *n*.
 Suabia, 126.
 — (Frederick, Duke of), 347 *n*.
 — (Burchard, D. of), 39 *n*.
 Summaris, sumpter; sumpter-horse, pack horse; mule, or any beast of burden, 238.

T.

Talaris (vestis), reaching to the heels, 135.

Tallia, talliage (tallage), or service in lieu of it, 323.

- Talliabilis, liable to tallage, 323.
 Templars (Knights-), 357 *n*.
 Teutonic Knights of St. Mary of Jerusalem, 357.
 Teutonic Order (Knights of), 357, 357 *n*, 359, 369.
 — commandery (or preceptory of, at Bâle), 360.
 Thetford (mon.), 208, 218, 221, 235, 236, 239, 243, 245, 280, 297, 303, 304, 308, 312, 317, 326, 327.
 Thiancourt (T. de Belfort) (mon.), 41, 55, 262, 272, 283, 289, 293, 301, 310, 318, 319, 325, 341, 342.
 Thiaucourt (mon.) (Meurthe), 14, 49, 67, 84, 93, 255, 257, 259, 320.
 Thicort, Thiecor, or Thiecort (mon.), 24, 63, 105, 106.
 Thierbach (mon.), 15, 15 *n*, 19, 24, 33, 39, 49, 55, 64, 70, 70 *n*, 71 *n*, 80, 92, 102, 107, 229, 253, 257, 278, 288, 289, 293, 299, 341, 347.
 Thierembach (mon.). S. Thierbach.
 Thiers (mon.), 9.
 Thuringia, 127 *n*.
 — (Landgrave of), 127 *n*.
 Thyecort or Thye court (mon.), 84. S. Thiaucourt.
 Tinellus, hall, dining hall.
 Titulus (canonicus), title for holy orders; ordained lawfully, 356.
 Tonsure, tonsure, 141, 160, 172, 188 *n*, 189, 201.
 Tournai, 211 *n*.
 Tournois (livre), 17, 17 *n*, 41, 41 *n*.
 Transjurane (Burgundy), 29 *n*.
 Tre cor (mon.), 24, 220.
 Treverensis, of Trèves, 121, 124, 221, 222.
 Tullensis, of or belonging to Toul, 49, 83, 290.
 Tullum (Tullionis), Toul, 234.
 Turonensis, of or belonging to Tours, 322.
 Turpigny (mon.), 252, 253.
 Turpigniacum. S. Turpigny.
 Tyniec (in Austrian Poland), 185, 186, 187, 190, 190 *n*, 192, 200, 201, 202.
 Tyneaz, S. Tyniec.
 Tynice, S. Tyniec.
 Tyncetz, S. Tyniec.
 Tyrembach (mon.), 24, 33, 39, 70, 80, 92, 102, 107, 228, 229, 233, 253. S. Thierbach.

U.

- Ulricus (Sanctus-) (mon.). S. Ulric.
 Ulric (St.) (S. Uldaricus) (Cella) (mon.), 18 *n*, 47, 47 *n*, 53, 315 *n*.
 Urban, S. Popes.
 Urmatt (mon.), 211 *n*.
 Ursanne (St.) (mon.), 371 *n*.
 Usura, interest, 324.
 Utenheim (Christophe d') (bishop), 369, 370.

V.

- Vade in pace, 332.
 Valentinus (episcopus), 258.
 Valorbe (mon.), 11 *n*, 52, 52 *n*, 58, 76, 76 *n*.

- Vallibus (domus de) (mon.), 62, 62 *n*, 75, 88, 102, 108. S. Vaux-sur-Poligny.
- Valles (mon.), 75, 88, 102, 108, 225, 262, 270, 287, 297, 310, 319. S. Vaux-sur-Poligny.
- Vallis Clusa (mon.), 15, 15 *n*, 19, 35, 43, 49, 56, 59, 60 *n*, 65, 87, 95, 97, 108, 211, 229, 247, 256, 266, 275, 276, 279, 286, 296, 309, 313, 342.
- Vandopera (mon.), 14, 14 *n*, 17, 24, 28, 33, 41, 49, 55, 63, 67, 82, 93, 105, 106, 220, 229, 263.
- Vanne (St.) (reformed rule of), 12 *n*, 15 *n*, 27 *n*, 340.
- Varenne, S. Warrenne.
- Vaucluse (mon.), 15, 15 *n*, 19, 35, 43, 49, 56, 59, 60 *n*, 65, 87, 95, 97, 108, 211, 222, 247, 256, 303, 309, 342. S. Vallis Clusa.
- Vaud (Pays de-), 29 *n*, 32, *passim*.
- Vaux-sur-Poligny (mon.), 62, 62 *n*, 75, 102, 108, 246, 253, 262, 297, 310, 319, 333, 343, 369, 373.
- Velpach (mon.), 64, 70, 80, 99, 111, 113, 203, 241, 272, 299, 313, 369. S. Feldbach.
- Vendœuvre (mon.), 14, 14 *n*, 17, 24, 28 *n*, 33, 41, 49, 55, 63, 67, 82, 93, 105, 246, 263, 290, 296, 325.
- Vennes, 334, 335.
- Venningen (John de) (bishop of Bâle), 355, 360, 361.
- Vesontinensis, of Besançon, 44, 47, *passim*.
- Vesperæ, vespers, 129 *n*, 130, 137, 138, 139, 170.
- Vicar-general, 303.
- Viennensis or Viannensis, of or belonging to Vienne, 16, 19, 59.
- Villars (mon.) (Vaud), 20, 26, 61.
- Villars-les-Moines (mon.) (Villars monachorum), 37, 54, 54 *n*, 71, 77, 99, 105, 109, 203, 209, 211, 241, 248, 249, 251, 253, 270, 287, 306, 309.
- Villaribus (A. de), 194.
- Vinzellis (John de), 194.
- Visitations, 193, 206, *passim*.
 — (English), 207 sq.
 — (Polish), 200, 330.
- Visitors (Cluniac) (warrant or commission of), 119, 120.
 — (safe-conduct for), 124.
 — (Papal-bull in respect of), 121, 185.
 — (Reforming-, sent out from Constance in 1417), 124 sq.
- Vincent (St., of Besançon) (mon.), 214.
 — (St., of Geneva) (mon.), 344.
 — (St., of Berne) (mon.), 25 *n*.
- Vitonus (Sanctus), 27 *n*. S. Vanne.
- Vormatiensis, of Worms, 118 *n*.
- Vosges (mountains), 11 *n*, 33.
- Voué, 211 *n*.
- Vouflans, or
- Vufflens (Vaud), 74, 237, 348.
- Vulpas (mon.), 32. S. Feldbach, Velpach.

W.

- Waldeck (principality), 165 *n*. | Walpach (mon.). S. Feldbach.

Walpurge (Sainte) (mon.), (Bas Rhin), 178, 178 n. Walpurgis (S.) (or S. Waldeburgis), (mon.), 178, 178 n. Wangford (mon.), 304, 308. Warrenne (E. of, and Surrey), 208, 208 n, 234 n, 235, 242, 302, 302 n. Welpach (mon.), 70, 70 n, 91. S. Feldbach. Wenlock (mon.), 229, 230, 240, 250, 252, 256, 267.	Westphalia, 155 n, 165, 195, 197. Wettingen (mon.), 370. Wildbadessen (mon.), 167. Winchester, 225. Wittenberg, 6, 370. Wolfgang (Prince of Anhalt), 371. — (Count of Furstenberg), 368, 368 n. Worms, 118 n. Wolffingen, 348. Woufflens (Vaud), 74, 348.

Y.

Ypotheca, hypothecation; act of pledging property in security; act or contract by which property is pledged; pledge, 359, 364. Ypothecatus, pledged; given	in security; granted to a creditor by bond over property, goods, etc., 364. Ystein (mon.), 32, 38, 49, 64. S. Istein. Yverdun (Vaud), 31 n, 98.

Z.

Zürich, 6, 370.	Zwingli (reformer), 6, 6 n, 370.

"I liber—Haud forsā eris male gratus et ipsi Patriæ tuæ, sed et exteris viris. Vale!"

CORRIGENDA.

PAGE	LINE
15	19th—for “Nozeroy,” read “Delle.”
24	3rd from bottom—for “Jura,” read “T. de Belfort.”
53	4th from bottom—for “Jura,” read “T. de Belfort.”
112	5th from top—before “potuit,” insert “non.”
176	8th from bottom—for “left,” read “right.”
193	14th from top—for “exillorum,” read “ex illorum.”
198	2nd from top—dele “the.”
210	17th from top—for “consenssit,” read “consensit.”
245	16th from bottom—for “excusat,” read “excusat se.
246	8th from bottom—for “prior,” read “piores.”
258	2nd from bottom—for “nongentas,” read “nonagintas.”
266	14th from bottom—after “domo,” insert “de.”
298	6th from bottom—for “consuevit,” read “consuetam.”

8

222
22

7881 800

